

Regeringens proposition

1980/81: 201

med förslag till ändring i rättegångsbalken m. m.:

beslutad den 30 april 1981.

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll ovannämnda dag.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

HÅKAN WINBERG

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fram förslag till en begränsad reform av de personella tvångsmedlen i brottmål. Det föreslås sålunda att reseförbud får användas som alternativ till häktning och anhållande inte bara vid flyktfara utan även vid fara för undanröjande av bevisning och risk för fortsatt brottslig verksamhet. Det föreslås vidare att skyldighet att anmäla sig hos polisen införs som ett självständigt tvångsmedel vid sidan om reseförbud samt att möjligheten att ersätta häktning med övervakning vidgas.

När det gäller förfarandet vid användande av tvångsmedel föreslås bl.a. att befogenheten att besluta om anhållande förbehålls åklagaren och att beslut om anhållande skall motiveras.

Härutöver tas i propositionen upp några frågor som gäller kroppsbesiktning och användning av tvångsmedel på begäran av främmande stat.

De nya bestämmelserna föreslås träda i kraft den 1 januari 1982.

1 Förslag till

Lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 23 kap. 18 och 21 §§, 24 kap. 3, 5–9, 12, 14, 17 och 22 §§, 25 kap. 1–3, 5 och 7 §§, 28 kap. 13 §, 45 kap. 14 §, 47 kap. 9 och 22 §§, 52 kap. 1 §, 56 kap. 1 § samt rubriken till 25 kap. rättegångsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

23 kap.

18 §¹

Då förundersökningen *fortskridit* så långt, att någon skäligen *misstänkes* för brottet, skall han, då han *höres*, underrättas om misstanken. *Så snart det kan ske utan men för utredningen, äger han och hans försvarare taga kännedom om vad vid undersökningen förekommit, ange* den utredning de *anse* önskvärd och *eljest* anföra vad de *akta nödigt*. Underrättelse härom skall lämnas eller sändas till den misstänkte och hans försvarare, varvid skäligen rådrom skall beredas dem. *Ej må åtal* beslutas, innan detta skett.

Då förundersökningen *kommit* så långt att någon skäligen *misstänks* för brottet, skall han, då han *hörs*, underrättas om misstanken. *Den misstänkte och hans försvarare har rätt att fortlöpande, i den mån det kan ske utan men för utredningen, ta del av vad som har förekommit vid undersökningen. De har vidare rätt att ange den utredning de anser* önskvärd och *i övrigt* anföra vad de *anser nödvändigt*. Underrättelse härom skall lämnas eller sändas till den misstänkte och hans försvarare, varvid skäligen rådrom skall beredas dem. *Åtal får inte* beslutas, innan detta *har* skett.

Begär den misstänkte, att förhör skall hållas med någon eller att annan utredning skall förebringas, skall begäran efterkommas, om det kan antagas, att åtgärden skulle äga betydelse för undersökningen. Avslås framställningen, skola skälen därför angivas.

21 §

Vid förundersökningen skall protokoll föras över vad därvid förekommit av betydelse för utredningen.

Sedan utsaga av misstänkt eller annan upptecknats, skall, innan förhöret avslutas, utsagan uppläsas eller tillfälle på annat sätt lämnas att granska uppteckningen samt den hörde tillfrågas, om han har något att erinra mot innehållet. Erinran, som ej föranleder ändring, skall antecknas. Därefter må uppteckningen ej ändras. Har utsagan först efter granskningen antecknats i protokollet, skall uppteckningen biläggas handlingarna.

I mindre mål må i stället för protokoll föras kortfattade anteckningar över det väsentliga, som förekommit vid förundersökningen.

Så snart åtal beslutats *äge* den misstänkte eller hans försvarare på begäran *erhålla* avskrift av proto-

Så snart åtal beslutats, *har* den misstänkte eller hans försvarare *rätt att på* begäran *få en* avskrift av

¹ Senaste lydelse 1969: 588.

Nuvarande lydelse

koll eller anteckningar från förundersökningen.

Föreslagen lydelse

protokoll eller anteckningar från förundersökningen. *Har offentlig försvarare förordnats för den misstänkte, skall en avskrift utan särskild begäran lämnas eller sändas till försvararen.*

24 kap.

3 §²

Kan på grund av den misstänktes ungdom eller hans sjukdom häktning antagas medföra allvarligt men för honom och finnes sådan övervakning kunna ordnas, att skäl till hans häktning ej längre föreligger, må han ej häktas. Kvinna som är havande i framskridet tillstånd eller som fött så kort tid förut, att häktning kan antagas medföra allvarligt men för henne eller barnet, må ej häktas med mindre det är uppenbart, att betryggande övervakning ej kan ordnas. Vill den misstänkte ej underkasta sig övervakning, som nu nämnts, skall häktning ske.

Om det på grund av den misstänktes ålder, hälsotillstånd eller annan liknande omständighet kan befaras att häktning skulle komma att medföra allvarligt men för den misstänkte, får häktning ske endast om det är uppenbart att betryggande övervakning inte kan ordnas. Vill den misstänkte inte underkasta sig övervakning, skall häktning ske.

Om ytterligare inskränkning i fråga om häktning av den som är under aderton år är särskilt stadgat.

Att reseförbud må träda i stället för häktning, stadgas i 25 kap.

Att reseförbud eller anmälningsskyldighet får träda i stället för häktning, stadgas i 25 kap.

5 §

Förekomma mot någon skäl till häktning, må han i avbidan på rättens beslut därom anhållas.

Äro ej fulla skäl till häktning, må den misstänkte dock anhållas, om det finnes vara av synnerlig vikt, att han i avbidan på ytterligare utredning tages i förvar.

Beslut om anhållande meddelas av undersökningsledaren eller åklagaren.

Beslut om anhållande meddelas av åklagaren. Beslutet skall innehålla uppgift om det brott misstanken avser samt ange grunden för anhållandet.

6 §

Har den, vilkens anhållande beslutats, avvikit eller är han eljest ej tillstädes, då beslutet meddelas,

Har den, vilkens anhållande beslutats, avvikit eller är han eljest inte närvarande då beslutet medde-

² Senaste lydelse 1964: 166.

Nuvarande lydelse

skall, så snart beslutet verkställts, anmälan därom göras hos *anhållningsmyndigheten*.

Avviker den som *misstänks* för brott och *förekomma* skäl till hans anhållande, *må han av anhållningsmyndigheten efterlysas*.

Föreslagen lydelse

las, skall, så snart beslutet verkställts, anmälan därom göras hos *åklagaren*.

Avviker den som *misstänks* för brott och *förekommer* skäl till hans anhållande, *får åklagaren efterlysa honom*.

7 §³

Förekomma mot någon skäl till anhållande men kan beslut därom icke utan fara avvaktas, må polisman även utan sådant beslut gripa honom.

Träffas den som begått brott, varå fängelse kan följa, å bar gärning eller flyende fot, må han gripas av envar. Envar må ock gripa den som är efterlyst för brott. Den gripne skall skyndsamt överlämnas till närmaste polisman.

Då någon gripits, skall anmälan därom skyndsamt göras hos *anhållningsmyndigheten*; den har att efter förhör, som avses i 8 §, omedelbart besluta, om den gripne skall anhållas eller *frigivas*.

Då någon gripits, skall anmälan därom skyndsamt göras hos *åklagaren*. *Denne* har att efter förhör, som avses i 8 §, omedelbart besluta, om den gripne skall anhållas eller *friges*.

8 §

Den som anhållits enligt 6 § eller gripits enligt 7 § skall, så snart *ske kan*, för förhör inställas för *anhållningsmyndigheten* eller för polisman, *åt vilken uppdragits* att hålla förhöret.

Den som anhållits enligt 6 § eller gripits enligt 7 § skall, så snart *det kan ske*, för förhör inställas för *åklagaren* eller för polisman *som har fått i uppdrag* att hålla förhöret.

9 §

Då någon *anhålles*, skall *han* er-hålla besked om det brott misstanken avser. Den anhållnes *husfolk eller* närmaste anhöriga skola *ock*, så snart det ske kan utan men för utredningen, underrättas om anhållandet. Sådan underrättelse *må* dock *ej* utan synnerliga skäl lämnas mot den anhållnes önskan.

Då någon *anhålls eller då beslut om anhållande som avses i 6 § verkställs*, skall *den anhållne* er-hålla besked om det brott misstanken avser *samt grunden för anhållandet*. Den anhållnes närmaste anhöriga *och annan som står den anhållne särskilt nära skall*, så snart det kan ske utan men för utredningen, underrättas om anhållandet. *En* sådan underrättelse *får dock inte* utan synnerliga skäl lämnas mot den anhållnes önskan.

12 §

Anhållningsmyndigheten skall, om *ej* den anhållne *frigives*, *sist* dagen efter den, då beslut om anhållande meddelades eller då den an-

Åklagaren skall, om *inte* den anhållne *friges*, *senast* dagen efter den, då beslut om anhållande meddelades eller då den anhållne enligt

³ Senaste lydelse 1964: 166.

Nuvarande lydelse

hållne enligt 8 § inställdes till förhör, till rätten avlåta framställning om hans häktande. Finnes för prövning av häktningsfrågan ytterligare utredning erforderlig, må med framställningen anstå, dock skall den avlåtas, så snart ske kan, och sist å femte dagen efter den, då beslut om anhållande meddelades eller den anhållne inställdes för förhör. Göres ej framställning, som nu sagts, skall den anhållne omedelbart frigivas.

I samband med framställningen skall till rätten överlämnas protokoll eller anteckningar över vad dittills förekommit under förundersökningen; med rättsens medgivande må dock med överlämnandet anstå viss kort tid. Påkallas förhör med annan än den anhållne, skall ock uppgift lämnas därom.

Föreslagen lydelse

8 § inställdes till förhör, avlåta framställning till rätten om hans häktande. Behövs det ytterligare utredning för prövning av häktningsfrågan, får åklagaren vänta med framställningen. Den skall dock avlåtas så snart det kan ske och senast på femte dagen efter den, då beslut om anhållande meddelades eller den anhållne inställdes för förhör. Görs inte framställning enligt vad som nu har sagts, skall den anhållne omedelbart friges.

I samband med framställningen skall till rätten samt till den anhållne och hans försvarare överlämnas protokoll eller anteckningar över vad dittills förekommit under förundersökningen i den mån de har betydelse för prövningen av häktningsfrågan. Rätten kan dock medge att överlämnandet får anstå viss kort tid. Påkallas förhör med annan än den anhållne, skall också uppgift lämnas därom.

14 §

Vid förhandling i häktningsfrågan skall den som yrkat häktning så ock, om ej synnerligt hinder möter för den anhållnes inställande, denne vara tillstådes.

Den som yrkat häktning skall ange de omständigheter, varå yrkandet grundas. Den anhållne och hans försvarare skola erhålla tillfälle att yttra sig. Utöver vad handlingarna från förundersökningen innehålla samt parterna eljest anföra må utredning ej förebringas, med mindre särskilda skäl äro därtill.

Den som yrkat häktning skall ange de omständigheter, varpå yrkandet grundas. Den anhållne och hans försvarare skall få tillfälle att yttra sig. Utöver vad handlingarna från förundersökningen innehåller samt parterna i övrigt anföra får utredning angående brottet inte förebringas, om det inte finns särskilda skäl till det.

17 §

Fråga om häktning av den som ej är anhållen må upptagas på yrkande av undersökningsledaren eller åklagaren. Efter åtalet äge rätten även på yrkande av målsäganden så ock självant upptaga fråga därom.

Fråga om häktning av den som inte är anhållen får tas upp på yrkande av åklagaren. Efter åtalet får rätten även på yrkande av målsäganden eller självant ta upp frågan.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Då fråga om häktning väckts, skall, så snart ske kan, förhandling äga rum inför rätten. Om sådan förhandling gälle i tillämpliga delar vad i 14-16 §§ är stadgat. Har den misstänkte kallats till förhandlingen eller förekommer anledning, att han avvikit eller eljest håller sig undan, utgöre dock hans utevaro ej hinder för förhandlingen. Uteblir målsäganden, ehuru han kallats till förhandlingen, må frågan avgöras utan hinder därav.

Har rätten beslutat häktning av någon, som ej är vid rätten tillstådes skall, så snart beslutet verkställts, anmälan därom göras hos rätten.

22 §⁴

Den som är häktad skall utan dröjsmål föras till allmänt häkte. Häktad krigsman må dock i stället föras till militärhäkte.

Finnes det vara av synnerlig vikt, att den häktade för utredning angående det brott, som föranlett häktningen, eller annat brott, för vilket han misstänks, förvaras å annan plats än i första stycket sägs, må på yrkande av undersökningsledaren eller åklagaren rätten förordna, att med överförandet skall tills vidare anstå. Rätten, undersökningsledaren eller åklagaren äge ock besluta, att den häktade, sedan han överförs till häkte, skall för förhör eller annan åtgärd inställas å plats utom häktet.

Är det av synnerlig vikt att den häktade för utredning angående det brott, som föranlett häktningen, eller ett annat brott, för vilket han misstänks, förvaras på en annan plats än som anges i första stycket, får rätten på yrkande av åklagaren förordna att överförandet tills vidare skall anstå. Rätten eller åklagaren får även besluta att den häktade, sedan han överförs till häkte, skall för förhör eller annan åtgärd inställas på en plats utom häktet.

Om förvaring av häktad som undergår eller undergått rättspsykiatrisk undersökning gälla särskilda bestämmelser.

25 kap.

Om reseförbud

Om reseförbud och anmälningsskyldighet

1 §⁵

Är någon skäligen misstänkt för brott, på vilket fängelse kan följa, och kan med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller annan omständighet skäligen befaras, att han avviker eller annorledes undandrager sig lagföring eller straff, men förekommer eljest ej anledning att anhålla eller häkta honom, får, om det finnes tillfyllest, i stället förbud meddelas honom att utan tillstånd lämna honom anvisad vistelseort. Oberoende av

Är någon skäligen misstänkt för brott, på vilket fängelse kan följa, och kan *det* med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller annan omständighet skäligen befaras, att han avviker eller annorledes undandrager sig lagföring eller straff, men *finns det i övrigt inte* anledning att anhålla eller häkta honom, får, om det *är tillräckligt*, i stället förbud meddelas honom att utan tillstånd lämna honom anvisad vistelseort (*reseför-*

⁴ Senaste lydelse 1966: 302.

⁵ Föreslagen lydelse enligt prop. 1980/81: 84.

Nuvarande lydelse

brottets beskaffenhet får också förbud som nu sagts, meddelas, om det skäligen kan befaras, att den misstänkte genom att begiva sig från riket undandraget sig lagföring eller straff.

Med reseförbud må förenas skyldighet för den misstänkte att å vissa tider vara tillgänglig i sin bostad eller å sin arbetsplats eller att anmäla sig hos polismyndighet i orten så ock annat villkor, som finnes erforderligt för hans övervakande.

Reseförbud meddelas av undersökningsledaren, åklagaren eller rätten.

Fråga om reseförbud må av rätten upptagas på yrkande av undersökningsledaren eller åklagaren eller då rätten har att besluta om den misstänktes häktning eller hans kvarhållande i häkte. Efter åtalet äge rätten även på yrkande av målsäganden så ock självmant upptaga fråga därom.

Väckes vid rätten fråga om reseförbud, skall, så snart ske kan, förhandling därom äga rum inför rätten. Om sådan förhandling gälle i tillämpliga delar vad i 24 kap. 17 § är stadgat. Är fara i drömsål, må rätten omedelbart meddela reseförbud att gälla, till dess annorlunda förordnas.

Föreslagen lydelse

bud) eller föreskrivas att han på vissa tider skall anmäla sig hos anvisad polismyndighet (anmälningsskyldighet). Oberoende av brottets beskaffenhet får också reseförbud eller anmälningsskyldighet beslutas, om det skäligen kan befaras att den misstänkte genom att bege sig från riket undandrar sig lagföring eller straff.

Föreligger mot någon skäl till häktning eller anhållande men kan det antas att syftet därmed kan tillgodoses genom reseförbud eller anmälningsskyldighet, får beslut här om meddelas även i andra fall än som avses i första stycket.

2 §

I samband med reseförbud eller anmälningsskyldighet för föreskrivas att den misstänkte på vissa tider skall vara tillgänglig i sin bostad eller på sin arbetsplats. Det får också ställas upp annat villkor som behövs för den misstänktes övervakande. Vidare får reseförbud förenas med anmälningsskyldighet.

I fråga om anmälningsskyldighet gäller vid tillämpning av denna balk i övrigt vad som är föreskrivet om reseförbud.

3 §⁶

Reseförbud meddelas av åklagaren eller rätten.

Fråga om reseförbud får tas upp av rätten på yrkande av åklagaren eller då rätten har att besluta om den misstänktes häktning eller hans kvarhållande i häkte. Efter åtalet får rätten även på yrkande av målsäganden eller självmant ta upp frågan.

⁶ Föreslagen lydelse enligt prop. 1980/81: 84.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §

Har reseförbud meddelats av *annan än rätten*, äge den misstänkte begära rättens prövning av förbudet. Då begäran *inkommit*, skall rätten, så snart *ske kan*, och, om synnerligt hinder ej möter, *sist å* fjärde dagen därefter hålla förhandling, som avses i 3 §. *Utsättes* huvudförhandling att hållas inom en vecka, sedan begäran framställdes, *må* dock, om *ej* rätten finner särskild förhandling *böra* äga rum, *med* förhandlingen anstå till huvudförhandlingen.

Har reseförbud meddelats av *åklagaren*, får den misstänkte begära rättens prövning av förbudet. Då begäran *kommit in*, skall rätten, så snart *det kan ske* och, om synnerligt hinder ej möter, *senast på* fjärde dagen därefter hålla förhandling som avses i 3 §. *Utsätts* huvudförhandling att hållas inom en vecka, sedan begäran framställdes, *får* dock, om *inte* rätten finner att särskild förhandling *bör* äga rum, förhandlingen anstå till huvudförhandlingen.

7 §

Har ej inom tid, som avses i 6 §, åtal väckts eller till rätten inkommit framställning om förlängning av tiden eller förekomma eljest ej längre skäl för reseförbud, skall det omedelbart hävas.

Om hävande av reseförbud förordnar rätten *eller*, om förbudet ej meddelats eller fastställts av rätten, *undersökningsledaren eller åklagaren*.

Om upphävande av reseförbud förordnar *åklagaren*. *Har förbudet* meddelats eller fastställts av rätten, *förordnar denna om hävande av förbudet*. Rätten får överlåta till *åklagaren att besluta om tillfälliga undantag från reseförbudet eller från föreskrifter som har meddelats i samband med detta*.

Vad i 24 kap. 21 § är stadgat om häktning äge motsvarande tillämpning beträffande reseförbud.

28 kap.

13 §⁷

Beträffande kroppsvisitation och kroppsbesiktning gälle i tillämpliga delar vad i 4, 8 och 9 §§ är stadgat om husrannsakan. Är fara i dröjsmål, må åtgärd, som nu sagts, beslutas av polisman.

Förrättning, som är av mera väsentlig omfattning, skall verkställas inomhus och i avskilt rum. Verkställs den av annan än läkare, skall såvitt möjligt ett av förrättningsmannen anmodat trovärdigt vittne närvara. Blodprov må ej tagas av annan än läkare eller legitimerad sjuksköterska. Annan mera ingående undersökning må utföras endast av läkare.

Kroppsvisitation eller kroppsbesiktning å kvinna må ej verkställas eller bevitnas av annan än kvinna eller läkare.

Beträffande kvinnor får kroppsvisitation inte verkställas eller bevitnas av annan än kvinna, läkare eller legitimerad sjuksköterska. Det samma gäller kroppsbesiktning och annan undersökning vid kroppsbesiktning än tagande av blodprov.

⁷ Senaste lydelse 1974: 831.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

45 kap.

14 §

Rätten bestämme, så snart *ske kan*, tid för huvudförhandlingen. För behandling av rättegångsfråga eller del av saken, som må avgöras särskilt, må huvudförhandling utsättas, ehuru målet i övrigt ej är berett till huvudförhandling.

Är den tilltalade anhållen eller häktad, skall huvudförhandling hållas inom en vecka från den dag, då åtalet väcktes, om ej till följd av åtgärd, som avses i 11 eller 12 §, eller annan omständighet längre uppskov är nödvändigt. Har den tilltalade häktats efter åtalet, skall tiden räknas från dagen för hans häktande:

Är den tilltalade ålagd reseförbud, skall huvudförhandling hållas inom en månad från den dag då åtalet väcktes, om inte längre uppskov är nödvändigt till följd av åtgärd som avses i 11 eller 12 § eller annan omständighet. Har reseförbudet meddelats efter åtalet, skall tiden räknas från dagen för delgivning av beslutet.

47 kap.

9 §

Vid muntlig förberedelse skall första inställelse utsättas att äga rum, så snart *ske kan*. Är den tilltalade häktad, skall första inställelse äga rum inom en vecka från dagen för hans häktande, *om ej på grund av särskilda omständigheter längre uppskov är nödvändigt*. Till första inställelsen skola parterna kallas, målsäganden genom särskild kallelse och den tilltalade i stämningen.

Vid muntlig förberedelse skall första inställelse utsättas att äga rum, så snart *det kan ske*. Är den tilltalade häktad, skall första inställelse äga rum inom en vecka från dagen för hans häktande, *om inte längre uppskov är nödvändigt på grund av särskilda omständigheter*. Är den tilltalade ålagd reseförbud skall första inställelse äga rum inom en månad från dagen för delgivning av beslutet. Till första inställelsen skall parterna kallas, målsäganden genom särskild kallelse och den tilltalade i stämningen.

Målsäganden skall föreläggas att komma tillstädes vid påföljd att han eljest förlorar sin rätt att tala å brottet. Skall målsäganden infinna sig personligen, förelägge rätten tillika vite.

Den tilltalade skall föreläggas vite. Om inställande av tilltalad, som är häktad, förordne rätten.

22 §

Så snart förberedelsen avslutats, bestämme rätten, sedan tillfälle om möjligt givits parterna att uttala sig, tid för huvudförhandlingen. För behandling av rättegångsfråga eller del av saken, som må avgöras särskilt, må

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

huvudförhandling utsätts, ehuru förberedelsen av målet i övrigt ej avslutats.

Är den tilltalade häktad, skall huvudförhandlingen hållas inom en vecka från dagen för förberedelsens avslutande eller, då han häktats därefter, från dagen för hans häktande.

Är den tilltalade ålagd reseförbud, skall huvudförhandling hållas inom en månad från dagen för förberedelsens avslutande. Har reseförbudet meddelats därefter, skall tiden räknas från dagen för delgivning av beslutet.

52 kap.

1 §⁸

Vill någon anföra besvär mot underrätts beslut, skall han inom två veckor från den dag, då beslutet meddelades, till underrätten inkomma med besvärslinlaga; har beslut under rättegången meddelats annorledes än vid sammanträde för förhandling, skall dock besvärstiden räknas från den dag, då klaganden erhöll del av beslutet. Klagan över beslut om någons häktande eller kvarhållande i häkte eller i fråga, som avses i 49 kap. 6 §, vare ej inskränkt till viss tid.

Vill någon anföra besvär mot underrätts beslut, skall han inom två veckor från den dag, då beslutet meddelades, till underrätten inkomma med besvärslinlaga. Har beslut under rättegången meddelats annorledes än vid sammanträde för förhandling, skall dock besvärstiden räknas från den dag då klaganden erhöll del av beslutet. Klagan över beslut om någons häktande eller kvarhållande i häkte eller om åläggande av reseförbud eller i fråga, som avses i 49 kap. 6 §, är inte inskränkt till viss tid.

Om skyldighet att anmäla missnöje med beslut, som avses i 49 kap. 3 § eller 4 § första stycket 1, 2, 3, 7, 8 eller 9, stadgas i nämnda kapitel.

56 kap.

1 §⁹

Vill någon anföra besvär mot hovrätts beslut, skall han inom fyra veckor från den dag, då beslutet meddelades, till hovrätten inkomma med besvärslinlaga; har beslut under rättegången meddelats annorledes än vid sammanträde för förhandling, skall dock besvärstiden räknas från den dag, då klaganden erhöll del av beslutet. Klagan

Vill någon anföra besvär mot hovrätts beslut, skall han inom fyra veckor från den dag, då beslutet meddelades, till hovrätten inkomma med besvärslinlaga. Har beslut under rättegången meddelats annorledes än vid sammanträde för förhandling, skall dock besvärstiden räknas från den dag då klaganden erhöll del av beslutet. Klagan

⁸ Senaste lydelse 1979: 242.

⁹ Senaste lydelse 1979: 242.

Nuvarande lydelse

över beslut om någons häktande eller kvarhållande i häkte *vare ej* inskränkt till viss tid.

Om skyldighet att anmäla missnöje mot hovrätts beslut i fråga, som avses i 49 kap. 3 § eller 4 § första stycket 1, 2, 3, 7, 8 eller 9, stadgas i 54 kap. 3 §.

Föreslagen lydelse

över beslut om någons häktande eller kvarhållande i häkte *eller om åläggande av reseförbud är inte* inskränkt till viss tid.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1982.

2 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål**

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

På begäran av *anhållningsmyndigheten äger* justitiekanslern *medgiva* förlängning av den tid, inom vilken enligt 24 kap. 12 § rättegångsbalken häktningsframställning senast skall avlätas, med högst tio dagar. Begäran därom skall med angivande av skälen göras inom den i nämnda lagrum föreskrivna tiden. Har anstånd medgivits och finnes fortsatt utredning oundgängligen erforderlig, *må* justitiekanslern på begäran, som *göres* före anståndstidens utgång, meddela ytterligare förlängning med högst femton dagar.

Göres ej häktningsframställning inom tid som för varje fall är föreskriven eller, *därest* begäran om förlängning *ej* bifallits, senast dagen efter den då *anhållningsmyndigheten* mottog meddelande därom, skall den anhållne omedelbart *frigivas*.

Föreslagen lydelse

2 §

På begäran av *åklagaren får* justitiekanslern *medge* förlängning av den tid, inom vilken enligt 24 kap. 12 § rättegångsbalken häktningsframställning senast skall avlätas, med högst tio dagar. Begäran därom skall med angivande av skälen göras inom den i nämnda lagrum föreskrivna tiden. Har anstånd medgivits och finnes fortsatt utredning oundgängligen erforderlig, *får* justitiekanslern på begäran, som *görs* före anståndstidens utgång, meddela ytterligare förlängning med högst femton dagar.

Görs inte häktningsframställning inom tid som för varje fall är föreskriven eller, *om* begäran om förlängning *inte* bifallits, senast dagen efter den dag då *åklagaren* mottog meddelande därom, skall den anhållne omedelbart *frigiges*.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1982.

3 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1957: 668) om utlämning för brott

Härigenom föreskrivs att 23 § lagen (1957: 668) om utlämning för brott skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Den som i främmande stat är misstänkt, tilltalad eller dömd för brott, vilket enligt denna lag kan föranleda utlämning, *må* på begäran av behörig myndighet i den främmande staten eller med anledning av där utfärdad efterlysning omedelbart anhållas eller åläggas reseförbud av åklagare enligt vad som i allmänhet gäller om brottmål. Beslag *må ock i sådant fall ägarum.*

Beslut om användning av tvångsmedel skall utan uppskov anmälas hos rätten, som skyndsamt efter förhandling enligt vad om brottmål är stadgat prövar åtgärden samt, om anhållande eller reseförbud skall skall bestå, genast underrättar chefen för justitiedepartementet därom. Finner denne, att hinder mot utlämning föreligger eller att utlämning eljest ej bör ske, har han att utverka regeringens förordnande om upphävande av åtgärden. I annat fall skall den främmande staten genom utrikesdepartementets försorg underrättas om åtgärden. Därvid skall *angivas* viss av chefen för justitiedepartementet bestämd tid, inom vilken framställning om utlämning skall göras. Denna tid får *icke* vara längre än fyrtio dagar från den dag personen anhölls eller reseförbud meddelades enligt första stycket. När framställning om utlämning *inkommer*, skall utrikesdepartementet genast underrätta den myndighet som först meddelat beslut om åtgärden. Sådan underrättelse skall *jämväl*

*Föreslagen lydelse*23 §¹

Den som i främmande stat är misstänkt, tilltalad eller dömd för brott, vilket enligt denna lag kan föranleda utlämning, *får* på begäran av behörig myndighet i den främmande staten eller med anledning av *en* där utfärdad efterlysning omedelbart anhållas eller åläggas reseförbud *eller anmälningsskyldighet* av åklagare enligt vad som i allmänhet gäller om brottmål. Beslag *får också ske i sådant fall.*

Beslut om användning av tvångsmedel skall utan uppskov anmälas hos rätten, som skyndsamt efter förhandling enligt vad om brottmål är stadgat prövar åtgärden samt, om anhållande eller reseförbud *eller anmälningsskyldighet* skall bestå, genast underrättar chefen för justitiedepartementet därom. Finner denne, att hinder mot utlämning föreligger eller att utlämning eljest ej bör ske, har han att utverka regeringens förordnande om upphävande av åtgärden. I annat fall skall den främmande staten genom utrikesdepartementets försorg underrättas om åtgärden. Därvid skall *anges* viss av chefen för justitiedepartementet bestämd tid, inom vilken framställning om utlämning skall göras. Denna tid får *inte* vara längre än fyrtio dagar från den dag personen anhölls eller reseförbud *eller anmälningsskyldighet* meddelades enligt första stycket. När *en* framställning om utlämning *kommer in*, skall utrikesdepartementet genast underrätta den myndighet som först meddelat beslut om åtgär-

¹ Senaste lydelse 1975: 292.

Nuvarande lydelse

lämnas, *därest* framställning om utlämning *ej inkommer* inom utsatt tid.

Mot rättens beslut må talan ej föras. Den som anhållits eller underkastats reseförbud *äger dock* för prövning, om åtgärden skall bestå, *påfordra* ny förhandling inom tre veckor från det beslut senast meddelats.

Har framställning om utlämning av den som är anhållen eller underkastad reseförbud *ej gjorts* inom den enligt andra stycket bestämda tiden, skall den anhållne *frigivas* eller *meddelat reseförbud* hävas. Detsamma gäller när framställning avslås enligt 15 §. Om *anhållen* i annat fall *ej frigivas*, skall framställning om *hans häktande avlätas till rätten sist å* åttonde dagen efter den, då riksåklagaren fick del av utlämningsframställningen. *Göres ej* framställning, som nu sagts, skall den anhållne omedelbart *frigivas*.

Föreslagen lydelse

den. Sådan underrättelse skall *även* lämnas, *om en* framställning om utlämning *inte kommer in* inom utsatt tid.

Talan får inte föras mot rättens beslut. Den som anhållits eller underkastats reseförbud *eller anmälningsskyldighet får dock* för prövning, om åtgärden skall bestå, *begära* ny förhandling inom tre veckor från det beslut senast meddelats.

Har *en* framställning om utlämning av den som är anhållen eller underkastad reseförbud *eller anmälningsskyldighet inte gjorts* inom den enligt andra stycket bestämda tiden, skall den anhållne *friges* eller *beslutet om reseförbud eller anmälningsskyldighet* hävas. Detsamma gäller när *en* framställning avslås enligt 15 §. Om *den anhållne* i annat fall *inte frigives*, skall framställning *avlätas till rätten om hans häktande senast på* åttonde dagen efter den, då riksåklagaren fick del av utlämningsframställningen. *Görs inte* framställning som nu *har* sagts, skall den anhållne omedelbart *friges*.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1982.

4 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1959: 254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge**

Härigenom föreskrivs att 17 § lagen (1959: 254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*17 §¹

Den som är misstänkt, tilltalad eller dömd för brott, vilket enligt

Den som är misstänkt, tilltalad eller dömd för brott, vilket enligt

¹ Senaste lydelse 1975: 294.

Nuvarande lydelse

denna lag kan föranleda utlämning, *må, såframt* för gärningen eller gärning av motsvarande beskaffenhet enligt svensk lag är stadgat fängelse, på begäran av polis- eller åklagarmyndighet i den främmande staten eller med anledning av där utfärdad efterlysning omedelbart anhållas eller åläggas reseförbud av åklagare enligt vad som i allmänhet gäller om brottmål. Beslag *må ock i sådant fall äga rum.*

Beslut om användning av tvångsmedel enligt denna paragraf skall på begäran av den som beslutet avser prövas av rätten, som i ärendet skyndsamt skall hålla förhandling enligt vad om brottmål är stadgat. Mot rättens beslut må talan ej föras.

Polis- eller åklagarmyndighet i den främmande staten skall ofördröjligen underrättas, då beslut fattats om användning av tvångsmedel enligt denna paragraf. Har icke framställning om utlämning mottagits inom två veckor från det underrättelsen avsändes, skall beslutet omedelbart hävas. Om anhållan i annat fall ej frigives, skall framställning om hans häktande avlåtas till rätten sist å femte dagen från den dag anhållningsmyndigheten fick del av utlämningsframställningen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1982.

5 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom**

Härigenom föreskrivs att 17 § lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Har främmande stat som tillträtt brottmålsdomskonventionen till utrikesdepartementet meddelat, att den ämnar göra framställning om verkställighet av påföljd, eller har sådan framställning gjorts, kan riksåklagaren anhålla den dömde, om enligt svensk lag kan följa fängelse i

Föreslagen lydelse

denna lag kan föranleda utlämning, *får, om* för gärningen eller *en* gärning av motsvarande beskaffenhet enligt svensk lag är stadgat fängelse, på begäran av polis- eller åklagarmyndighet i den främmande staten eller med anledning av *en* där utfärdad efterlysning omedelbart anhållas eller åläggas reseförbud *eller anmälningsskyldighet* av åklagare enligt vad som i allmänhet gäller om brottmål. Beslag *får också ske i sådant fall.*

17 §

Har främmande stat som tillträtt brottmålsdomskonventionen till utrikesdepartementet meddelat, att den ämnar göra framställning om verkställighet av påföljd, eller har sådan framställning gjorts, kan riksåklagaren anhålla den dömde, om enligt svensk lag kan följa fängelse i

Nuvarande lydelse

ett år eller däröver på brott motsvarande den gärning påföljden avser och det skäligen kan befaras, att den dömda skall avvika eller, då fråga är om utevarodom, att han undanröjer bevis. På ansökan av riksåklagaren kan rätten under motsvarande förutsättningar besluta om häktning av den dömda eller *meddela honom reseförbud. Sådant förbud får meddelas*, även om det svåraste straff som enligt svensk lag kan följa på motsvarande brott är lindrigare än fängelse i ett år. Oberoende av brottets beskaffenhet får den dömda anhållas, häktas eller *meddelas reseförbud*, om han saknar hemvist i Sverige och det skäligen kan befaras att han genom att bege sig från landet undandrar sig påföljd.

I fråga om anhållande, häktning och reseförbud enligt denna paragraf äger i övrigt 24 kap. 3–24 §§ och 25 kap. 2–9 §§ rättegångsbalken motsvarande tillämpning. Den som anhållits eller häktats skall dock friges senast när den sammanlagda tiden i den främmande staten och här i landet varit berövd friheten med anledning av det eller de brott framställningen om verkställighet avser uppgår till tiden som i den utländska domen bestämts för frihetsberövande påföljd för brottet eller brotten. I fall då den dömda anhållits eller häktats innan framställning om verkställighet gjorts, skall den dömda friges inom *aderton* dagar från dagen för frihetsberövandet, om *icke* framställning om verkställighet gjorts före utgången av denna tid.

Föreslagen lydelse

ett år eller däröver på brott motsvarande den gärning påföljden avser och det skäligen kan befaras, att den dömda skall avvika eller, då fråga är om utevarodom, att han undanröjer bevis. På ansökan av riksåklagaren kan rätten under motsvarande förutsättningar besluta om häktning av den dömda eller om *reseförbud eller anmälningsskyldighet. Reseförbud eller anmälningsskyldighet får beslutas*, även om det svåraste straff som enligt svensk lag kan följa på motsvarande brott är lindrigare än fängelse i ett år. Oberoende av brottets beskaffenhet får den dömda anhållas, häktas eller *underkastas reseförbud eller anmälningsskyldighet*, om han saknar hemvist i Sverige och det skäligen kan befaras att han genom att bege sig från landet undandrar sig påföljd.

I fråga om anhållande, häktning, reseförbud och anmälningsskyldighet enligt denna paragraf tillämpas i övrigt 24 kap. 3–24 §§ och 25 kap. 2–9 §§ rättegångsbalken. Den som anhållits eller häktats skall dock friges senast när den sammanlagda tiden i den främmande staten och här i landet varit berövd friheten med anledning av det eller de brott framställningen om verkställighet avser uppgår till *den* tid som bestämts för frihetsberövande påföljd för brottet eller brotten i den utländska domen. I fall då den dömda anhållits eller häktats innan framställning om verkställighet gjorts, skall den dömda friges inom *arton* dagar från dagen för frihetsberövandet, om *inte* framställning om verkställighet gjorts före utgången av denna tid.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1982.

6 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt

Härigenom föreskrivs att 25 § lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

25 §

Brev mellan intagen och svensk myndighet eller advokat skall vidarebefordras utan granskning. Anges brev vara avsänt från svensk myndighet, eller advokat och kan skäligen misstänkas att uppgiften är oriktig, får dock brevet granskas, om förhållandet icke kan klarläggas på annat sätt.

I fråga om brev till postverket tillämpas 26 § i stället för första stycket ovan.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1982.

7 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1974: 515) om ersättning vid frihetsinskränkning

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1974: 515) om ersättning vid frihetsinskränkning¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Den som har varit häktad på grund av misstanke om ett eller flera brott eller som till följd av sådan misstanke under mer än 24 timmar i sträck har varit anhållen, underkastad reseförbud, intagen på rättspsykiatrisk klinik, tagen i förvarsarrest eller tagen i förvar genom beslut av befälhavare på fartyg eller luftfartyg eller av beskickning eller konsulat har rätt till ersättning av staten, om

Den som har varit häktad på grund av misstanke om ett eller flera brott eller som till följd av sådan misstanke under mer än 24 timmar i sträck har varit anhållen, underkastad reseförbud *eller anmälnings-skyldighet*, intagen på rättspsykiatrisk klinik, tagen i förvarsarrest eller tagen i förvar genom beslut av befälhavare på fartyg eller luftfartyg eller av beskickning eller konsulat har rätt till ersättning av staten, om

¹ Lagen omtryckt 1980: 422.

1. frikännande dom meddelas.
2. åtalet avvisas eller avskrivs.
3. förundersökning avslutas utan att åtal väcks eller, såvitt gäller förvarrarrest, beslutet härom upphävs utan att målet hänskjuts till rättegång eller disciplinstraff åläggs, eller
4. beslutet om frihetsinskränkning genom avslag på häktningsframställning eller efter överprövning, fullföljd av talan eller anlitande av särskilt rättsmedel upphävs eller ersätts av beslut om mindre ingripande åtgärd eller undanröjs utan förordnande om ny handläggning.

Den som på grund av misstanke om flera brott har utsatts för en sådan frihetsinskränkning som avses i första stycket har rätt till ersättning av staten, om det beträffande något av brotten inträffar en omständighet som nämns i första stycket 1-3 och det är uppenbart att frihetsinskränkningen inte skulle ha beslutats endast för den övriga brottsligheten.

Den som har varit häktad eller under mer än 24 timmar i sträck har varit anhållen som misstänkt för ett eller flera brott har också rätt till ersättning, om brottet eller något av brotten i domen hänförs till en mildare straffbestämmelse och det är uppenbart att frihetsinskränkningen vid en sådan bedömning inte skulle ha beslutats.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1982.

8 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1975: 295) om användning av vissa tvångsmedel på begäran av främmande stat

Härigenom föreskrivs att 5 § lagen (1975: 295) om användning av vissa tvångsmedel på begäran av främmande stat skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Framställning från annan stat än Danmark, Finland, Island eller Norge skall göras på diplomatisk väg.

Föreslagen lydelse

5 §

Framställning från annan stat än Danmark, Finland, Island eller Norge skall inges till utrikesdepartementet. Den skall göras på diplomatisk väg, om Sverige inte i förhållande till den främmande staten har överenskommit om att tillämpa en annan ordning.

Framställningen skall innehålla uppgift om personens namn, nationalitet och hemvist, den egendom som avses, brottets beskaffenhet, tid och plats för brottet samt i den främmande staten tillämpliga straffbestämmelser. Har dom meddelats i den främmande staten, skall avskrift därav fogas vid framställningen. I annat fall skall uppgift lämnas om de omständigheter som åberopas till stöd för misstanken eller åtalet och, i förekommande fall, det enskilda anspråk varom är fråga.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1982.

9 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1976: 371) om behandlingen av häktade och anhållna m. fl.

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1976: 371) om behandlingen av häktade och anhållna m. fl.

dels att 4 och 9 §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas tre nya paragrafer, 16 a–c §§, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §

Vid behandlingen av häktad skall hänsyn tagas till hans hälsotillstånd. Häktad som företer tecken till sjukdom eller begär att läkare skall tillkallas, skall så snart det kan ske undersökas av läkare, om ej sådan undersökning uppenbarligen är obehövlig.

Läkares anvisning rörande vården av häktad som är sjuk skall iakttagas. Behöver den häktade sjukhusvård, skall sådan beredas honom så snart det kan ske.

Kan det befaras att transport medför skada för den häktades hälsa, skall läkares medgivande till transporten inhämtas.

Förlossning av häktad kvinna skall såvitt möjligt ske på sjukhus.

Om anledning föreligger därtill, skall den som enligt andra eller tredje stycket vistas på sjukhus stå under bevakning.

Om anledning föreligger därtill, skall den som enligt andra eller fjärde stycket vistas på sjukhus stå under bevakning.

9 §

Brev från häktad till svensk myndighet eller hans offentlige försvarare skall vidarebefordras utan föregående granskning.

Brev från häktad till svensk myndighet eller hans offentlige försvarare skall vidarebefordras utan föregående granskning. *I fråga om brev från häktad till postverket tillämpas dock andra stycket.*

Utöver vad som gäller enligt första stycket får häktad avsända eller mottaga brev, om det kan ske utan fara från säkerhetssynpunkt och, i fråga om den som är häktad på grund av misstanke om brott, utan fara för att bevis undanröjes eller utredning om brott eljest försvåras.

Vägras häktad avsända eller mottaga brev utan föregående granskning av dess innehåll, skall brevet kvarhållas men får ej öppnas utan den häktades medgivande.

Om kvarhållande i visst fall av brev från häktad som vistas på rättspsykiatrisk klinik finns särskilda bestämmelser i 9 a § lagen (1966: 301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål.

Vad i denna paragraf är föreskrivet om brev gäller även annan skriftlig handling.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

16 a §

Om ej annat följer av 16 §, meddelas beslut enligt denna lag av kriminalvårdsstyrelsen beträffande den som är intagen i förvaringslokal som står under styrelsens tillsyn.

16 b §

Kriminalvårdsstyrelsens beslut i särskilda fall enligt denna lag överklagas hos kammarrätten genom besvär. Andra beslut av styrelsen enligt denna lag överklagas hos regeringen genom besvär.

16 c §

Regeringen kan förordna om överflyttning till tjänsteman inom kriminalvården av kriminalvårdsstyrelsens befogenheter enligt denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1982.

10 Förslag till**Lag om ändring i passlagen (1978: 302)**

Häri genom föreskrivs att 7 § passlagen (1978: 302) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §

Passansökan skall avslås, om

1. bestämmelserna i 6 § ej har iakttagits och sökanden ej har efterkommit uppmaning att avhjälpa bristen,

2. ansökningen avser pass för barn under aderton år och barnets vårdnadshavare ej har lämnat medgivande samt synnerliga skäl ej föreligger att ändå utfärda pass.

3. sökanden är anhållen, häktad eller underkastad övervakning enligt 24 kap. 3 § första stycket rättegångsbalken eller reseförbud enligt 25 kap. 1 § samma balk,

3. sökanden är anhållen, häktad eller underkastad övervakning enligt 24 kap. 3 § första stycket rättegångsbalken eller reseförbud eller anmälningsskyldighet enligt 25 kap. 1 § samma balk,

4. sökanden är efterlyst och skall omhändertagas omedelbart vid antråffandet,

5. sökanden genom lagakraftvunnen dom har dömts till frihetsberövande påföljd, som ej har börjat verkställas, och det finns sannolika skäl att antaga; att han ämnar undandraga sig verkställigheten.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1982.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1981-03-19

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Ullsten, Bohman, Wikström, Friggebo, Mogård, Dahlgren, Krönmark, Burenstam Linder, Johansson, Wirtén, Holm, Andersson, Boo, Winberg, Adelson, Danell, Petri, Eliasson

Föredragande: statsrådet Winberg

Lagrådsremiss med förslag till ändring i rättegångsbalken m. m.

1 Inledning

I september 1974 tillkallades sakkunniga för att se över bestämmelserna om de personella tvångsmedlen i straffprocessen. I direktiven uttalades att bestämmelserna, som i allt väsentligt varit oförändrade sedan rättegångsbalkens (RB) tillkomst, behövde ses över bl. a. mot bakgrund av reformsträvandena på det kriminalpolitiska området, där utvecklingen gått mot en minskad användning av frihetsberövande påföljder. Det nära sambandet mellan de personella tvångsmedlen och kriminalpolitiken talade enligt direktiven starkt för att tvångsmedlen så långt möjligt bragtes i samklang med de riktlinjer som legat till grund för utformningen av denna politik.

De sakkunniga¹, som antog namnet utredningen (Ju 1974: 17) angående översyn av häktningsbestämmelserna (häktningsutredningen) avlämnade i september 1977 betänkandet (SOU 1977: 50) Häktning och anhållande. En sammanfattning av betänkandet och utredningens lagförslag bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilagor 1-2*. Beträffande gällande ordning och utredningens närmare överväganden hänvisas till betänkandet.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av riksåklagaren (RÅ), Svea hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, Stockholms tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, domstolsverket, rikspolisstyrelsen (RPS), kriminalvårdsstyrelsen, brottsförebyggande rådet (BRÅ), överbefälhavaren (ÖB), socialstyrelsen, riksrevisionsverket (RRV), statens invandrarverk,

¹ Hovrättslagmannen Sven Larsson, ordförande, samt riksdagsledamöterna Lisa Mattson och Hans Petersson. Experter: f. d. avdelningschefen Lars Bolin, polismästaren Bengt Erlandsson, byrådirektören Krister Nilsson, advokaten Peter Nobel och byråchefen, numera överåklagaren i Stockholms åklagardistrikt, Claes Zeime. Sedermera entledigades Zeime på egen begäran och i hans ställe förordnades länsåklagaren Axel Morath.

länsstyrelsen i Stockholms län, länsstyrelsen i Blekinge län, utredningen (Ju 1976:04) för översyn av lagstiftningen om förmögenhetsbrott, rättegångsutredningen (Ju 1977:06), militäransvarskommittén (Ju 1977:09), utlänningslagkommittén (A 1975:04), Sveriges domareförbund, Sveriges advokatsamfund, Föreningen Sveriges åklagare, Föreningen Sveriges länspolischefer, Föreningen Sveriges polischefer, Svenska polisförbundet, Föreningen Sveriges frivårdstjänstemän, Övervakarnas riksförbund (ÖR), Föreningen styresmän och assistenter m. fl. vid kriminalvårdens anstalter (SAK), Skyddsvärnet i Stockholm, Svenska Skyddsförbundet, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens Centralorganisation (TCO), Centralorganisationen SACO/SR och Riksförbundet Narkotikafritt samhälle (RNS).

Remissinstanserna har bifogat yttranden, RÅ från överåklagarna i Stockholm och Göteborg, från chefen för länsåklagarmyndigheten i Stockholms och Gotlands län och från cheferna för länsåklagarmyndigheterna i Kopparbergs och Älvsborgs län, RPS från polisstyrelserna i Stockholm, Göteborg och Malmö, länsstyrelsen i Blekinge län från polisstyrelserna i Karlshamn, Karlskrona och Ronneby, Föreningen Sveriges polischefer från två av dess sektioner och LO från Statsanställdas förbund (SF).

Polisstyrelsen i Stockholm har bifogat yttranden från kriminal- och ordningsavdelningarna, polisstyrelsen i Göteborg enkätsvar från Göteborgs polisförening, från administrativa byrån och från personalen vid stöldroteln samt polisstyrelsen i Karlskrona yttrande från chefen för kriminalavdelningen.

En sammanställning av remissyttrandena såvitt de berör de frågor som tas upp i detta lagstiftningsärende bör bifogas protokollet i detta ärende som *bilaga 3*.

Efter förslag av rättegångsutredningen tillsatte dåvarande chefen för justitiedepartementet under våren 1978 en arbetsgrupp inom departementet med uppgift att söka kartlägga möjligheterna att effektivisera eller på annat sätt förbättra utredningsförfarandet i brottmål. Arbetsgruppens resultat har redovisats i departementspromemorian (Ds Ju 1979:15) Översyn av utredningsförfarandet i brottmål. Promemorian har den 29 november 1979 i enlighet med arbetsgruppens förslag överlämnats till RÅ, RPS och rättegångsutredningen.

Flertalet av de åtgärder som föreslås i promemorian faller inom området för RÅ:s resp. RPS:s befogenhet att meddela föreskrifter och anvisningar. Några av förslagen innebär emellertid lagändringar och är av sådan art att de lämpligen kan behandlas i samband med en översyn av RB:s regler om personella tvångsmedel.

Promemorian har inte remissbehandlats. Under beredningen av detta lagstiftningsärende har emellertid RÅ, Stockholms tingsrätt, domstolsverket, RPS, Sveriges domareförbund och Sveriges advokatsamfund beretts tillfälle att lägga synpunkter på vissa av promemorieförslagen.

De lagförslag i promemorian som nu tas upp till behandling bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 4*. Beträffande arbetsgruppens överväganden hänvisas till promemorian.

I detta lagstiftningsärende tas slutligen upp några smärre frågor som gäller kroppsbesiktning och användning av tvångsmedel på begäran av främmande stat. Vidare behandlas vissa frågor rörande frihetsberövades rätt att få brev vidarebefordrade utan föregående granskning.

2.1 Inledande synpunkter

De nuvarande reglerna i RB om personella tvångsmedel har i stort sett varit oförändrade sedan RB trädde i kraft år 1948. Reglerna bygger i huvudsak på den ordning som utbildats före RB:s tillkomst (jfr SOU 1938: 44 s. 32). Någon samlad översyn av bestämmelserna eller deras tillämpning har inte gjorts efter RB:s ikraftträdande.

I direktiven till häktningsutredningen uttalade dåvarande chefen för justitiedepartementet att erfarenheterna från tillämpningen av reglerna om de personella tvångsmedlen inte gav belägg för att det skulle föreligga något behov av en total revision av reglerna. Däremot ansåg han starka skäl tala för partiella reformer. Departementschefen betonade att reglerna om häktning och anhållande så långt möjligt borde bringas i samklang med de riktlinjer som hade dragits upp för det kriminalpolitiska reformarbetet. Viktiga led i detta reformarbete hade varit bl. a. att användningen av frihetsberövande påföljder skulle minska. Det var angeläget att användningen av personella tvångsmedel också begränsades så långt det var möjligt.

När det gällde utformningen av häktningsgrunderna borde enligt departementschefen bl. a. kravet på utredning om risken för fortsatt brottslig verksamhet ställas högre. Det var vidare angeläget att söka finna alternativ till de nuvarande personella tvångsmedlen för att också på den vägen kunna begränsa användningen av dessa.

Av övriga frågor som särskilt berördes i direktiven kan nämnas bl. a. frågan om en mer restriktiv utformning av reglerna om anhållande på grund av utredningsskäl, om förkortning av tiderna för frihetsberövande och om översyn av förfarandereglerna vid häktning och anhållande. Även reglerna om gripande omfattades av utredningsuppdraget.

För att få en uppfattning om tillämpningen av reglerna om de personella tvångsmedlen har utredningen genomfört en enkätundersökning hos samtliga polis- och åklagarmyndigheter och även sammanställt annat statistiskt material. Enligt utredningen visar detta material att tillämpningen av tvångsmedlen är otillfredsställande. Vad gäller häktningsgrunden recidivfara anser utredningen att enkätundersökningen bekräftar att praxis har gått vida längre än lagstiftaren har menat. I fråga om anhållande framgår, anser utredningen, att åklagarna godtar en alltför låg misstankegrad vilket

leder till ett stort antal korttidsanhållanden. Även när det gäller gripande visar undersökningen enligt utredningens uppfattning att tillämpningen i stor utsträckning har kommit att avlägsna sig från lagens förutsättningar.

Mot denna bakgrund föreslår utredningen till en början ändringar i fråga om förutsättningarna för häktning. För att häktning på grund av risk för fortsatt brottslighet skall kunna ske bör enligt utredningen krävas att brottsmisstanken avser brott, för vilket är stadgat fängelse i fyra år eller däröver. För vissa brott av farlig art skall dock häktning kunna ske utan hinder av fyraårsregeln. Vidare föreslår utredningen att risk för flykt och för undanröjande av bevisning skall få medföra häktning bara om risken är påtaglig med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet. Utredningen anser också att den särskilda regeln om häktning vid fängelsebrott med lägre straffmaximum än fängelse i ett år beträffande misstänkt som saknar stadigt hemvist i landet bör avskaffas liksom presumtionsregeln om häktning vid mycket allvarliga brott.

Beträffande utredningens förslag i övrigt kan här nämnas följande. De processuella tvångsmedlen föreslås bli kompletterade med alternativ till häktning som inte innebär frihetsberövande men som innefattar en långtgående kontroll i form av tillsyn. För de mest svårkontrollerade fallen föreslås att särskilda tillsynshem inrättas. Utredningen föreslår vidare att det nuvarande reseförbudet ersätts av en anmälningsskyldighet. För att klargöra att häktning skall tillämpas med restriktivitet förordar utredningen att i lagen införs en särskild proportionalitetsregel av innebörd att häktning inte får ske om det därigenom skulle uppstå missförhållande mellan å ena sidan olägenheten för den misstänkte och å andra sidan brottets beskaffenhet och den påföljd som kan antas följa på brottet. Utredningen föreslår också en regel om att tillsyn eller anmälningsskyldighet skall användas i stället för häktning i de fall sådana tvångsmedel är tillräckliga för att tillgodose syftet med häktning.

När det gäller anhållande föreslås att den nuvarande möjligheten att anhålla utan att fulla häktningsskäl föreligger tas bort.

Även när det gäller förfarandet hos domstolar och polis- och åklagarmyndigheter anser utredningen att ändringar bör göras i gällande regler. Utredningen föreslår bl. a. att befogenheten att besluta om anhållande förbehålls åklagaren samt att anhållningsbeslut skall motiveras. Det föreslås vidare kortare frister för häktningsframställningar och för att hålla häktningsförhandling. Utredningen förordar också att nämnd skall delta när tingsrätt eller hovrätt vid förhandling prövar en fråga om häktning. Polismäns rätt att gripa misstänkta föreslås avskaffad och ersatt av hämtning och medtagande till förhör. Vissa förändringar föreslås beträffande den misstänktes skyldighet att stanna kvar för förhör och andra utredningsåtgärder samt i fråga om behandlingen av personer som är misstänkta för brott. Enligt utredningen bör det bl. a. införas möjlighet för den som är häktad eller anhållen att begära domstolsprövning av en åklaga-

res beslut om begränsningar i hans rätt till kontakt med omvärlden. Vidare föreslås vissa ändringar i syfte att en försvarare skall kunna utses så snart som möjligt efter anhållandet.

Betänkandet har under remissbehandlingen fått ett blandat mottagande. De flesta remissinstanserna har tillbakavisat den kritik som utredningen har riktat mot tillämpningen av nuvarande bestämmelser. Remissinstanserna har i allmänhet också ställt sig avvisande till huvudpunkterna i betänkandet som man anser i alltför hög grad tillgodoser den misstänktes intressen på bekostnad av samhällsskyddet och effektiviteten i lagföringen. Några av utredningens förslag, främst vad gäller förfarandereglerna, har dock mera allmänt godtagits.

För min del vill jag understryka att häktning och andra personella tvångsmedel innebär stora ingrepp i den enskildes levnadsförhållanden. Det är därför angeläget att användningen av sådana tvångsmedel begränsas till situationer då det är nödvändigt av hänsyn till samhällsskyddet och en effektiv lagföring. Jag vill erinra om att tvångsmedelskommittén (Ju 1978:06) har fått i uppdrag att göra en motsvarande avvägning när det gäller användningen av sådana tvångsmedel som inte är personella, bl. a. telefonavlyssning, husrannsakan och beslag.

När det gäller huvudpunkterna i förslaget delar jag emellertid den uppfattning som de flesta remissinstanserna har gett uttryck för, nämligen att ett genomförande av förslaget i dessa delar skulle innebära att intresset av samhällsskydd och effektivitet i lagföringen i alltför hög grad skulle sättas åt sidan.

De nuvarande reglerna om häktning och andra personella tvångsmedel är enligt min mening utformade på ett sätt som innebär en lämplig avvägning mellan berörda intressen. Vad som har framkommit i detta lagstiftningsärende ger inte heller stöd för att reglerna skulle ha tillämpats på ett sätt som åsidosätter befogade rättssäkerhetsintressen. Jag anser därför att det saknas anledning att ändra de lagliga förutsättningarna för att häktning och andra personella tvångsmedel skall få tillgripas.

Utredningen har ägnat frågan om alternativ till häktning stor uppmärksamhet. Jag delar utredningens uppfattning att avsaknaden av realistiska alternativ kan bidra till att häktning f. n. tillgrips i en del fall där en mindre ingripande åtgärd kunde ha varit tillräcklig. Samtidigt kan jag till en viss del instämma i den kritik som åtskilliga remissinstanser har riktat mot det av utredningen föreslagna tillsynsinstitutet. Det kan med fog ifrågasättas om det i praktiken skulle vara möjligt att i den utsträckning som utredningen har tänkt sig ersätta häktning med en tillräckligt effektiv övervakning eller liknande kontroll. Vad särskilt gäller förslaget om inrättandet av tillsynshem – ett förslag som avstyrks av en så gott som enhällig remissopinion – förutsätter det betydande resursförstärkningar, något som i dagens statsfinansiella läge inte är genomförbart.

Även om jag sålunda inte kan biträda utredningens förslag om ett nytt

tillsynsinstitut anser jag det emellertid angeläget att man försöker finna häktningens alternativ vilka i åtminstone en del fall skulle kunna göra häktning obehövlig. Vad som kan övervägas är en utvidgning av det nuvarande reseförbudet så att detta kan användas som häktningens alternativ också i andra fall än vid flyktfara. Även en från reseförbudet fristående anmälningskyldighet skulle kunna tjäna detta syfte. Att man som alternativ till häktning tillskapar tvångsmedel som inte innebär frihetsberövande ligger i linje med en rekommendation av Europarådet rörande bl. a. häktning som har antagits av ministerkommittén i juni 1980 (rekommendation nr R (80) 11). Jag återkommer till dessa frågor i det följande. I det sammanhanget kommer jag även att ta upp frågan om icke frihetsberövande alternativ till anhållande.

Vad gäller den av utredningen föreslagna proportionalitetsregeln anser jag, i likhet med flera remissinstanser, att redan gällande rätt ger tillräckliga möjligheter att göra den intresseavvägning som avses med en sådan regel. Förslaget har med fog kritiserats även på grund av sin koppling till den påföljd som kan antas komma att följa på brottet. Enligt min mening finns det inte tillräcklig anledning att i lagen ta upp en uttrycklig proportionalitetsregel. Vidgas möjligheten att använda reseförbud m. m. som alternativ till häktning i enlighet med vad jag nyss har förordat bör dock bestämmelsen härom lämpligen utformas så att principen om proportionalitet kommer till åtminstone indirekt uttryck.

Vad jag har sagt nu innebär att det endast bör göras begränsade ändringar av de nuvarande bestämmelserna om personella tvångsmedel. Inom ramen för en sådan begränsad reform bör dock vissa ändringar göras även i de förfaranderegler som har samband med personella tvångsmedel. Beslut om anhållande bör sålunda i fortsättningen, i enlighet med den praxis som tillämpas redan nu, förbehållas åklagare. Ett sådant beslut bör dessutom alltid motiveras. Jag återkommer till dessa frågor i det följande.

De övriga förslag som har aktualiserats av häktningsutredningen bör – bortsett från förtydligande av vissa bestämmelser om förfarandet – där emot inte genomföras nu. Vad särskilt gäller förslaget om lekmannamedverkan vid prövning av frågor om häktning är det förenat med kostnader av en sådan storleksordning att det redan av hänsyn till det rådande statsfinansiella läget får anstå. Jag anser inte heller att utredningens förslag till avkortning av fristerna för ingivande av häktningsframställning och hållande av häktningsförhandling bör genomföras. Självfallet är det angeläget att varaktigheten av straffprocessuella tvångsmedel blir så kort som möjligt. Såvitt framgår av remissvaren är emellertid möjligheterna att avkorta dessa frister begränsade till en eller annan dag. Utredningens statistiska undersökning visar också att de nuvarande fristerna sällan tillämpas fullt ut och att den tid som förflyter mellan anhållandet och huvudförhandlingen i de flesta fall är förhållandevis kort. Ett genomförande av förslaget skulle därför få ringa praktisk betydelse. För hovrätternas del skulle en avkort-

ning av fristen för hållande av huvudförhandling i mål mot häktad innebära betydande olägenheter. Nuvarande frister bör därför bibehållas.

Utredningens förslag till domstolsprövning av åklagares beslut om restriktioner beträffande häktade m. fl. har fått ett blandat mottagande vid remissbehandlingen. Flera remissinstanser avstyrker förslaget med motiveringen att det vid sidan av den nuvarande möjligheten till överprövning av sådana beslut av statsåklagare och RÅ inte finns något behov av en särskild besvärordning. Det framhålls också att en sådan ordning är kostsam och betungande samt att den i praktiken knappast skulle fylla någon funktion med hänsyn till att åklagarens beslut ofta kommer att vara ändrat innan rätten hinner ta upp det till prövning. Man anser också att den misstänktes tilltro till rättens opartiskhet minskar ju fler beslut domstolen har att fatta beträffande den misstänkte under förundersökningen.

Jag delar de betänkligheter som sålunda har förts fram mot förslaget. De möjligheter som redan nu finns till överprövning får anses tillfredsställande. Med hänsyn härtill och till de olägenheter som den föreslagna ordningen skulle innebära bör förslaget inte genomföras. Vissa andra bestämmelser om behandlingen av häktade m. fl. bör dock ses över i detta sammanhang.

Som tidigare har nämnts faller flertalet av de förslag som har tagits upp i departementspromemorian Översyn av utredningsförfarandet i brottmål inom området för RÅ:s och RPS:s befogenhet att meddela föreskrifter och anvisningar. I enlighet med arbetsgruppens förslag har promemorian överlämnats till RÅ, RPS och rättegångsutredningen. Jag har inhämtat att vissa av promemorieförslagen f. n. är föremål för överläggningar mellan RÅ och RPS medan övriga förslag bearbetas inom resp. myndighet. Några av de promemorieförslag som innefattar lagändringar tas emellertid upp i detta sammanhang. Vad särskilt gäller frågan om den tidpunkt då försvarare bör utses för den misstänkte övervägs den f. n. av en särskild arbetsgrupp. Det är därför ännu för tidigt att ta slutlig ställning till den frågan.

Tillämpningen i vissa situationer av bestämmelserna i 28 kap. 11–13 §§ om kroppsvisitation och kroppsbesiktning har uppmärksamats bl. a. i en fråga (1979/80: 320) till mig i riksdagen. Vidare har fråga uppkommit om en smärre jämkning i lagen (1975: 295) om användning av vissa tvångsmedel på begäran av främmande stat. Utöver dessa frågor behandlas i det följande även frågan om inskränkning av en frihetsberövads rätt att få brev som är adresserade till postverket vidarebefordrade utan föregående granskning.

2.2 Alternativ till häktning

Enligt 24 kap. 1 § RB är det en förutsättning för häktning att sannolika skäl föreligger för att den misstänkte har begått brott för vilket är stadgat fängelse i ett år eller däröver. Utöver kvalificerad misstanke om brott av

denna svårhetsgrad fordras att vissa speciella häktningsförutsättningar är uppfyllda. Dessa förutsättningar utgör flyktfara, fara för undanröjande av bevisning (kollusionsfara) och fara för fortsatt brottslig verksamhet (recidivfara).

Flyktfara föreligger enligt 24 kap. 1 § första stycket RB om det skäligen kan befaras att den misstänkte avviker eller på annat sätt undandrar sig lagföring eller straff. Med avvikande menas i detta sammanhang att den misstänkte lämnar sin bostads- eller vistelsort i syfte att undgå lagföring eller straff. Under det mer omfattande uttrycket på annat sätt undandrar sig lagföring eller straff faller bl. a. åtgärder varigenom den misstänkte utan att lämna orten håller sig undan i sådant syfte.

Kollusionsfara föreligger om det skäligen kan befaras att den misstänkte genom undanröjande av bevis eller på annat sätt försvårar sakens utredning.

Recidivrisk slutligen anses föreligga om anledning förekommer att den misstänkte fortsätter sin brottsliga verksamhet.

Saknar den misstänkte stadigt hemvist i landet får häktning ske även vid mindre allvarliga brott (24 kap. 1 § andra stycket). Förutsättningen är att brottet kan medföra fängelse och att det finns anledning anta att den misstänkte kommer att avvika.

Som en allmän inskränkning i möjligheterna till häktning gäller enligt 24 kap. 1 § fjärde stycket att häktning inte får ske om det kan antas att den misstänkte kommer att dömas enbart till böter.

I vissa fall får häktning dock ske oberoende av brottets beskaffenhet, dvs. även vid bötesbrott. Som förutsättning gäller enligt 24 kap. 2 § att den misstänkte är okänd och vägrar uppge sitt namn och sitt hemvist eller att det finns skäl att anta att de uppgifter som han lämnar är osanna eller, om han saknar hemvist i landet, att det finns skäl att anta att han flyr från landet.

Vid mycket grova brott, dvs. brott för vilket det lägsta straffet är fängelse i två år, skall häktning ske, om det inte är uppenbart att det saknas anledning till det (24 kap. 1 § tredje stycket). Regeln innebär alltså en presumtion för häktning. Presumtionen kan dock motbevisas.

Beslut om häktning fattas alltid av rätten.

I den nuvarande regleringen av de personella tvångsmedlen finns två alternativ till häktning, nämligen övervakning och reseförbud. Övervakning kan i princip ersätta häktning vid flykt-, kollusions- och recidivfara. Reseförbud kan användas som alternativ till häktning då endast flyktfara föreligger.

Bestämmelser om övervakning finns i 24 kap. 3 § RB. De är utformade som en begränsning av möjligheten till häktning i vissa mycket speciella fall. När det gäller unga personer eller sådana som är sjuka får häktning sålunda inte ske, om åtgärden kan antas medföra allvarligt men och dessutom sådan övervakning kan ordnas att skäl till häktning inte längre före-

ligger. En havande kvinna får inte häktas under tiden närmast före förlossningen, om det inte är uppenbart att en betryggande övervakning inte kan ordnas. Detsamma gäller för tiden närmast efter förlossningen, om häktning kan antas medföra men för kvinnan eller barnet. Övervakning förutsätter samtycke av den misstänkte. Vill han eller hon inte underkasta sig åtgärden, skall häktning ske.

Ansvar för att ordna övervakningen har i första hand lagts på undersökningsledaren, dvs. i regel åklagaren. Övervakning kan anordnas i den misstänktes hem eller i annat enskilt hem eller genom att den misstänkte tas in på en lämplig anstalt. Anstaltsplacering förutsätter särskilt medgivande av den som är ansvarig för anstalten. Övervakning kan också innebära skyldighet för den misstänkte att vissa tider vara tillgänglig i sin bostad eller på sin arbetsplats eller att iakta annat villkor som anses erforderligt för övervakningen. Några föreskrifter om hur kontrollen skall vara anordnad finns inte. Över huvud taget råder en viss oklarhet om tillämpningen av institutet (se JO:s ämbetsberättelse 1974 s. 34).

Reseförbudet regleras i 25 kap. RB. Det kan, som nämnts, ersätta häktning endast vid flyktfara. Reseförbud innebär ett förbud för den misstänkte att utan tillstånd lämna honom anvisad vistelseort. Med ett sådant förbud kan förenas skyldighet för den misstänkte att på vissa tider vara tillgänglig i sin bostad eller på sin arbetsplats eller att anmäla sig hos polismyndigheten på orten. Även andra villkor som behövs för kontrollen av den misstänkte kan ställas upp. Överträder den misstänkte reseförbudet eller något villkor som har föreskrivits i samband med ett sådant förbud, skall han omedelbart anhållas eller häktas, om det inte är uppenbart att det saknas anledning till det. Reseförbud får åläggas av undersökningsledaren, åklagaren eller rätten. Har reseförbud meddelats av undersökningsledaren eller åklagaren, får den misstänkte begära att rätten prövar frågan huruvida reseförbudet skall bestå.

Övervakningsinstitutet enligt 24 kap. 3 § tillämpas i praktiken ytterst sällan. En av orsakerna torde vara att det bara kan komma i fråga beträffande en begränsad krets av personer. Jag vill också erinra om att det beträffande ungdomar finns andra möjligheter än dem RB tillhandahåller att ingripa med åtgärder. När det gäller sjuka personer och kvinnor i tiden strax före eller efter en förlossning torde det vara sällsynt att häktning över huvud taget aktualiseras.

Det finns emellertid enligt min mening knappast någon anledning att, som utredningen har föreslagit, ta bort övervakningsinstitutet. Övervägande skäl talar för att man alltjämt har kvar särregler för de personer som avses i 24 kap. 3 § RB. Det kan dock vara lämpligt att i detta sammanhang modernisera bestämmelserna och därvid också utvidga tillämpningsområdet något. Samtidigt bör förutsättningarna för häktning i övervakningsfallen skärpas.

Enligt min mening får det anses vara en brist att RB, utöver övervak-

ningsinstitutet och reseförbudet vid flyktfara, inte tillhandahåller något alternativ till häktning. Man får därför räkna med att domstolarna i en del fall anser sig tvungna att besluta om häktning trots att en mindre ingripande åtgärd kanske hade varit tillräcklig. Omvänt kan domstolarna också anse sig böra försätta en anhållen på fri fot utan vidare tillsyn, trots att någon form av fortsatt kontroll hade varit önskvärd. Varken den ena eller den andra situationen är tillfredsställande.

Det bör därför undersökas om det inte skulle kunna gå att finna ett alternativ som åtminstone i en del fall skulle kunna komplettera övervakningsinstitutet och det nuvarande reseförbudet. Vad det framför allt gäller är att söka åstadkomma ett alternativ till häktning vid recidivfara i de fall risken för återfall i brottslig verksamhet är mindre uttalad men där den misstänkte med nuvarande bestämmelser ändå häktas.

Under remissbehandlingen har några remissinstanser påpekat att någon form av reseförbud eller anmälningsskyldighet i vissa fall kan vara tillräcklig för att avhålla mindre brottsbenägna personer från att begå nya brott. Även utredningen har varit inne på liknande tankegångar när den uttalat att tillsyn vid recidivfara i många fall skulle kunna bestå i enbart en anmälningsskyldighet.

Vidare har ett par remissinstanser påpekat att det vid flyktfara ibland kan finnas behov av att kunna ålägga reseförbud resp. anmälningsskyldighet oberoende av varandra.

För min del anser jag att dessa uppslag bör prövas. Särskilt en skyldighet att på vissa tider anmäla sig hos polisen bör kunna vara ett realistiskt alternativ till häktning när det gäller att avhålla mindre brottsbenägna personer från att begå nya brott. När det är fråga om kollusionsfara torde reseförbud eller anmälningsskyldighet knappast kunna ersätta häktning annat än då kollusion förutsätter att den misstänkte lämnar orten. Även om sådana situationer inte är särskilt vanliga i praktiken, kan det även här finnas behov av ett alternativ till häktning. I varje fall bör möjligheten att tillgripa reseförbud eller anmälningsskyldighet vid kollusionsfara inte uteslutas i lagtexten.

F. n. kan en anmälningsskyldighet endast förekomma i samband med reseförbud. Enligt min mening bör emellertid en sådan skyldighet införas som ett självständigt tvångsmedel. Det bör alltså öppnas möjlighet för domstolarna att som alternativ till häktning meddela föreskrifter om anmälningsskyldighet hos polisen utan att ett reseförbud åläggs samtidigt. Härvid bör, i enlighet med vad jag nyss har sagt, anmälningsskyldighet kunna åläggas inte bara vid flyktfara utan också vid kollusions- och recidivfara. Motsvarande utvidgning bör göras för reseförbudets del. Det bör vidare finnas möjlighet att förena reseförbud resp. anmälningsskyldighet med andra villkor som bedöms vara nödvändiga för kontrollen av den misstänkte.

Liksom i fråga om det nuvarande reseförbudet bör ett åsidosättande av

reseförbud eller anmälningsskyldighet vid kollusions- eller recidivfara i allmänhet medföra att den misstänkte omedelbart anhålls eller häktas. Härigenom markeras att såväl reseförbud som anmälningsskyldighet har karaktären av villkorlig häktning.

Det praktiska tillämpningsområdet för de nu förordade häktningssalternativen vid kollusions- eller recidivfara kommer av naturliga skäl att vara begränsat. Reglerna torde ändå komma att medföra att häktning utan men för samhällsskyddet och intresset av en effektiv lagföring kan underlätas i en del fall där domstolarna i dag anser sig nödsakade att besluta om häktning.

Av vad som har anförts om syftet med de förordade alternativen följer att de inte kan ersätta häktning i fall som avses i 24 kap. 1 § tredje stycket, dvs. vid misstanke om mycket grova brott. Som har nämnts tidigare innebär nuvarande regler en presumtion för häktning i sådana fall. Denna ordning bör behållas.

2.3 Alternativ till anhållande

Anhållande är ett provisoriskt frihetsberövande i avvaktan på häktning. Åtgärden förutsätter i princip att det föreligger häktningsskäl. Den får beslutas av undersökningsledaren eller åklagaren.

Liksom häktning kan anhållande ersättas av reseförbud enligt 25 kap. RB i de fall endast flyktfara föreligger. Reseförbud kan också användas som ett särskilt tvångsmedel i de fall graden av misstanke resp. brottets svårhetsgrad är lägre än vad som fordras för häktning.

De skäl som talar för att det bör införas ökade möjligheter att ersätta häktning med tvångsmedel som inte innebär frihetsberövande har aktualitet även när det gäller anhållande. Jag föreslår därför att de alternativ till häktning som jag nyss har förordat införs som alternativ till anhållande även vid kollusions- och recidivfara.

Det ligger i sakens natur att reseförbud eller anmälningsskyldighet i praktiken inte kan ersätta anhållande under det inledande stadiet av förundersökningen, om det föreligger kollusionsfara. Allteftersom förundersökningen fortskrider och bevisningen säkras torde dock utrymmet för att ersätta ett anhållande med något av alternativen öka. Även om den praktiska betydelsen av de föreslagna alternativen inte skall överdrivas, bör de dock kunna leda till en viss minskning av antalet anhållanden och framställningar om häktning.

Till frågan om vem som bör ha befogenhet att besluta om anhållande resp. reseförbud och anmälningsskyldighet återkommer jag i det följande.

2.4 Förfarandet

När det gäller reglerna för förfarandet i samband med användningen av tvångsmedel föreslås i häktningsskyldighetsutredningens betänkande ett flertal änd-

ringar. Enligt utredningen finns det oberoende av de ändringar som föreslås i fråga om de sakliga förutsättningarna för användningen av de straffprocessuella tvångsmedlen skäl att göra sådana ändringar.

Några av de förslag som utredningen har lagt fram angående förfarandet bör enligt min mening genomföras. De viktigaste av dessa kommer jag att behandla i detta avsnitt. Beträffande övriga förslag som tas upp i förevarande sammanhang, varav de flesta är av mer formell karaktär, får jag hänvisa till specialmotiveringen.

2.4.1 Anhållande m. m.

Beslut om anhållande fattas f. n. av undersökningsledaren eller åklagaren. I de fall då polismyndighet är undersökningsledare är sådana beslut förbehållna den högsta polisledningen.

Utredningen framhåller att beslut om anhållande i praktiken alltid torde fattas av en åklagare. Enligt utredningen bör åtgärden med hänsyn till dess ingripande karaktär vara förenad med särskilda rättssäkerhetsgarantier. Utredningen föreslår därför att anhållande endast skall kunna beslutas av en åklagare. Utredningen anser vidare att rättssäkerhetsskäl talar för att åklagaren skall vara skyldig att skriftligen motivera ett anhållandebeslut.

Utredningens förslag har tillstyrkts av de flesta remissinstanser som har yttrat sig i frågan. Polisstyrelsen i Göteborgs polisdistrikt och Föreningen Sveriges polischefer anser dock att möjligheten för polismyndighet att fatta beslut om anhållande bör finnas kvar, eftersom det framför allt på mindre orter kan inträffa att någon åklagare inte finns tillgänglig då ett sådant beslut måste fattas.

För min del anser jag att utredningens förslag ligger i linje med de krav på särskilda rättssäkerhetsgarantier som bör gälla i fråga om användande av mer ingripande tvångsmedel. Enligt min mening kan det förutsättas att det alltid finns åklagare som kan besluta i frågan. Redan f. n. gäller f. ö. enligt de av RÅ och RPS utarbetade anvisningarna i ämnet att åklagare skall inträda som förundersökningsledare när fråga uppstår om användande av tvångsmedel och det ankommer på undersökningsledaren att besluta därom enligt 24–28 kap. RB. Jag förordar därför att förslaget om befogenhet att fatta beslut genomförs. Jag tillstyrker också förslaget att beslut om anhållande skall motiveras.

Som utredningen har föreslagit bör i lagtexten uttryckligen anges att skyldighet föreligger att underrätta den som har anhållits i sin frånvaro om anhållandebeslutet så snart beslutet har verkställts. En sådan underrättelse bör omfatta även grunden för anhållandet.

De nu föreslagna ändringarna medför att vissa följdändringar bör göras bl. a. i fråga om befogenhet att göra framställning till rätten om häktning. Till dessa frågor återkommer jag i specialmotiveringen.

Enligt 25 kap. 3 § första stycket RB har undersökningsledaren och åklagaren befogenhet att besluta om reseförbud. Beträffande den av utredning-

en föreslagna motsvarigheten till reseförbud – anmälningsskyldighet – framhåller utredningen att åtgärden visserligen är betydligt mindre ingripande än ett anhållande men att den ändå innefattar påtagliga begränsningar i den misstänktes rörelsefrihet och att den kan bli mer långvarig. Dessa förhållanden talar enligt utredningen för att en sådan åtgärd ej bör få beslutas av undersökningsledare som inte är åklagare. Med hänsyn till de nyss berörda anvisningarna torde detta inte heller förekomma i praktiken.

Vad utredningen har anfört i fråga om befogenhet att fatta beslut om anmälningsskyldighet har aktualitet även beträffande de av mig nu förordade alternativen till anhållande. Utredningens förslag har inte mött någon erinran under remissbehandlingen. Jag anser att beslutsbefogenheten bör begränsas på föreslaget sätt. En sådan ändring medför vissa följdändringar i fråga om rätten att häva ett reseförbud m. m. Till dessa återkommer jag i specialmotiveringen.

2.4.2 Tidsfrist för hållande av huvudförhandling vid reseförbud

När en person är häktad gäller att tingsrätt i princip skall hålla huvudförhandling inom en vecka från den dag då åtalet väcktes. Motsvarande bestämmelser saknas beträffande reseförbud. Vad gäller de av utredningen föreslagna tvångsåtgärderna tillsyn och anmälningsskyldighet föreslår utredningen att en frist om två veckor införs för att begränsa varaktigheten av åtgärderna.

Utredningens förslag har inte mött någon erinran under remissbehandlingen. Jag anser att en frist bör införas såväl beträffande reseförbud som i fråga om den anmälningsskyldighet som enligt vad jag tidigare har förordat bör införas som ett ytterligare alternativ till häktning. En frist om två veckor synes emellertid vara alltför kort. Jag förordar att fristen i stället bestäms till en månad. Jag utgår emellertid från att domstolarna inte utnyttjar hela denna frist annat än när det är oundgängligen nödvändigt.

Det kan i och för sig övervägas att införa en tidsfrist även för högre rätts handläggning av mål i vilka den tilltalade är ålagd reseförbud eller anmälningsskyldighet. Dessa tvångsmedel torde emellertid i praktiken vara aktuella endast i de fall där den tilltalade har dömts till fängelse i underinstansen. I sådana fall torde kravet på skyndsamt handläggning tillgodoses genom reglerna i domstolarnas arbetsordningar om att sådana mål skall behandlas med förtur.

2.4.3 Rätt att ta del av förundersökningsmaterial

Enligt 23 kap. 18§ första stycket RB har den misstänkte och hans försvarare rätt att ta del av förundersökningsmaterialet i den utsträckning det kan ske utan men för utredningen (jfr 14 kap. 5§ andra stycket sekretesslagen 1980: 100, omtryckt 1980: 880, och prop. 1979/80: 2 s. 335). Bestämmelsen är av grundläggande betydelse för den misstänktes möjligheter att förbereda sitt försvar och att påverka inriktningen av förundersökningen.

Enligt den tidigare nämnda arbetsgruppen för översyn av utredningsförfarandet i brottmål förekommer det att bestämmelsen felaktigt tolkas på det sättet att rätten att ta del av förundersökningsmaterialet uppkommer först sedan utredningen är klar. Det lär enligt vad arbetsgruppen har erfarit t. o. m. förekomma att en omhäkningsförhandling begärs enbart för att den misstänkte och hans försvarare skall bli orienterade om utredningsläget. Arbetsgruppen förordar därför att bestämmelsen förtydligas samt att undersökningsledarna och utredningsmännen ges vägledning i fråga om tillämpningen av bestämmelsen. Arbetsgruppens förslag har inte mött någon erinran från RÅ m. fl. som enligt vad jag tidigare nämnt har beretts tillfälle att lägga synpunkter på vissa av arbetsgruppens förslag.

För egen del anser jag att bestämmelsen med hänsyn till vad arbetsgruppen har anfört bör förtydligas. Av ordalydelsen bör sålunda framgå att den misstänkte och hans försvarare har rätt att fortlöpande ta del av vad som har kommit fram under förundersökningen i den mån det kan ske utan men för utredningen.

Enligt 24 kap. 12 § andra stycket RB skall protokoll eller anteckningar över vad dittills har förekommit under förundersökningen överlämnas till rätten i samband med häkningsframställningen. Rätten får medge anstånd med överlämnandet viss kortare tid.

Såväl utredningen som arbetsgruppen har föreslagit att det skriftliga materialet skall före häkningsförhandlingen överlämnas även till den misstänkte och hans försvarare. Utredningen anser dock att det skulle kunna bli alltför betungande för polis och åklagare om de åläggs att överlämna allt material som har kommit fram under förundersökningen och föreslår att skyldigheten begränsas till sådant material som har betydelse för häkningsfrågan. Arbetsgruppen anser för sin del att samma begränsning bör göras av hänsyn till att kollusionsfara kan föreligga.

Förslaget att den misstänkte och hans försvarare skall få del av protokoll och anteckningar från förundersökningen före häkningsförhandlingen tillstyrks av de flesta remissinstanser som har tagit upp frågan. Många instanser framhåller dock att skyldigheten att tillhandahålla sådant material måste begränsas av både praktiska skäl och utredningsskäl.

För egen del anser jag att det är av stor betydelse för den misstänktes möjligheter att förbereda sig inför en kommande häkningsförhandling att han och hans försvarare får ta del av det material som ligger till grund för åklagarens häkningsframställning. Redan av 23 kap. 18 § i den nu föreslagna lydelsen framgår att den misstänkte och hans försvarare har rätt att fortlöpande ta del av förundersökningsmaterial i den mån det kan ske utan men för utredningen. Utredningens förslag innebär således endast en precisering av denna rätt såvitt gäller förundersökningsmaterial som har betydelse för prövning av häkningsfrågan. Jag har inte något att erinra mot att en sådan precisering görs. Skyldigheten att tillställa den misstänkte och försvararen materialet bör inträda vid den tidpunkt då materialet ges in till

rätten. Rättens nuvarande befogenhet enligt 24 kap. 12 § andra stycket att medge anstånd med ingivandet av materialet bör dock finnas kvar.

2.4.4 *Bevisning vid häktningsförhandling*

Enligt 24 kap. 14 § andra stycket RB är möjligheten att förelägga bevisning vid en häktningsförhandling begränsad. Utöver vad handlingarna innehåller och parterna i övrigt anför får utredning inte föreläggas, om det inte föreligger särskilda skäl. I motiven till den gällande regleringen framhålls att det vid en häktningsförhandling är viktigt att endast sådant behandlas som har betydelse för att bedöma häktningsfrågan. Förhandlingen skall alltså avse endast frågan om sannolika skäl föreligger för misstanken om brottet och om flyktfara eller någon annan häktningsgrund föreligger. Någon mera ingående utredning om brottet får således inte ske vid förhandlingen.

Utredningen har i enlighet med sina direktiv övervägt om inte möjligheterna att förelägga bevisning bör utvidgas i de fall den misstänkte förnekar att han begått brottet. Utredningen har dock funnit övervägande skäl tala för att den nuvarande ordningen bibehålls. Vad däremot gäller den misstänktes personliga förhållanden anser utredningen att det är önskvärt att utredning föreläggas i en ökad utsträckning. Utredningen föreslår därför att inskränkningarna i möjligheterna att förelägga utredning vid en häktningsförhandling endast skall avse utredning beträffande själva brottet.

Utredningens förslag har inte mött någon erinran under remissbehandlingen. Även jag anser att det bör genomföras.

2.4.5 *Kroppsbesiktning m. m.*

Kroppsvsitation och kroppsbesiktning regleras i 28 kap. 11–13 §§ RB. De angivna tvångsåtgärderna förutsätter misstanke om brott varpå fängelse kan följa och får företas i syfte att eftersöka föremål som är underkastade beslag eller för att utröna omständigheter som kan ha betydelse för brottsutredningen. Kroppsbesiktning får göras endast på den som är misstänkt för brottet medan kroppsvsitation under vissa förutsättningar får ske även på annan än den misstänkte. Vid kroppsbesiktning får, om det erfordras, blodprov tas på den misstänkte. Likaså får andra undersökningar göras, om det kan ske utan nämnvärt men för den misstänkte. Förfarandet vid kroppsvsitation och kroppsbesiktning är utförligt reglerat. Bl. a. föreskrivs att blodprov får tas endast av läkare eller legitimerad sjuksköterska och att annan mera ingående undersökning får utföras endast av läkare. I 28 kap. 13 § sista stycket RB anges att kroppsvsitation och kroppsbesiktning på en kvinna inte får verkställas eller bevittnas av annan än kvinna eller läkare.

Av den nyss angivna bestämmelsen följer att en manlig sjuksköterska inte får utföra eller närvara vid kroppsvsitation eller kroppsbesiktning på en kvinna. Några sakliga skäl för denna begränsning föreligger knappast.

Motsvarande bestämmelser i lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt och i lagen (1976: 371) om behandlingen av häktade och anhållna m. fl. (häkteslagen) medger att en legitimerad sjuksköterska oavsett kön får verkställa eller får vara närvarande vid kroppsvisitation och kroppsbesiktning på en kvinna. Detta synes ej ha medfört några olägenheter. Mot bakgrund av det anförda förordar jag att den särskilda bestämmelsen i 28 kap. 13 § tredje stycket RB om kroppsvisitation eller kroppsbesiktning på kvinna ändras så att hindret för manlig sjuksköterska att utföra och närvara vid förrättningen undanröjs.

När det gäller blodprovstagning finns det anledning att ifrågasätta om lagstiftaren har avsett att reglerna om vem som får närvara vid kroppsvisitation och kroppsbesiktning skall gälla. Det skulle t. ex. medföra att en manlig polisman skulle vara tvingad att lämna rummet när ett blodprov skall tas på en kvinna. Som jag har framhållit i ett svar på en fråga i riksdagen (1979/80: 320) saknas det anledning att vid en så föga ingripande förrättning som en blodprovstagning ha en särskild ordning beträffande kvinnor. Tolkningen av gällande bestämmelser är inte självklar på denna punkt och det har som jag nämnde i svaret också kommit fram olika meningar i praxis om vad som gäller. Ett klargörande i lagtexten är därför påkallat. Jag föreslår att blodprovstagning uttryckligen undantas från den särskilda ordning som skall gälla vid kroppsvisitation och kroppsbesiktning på kvinnor.

När blodprov tas på grund av misstanke om trafiknykterhetsbrott sker ofta en klinisk läkarundersökning av den misstänkte. I och för sig kan det när det gäller dessa undersökningar ifrågasättas om man behöver ha en särskild ordning för kvinnor på samma sätt som när det gäller blodprovstagning. Emellertid är frågan om användningen av de kliniska läkarundersökningarna i samband med trafiknykterhetsbrott f. n. under prövning. Jag vill här erinra om att riksdagen (JuU 1979/80: 11, rskr 1979/80: 90) har begärt en utvärdering av här avsedda undersökningar. Regeringen uppdrog den 21 februari 1980 åt RÅ att verkställa den begärda utredningen och har sedermera genom beslut den 9 oktober 1980 förordnat att utredningsarbetet skall övertas av utredningen (Ju 1980: 05) om alkoholutandningsprov m. m. (Dir 1980: 68). Avsikten är att det efter denna utvärdering skall prövas om och i vilken utsträckning man kan avstå från den kliniska undersökningen. Om dessa överväganden leder till att denna typ av undersökningar skall behållas kan eventuellt frågan tas upp om att även här göra undantag från den särskilda ordningen för kroppsbesiktning på kvinnor. Jag föreslår alltså inte nu någon ändring i fråga om de kliniska läkarundersökningarna.

2.5 Ändring i lagen (1975: 295) om användning av vissa tvångsmedel på begäran av främmande stat

Enligt lagen (1975: 295) om användning av vissa tvångsmedel på begäran av främmande stat kan beslag och husrannsakan ske här i landet i vissa fall då någon är misstänkt, tilltalad eller dömd för brott utomlands. En framställning om beslag eller husrannsakan från en utomnordisk stat skall enligt 5 § första stycket i lagen alltid göras på diplomatisk väg. Föreskriften hänger samman med att förfarandet enligt lagen nära ansluter till vad som gäller enligt lagen (1957: 668) om utlämning för brott, där det i 14 § tidigare fanns en motsvarande föreskrift (jfr prop. 1975: 35 s. 76).

Under senare år har Sverige vid tillträde till internationella konventioner på brottsbekämpningens område avstått från att kräva att framställningar från främmande stater skall göras på diplomatisk väg. I stället får framställningarna göras direkt hos utrikesdepartementet. I överensstämmelse härmed har kravet på diplomatisk väg i 14 § lagen om utlämning för brott mjukats upp. Där sägs nu att en framställning om utlämning skall ges in till utrikesdepartementet och att den skall göras på diplomatisk väg, om inte Sverige i förhållande till den främmande staten har överenskommit om att tillämpa en annan ordning (se prop. 1978/79: 80 s. 14).

Övervägande skäl talar för att 5 § första stycket i 1975 års tvångsmedelslag ändras på motsvarande sätt. Detta får betydelse i fråga om framställningar enligt bl. a. den europeiska konventionen den 20 april 1959 om inbördes rättshjälp i brottmål. Sverige har godtagit att framställningar enligt den konventionen får göras direkt hos utrikesdepartementets rättsavdelning i brådskande fall. Om möjlighet öppnas att använda det enklare förfarandet vid framställningar från utomnordisk stat enligt bl. a. den konventionen, torde motsvarande lättnad kunna påräknas vid liknande framställningar från svensk sida.

2.6 Behandlingen av häktade m. fl.

I fråga om behandlingen av häktade gäller bestämmelserna i häkteslagen samt förordningen (1976: 376) om behandlingen av häktade och anhållna m. fl. (häktesförordningen).

Häktade kan förvaras på olika platser. Inom kriminalvårdsstyrelsens ansvarsområde finns – förutom de allmänna häktena – häktesplatser vid vissa kriminalvårdsanstalter. Förvaringen kan också ske i polisarrest, som administreras av polismyndighet och står under tillsyn av RPS. Vidare kan den som är häktad och som skall genomgå en rättspsykiatrisk undersökning eller är i behov av sluten psykiatrisk vård tas in på rättspsykiatrisk klinik, som står under socialstyrelsens tillsyn.

Beträffande den som är häktad på grund av misstanke om brott ankommer det på undersökningsledaren eller åklagaren att avgöra om eller i vad

mån den häktade kan, med hänsyn till risken för att bevis undanröjs eller brottsutredningen annars försvåras, få medgivande att vistas tillsammans med annan häktad, avsända eller ta emot brev eller försändelse av annat slag utan föregående granskning av innehållet, ta emot besök, ha telefonsamtal eller lämna förvaringslokalen. Undersökningsledaren eller åklagaren får också besluta om inskränkningar helt eller delvis i den häktades rätt att ha tillgång till tidskrifter, tidningar, radio och TV, om det är påkallat för att undvika att bevis undanröjs eller utredning om brott annars försvåras. I övrigt avgör föreståndaren för häkteslokalen frågor om behandlingen av en intagen. Han är därvid bunden – förutom av åklagarens eller undersökningsledarens beslut – av läkares anvisning rörande vården av den som är sjuk samt av generella föreskrifter som kan utfärdas i vissa avseenden.

Det ankommer på kriminalvårdsstyrelsen att utfärda generella föreskrifter beträffande allmänna häkten och häktesavdelningar på kriminalvårdsanstalter. RPS och socialstyrelsen har motsvarande uppgifter beträffande polisarrest resp. rättspsykiatriska kliniker.

Bestämmelserna i häkteslagen och häktesförordningen gäller även anhöllna och gripna.

Beslut om restriktioner som undersökningsledaren eller åklagaren har meddelat enligt häkteslagen skall omprövas så snart det finns anledning till det. När det gäller överprövning av beslut i behandlingsfrågor finns f. n. inga uttryckliga regler. Förundersökningsledares eller åklagares beslut kan emellertid överprövas inom ramen för RÅ:s och statsåklagares tillsyn över lägre åklagares verksamhet. Beslut av föreståndaren för en lokal som hör till kriminalvårdsstyrelsens ansvarsområde kan på motsvarande sätt överprövas av kriminalvårdsstyrelsen. Särskilda bestämmelser om besvärsmätt saknas dock beträffande beslut som har fattats av kriminalvårdsstyrelsen. Det har därför i praxis ansetts att besvär över kriminalvårdsstyrelsens beslut i dessa frågor skall prövas av regeringen enligt 18 § allmänna verksamstadgan (1965: 600). Det finns inte heller några särskilda bestämmelser om i vad mån och på vilket sätt intagna i polisarrest eller på rättspsykiatrisk klinik kan begära överprövning av beslut enligt häkteslagen.

Utredningen föreslår att undersökningsledarens rätt att besluta i frågor enligt häkteslagen avskaffas. Sådana beslut bör beträffande den som är berövad friheten på grund av misstanke om brott fattas av åklagaren. Enligt förslaget bör det vidare öppnas möjlighet för den misstänkte att på begäran få åklagarens beslut prövat av allmän domstol. När det gäller andra frågor enligt häkteslagen än dem som skall avgöras av åklagare anser utredningen att beslutet bör ankomma på kriminalvårdsstyrelsen. Detta bör vara fallet även när det gäller frihetsberövade som vistas i lokaler som står under RPS:s eller socialstyrelsens tillsyn. I fråga om beslut i hithörande frågor av kriminalvårdsstyrelsen bör överklagande ske hos kammarrätt.

Utredningen föreslår vidare att regeringen får rätt att förordna om överflyttning av kriminalvårdsstyrelsens befogenheter till tjänsteman inom kriminalvården, polismyndighet eller rättspsykiatrisk klinik.

Som jag har nämnt tidigare avser jag inte att lägga fram något förslag om en särskild besvärsordning för överprövning av åklagares beslut enligt häkteslagen. När det gäller förslaget att avskaffa undersökningsledarens befogenhet att fatta beslut sammanhänger det med utredningens förslag att avskaffa gripandet. Eftersom jag inte har för avsikt att föreslå några ändringar beträffande gripandeinstitutet bör, för tiden innan den misstänkte är anhållen, undersökningsledarens befogenhet att besluta om restriktioner enligt häkteslagen bibehållas oförändrad.

Utredningens förslag att ansvaret för andra beslut än dem som ankommer på undersökningsledaren eller åklagaren skall vila på kriminalvårdsstyrelsen har inte mött någon erinran under remissbehandlingen. Däremot avstyrks förslaget att kriminalvårdsstyrelsen skall ha beslutsfunktionen även för dem som är intagna i lokaler som står under RPS:s och socialstyrelsens tillsyn. Kriminalvårdsstyrelsen framhåller att behandlingsansvaret är ouplösligt förenat med bl. a. ansvaret för lokaler, personal och ekonomi och befarar att ett genomförande av förslaget skulle skapa förvirring och irritation mellan de olika huvudmännen. Liknande synpunkter anförs av socialstyrelsen, som också hänvisar till att det finns planer att på sikt överföra ansvaret för det rättspsykiatriska undersökningsväsendet till sjukvårdshuvudmännen.

Jag instämmer i de synpunkter som kriminalvårdsstyrelsen och socialstyrelsen har anfört mot förslaget i denna del och förordar att den nuvarande ansvarsuppdelningen mellan de olika myndigheterna bibehålls. Inom kriminalvårdens område bör beslutsbefogenheterna – frånsett sådana beslut som skall fattas av undersökningsledaren eller åklagaren – ligga hos kriminalvårdsstyrelsen med möjlighet till delegation enligt utredningens förslag.

Utredningens förslag om införande av en särskild besvärsordning mot beslut enligt häkteslagen som har fattats av kriminalvårdsstyrelsen har inte mött någon erinran under remissbehandlingen. Jag anser att förslaget bör genomföras. Frågan om det finns behov av en motsvarande ordning för överprövning av beslut rörande behandlingsfrågor beträffande intagna i polisarrestorer och på rättspsykiatriska kliniker får tas upp i ett annat sammanhang.

I sammanhanget vill jag slutligen nämna att det på senare tid har uppmärksammats att vissa problem kan uppstå när undantagsvis ungdomar måst omhändertas i häkten eller polisarrestorer. En framställning från socialstyrelsen i detta ämne övervägs f. n. inom socialdepartementet.

2.7 Övrigt

De nu föreslagna ändringarna i RB beträffande reseförbud bör föranleda följdändringar i lagen (1957: 668) om utlämning för brott, lagen (1959: 254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge, lagen

(1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom, lagen (1974:515) om ersättning vid frihetsinskränkning och passlagen (1978:302). Vidare bör den föreslagna begränsningen av beslutsbefogenheten i fråga om anhållande medföra ändring i lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål.

Som jag har nämnt tidigare avser jag att föreslå vissa ändringar i häkteslagen beträffande frihetsberövades rätt att få brev som är adresserade till postverket vidarebefordrade utan föregående granskning. Förslaget bör medföra motsvarande ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt.

2.8 Ikraftträdande

Jag föreslår att samtliga lagändringar får träda i kraft den 1 januari 1982.

3 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag har anfört har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål,
3. lag om ändring i lagen (1957:668) om utlämning för brott,
4. lag om ändring i lagen (1959:254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge,
5. lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom,
6. lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt,
7. lag om ändring i lagen (1974:515) om ersättning vid frihetsinskränkning,
8. lag om ändring i lagen (1975:295) om användning av vissa tvångsmedel på begäran av främmande stat,
9. lag om ändring i lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m. fl.,
10. lag om ändring i passlagen (1978:302).

Förslagen bör fogas till regeringsprotokollet i detta ärende som bilaga 5.¹

4 Specialmotivering

4.1 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

23 kap. 18 § Paragrafen har berörts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.4.3). Ändringen innebär att bestämmelserna i första stycket om den

¹ Bilagan har uteslutits här. Förslagen är likalydande med dem som är fogade till propositionen.

misstänktes och hans försvarares rätt att ta del av förundersökningsmaterialet har förtydligats. Sådan rätt föreligger fortlöpande i den utsträckning det kan ske utan men för utredningen.

23 kap. 21 § Paragrafen innehåller bestämmelser om förundersökningsprotokoll. Enligt den nuvarande lydelsen av fjärde stycket har den misstänkte eller hans försvarare rätt att så snart åtal har beslutats på särskild begäran få en avskrift av förundersökningsprotokollet eller av anteckningar från förundersökningen.

Arbetsgruppen har föreslagit att i de fall en offentlig försvarare har förordnats för den misstänkte, skall en avskrift utan särskild begäran lämnas eller sändas till försvararen. Enligt arbetsgruppen tillämpas redan nu en sådan ordning på de flesta håll.

Den föreslagna ordningen innebär vissa fördelar. Fjärde stycket har ändrats i enlighet med arbetsgruppens förslag.

24 kap. 3 § Enligt den gällande lydelsen av första stycket får unga personer eller sådana som är sjuka inte häktas, om åtgärden kan antas medföra allvarligt men och dessutom sådan övervakning kan ordnas att skäl till häktning inte längre föreligger. En havande kvinna får inte häktas under tiden närmast före förlossningen om det inte är uppenbart att en betryggande övervakning inte kan ordnas. Detsamma gäller för tiden närmast efter förlossningen, om häktning kan antas medföra allvarligt men för kvinnan eller barnet. Övervakning förutsätter samtycke av den misstänkte. Vill han eller hon inte underkasta sig åtgärden, skall häktning ske.

I enlighet med vad som har anförts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.2) bör bestämmelserna om övervakning moderniseras och tillämpningsområdet vidgas något. Samtidigt bör förutsättningarna för häktning i dessa fall skärpas.

I första stycket har beskrivningen av den personkrets som avses med bestämmelsen ändrats. Om det på grund av den misstänktes ålder, hälsotillstånd eller annan liknande omständighet kan befaras att häktning skulle komma att medföra allvarligt men för den misstänkte, får åtgärden vidtas endast om det är uppenbart att betryggande övervakning inte kan ordnas. Ändringen innebär bl. a. att personkretsen utvidgas så till vida att även hög ålder hos den misstänkte skall kunna utgöra grund för att underlåta häktning. Med uttrycket annan liknande omständighet åsyftas t. ex. ett gravt handikapp. Bestämmelsen tar sikte på även kvinnor i tiden strax före eller efter en förlossning. Att i lagtexten särskilt nämna denna kategori synes inte vara erforderligt.

Enligt 14 § häkteslagen kan en häktad kvinna som vid intagningen medför spädbarn eller därefter föder barn ges tillstånd att ha barnet hos sig. Med hänsyn härtill kan häktning i regel inte antas medföra allvarligt men för barnet. Den nuvarande bestämmelsen om att häktning inte får ske i sådana fall kan därför utgå.

Det kan inte uteslutas att häktning ibland kan medföra allvarligt men för annan än den misstänkte. Denne kan t. ex. ensam vårda minderåriga barn eller en äldre eller sjuk person. Sådana fall omfattas inte av bestämmelsen om övervakning. Möjligheten att underlåta häktning i dessa situationer är beroende av om förutsättningarna föreligger att ersätta häktning med reseförbud eller anmälningsskyldighet.

I första stycket har även gjorts den ändringen att förutsättningarna för häktning i de fall som avses med bestämmelsen har skärpts. I enlighet med vad som nu gäller i fråga om kvinna som är havande eller nyss har fött barn får häktning i de fall åtgärden på grund av den misstänktes ålder, hälsotillstånd eller annan liknande omständighet kan befaras medföra allvarligt men för den misstänkte sålunda ske endast om det är uppenbart att betryggande övervakning inte kan ordnas. Liksom f. n. är det dock en förutsättning för övervakning att den misstänkte frivilligt underkastar sig åtgärden. Vill den misstänkte inte medverka och finner rätten att en mindre ingripande tvångsåtgärd inte är tillräcklig, skall den misstänkte häktas.

F. n. ankommer det på undersökningsledaren, dvs. i praktiken åklagaren, att undersöka möjligheterna att ordna övervakning. Närmare bestämmelser om övervakning finns i 26–28 §§ förundersökningskungörelsen (1947:948). I allmänhet uppkommer fråga om anordnande av övervakning redan i samband med anhållande. I de fall åklagaren beslutar om övervakning skall anhållandebeslutet upphävas. I likhet med vad som föreslås i fråga om reseförbud bör övervakning kunna beslutas endast av åklagaren eller rätten. En särskild bestämmelse om detta bör tas in i förundersökningskungörelsen.

I tredje stycket av förevarande paragraf har tagits in en erinran om att inte bara reseförbud utan också anmälningsskyldighet får användas som alternativ till häktning under de förutsättningar som anges i 25 kap.

24 kap. 5 § Paragrafen innehåller bestämmelser om anhållande. Enligt den nuvarande lydelsen av tredje stycket får ett beslut om anhållande meddelas av undersökningsledaren eller åklagaren. Som har anförts i den allmänna motiveringen bör befogenheten att besluta om anhållande förbehållas åklagaren. Vidare bör ett anhållandebeslut motiveras. Bestämmelser härom har tagits upp som en andra mening i tredje stycket. I beslutet skall åklagaren således ange det eller de brott som utgör grunden för åtgärden samt vilken eller vilka anhållningsgrunder han anser föreligga. Motiveringen torde i allmänhet kunna göras kortfattad.

24 kap. 6–8 §§ I de angivna paragraferna har, utöver vissa språkliga justeringar, termen anhållningsmyndigheten bytts ut mot åklagaren. Ändringarna följer av att endast åklagaren enligt 5 § tredje stycket skall ha befogenhet att besluta om anhållande.

24 kap. 9 § Paragrafen innehåller bestämmelser om underrättelseskylighet beträffande anhållandebeslut. Enligt första meningen i dess nuvarande lydelse skall den som anhålls erhålla besked om det brott som misstanken avser.

I enlighet med utredningens förslag har för tydlighetens skull föreskrivits att den som är anhållen i sin frånvaro skall underrättas om anhållandebeslutet då detta verkställs. Att – såsom utredningen har föreslagit – i lagtexten föra in ett krav på att underrättelsen skall lämnas omedelbart får anses vara överflödigt. I konsekvens med den föreslagna lydelsen av 24 kap. 5 § tredje stycket har vidare föreskrivits att underrättelsen till den anhållne skall innefatta även grunden för anhållandet.

Paragrafen innehåller f. n. även en bestämmelse om att den anhållnes husfolk eller närmaste anhöriga skall underrättas om anhållandet så snart det kan ske utan men för utredningen. Utredningen har föreslagit att bestämmelsen skall ändras på det sättet att underrättelse skall lämnas till den anhållnes närmaste anhöriga eller andra närstående. Till sådana som kan underrättas hör enligt utredningen sammanboende, arbetskamrat, granne eller liknande.

I sitt remissvar har hovrätten över Skåne och Blekinge erinrat om att termen "närstående" används i andra sammanhang i bl. a. RB för att täcka en snävare personkrets än den som utredningen har avsett. Hovrätten har också ifrågasatt om det alltid är förenligt med den misstänktes intressen att underrätta t. ex. arbetskamrater eller grannar.

Med anledning av hovrättens synpunkter har i den föreslagna lydelsen av första stycket uttrycket "andra närstående" bytts ut mot "annan som står den anhållne särskilt nära". Arbetskamrater och grannar bör normalt inte underrättas, såvida inte den anhållne uttryckligen begär det. Som framgår redan av paragrafens nuvarande lydelse måste synnerliga skäl föreligga för att underrättelse skall lämnas i de fall den anhållne motsätter sig att så sker.

24 kap. 12 § I paragrafens första stycke har, utöver vissa språkliga justeringar, termen anhållningsmyndigheten bytts ut mot åklagaren. Ändringen är föranledd av att endast åklagaren får fatta beslut om anhållande enligt den föreslagna lydelsen av 24 kap. 5 § tredje stycket.

I paragrafens andra stycke regleras bl. a. åklagarens skyldighet att ge in förundersökningsmaterial till rätten i samband med en framställning om häktning. Nuvarande bestämmelser innebär bl. a. att protokoll eller andra anteckningar över vad som har kommit fram under förundersökningen skall ges in till rätten.

I enlighet med vad som har anförts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.4.3) har det införts en uttrycklig skyldighet för åklagaren att lämna förundersökningsmaterial även till den anhållne och hans försvarare. Skyldigheten omfattar dock endast det material som behövs för prövning av

frågan om häktning av den misstänkte. Begränsningen innebär bl. a. att förhørsprotokoll m. m. som rör andra brott än det som åberopas som grund för häktning eller som avser andra misstänkta än den som begärs häktad kan uteslutas. Skyldigheten omfattar inte heller uppgifter vars röjande för den misstänkte på detta stadium av förundersökningen skulle vara till men för utredningen.

Vad gäller tidpunkten för tillhandahållandet bör som huvudregel gälla att materialet skall tillhandahållas i samband med ingivande av häktningsframställningen. Liksom f. n. bör dock rätten ha möjlighet att medge anstånd viss kortare tid.

24 kap. 14 § Paragrafens första stycke är oförändrat. I andra stycket har i enlighet med utredningens förslag och i förtydligande syfte föreskrivits att det principiella förbudet mot att förebbringa utredning vid en häktningsförhandling är begränsat till att avse utredning beträffande själva brottet. Härav följer att det står parterna fritt att förebbringa utredning om den misstänktes personliga förhållanden. Som utredningen har anfört är det önskvärt att sådan utredning förebbringas i större utsträckning än vad som sker f. n.

24 kap. 17 och 22 §§ De sakliga ändringarna är föranledda av att endast åklagaren enligt vad som har föreslagits tidigare får besluta om anhållande och göra framställning om häktning.

25 kap. 1 § I enlighet med vad som har anförts i den allmänna motiveringen har i paragrafens första stycke anmälningsskyldighet hos polisen införts som ett i förhållande till det nuvarande reseförbudet självständigt tvångsmedel. Den misstänkte kan alltså under de förutsättningar som gäller i övrigt åläggas antingen ett förbud att utan tillstånd lämna honom anvisad vistelseort (reseförbud) eller föreskrift att på vissa tider anmäla sig hos en anvisad polismyndighet (anmälningsskyldighet).

I ett nytt andra stycke har tagits in en bestämmelse om att reseförbud eller anmälningsskyldighet får åläggas i stället för häktning eller anhållande under förutsättning att det kan antas att syftet med de mer ingripande åtgärderna kan tillgodoses härigenom. Det innebär att det måste finnas omständigheter till stöd för ett antagande om att den misstänkte, om han försätts på fri fot med reseförbud eller anmälningsskyldighet, kommer att avhålla sig från nya brott resp. inte kommer att försvåra utredningen. Som nämnts i den allmänna motiveringen är de nya alternativen till häktning resp. anhållande inte avsedda för fall som avses i 24 kap. 1 § tredje stycket, dvs. vid misstanke om mycket grova brott. De nya alternativen kan heller inte tillämpas i de fall enligt 24 kap. 2 § RB där syftet med häktningen är att få fram uppgifter angående den misstänktes identitet.

25 kap. 2 § Enligt paragrafens nuvarande lydelse får ett reseförbud förenas med skyldighet för den misstänkte att på vissa tider vara tillgänglig i sin bostad eller på sin arbetsplats eller att anmäla sig hos polismyndigheten på den ort som avses med reseförbudet. Reseförbudet får förenas även med andra föreskrifter som bedöms vara nödvändiga för att den misstänkte skall kunna övervakas.

Ändringarna i paragrafens första stycke är föranledda av att anmälningsskyldighet hos polisen har brutits ut till ett särskilt tvångsmedel. Liksom i fråga om det nuvarande reseförbudet får anmälningsskyldigheten förenas med de föreskrifter i övrigt som behövs för den misstänktes övervakande. Vidare föreskrivs att ett reseförbud liksom nu får förenas med anmälningsskyldighet hos polisen.

I ett nytt andra stycke sägs att vid tillämpningen av RB gäller i fråga om anmälningsskyldighet i övrigt vad som är föreskrivet om reseförbud. Det innebär att RB:s bestämmelser om förhandling, delgivning, frist för väckande av åtal, påföljd för överträdelse, besvär m. m. beträffande reseförbud skall tillämpas även i fråga om anmälningsskyldighet.

25 kap. 3, 5 och 7 §§ I 3 § har bestämmelserna om undersökningsledarens befogenhet att meddela reseförbud eller framställa yrkande om sådant förbud tagits bort. Detta har föranlett följdändringar i 5 och 7 §§.

I 7 § andra stycket har även tagits in en bestämmelse som ger rätten möjlighet att till åklagaren delegera beslutanderätten i fråga om tillfälliga undantag från ett reseförbud eller från föreskrifter som rätten har meddelat i samband med ett sådant beslut.

Enligt RÅ uppkommer inte sällan frågor om tillfälliga lättnader i reseförbudet, t. ex. i form av tillstånd för den misstänkte att företa en angelägen resa utanför den ort eller det område som reseförbudet avser eller tillfällig befrielse från den anmälningsskyldighet som kan ha meddelats i samband med reseförbudet. Det förekommer också att den misstänkte begär att tillfälligt återfå ett omhändertaget pass för att utnyttja det som legitimationshandling. I avsaknad av regler om sådana lättnader har utbildats en praxis som innebär att tillfälliga lättnader kan medges efter prövning från fall till fall av åklagaren eller den domstol som har meddelat reseförbudet. Avsaknaden av uttryckliga regler framför allt i fråga om förfarandet och vem som är behörig att besluta om lättnader har emellertid medfört en betydande osäkerhet (jfr justitiekanslerns beslut den 21 november 1978 i ärende 2545-78-21). En lagreglering som ger den domstol som har beslutat om reseförbudet möjlighet att delegera till åklagaren att – eventuellt inom en viss ram – medge lättnader i förbudet torde kunna vara av stort värde.

Den av RÅ föreslagna ordningen innebär vissa fördelar framför allt i de fall där förundersökningen är omfattande och reseförbudet kan beräknas bli långvarigt. Frågan om delegation i fråga om rätten att besluta om tillfälliga undantag från reseförbudet bör i allmänhet kunna behandlas i

samband med att domstolen prövar frågan om reseförbud. Inget hindrar dock att domstolen efter framställning från åklagaren i ett senare skede beslutar om delegation. Till följd av bestämmelsen i 25 kap. 2 § andra stycket kommer samma möjlighet att finnas i fråga om anmälningsskyldighet.

28 kap. 13 § Ändringar har gjorts i paragrafens tredje stycke som rör kroppsvisitation och kroppsbesiktning på kvinnor. Enligt gällande lydelse får kroppsvisitation och kroppsbesiktning på en kvinna inte verkställas eller bevitnas av annan än kvinna eller läkare. Ändringarna innebär att det nuvarande hindret för manlig sjuksköterska att verkställa och närvara vid kroppsvisitation och kroppsbesiktning på kvinna undanröjs samt att någon särskild ordning inte längre skall gälla beträffande tagande av blodprov på kvinnor. (Se vidare allmänna motiveringen, avsnittet 2.4.5).

45 kap. 14 § Paragrafen innehåller f. n. bestämmelser om tid för hållande av huvudförhandling i brottmål. Av andra stycket följer att huvudförhandling mot den som är anhållen eller häktad i princip skall hållas inom en vecka från den dag då åtalet väcktes.

I ett nytt tredje stycke föreskrivs som huvudregel att huvudförhandling beträffande den som är ålagd reseförbud skall hållas inom en månad från den dag då åtalet väcktes. Om reseförbudet har meddelats efter åtalet, skall tiden räknas från delgivning av beslutet om reseförbud. Att ett sådant beslut skall delges den misstänkte framgår av 25 kap. 4 § andra stycket. Av hänvisningen i 25 kap. 2 § andra stycket följer att samma tidsfrist skall gälla i de fall den misstänkte har ålagts anmälningsskyldighet. I de fall åklagaren efter åtalet har ålagt den tilltalade reseförbud eller anmälningsskyldighet, förutsätter en tillämpning av regeln att domstolen underrättas om beslutet. En bestämmelse om skyldighet för åklagaren att underrätta domstolen i sådana fall får tas in i förundersökningskungörelsen.

47 kap. 9 och 22 §§ Paragraferna innehåller bestämmelser om bl. a. frister för utsättande av första inställelse resp. hållande av huvudförhandling i mål om enskilt åtal. Ändringarna innebär att särskilda tidsfrister införs för utsättande av första inställelse och för hållande av huvudförhandling i de fall den tilltalade i ett sådant mål är ålagd reseförbud. Genom hänvisningen i 25 kap. 2 § andra stycket kommer bestämmelserna att omfatta även de fall där den misstänkte har ålagts anmälningsskyldighet.

52 kap. 1 § Klagan över någons häktande eller kvarhållande i häkte är enligt paragrafens första stycke inte inskränkt till viss tid. Detsamma bör gälla när underrätt har beslutat om reseförbud. En föreskrift om detta har förts in i första stycket. Genom hänvisningen i 25 kap. 2 § andra stycket kommer detsamma att gälla i fråga om anmälningsskyldighet.

56 kap. 1 § I paragrafen, som avser förfarandet i högsta domstolen, har gjorts motsvarande ändringar som i 52 kap. 1 §.

4.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1952: 98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål

2 § Ändringarna är föranledda av att endast åklagaren bör ha befogenhet att besluta om anhållande och göra häktningsframställning.

4.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1957: 668) om utlämning för brott

23 § Ändringen är föranledd av att anmälningsskyldighet enligt 25 kap. 1 § RB har införts som ett självständigt tvångsmedel.

4.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1959: 254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge

17 § I paragrafen har gjorts motsvarande ändring som i 23 § utlämningslagen.

4.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1972: 260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom

17 § I paragrafen har gjorts motsvarande ändring som i 23 § utlämningslagen.

4.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt

25 § I denna del hänvisas till vad som anförs i anslutning till 9 § häkteslagen.

4.7 Förslaget till ändring i lagen (1974: 515) om ersättning vid frihetsinskränkning

1 § F.n. gäller enligt första stycket att ersättning kan utgå vid bl.a. reseförbud. Även anmälningsskyldighet enligt 25 kap. 1 § RB får anses vara en sådan inskränkning i den misstänktes rörelsefrihet att rätt till ersättning bör föreligga under de förutsättningar som i övrigt gäller för ersättning vid frihetsinskränkningar. En bestämmelse därom har tagits upp i första stycket.

4.8 Förslaget till lag om ändring i lagen (1975: 295) om användning av vissa tvångsmedel på begäran av främmande stat

5 § Förslaget har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5).

4.9 Förslaget till lag om ändring i lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m. fl.

4§ Paragrafen motsvarar utredningens förslag. Ändringen innebär att den nuvarande bestämmelsen i 10§ häktesförordningen om att läkares medgivande till transport skall inhämtas i de fall transporten kan befaras medföra skada för den intagnes hälsa har förts över till ett nytt tredje stycke till paragrafen. Härigenom erhålls en bättre överensstämmelse med lagen om kriminalvård i anstalt (jfr 42§ tredje stycket). Ändringen medför att hänvisningen i det nuvarande fjärde stycket ändras.

9§ I paragrafen anges att brev från häktad till bl. a. en svensk myndighet skall vidarebefordras utan föregående granskning samt att detsamma gäller annan skriftlig handling. I praktiken har tolkningssvårigheter uppkommit när det har varit fråga om postgiroförsändelser, som ju adresseras till postgiroverlden inom postverket. JO har i ett beslut år 1979 konstaterat att postverket måste vara att betrakta som en svensk myndighet men samtidigt ifrågasatt om avsikten har varit att försändelser till postgirot skall vara helt undantagna granskning. JO har därvid pekat på att det på en postgiroblankett kan lämnas meddelanden till mottagaren vilka postgirot vidarebefordrar till denne. Enligt JO är det otillfredsställande att paragrafen är oklar i detta hänseende.

Som JO har påpekat är det oklart hur förevarande paragraf bör tolkas då det är fråga om bl. a. postgiroförsändelser. Lämpligen bör oklarheten undanröjas i samband med att andra ändringar nu föreslås i lagen. Risken för att sådana försändelser utnyttjas för otillbörlig kommunikation med yttrevärlden får anses vara så stor att det är motiverat att undanta dem från den granskningsfria kretsen av brev från häktad till svenska myndigheter. En bestämmelse som undantar endast postgiroförsändelser till postverket torde emellertid i praktiken inte vara tillräckligt effektiv. Undantaget bör därför avse brev som är adresserade till postverket över huvud taget. I paragrafens första stycke har därför föreskrivits att andra stycket skall tillämpas i fråga om brev från häktad till postverket. Ändringen innebär sålunda att brev som är adresserade till postverket får granskas under samma förutsättningar som gäller för granskning av brev i allmänhet.

16a§ I enlighet med vad som har anförts i den allmänna motiveringen bör den nuvarande ansvarsuppdelningen mellan kriminalvårdsstyrelsen, RPS och socialstyrelsen när det gäller befogenheter att meddela beslut enligt häkteslagen bibehållas. Införande av en särskild ordning för besvär mot sådana beslut enligt häkteslagen som har fattats av kriminalvårdsstyrelsen förutsätter dock att styrelsens befogenhet att meddela beslut beträffande intagna på förvaringslokal som står under styrelsens tillsyn uttryckligen anges. Paragrafen har utformats i enlighet därmed.

16 b § Efter mönster från lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt har i paragrafen föreskrivits att kriminalvårdsstyrelsens beslut i särskilda fall enligt häkteslagen överklagas hos kammarrätten genom besvär. Andra beslut av styrelsen enligt lagen överklagas hos regeringen genom besvär.

16 c § Kriminalvårdsstyrelsens befogenheter enligt 16 a § bör såsom utredningen har föreslagit kunna flyttas över till tjänsteman inom kriminalvården. Det bör ankomma på regeringen att förordna därom.

4.10 Förslaget till lag om ändring i passlagen (1978: 302)

7 § Paragrafen innehåller en uppräknig av hinder mot bifall till en ansökan om pass. Ändringen i tredje punkten är föranledd av att anmälningsskyldighet hos polisen har införts som ett självständigt tvångsmedel. Har anmälningsskyldighet ålagts, bör detta liksom reseförbud medföra avslag på ansökan om pass.

5 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över förslagen till

1. lag om ändring i rättegångsbalken.
2. lag om ändring i lagen (1952: 98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål,
3. lag om ändring i lagen (1957: 668) om utlämning för brott,
4. lag om ändring i lagen (1959: 254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge,
5. lag om ändring i lagen (1972: 260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom,
6. lag om ändring i lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt,
7. lag om ändring i lagen (1974: 515) om ersättning vid frihetsinskränkning,
8. lag om ändring i lagen (1975: 295) om användning av vissa tvångsmedel på begäran av främmande stat,
9. lag om ändring i lagen (1976: 371) om behandlingen av häktade och anhållna m. fl.,
10. lag om ändring i passlagen (1978: 302).

6 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

Utredningens sammanfattning

Häktning får f. n. enligt huvudregeln tillgripas om någon är på sannolika skäl misstänkt för brott, för vilket är stadgat fängelse i ett år eller däröver, om det med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller annan omständighet skäligen kan befaras att han avviker eller annorledes undandrar sig lagföring eller straff (flyktsfara) eller genom undanröjande av bevis eller på annat sätt försvårar sakens utredning (kollusionsfara) eller också anledning förekommer att han fortsätter sin brottsliga verksamhet (recidivfara).

Antalet häktade kan för 1975 beräknas till cirka 6 600. Enligt en enkätundersökning hos landets åklagare som vi låtit utföra framgår i övrigt följande. Av de häktade åtalades 98 procent. I en procent av de fall där åtal väckts har samtliga åtalpunkter som grundat häktningen ogillats. Påföljden har för 64 procent av de häktade blivit fängelse, ungdomsfängelse eller internering, för 9 procent skyddstillsyn med anstaltsbehandling, för 4 procent sluten psykiatrisk vård, för 19 procent skyddstillsyn eller villkorlig dom, för 1 procent vård enligt barnavårdslagen eller lagen om nykterhetsvård och för 2 procent böter. Brotten har för 61 procent av de häktade utgjorts av förmögenhetsbrott, därav 39 procent grova brott, för 13 procent narkotikabrott och för 14 procent våldsbrott. Beträffande de särskilda häktningsgrunderna visar undersökningen att den vanligaste häktningsgrunden är recidivfara, som förekommer som ensam grund vid 32 procent av fallen och i kombination med flykt- och kollusionsfara i ytterligare 45 procent av besluten om häktning, dvs. totalt 77 procent. Flykt- och kollusionsfara är ovanliga som ensamma häktningsgrunder. Frekvensen uppgår i båda fallen till 3 procent. Kombinationen flykt- och kollusionsfara förekom också i 3 procent av besluten, flykt- och recidivfara i 14 procent, kollusionsfara och recidivfara i 16 procent och samtliga tre grunder i 15 procent av besluten om häktning.

Den som är misstänkt för brott är i princip berättigad att behandlas som oskyldig till dess fällande dom meddelats. Möjligheten att dessförinnan ingripa med häktning måste, med hänsyn framför allt till det djupa ingrepp i den personliga integriteten som åtgärden innebär, vara begränsad till sådana situationer där ett frihetsberövande är påkallat av mycket starka allmänna intressen, nämligen kravet på effektivitet i lagföringen och samhällsskydd under lagföringen.

När det gäller frågan om beskaffenheten av den brottslighet som skall kunna föranleda häktning föreslår vi olika krav beroende på vilken av de särskilda häktningsgrunderna som är aktuell. Detta motiveras av de olika intressen dessa grunder skall tillgodose. Flykt- och kollusionsfara som häktningsgrunder syftar till att säkra effektiviteten i lagföringen medan recidivfaran är motiverad främst från samhällsskyddets synpunkt. När sistnämnda grund tillämpas har häktningen väsentligen samma funktion som straffet. Vid häktning spelar intresset att genom frihetsberövande hindra brottslingen från att begå nya brott en mycket stor roll. Vid påföljdsvalet beaktas sådana specialpreventiva synpunkter däremot som regel endast vid grövre kriminalitet. I den mån frihetsberövande påföljder

väljs vid mindre allvarlig kriminalitet är detta som regel motiverat av allmänpreventiva hänsyn. Enligt vår mening är det ofrånkomligt att i viss utsträckning godta att häktning får ske vid risk för fortsatt brottslighet. Vi anser emellertid att häktning på denna grund f. n. sker i alltför stor omfattning och bör begränsas till de fall där det från samhällsskyddets synpunkt är oundgängligen nödvändigt att ingripa med frihetsberövande. Liksom vid straffmätning och påföljdsval är det under lagföringen från rent specialpreventiva synpunkter motiverat att tillgripa frihetsberövande i sådana fall där det föreligger risk för fortsatt allvarlig brottslighet. Vi föreslår därför att häktning på grund av risk för fortsatt brottslighet skall kunna ske endast om brottsmisstanken avser brott, för vilket är stadgat fängelse i fyra år eller däröver. Vissa brott med lägre straff i straffskalan är dock av sådan beskaffenhet att möjlighet till häktning på grund av recidivrisk inte kan undvaras. Det är här fråga om brott som riktar sig mot annans liv eller hälsa eller är av liknande farlig art, exempelvis olaga hot, misshandel och narkotikabrott. Vid sådan brottslighet skall häktning kunna ske vid recidivrisk utan hinder av den angivna fyraårsregeln.

Vid risk för flykt och kollusion bör frihetsberövande tvångsmedel tolereras i större utsträckning än när det gäller risk för fortsatt brottslighet. Det är i sådana fall fråga om åtgärder från den misstänktes sida i syfte att sabotera lagföringen. Vid dessa häktningsgrunder föreslår vi ingen ändring av nuvarande regler i fråga om brottslighetens svårhetsgrad. För att häktning skall få ske bör emellertid krävas att risken för flykt respektive undanröjande av bevisning är påtaglig med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet.

I gällande rätt finns en särskild reglering av häktningsmöjligheterna när för brottet inte är stadgat lindrigare straff än fängelse i två år. Vid sådana brott skall häktning ske, om det ej är uppenbart, att anledning därtill saknas. Vi anser att starka principiella betänkligheter kan anföras mot att tillåta mindre restriktiva häktningsförutsättningar vid allvarliga brott. Risken för fortsatt brottslighet kan inte sägas vara generellt sett större vid sådana brott. Den omständigheten att risken för flykt och kollusion är större vid allvarliga brott än annars kan lika väl beaktas utan att någon presumptionsregel uppställs. En motivering för särregler vid allvarlig brottslighet torde vara hänsynen till allmänpreventionen. Häktning vid grova brott av allmänpreventiva skäl står emellertid i strid med den allmänt vedertagna principen att häktning inte får innebära förtida straffverkställighet. Vi föreslår att särregleringen av häktningsmöjligheterna vid mycket allvarliga brott avskaffas.

En bidragande orsak till nuvarande häktningsfrekvens är att domstolarna och åklagarna saknar effektiva och realistiska alternativ till häktning. Det enda alternativet till häktning som enligt nuvarande ordning står till buds vid recidivrisk är övervakning, som emellertid knappast alls förekommer i tillämpningen. Även om häktning på grund av recidivrisk skall undvikas när brottsligheten inte är av allvarlig art bör mindre ingripande åtgärder vara möjliga när återfall i brott på goda grunder kan förutses. Vi förordar därför att de processuella tvångsmedlen kompletteras med alternativ till häktning som inte innebär frihetsberövande men som innefattar långtgående kontroll i form av tillsyn. Tillsynen skall syfta till att förhindra fortsatt brottslighet. För att tillsynen skall komma till användning fordras att den ger möjligheter till effektiv kontroll av den misstänkte. Vi föreslår att tillsyn skall kunna användas vid recidivrisk om på brottet kan följa fängelse i ett år eller däröver. Tillsyn skall i princip innebära en skyldighet

den misstänkte att vara tillgänglig på viss tid och plats. För de mest svårkontrollerade fallen föreslår vi att särskilda tillsynshem inrättas. För att ombesörja kontrollen skall särskilda tillsynsmän utses. Ansvaret för tillsynen skall ankomma på kriminalvården. Tillsynsmännen skall vara tjänstemän anställda inom olika grenar av kriminalvården. Om den misstänkte eftersätter sina skyldigheter enligt tillsynen eller om han fortsätter sin brottsliga verksamhet skall häktning kunna tillgripas, även om häktningsgrund inte föreligger i övrigt. I likhet med vad som gäller för häktade skall den som står under tillsyn erbjudas socialt och kurativt stöd. En tillsyn utformad efter dessa riktlinjer bör enligt vår mening kunna verksamt bidra till att avhålla den misstänkte från att begå nya brott.

Vid flyktfara kan f. n. beslutas om reseförbud i stället för häktning. Reseförbudet innebär ett förbud att utan tillstånd lämna anvisad vistelseort. I samband med reseförbud brukar regelmässigt föreskrivas anmälningsskyldighet hos polismyndighet. Det är inte ovanligt att den misstänkte får lämna ifrån sig pass eller liknande legitimationshandlingar i samband med reseförbud. En motsvarighet till det nuvarande reseförbudet bör enligt vår mening finnas även i fortsättningen som ett alternativ till häktning p. g. a. flyktfara. Förbud att lämna anvisad vistelseort har i flertalet fall inte någon självständig betydelse. I de fall då den misstänkte saknar praktiska möjligheter att resa från hemorten framstår ett sådant förbud som opåkallat. Vi föreslår därför att det nuvarande reseförbudet vid flyktfara ersätts med en anmälningsskyldighet hos polisen i normalfallet. Föreligger risk att den misstänkte skall bege sig utomlands, skall anmälningsskyldigheten dock vara kombinerad med ett uttryckligt reseförbud och en skyldighet att lämna ifrån sig pass och liknande legitimationshandlingar. Överträdelse av anmälningsskyldigheten skall kunna föranleda häktning även om häktningsskäl inte föreligger i övrigt.

För att klargöra att häktning skall tillämpas med restriktivitet föreslår vi att i lagen införts uttryckliga bestämmelser av innebörd att häktning inte får ske om därigenom skulle uppstå missförhållande mellan å ena sidan olägenheten för den misstänkte och å andra sidan brottets beskaffenhet och den påföljd som kan antagas följa på brottet. Detta innebär bl. a. att om påföljden kan förväntas stanna vid kriminalvård i frihet eller ett mycket kortvarigt frihetsstraff, häktning som regel inte bör ske. Med de alternativ till häktning i form av tillsyn och anmälningsskyldighet som vi förordar bör en intresseavvägning göras också i valet mellan olika tvångsmedel. Därför föreslås även att, om förutsättningar för häktning föreligger, men syftet kan tillgodoses med tillsyn eller anmälningsskyldighet, sådan åtgärd skall användas i stället. Förslaget innebär alltså att en proportionalitetsprincip blir lagfäst.

Häktning kan f. n. ske vid brott för vilket är stadgat fängelse understigande ett år om den misstänkte inte har stadigt hemvist inom riket och det skäligen kan befaras att han avviker. Enligt vår mening bör proportionalitetsprincipen leda till att brottslighet av så ringa beskaffenhet normalt inte bör kunna föranleda häktning då inte samtidigt fara för flykt utom landet är aktuell. Vi föreslår därför att denna häktningsskyldighet avskaffas. Föreligger i ett enskilt fall av ifrågavarande typ likväl flyktfara kan detta mötas genom beslut om anmälningsskyldighet.

Häktning beslutas av rätten. I avbidan på häktning får den misstänkte anhållas, om häktningsskäl föreligger. Även om det inte finns fulla skäl till häktning kan den misstänkte anhållas, om det är av synnerlig vikt att han i avbidan på ytterligare utredning tas i förvar. Beslut om anhållande medde-

las av åklagaren. Antalet anhållna uppgick 1975 till knappt 27 000 under det att häktningsframställningar endast gjordes i omkring 8 300 fall eller 31 procent. Enligt enkätundersökningen hos åklagarna har åtal väckts beträffande 62 procent av samtliga anhållna medan åtalsunderlåtelse meddelats beträffande 13 procent och brott ej kunnat styrkas beträffande 16 procent av de anhållna. Påföljden för dem som anhölls och sedan frigavs utan att ha blivit häktade är i betydligt mindre utsträckning än vid häktning av frihetsberövande natur. Andelen fall av anhållande utan fulla häktningsskäl uppgår till 9 procent av samtliga anhållna.

Av det anförda framgår att en alltför låg grad av misstanke godtas vid anhållande. Detta leder till ett stort antal korttidsanhållanden. Många av dessa borde enligt vår mening kunna undvikas. Vi föreslår att nuvarande möjlighet att anhålla utan att fulla häktningsskäl föreligger utgår, och att samma förutsättningar således skall gälla för anhållande och häktning. De ändringar vi förordat beträffande förutsättningarna för häktning blir alltså tillämpliga också vid anhållande. De alternativ till häktning som vi föreslagit, tillsyn och anmälningsskyldighet, blir också med denna lösning alternativ till anhållande. Dessa åtgärder bör därför kunna beslutas av åklagaren med rätt för den misstänkte att underställa frågan rättens prövning.

Även när det gäller förfarandet hos domstolar och andra myndigheter föreslår vi ändringar i gällande regler.

Beslutar åklagaren om anhållande skall han enligt nuvarande regler senast dagen efter anhållandet eller, om ytterligare utredning behövs för prövning av häktningsfrågan, senast på femte dagen efter anhållandet, avlåta häktningsframställning till rätten. Om inte sådan framställning görs inom den angivna tiden skall den anhållne omedelbart friges. Häktningförhandling skall hållas, som regel senast fjärde dagen efter det att häktningframställningen inkommit.

En fråga som tilldragit sig uppmärksamhet i den allmänna debatten är anhållandetidens längd. Det har anförts att nuvarande bestämmelser medger alltför långa anhållandetider. Nuvarande frister är även enligt vår mening alltför långa. Vårt förslag att fulla häktningsskäl skall föreligga redan vid anhållandet medför att åklagaren senast dagen efter anhållandet bör kunna avlåta häktningsframställning till domstolen. Vårt förslag är utformat i enlighet härmed. Även fristen för domstolen att hålla häktningförhandling föreslås förkortad så att sådan skall utsättas att hållas senast andra dagen efter den då häktningsframställning inkom till rätten.

I en riksdagsskrivelse som överlämnats till oss har tagits upp frågan om lekmanamedverkan i frågor om häktning. Vi har funnit att starka skäl talar för sådan medverkan och föreslår att nämnd skall medverka när tingsrätt eller hovrätt vid förhandling behandlar fråga om häktning. I tingsrätt föreslås nämndmedverkan även vid förhandling angående tillsyn eller anmälningsskyldighet. Vi föreslår att tingsrätt vid prövning av dessa frågor skall bestå av en lagfaren domare och två nämndemän med individuell rösträtt.

När det gäller förfarandet vid tillsyn och anmälningsskyldighet föreslår vi regler som anknyter till vad som f. n. gäller vid reseförbud.

I avbidan på beslut om anhållande har polisman f. n. rätt att gripa den misstänkte. För gripande gäller samma förutsättningar som för anhållande. Gripande skall skyndsamt anmälas till åklagaren som har att efter förhör omedelbart besluta om den gripne skall anhållas eller friges. Gripande har praktiskt sett ett nära samband med hämtning och medtagande till förhör. Underlåter den som kallats till förhör utan giltig orsak att inställa sig kan

han hämtas till förhöret. Avser undersökningen brott vara kan följa fängelse och kan det skäligen befaras att den som skall höras inte skulle hörsamma kallelsen eller i anledning av kallelse försvåra utredningen genom att undanröja bevis eller på annat sätt, får han hämtas till förhör utan föregående kallelse. Hämtning till förhör beslutas av undersökningsledaren. Den som är tillstådes på plats där brott förövas är skyldig att på tillsägelse av polisman följa med till förhör. Vägrar han utan giltig orsak, får han av polismannen medtagas till förhöret. Den som inte är anhållen eller häktad är inte skyldig att stanna kvar för förhör längre än sex timmar. Finnes det vara av synnerlig vikt att den som kan misstänkas för brottet är tillgänglig för fortsatt förhör, är han dock skyldig att kvarstanna ytterligare sex timmar.

Gripandet, som är avsett att tillämpas av den enskilde polismannen, innefattar komplicerade bedömningar i fråga om brottsrubricering, misstankegrad och förekomst av de särskilda häktningsgrunderna. Härtill kommer att bedömningarna ofta måste göra snabbt och under svåra yttre förhållanden. Tillämpningen har också i stor utsträckning kommit att avlägsna sig från lagens förutsättningar. Ofta hålls sålunda förhör med den gripne innan anmälan om gripandet görs hos åklagaren. Anhållningsförhöret har också på sina håll kompletterats med andra förundersökningsåtgärder, såsom målsägande- eller vittnesförhör, innan anmälan till åklagaren äger rum. I stor utsträckning leder denna ordning till att den gripne frigges utan att anmälan till åklagaren sker. Denna praxis har varit särskilt utvecklad i storstäderna. Kravet på skyndsamt anmälan till åklagare när en misstänkt har gripits har vidare tolkats så att, om gripandet sker nattetid, kan anmälan om gripande anstå till påföljande morgon om ett anhållande kan påräknas.

Enligt en undersökning som vi gjort uppgick 1975 antalet personer som fördes till polisen misstänkta för brott till cirka 70 000. Av dessa var 48 procent gripna, 16 procent hämtade till förhör och 37 procent medtagna till förhör. Av de gripna blev 59 procent anhållna och 41 procent frigivna. Av dem som hämtats och medtagits till förhör blev 33 procent resp. 2 procent anhållna. Frihetsberövandet har för dem som inte blivit anhållna dock som regel varit kortvarigt och endast i undantagsfall varat längre än 12 timmar. Undersökningen visar att gripande i tillämpningen inte används på det sätt som lagstiftaren avsett. Särskilt anmärkningsvärt är att över 40 procent av de gripna blir frigivna trots att gripandet förutsätter anhållandeskäl.

Vi föreslår att det nuvarande gripandet avskaffas och ersätts av hämtning och medtagande till förhör. Dessa åtgärder kan i stor utsträckning användas av polisen på eget ansvar men innebär inte ett frihetsberövande av samma art som ett gripande. I samband härmed föreslår vi en viss utvidgning av tillämpningsområdet för medtagande till förhör och skyldigheten att stanna kvar för förhör. Den som kan misstänkas för brottet får enligt förslaget medtagas till förhör även om han anträffas på annan plats än brottsplatsen, om det är av synnerlig vikt att förhör hålles omedelbart. Den som hämtats eller medtagits till förhör är skyldig att stanna kvar upp till tolv timmar om det är av synnerlig vikt att han är tillgänglig under fortsatt utredning. De angivna tvångsåtgärderna innefattar inte ett frihetsberövande i egentlig mening utan endast en skyldighet att stå till polisens förfogande. Under tiden bör utredningen i ett inledande skede kunna göras mer omfattande än som sker f. n. i samband med gripande. Härigenom erhålls ett bättre underlag för åklagarens beslut i fråga om anhållande.

En viktig rättssäkerhetsgaranti vid frihetsberövande tvångsmedel utgör

tillgången till offentlig försvarare. Den som är anhållen eller häktad har en ovillkorlig rätt till biträde av offentlig försvarare, om han begär det. Med nuvarande ordning brukar offentlig försvarare tillträda sitt uppdrag först i samband med häktningförhandlingen. Enligt vår mening bör den offentlige försvararen inträda tidigare. Vi föreslår att rutinerna i samband med anhållande utformas så att den offentlige försvararen utses så snart som möjligt efter anhållandet.

I fråga om behandlingen av häktade och anhållna gäller ny lagstiftning sedan 1.1.1977. De ändringar i denna lagstiftning som vi föreslår gäller förfarandet. Beslut som rör behandlingen av den som är häktad misstänkt för brott kan f. n. meddelas dels av åklagaren eller undersökningsledaren dels av föreståndaren för förvaringslokalen. Åklagaren kan besluta om inskränkning i den häktades och anhållnes rätt till gemenskap och kontakt med omvärlden om fara föreligger att bevis undanröjes eller utredningen eljest försvåras. Mot åklagarens avgöranden finns ingen besvär rätt. Vi föreslår att den häktade eller anhållne ges rätt att underställa åklagarens beslut allmän domstols prövning.

Om förslaget genomförs, kommer det att få relativt stora verkningar i fråga om antalet häktade och anhållna. Vi beräknar att antalet häktade kommer att minska med omkring 1 500 per år och antalet anhållna med cirka 15 000 per år.

Reformen föreslås träda i kraft 1.7.1979.

Utredningens lagförslag

1 Förslag till

Lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrives i fråga om rättegångsbalken

dels att 1 kap. 3 §, 2 kap. 4 §, 23 kap. 5, 8 och 9 §§, 24 kap. 1, 3, 5, 6, 9, 12–14, 17, 18, 20, 22 och 23 §§, 27 kap. 4 §, 28 kap. 2 och 5 §§, 29 kap. 1 §, 45 kap. 14 §, 51 kap. 8 och 13 §§, 52 kap. 1 och 7 §§, 54 kap. 5 §, 55 kap. 8 § samt 56 kap. 1 § skall ha nedan angivna lydelse,

dels att 25 kap. skall ha nedan angivna lydelse och rubrik,

dels att 24 kap. 7 och 8 §§ skall upphöra att gälla.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

3 §¹

Tingsrätt är i tvistemål domför med tre lagfarna domare. Flera än fyra lagfarna domare må ej sitta i rätten.

I brottmål skall tingsrätt bestå av en lagfaren domare och nämnd. Kan huvudförhandling i målet beräknas kräva minst fyra veckor, må dock två lagfarna domare och nämnd sitta i rätten.

Tingsrätt är domför med en lagfaren domare

vid måls avgörande utan huvudförhandling,

vid annan handläggning, som ej sker vid huvudförhandling eller syn å stället,

vid sådan huvudförhandling i tvistemål, som hålles i förenklad form.

vid huvudförhandling och syn å stället i mål om brott för vilket icke är stadgat svårare straff än böter.

Tingsrätt är i tvistemål domför med tre lagfarna domare. Flera än fyra lagfarna domare må ej sitta i rätten.

I brottmål skall tingsrätt bestå av en lagfaren domare och nämnd. Kan huvudförhandling i målet beräknas kräva minst fyra veckor, må dock två lagfarna domare och nämnd sitta i rätten. *I fråga om häktning eller åtgärd som avses i 25 kap. är tingsrätt domför med en lagfaren domare och två nämndemän.*

Tingsrätt är domför med en lagfaren domare

vid måls avgörande utan huvudförhandling,

vid annan handläggning, som ej sker vid huvudförhandling *eller sådan förhandling som sägs i 24 kap. 17 § eller 25 kap. 3 §* eller syn å stället,

vid sådan huvudförhandling i tvistemål, som hålles i förenklad form, vid huvudförhandling och syn å stället i mål om brott för vilket icke är stadgat svårare straff än böter.

¹ Senaste lydelse 1975: 1288.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

4 §²

Hovrätt är domför med fyra lagfarna domare. Flera än fem lagfarna domare må ej sitta i rätten.

I brottmål är hovrätten dock domför med tre lagfarna domare och två nämndemän. Flera än fyra lagfarna domare och tre nämndemän må ej sitta i rätten. Förekommer ej anledning att döma till svårare straff än böter, är hovrätten domför även med den sammansättning som sägs i första stycket. Det samma gäller vid handläggning, som ej sker vid huvudförhandling.

I brottmål och i besvärsmål angående häktning är hovrätten dock domför med tre lagfarna domare och två nämndemän. Flera än fyra lagfarna domare och tre nämndemän må ej sitta i rätten. Förekommer ej anledning att döma till svårare straff än böter är hovrätten domför även med den sammansättning som sägs i första stycket. Det samma gäller vid handläggning, som ej sker vid huvudförhandling eller sådan förhandling som sägs i 24 kap. 20 §.

Regeringen bestämmer, i vilken omfattning åtgärd, som avser allenast måls beredande, må vidtagas av en lagfaren domare i hovrätten eller av tjänsteman vid denna.

23 kap.

5 §

Skall enligt 21 kap. 3 § offentlig försvarare utses för den misstänkte, åligge undersökningsledaren att göra anmälan därom hos rätten.

Begär den misstänkte att offentlig försvarare utses för honom eller är den misstänkte anhållen eller förekommer eljest anledning att offentlig försvarare utses för honom, åligge undersökningsledaren att utan dröjsmål göra anmälan därom hos rätten.

8 §

På tillsägelse av polisman vare den som är tillstädes å plats, där brott förövas, skyldig att medfölja till förhör, som hålles omedelbart därefter. Vägrar han utan giltig orsak, må han av polismannen medtagas till förhöret.

Anträffas någon som kan misstänkas för brott, varå fängelse kan följa, och är det av synnerlig vikt för utredningen att förhör hålles omedelbart eller är någon tillstädes å plats där brott förövas, är han skyldig att på tillsägelse av polisman medfölja till förhör, som hålles omedelbart därefter. Vägrar han utan giltig orsak må han av polismannen medtagas till förhöret.

² Senaste lydelse 1976: 560.

Nuvarande lydelse

Ej vare någon, som icke är anhållen eller häktad, skyldig att kvarstanna för förhör längre än sex timmar. Finnes det vara av synnerlig vikt, att den som kan misstänkas för brottet är tillgänglig för fortsatt förhör, vare han dock skyldig att kvarstanna ytterligare sex timmar.

Sedan förhöret avslutats eller tiden, då den hörde är skyldig att kvarstanna, utgått, äge han omedelbart avlägsna sig; utan synnerliga skäl må ej fordras, att han infinner sig till nytt förhör tidigare än tolv timmar därefter.

Föreslagen lydelse

Anträffas den som begått brott, varå fängelse kan följa, å bar gärning eller flyende fot, må han gripas av envar. Envar må ock gripa den som är efterlyst för brott. Den gripne skall skyndsamt överlämnas till närmaste polisman, som må medtaga honom till förhör.

9 §

Ej vare någon, som icke är anhållen eller häktad, skyldig att kvarstanna för förhör längre än sex timmar. Finnes det vara av synnerlig vikt, att den som kan misstänkas för brottet är tillgänglig under det att omedelbara utredningsåtgärder vidtages, vare han dock skyldig kvarstanna i högst tolv timmar.

Sedan förhöret eller utredningen avslutats eller tiden, då den hörde är skyldig att kvarstanna, utgått, äge han omedelbart avlägsna sig; utan synnerliga skäl må ej fordras, att han infinner sig till nytt förhör tidigare än tolv timmar därefter.

24 kap.

1 §³

Är någon på sannolika skäl misstänkt för brott, för vilket är stadgat fängelse i ett år eller däröver, må han häktas, om med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller annan omständighet, skäligen kan befaras, att han avviker eller annorledes undandrager sig lagföring eller straff eller genom undanröjande av bevis eller på annat sätt försvårar sakens utredning, eller ock anledning förekommer att han fortsätter sin brottsliga verksamhet.

Är brottet ringare än i första stycket sägs men kan därå följa fängelse och har den misstänkte icke stadigt hemvist inom riket, må

Är någon på sannolika skäl misstänkt för brott, för vilket är stadgat fängelse i ett år eller däröver, må han häktas, om det skäligen kan befaras att han avviker eller varaktigt undanhåller sig lagföring eller straff eller undanröjer eller förvanskar bevis.

Den som på sannolika skäl är misstänkt för brott, för vilket är stadgat fängelse i fyra år eller däröver, må häktas om det är påkallat

³ Senaste lydelse 1975: 670.

Nuvarande lydelse

han häktas, om det skäligen kan befaras, att han avviker.

Är för brottet icke stadgat lindrigare straff än fängelse i två år, skall häktning ske, om det ej är uppenbart, att anledning därtill saknas.

Kan det antagas att den misstänkte kommer att dömas allenast till böter, må häktning icke ske.

Föreslagen lydelse

för att hindra fortsatt brottslig verksamhet. Är för brottet stadgat lindrigare straff än som nu sagts men kan därå följa fängelse i ett år, må den misstänkte häktas, om det är påkallat för att hindra fortsatt brottslighet, som kan medföra fara för annans liv eller hälsa eller är av liknande farlig beskaffenhet.

3 §⁴

Kan på grund av den misstänktes ungdom eller hans sjukdom häktning antagas medföra allvarligt men för honom och finnes sådan övervakning kunna ordnas, att skäl till hans häktning ej längre föreligger, må han ej häktas. Kvinna som är havande i framskridet tillstånd eller som fött så kort tid förut, att häktning kan antagas medföra allvarligt men för henne eller barnet, må ej häktas med mindre det är uppenbart, att betryggande övervakning ej kan ordnas. Vill den misstänkte ej underkasta sig övervakning, som nu nämnts, skall häktning ske.

Häktning må ej ske om därigenom skulle uppstå missförhållande mellan, å ena sidan, olägenheten för den misstänkte och, å andra sidan, sakens beskaffenhet och den påföljd som kan antagas följa å brottet.

Förekomma skäl för häktning men kan syftet tillgodoses genom tillsyn eller anmälningsskyldighet, skall sistnämnda tvångsmedel användas.

Om ytterligare inskränkning i fråga om häktning av den som är under aderton år är särskilt stadgat.

Att reseförbud må träda i stället för häktning, stadgas i 25 kap.

5 §

Förekomma mot någon skäl till häktning, må han i avbidan på rättsens beslut därom anhållas.

Äro ej fulla skäl till häktning, må den misstänkte dock anhållas, om det finnes vara av synnerlig vikt, att han i avbidan på ytterligare utredning tages i förvar.

Beslut om anhållande meddelas av undersökningsledaren eller åklagaren.

Beslut om anhållande meddelas av åklagaren. Sådant beslut skall innehålla uppgift å det brott misstanken avser samt kort angiva grunden för anhållandet.

⁴ Senaste lydelse 1964: 166.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §

Har den, vilkens anhållande beslutats, avvikit eller är han eljest ej tillstüdes, då beslutet meddelas, skall, så snart beslutet verkställt, anmälan därom göras hos *anhållningsmyndigheten*.

Avviker den som misstänkes för brott och förekomma skäl till hans anhållande, må han av *anhållningsmyndigheten* efterlysas.

Har den, vilkens anhållande beslutats, avvikit eller är han eljest ej tillstüdes, då beslutet meddelas, skall, så snart beslutet verkställt, anmälan därom göras hos *åklagaren*.

Avviker den som misstänkes för brott och förekomma skäl till hans anhållande, må han av *åklagaren* efterlysas.

9 §

Då någon anhålles, skall *han* erhålla besked om det brott misstanken avser. Den anhålles *husfolk eller* närmaste anhöriga skola ock, så snart det kan ske utan men för utredningen, underrättas om anhållandet. Sådan underrättelse må dock ej utan synnerliga skäl lämnas mot den anhålles önskan.

Då någon anhålles *eller då beslut om anhållande som avses i 6 § verkställs*, skall *den anhålne* omedelbart erhålla besked om det brott misstanken avser. Den anhålles närmaste anhöriga *eller andra närstående* skola ock, så snart det kan ske utan men för utredningen, underrättas om anhållandet. Sådan underrättelse må dock ej utan synnerliga skäl lämnas mot den anhålles önskan.

12 §

Anhållningsmyndigheten skall, om ej den anhålne frigives, sist dagen efter den, då beslut om anhållande meddelades *eller då den anhålne enligt 8 § inställdes till förhör*, till rätten avlåta framställning om hans häktande. *Finnes för prövning av häktningsfrågan ytterligare utredning erforderlig, må med framställningen anstå, dock skall den avlåtas, så snart ske kan, och sist å femte dagen efter den, då beslut om anhållande meddelades eller den anhålne inställdes för förhör*. Göres ej framställning, som nu sagts, skall den anhålne omedelbart frigivas.

I samband med framställningen skall till rätten överlämnas protokoll eller anteckningar över vad dittills förekommit under förundersökningen; *med rättens medgivande må dock med överlämnandet an-*

Åklagaren skall, om ej den anhålne frigives, sist dagen efter den, då beslut om anhållande meddelades *eller beslut om anhållande som avses i 6 § verkställs*, till rätten avlåta framställning om hans häktande. Göres ej framställning som nu sagts, skall den anhålne omedelbart frigivas.

I samband med framställningen skall till rätten *samt till den anhålne och hans försvarare* överlämnas protokoll eller anteckningar över vad dittills förekommit under förundersökningen *i den mån de*

Nuvarande lydelse

stå viss kort tid. Påkallas förhör med annan än den anhållne, skall ock uppgift lämnas därom.

Föreslagen lydelse

äro av betydelse för frågan om häktning. Påkallas förhör med annan än den anhållne, skall ock uppgift lämnas därom.

13 §

Då framställning enligt 12 § inkommit, skall rätten, så snart ske kan, och om synnerligt hinder ej möter, sist å fjärde dagen därefter hålla förhandling i häktningsfrågan. Utsättes huvudförhandling att hållas inom en vecka, sedan framställningen inkom, må dock, om ej rätten finner särskild förhandling böra äga rum, med förhandlingen anstå till huvudförhandlingen.

Då framställning enligt 12 § inkommit, skall rätten, så snart ske kan, och om synnerligt hinder ej möter, sist å *andra* dagen därefter hålla förhandling i häktningsfrågan. Utsättes huvudförhandling att hållas inom en vecka, sedan framställningen inkom, må dock, om ej rätten finner särskild förhandling böra äga rum, med förhandlingen anstå till huvudförhandlingen.

14 §

Vid förhandling i häktningsfrågan skall den som yrkat häktning så ock, om ej synnerligt hinder möter för den anhållnes inställande, denne vara tillstädes.

Den som yrkat häktning skall angiva de omständigheter, varå yrkandet grundas. Den anhållne och hans försvarare skola erhålla tillfälle att yttra sig. Utöver vad handlingarna från förundersökningen innehålla samt parterna eljest anföra må utredning ej förebringas, med mindre särskilda skäl äro därtill.

Den som yrkat häktning skall angiva de omständigheter, varå yrkandet grundas. Den anhållne och hans försvarare skola erhålla tillfälle att yttra sig. Utöver vad handlingarna från förundersökningen innehålla samt parterna eljest anföra, må utredning *angående brottet* ej förebringas med mindre särskilda skäl äro därtill.

17 §

Fråga om häktning av den som ej är anhållen må upptagas på yrkande av *undersökningsledaren eller åklagaren*. Efter åtalet äge rätten även på yrkande av målsäganden så ock självmant upptaga fråga därom.

Fråga om häktning av den som ej är anhållen må upptagas på yrkande av åklagaren. Efter åtalet äge rätten även på yrkande av målsäganden så ock självmant upptaga fråga därom.

Då fråga om häktning väckts, skall, så snart ske kan, förhandling äga rum inför rätten. Om sådan förhandling gälle i tillämpliga delar vad i 14–16 §§ är stadgat. Har den misstänkte kallats till förhandlingen eller förekommer anledning, att han avvikit eller eljest håller sig undan, utgöre dock hans utevaro ej hinder för förhandlingen. Uteblir målsäganden, ehuru han kallats till förhandlingen, må frågan avgöras utan hinder därav.

Har rätten beslutat häktning av någon, som ej är vid rätten tillstädes, skall, så snart beslutet verkställts, anmälan därom göras hos rätten.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

18 §

Då rätten beslutar häktning enligt 16 § av anhållen eller enligt 17 § av någon, som är vid rätten tillstades, eller då anmälan om häktningsbesluts verkställande inkommer, skall, om ej åtal redan väckts, rätten utsätta den tid, inom vilken åtal skall väckas. Denna må ej bestämmas längre, än som finnes oundgängligen erforderligt.

Överstiger den utsatta tiden två veckor, skall rätten, så länge den misstänkte är häktad och till dess åtal väckts, med högst två veckors mellanrum ånyo hålla förhandling som sägs i 14–16 §§, och därvid särskilt tillse, att utredningen bedrives så skyndsamt som möjligt. Finnes med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller av annan omständighet uppenbart, att förhandling inom nu angiven tid skulle vara utan betydelse, må dock rätten bestämma längre tids mellanrum.

Finnes den utsatta tiden otillräcklig, må rätten, om framställning därom göres före tidens utgång, medgiva förlängning av tiden.

Finnes den utsatta tiden otillräcklig, må rätten, om framställning därom göres före tidens utgång, medgiva förlängning av tiden. Den misstänkte och hans försvarare skall beredas tillfälle att yttra sig över framställningen där så kan ske. Väckes ej åtal inom två veckor skall rätten så länge den misstänkte är häktad och till dess åtal väckts, med högst två veckors mellanrum ånyo hålla förhandling som sägs i 14–16 §§, och därvid särskilt tillse, att utredningen bedrives så skyndsamt som möjligt. Finnes med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller av annan omständighet uppenbart att förhandling inom nu angiven tid skulle vara utan betydelse, må dock rätten bestämma längre tids mellanrum.

20 §

Väckes i mål, som fullföljts till högre rätt, fråga om häktning, äge denna utan förhandling besluta däröver; är den misstänkte anhållen, skall beslut meddelas sist å fjärde dagen efter det framställning om hans häktande inkom till rätten. Finnes förhandling erforderlig, skall den hållas, så snart ske kan. Om sådan förhandling gälle vad i 14–17 §§ är stadgat.

Väckes i mål som fullföljts till högre rätt fråga om häktning eller föres i högre rätt särskild talan i fråga om häktning äge den högre rätten utan förhandling besluta däröver; är den misstänkte anhållen eller häktad, skall beslut meddelas sist å fjärde dagen efter det framställning om hans häktande eller besvärslaga inkom till rätten. Finnes förhandling erforderlig, skall den hållas, så snart ske kan. Om sådan förhandling gälle vad i 14–17 §§ är stadgat.

22 §⁵

Den som är häktad skall utan dröjsmål föras till allmänt häkte. Häktad krigsman må dock i stället föras till militärhäkte.

Finnes det vara av synnerlig vikt, att den häktade för utredning an-

Finnes det vara av synnerlig vikt, att den häktade för utredning an-

⁵ Senaste lydelse 1966: 302.

Nuvarande lydelse

gående det brott, som föranlett häktningen, eller annat brott, för vilket han misstänkes, förvaras å annan plats än i första stycket sägs, må på yrkande av *undersökningsledaren eller åklagaren* rätten förordna att med överförandet skall tills vidare anstå. Rätten, *undersökningsledaren* eller åklagaren äge ock besluta, att den häktade, sedan han överförts till häkte, skall för förhör eller annan åtgärd inställas å plats utom häktet.

Om förvaring av häktad som undergår eller undergått rättspsykiatrisk undersökning gälla särskilda bestämmelser.

Föreslagen lydelse

gående det brott, som föranlett häktningen, eller annat brott, för vilket han misstänkes, förvaras å annan plats än i första stycket sägs, må på yrkande av åklagaren rätten förordna att med överförande skall tills vidare anstå. Rätten eller åklagaren äge ock besluta, att den häktade, sedan han överförts till häkte, skall för förhör eller annan åtgärd inställas å plats utom häktet.

23 §

Ej må annorledes än i detta kapitel eller eljest är stadgat någon i anledning av misstanke för brott hållas i förvar, även om han samtycker därtill.

Om skyldighet för den som misstänkes för brott att kvarstanna för förhör stadgas i 23 kap.

Om skyldighet för den som misstänkes för brott att kvarstanna för förhör och *utredning* stadgas i 23 kap.

25 kap. Om tillsyn och anmälningsskyldighet

1 §⁶

Är någon skäligen misstänkt för brott, varå fängelse kan följa och kan med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller annan omständighet skäligen befaras, att han avviker eller annorledes undandrager sig lagföring eller straff, men förekommer eljest ej anledning att anhålla eller häkta honom, må, om det finnes tillfyllest, i stället förbud meddelas honom att utan tillstånd lämna honom anvisad vistelseort. Oberoende av brottets beskaffenhet må ock förbud som nu sagts, meddelas, om skäligen kan befaras, att den misstänkte genom att begiva sig från riket undandrager sig lagföring eller straff eller gäldande av skadestånd eller annan ersättning till målsägande, som kan antagas komma att på grund av brottet dömas honom.

Är någon på sannolika skäl misstänkt för brott, för vilket är stadgat fängelse i ett år eller däröver, och kan det skäligen befaras att han fortsätter sin brottsliga verksamhet, må han ställas under tillsyn.

Tillsyn skall förenas med föreskrift att vara tillgänglig eller anmäla sig på viss tid och plats eller att vistas i tillsynshem.

I den mån det lämpligen kan ske, skall åtgärd vidtagas för att ge den som ställts under tillsyn det personliga stöd och annan hjälp som han behöver. Sådan åtgärd får dock vidtagas endast om han samtycker därtill.

⁶ Senaste lydelse 1964: 166.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Med reseförbud må förenas skyldighet för den misstänkte att å vissa tider vara tillgänglig i sin bostad eller å sin arbetsplats eller att anmäla sig hos polismyndighet i orten så ock annat villkor, som finnes erforderligt för hans övervakande.

Är någon skäligen misstänkt för brott, varå fängelse kan följa, och kan det skäligen befaras att han avviker eller annorledes undandrager sig lagföring eller straff, må han åläggas att å viss tid anmäla sig hos polismyndighet. Oberoende av brottets beskaffenhet må ock anmälningsskyldighet, som nu sagts, meddelas, om skäligen kan befaras att den misstänkte genom att begiva sig från riket undandrager sig lagföring eller straff.

Kan det befaras att den misstänkte beger sig från riket, skall anmälningsskyldighet förenas med förbud för honom att utan tillstånd lämna riket (reseförbud) och skyldighet att lämna från sig pass eller annan sådan legitimationshandling.

3 §

Reseförbud meddelas av undersökningsledaren, åklagaren eller rätten.

Beslut om tillsyn eller anmälningsskyldighet meddelas av åklagaren eller rätten. Hur föreskrift meddelats den som ställts under tillsyn att vara tillgänglig eller anmäla sig å viss tid och plats skall jämväl tillsynsman utses.

Fråga om reseförbud må av rätten upptagas på yrkande av undersökningsledaren eller åklagaren eller då rätten har att besluta om den misstänktes häktning eller hans kvarhållande i häkte. Efter åtalet äge rätten även på yrkande av målsäganden så ock självmant upptaga fråga därom.

Fråga om tillsyn eller anmälningsskyldighet må av rätten upptagas då den har att besluta om den misstänktes häktning eller hans kvarhållande i häkte. Efter åtalet äge rätten även på yrkande av målsäganden så ock självmant upptaga fråga därom.

I anledning av målsägandens anspråk på skadestånd eller annan ersättning må undersökningsledaren eller åklagaren ej meddela reseförbud eller hos rätten yrka sådant förbud, med mindre anspråket anmälts hos honom; rätten äge allenast på yrkande upptaga fråga om sådant förbud.

Väckes vid rätten fråga om reseförbud, skall, så snart ske kan, för-

Väckes vid rätten fråga om tillsyn eller anmälningsskyldighet, skall så

Nuvarande lydelse

handling därom äga rum inför rätten. Om sådan förhandling gälle i tillämpliga delar vad i 24 kap. 17 § är stadgat. Är fara i dröjsmål, må rätten omedelbart *meddela reseförbud* att gälla, till dess annorlunda förordnas.

4 §

Beslut om *reseförbud* skall innehålla uppgift å det brott misstanken avser samt angiva *den ort, där den misstänkte skall uppehålla sig och vad han i övrigt har* att iakttaga. I beslutet skall erinras om påföljden för överträdelse av förbudet och för underlåtenhet att fullgöra därmed förenat vilkor.

Beslutet skall delgivas den misstänkte.

5 §

Har *reseförbud* meddelats av *annan än rätten*, äge den misstänkte begära rättens prövning av förbudet. Då begäran inkommit, skall rätten, så snart ske kan, och, om synnerligt hinder ej möter, sist å fjärde dagen därefter hålla förhandling, som avses i 3 §. Utsättes huvudförhandling att hållas inom en vecka, sedan begäran framställdes, må dock, om ej rätten finner särskild förhandling böra äga rum, med förhandlingen anstå till huvudförhandlingen.

6 §

Då rätten *meddelar reseförbud* eller fastställer sådant *förbud*, skall om ej åtal redan väckts, rätten utsätta den tid, inom vilken åtal skall väckas. Denna må ej bestämmas längre, än som finnes oundgängligen erforderligt. I annat fall skall åtal väckas inom en månad, sedan *reseförbudet* meddelades.

Finnes tid, som avses i första stycket, otillräcklig, må rätten, om framställning därom göres före tidens utgång, medgiva förlängning av tiden.

Föreslagen lydelse

snart ske kan, förhandling därom äga rum inför rätten. Om sådan förhandling gälle i tillämpliga delar vad i 24 kap. 17 § är stadgat. Är fara i dröjsmål, må rätten omedelbart *besluta om tillsyn eller anmälningsskyldighet* att gälla till dess annorlunda förordnas.

Beslut om *tillsyn eller anmälningsskyldighet* skall innehålla uppgift å det brott misstanken avser samt angiva *vad den misstänkte har* att iakttaga. I beslutet skall erinras om påföljden för överträdelse av *vad som åligger honom enligt tillsynen eller anmälningsskyldigheten*.

Har *tillsyn eller anmälningsskyldighet* beslutats av *åklagaren*, äge den misstänkte begära rättens prövning av *beslutet*. Då begäran inkommit, skall rätten, så snart ske kan, och, om synnerligt hinder ej möter, sist å fjärde dagen därefter, hålla förhandling, som avses i 3 §. Utsättes huvudförhandling att hållas inom en vecka, sedan begäran framställdes, må dock, om ej rätten finner särskild förhandling böra äga rum, med förhandlingen anstå till huvudförhandlingen.

Då rätten *beslutar om tillsyn eller anmälningsskyldighet* eller fastställer sådant *beslut*, skall, om ej åtal redan väckts, rätten utsätta den tid, inom vilken åtal skall väckas. Denna må ej bestämmas längre, än som finnes oundgängligen erforderligt. I annat fall skall åtal väckas inom en månad, sedan *beslutet om tillsyn eller anmälningsskyldighet* meddelades.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §

Har ej inom tid, som avses i 6 §, åtal väckts eller till rätten inkommit framställning om förlängning av tiden eller förekomma eljest ej längre skäl för *reseförbud*, skall det omedelbart hävas.

Om hävande av *reseförbud* förordnar rätten eller, om förbudet ej meddelats eller fastställts av rätten, undersökningsledaren eller åklagaren.

Vad i 24 kap. 21 § är stadgat om häktning äge motsvarande tillämpning beträffande *reseförbud*.

Har ej inom tid, som avses i 6 §, åtal väckts eller till rätten inkommit framställning om förlängning av tiden eller förekomma eljest ej längre skäl för *tillsyn* eller *anmälningsskyldighet*, skall beslut härom omedelbart hävas.

Om hävande av *beslut om tillsyn* eller *anmälningsskyldighet* förordnar åklagaren. Har beslutet meddelats eller fastställts av rätten, förordnar denna om beslutets hävande.

Vad i 24 kap. 21 § är stadgat om häktning äge motsvarande tillämpning beträffande *tillsyn* och *anmälningsskyldighet*.

8 §

Väckes i mål, som fullföljts till högre rätt, fråga om *reseförbud*, äge denna utan förhandling besluta däröver. Finnes förhandling erforderlig, skall den hållas, så snart ske kan. Om sådan förhandling gälle i tillämpliga delar vad i 24 kap. 17 § är stadgat.

Väckes i mål som fullföljts till högre rätt, fråga om *tillsyn* eller *anmälningsskyldighet*, äge denna utan förhandling besluta däröver. Finnes förhandling erforderlig, skall den hållas, så snart ske kan. Om sådan förhandling gälle i tillämpliga delar vad i 24 kap. 17 § är stadgat.

9 §

Överträdes *reseförbud* eller fullgöres ej därmed förenat villkor, skall den misstänkte omedelbart anhållas eller häktas, om det ej är uppenbart, att skäl därtill ej förekomma.

Är den som ställts under *tillsyn* på sannolika skäl misstänkt för att efter beslutet om *tillsyn* ha gjort sig skyldig till brott, för vilket är stadgat fängelse i ett år eller däröver, skall han anhållas eller häktas, om ej särskilda skäl föranleda annat.

Åsidosätter den som ställts under *tillsyn* i väsentlig mån vad som åligger honom enligt *tillsynen*, må han omedelbart anhållas eller häktas.

10 §

Den som åsidosätter honom ålagd *anmälningsskyldighet*, skall omedelbart anhållas eller häktas, om det ej är uppenbart att skäl därtill ej förekomma.

Har *anmälningsskyldighet* förenats med *reseförbud* och över-

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

träder den misstänkte reseförbudet eller vidtager han åtgärd i syfte att lämna riket, skall han omedelbart anhållas eller häktas. I avbådan på beslut om anhållande må den misstänkte av polisman gripas. Anmälan härom skall omedelbart göras hos åklagaren.

27 kap.

4 §

Den som med laga rätt griper eller anhåller misstänkt eller verkställer häktning, husrannsakan eller kroppsvisitation må lägga beslag å föremål, som därvid påträffas.

Den som med laga rätt medtager någon, som är misstänkt för brott, till förhör eller griper eller anhåller misstänkt eller verkställer häktning, husrannsakan eller kroppsvisitation må lägga beslag å föremål som därvid påträffas.

Föremål, som eljest påträffas, må efter beslut av undersökningsledaren eller åklagaren tagas i beslag. Är fara i dröjsmål, må även utan sådant beslut åtgärden vidtagas av polisman, dock ej i fråga om försändelse i post eller telegrafverkets vård.

Verkställes beslag av annan än undersökningsledaren eller åklagaren och har denne ej beslutat beslaget, skall anmälan skyndsamt göras hos honom, som har att omedelbart pröva om beslaget skall bestå.

28 kap.

2 §

För eftersökande av den som skall gripas, anhållas eller häktas eller hämtas till förhör eller till inställelse vid rätten må husrannsakan företagas hos honom, så ock hos annan, om synnerlig anledning förekommer, att den sökte uppehåller sig där.

För eftersökande av den som skall medtagas till förhör, misstänkt för brott, eller som skall anhållas eller häktas eller hämtas till inställelse vid rätten må husrannsakan företagas hos honom, så ock hos annan, om synnerlig anledning förekommer, att den sökte uppehåller sig där.

5 §

Utan förordnande, som sägs i 4 §, må polisman företaga husrannsakan, om åtgärden har till syfte att eftersöka den som skall gripas, anhållas eller häktas eller hämtas till förhör eller till inställelse vid rätten eller att verkställa beslag å föremål, som å färsk gärning följts eller spårats, så ock eljest, då fara är i dröjsmål.

Utan förordnande, som sägs i 4 §, må polisman företaga husrannsakan, om åtgärden har till syfte att eftersöka den som skall medtagas till förhör, misstänkt för brott, eller skall anhållas eller häktas eller hämtas till inställelse vid rätten eller att verkställa beslag å föremål, som å färsk gärning följts eller spårats, så ock eljest, då fara är i dröjsmål.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

29 kap.

1 §⁷

Yppas vid överläggning till dom eller beslut skiljaktiga meningar, skall omröstning ske.

I tingsrätt skall, om nämnd har säte i rätten först ordföranden och, om ytterligare en lagfaren domare sitter i rätten, sedan denne säga sin mening. Ordföranden inhämta därefter nämndens mening.

Vid omröstning i annat fall skall den yngste i rätten först yttra sig och sedan var efter annan, såsom de hava säte i rätten. Har målet beretts av viss ledamot, säge han först sin mening. *I hovrätt skall dock, om nämndemän ingå i rätten, dessa sist säga sin mening.*

Vid omröstning i annat fall skall den yngste i rätten först yttra sig och sedan var efter annan, såsom de hava säte i rätten. Har målet beretts av viss ledamot, säge han först sin mening. *Om nämndemän ingå i rätten, skall dock dessa sist säga sin mening.*

Envar ange de skäl, varå han grundar sin mening.

45 kap.

14 §

Rätten bestämme, så snart ske kan, tid för huvudförhandlingen. För behandling av rättegångsfråga eller del av saken, som må avgöras särskilt, må huvudförhandling utsättas, ehuru målet i övrigt ej är berett till huvudförhandling.

Är den tilltalade anhållen eller häktad, skall huvudförhandling hållas inom en vecka från den dag, då åtalet väcktes, om ej till följd av åtgärd, som avses i 11 eller 12 §, eller annan omsändighet längre uppskov är nödvändigt. Har den tilltalade häktats efter åtalet, skall tiden räknas från dagen för hans häktande.

Är den tilltalade underkastad tillsyn eller anmälningsskyldighet, skall huvudförhandling, om hinder ej möter, hållas inom två veckor.

51 kap.

8 §

För målets beredande skall vadeinlagan med därvid fogade handlingar delgivas vadesvaranden och föreläggande meddelas honom att inkomma med skriftligt genmäle.

Har underrätten avslagit yrkande om åtgärd, som avses i 26–28 kap., eller förordnat om hävande av sådan åtgärd, äge hovrätten omedelbart bevilja åtgärden att gälla, till dess annorlunda förordnas. Har underrätten beviljat åtgärd, som nu sagts, äge hovrätten omedelbart förordna, att vidare åtgärd för verkställighet av beslutet ej må äga rum. Är fråga om häktning eller reseför-

Har underrätten avslagit yrkande om åtgärd, som avses i 26–28 kap., eller förordnat om hävande av sådan åtgärd, äge hovrätten omedelbart bevilja åtgärden att gälla, till dess annorlunda förordnas. Har underrätten beviljat åtgärd, som nu sagts, äge hovrätten omedelbart förordna, att vidare åtgärd för verkställighet av beslutet ej må äga rum. Är fråga om häktning, tillsyn eller

⁷ Senaste lydelse 1975: 1288 och 1976: 560.

Nuvarande lydelse

bud, må hovrätten ock utan motpartens hörande göra ändring i underrättens beslut.

Föreslagen lydelse

anmälningsskyldighet, må hovrätten ock, *om särskilda skäl äro därtill*, utan motpartens hörande göra ändring i underrättens beslut.

13 §

Så snart målets beredande avslutats, bestämme hovrätten tid för huvudförhandlingen. För behandling av rättegångsfråga eller del av saken, som må avgöras särskilt, må huvudförhandling utsättas, churu målet i övrigt ej är berett till huvudförhandling.

Är den tilltalade häktad, skall huvudförhandling hållas inom *fyra* veckor efter utgången av den i 2 § angivna tiden, om ej till följd av åtgärd, som avses i 11 §, eller annan omständighet längre uppskov är nödvändigt. Har den tilltalade häktats efter utgången av den i 2 § angivna tiden, skall tiden räknas från dagen för hans häktande.

Är den tilltalade häktad, skall huvudförhandling hållas inom *två* veckor efter utgången av den i 2 § angivna tiden, om ej till följd av åtgärd, som avses i 11 §, eller annan omständighet längre uppskov är nödvändigt. Har den tilltalade häktats efter utgången av den i 2 § angivna tiden, skall tiden räknas från dagen för hans häktande.

52 kap.

1 §

Vill någon anföra besvär mot underrätts beslut, skall han inom två veckor från den dag, då beslutet meddelades, till underrätten inkomma med besvärslinlaga; har beslut under rättegången meddelats annorledes än vid sammanträde för förhandling, skall dock besvärstiden räknas från den dag, då klaganden erhöll del av beslutet. Klagan över beslut om någons häktande eller kvarhållande i häkte eller i fråga, som avses i 49 kap. 6 §, vare ej inskränkt till viss tid.

Vill någon anföra besvär mot underrätts beslut, skall han inom två veckor från den dag, då beslutet meddelades, till underrätten inkomma med besvärslinlaga; har beslut under rättegången meddelats annorledes än vid sammanträde för förhandling, skall dock besvärstiden räknas från den dag, då klaganden erhöll del av beslutet. Klagan över beslut om någons häktande eller kvarhållande i häkte eller i fråga, som avses i 25 kap. eller 49 kap. 6 §, vare ej inskränkt till viss tid.

Om skyldighet att anmäla missnöje med beslut, som avses i 49 kap. 3 § eller 4 § första stycket 1, 2, 3 eller 7, stadgas i nämnda kapitel.

7 §

Finnes motparten böra höras över besvären, skall besvärslinlagan med därvid fogade handlingar delgivas motparten och föreläggande meddelas honom att inkomma med skriftlig förklaring.

Ej må, med mindre tillfälle lämnats motparten att förklara sig, ändring göras i underrättens beslut, såvitt angår hans rätt.

Har underrätten i tvistemål avslagit yrkande om kvarstad, skingringsförbud eller annan handräck-

Har underrätten i tvistemål avslagit yrkande om kvarstad, skingringsförbud eller annan handräck-

Nuvarande lydelse

ning eller förordnat om hävande av sådan åtgärd eller i brottmål avslagit yrkande om åtgärd, som avses i 26–28 kap., eller förordnat om hävande av sådan åtgärd, äge hovrätten omedelbart bevilja åtgärden att gälla, till dess annorlunda förordnas. Har underrätten beviljat åtgärd, som nu sagts eller förordnat, att beslut må verkställas utan hinder av att det icke äger laga kraft, äge hovrätten omedelbart förordna, att vidare åtgärd för verkställighet ej må äga rum. Är fråga om häktning eller *reseförbud*, må hovrätten ock utan motpartens hörande göra ändring i underrättens beslut.

Föreslagen lydelse

ning eller förordnat om hävande av sådan åtgärd eller i brottmål avslagit yrkande om åtgärd, som avses i 26–28 kap., eller förordnat om hävande av sådan åtgärd, äge hovrätten omedelbart bevilja åtgärden att gälla, till dess annorlunda förordnas. Har underrätten beviljat åtgärd, som nu sagts eller förordnat, att beslut må verkställas utan hinder av att det icke äger laga kraft, äge hovrätten omedelbart förordna, att vidare åtgärd för verkställighet ej må äga rum. Är fråga om häktning, *tillsyn eller anmälningsskyldighet*, må hovrätten ock, *om särskilda skäl äro därtill*, utan motpartens hörande göra ändring i underrättens beslut.

54 kap.

5 §

Då hovrätt ogillat yrkande om häktning eller *reseförbud* eller frigivit häktad eller hävt *reseförbud*, må talan mot beslutet ej föras annorledes än i samband med talan mot hovrättens dom eller slutliga beslut.

Då hovrätt ogillat yrkande om häktning, *tillsyn eller anmälningsskyldighet*, eller frigivit häktad eller hävt beslut om *tillsyn eller anmälningsskyldighet*, må talan mot beslutet ej föras annorledes än i samband med talan mot hovrättens dom eller slutliga beslut.

55 kap.

8 §

För målets beredande skall revisionsinlagan med därvid fogade handlingar delgivas revisionssvaranden och föreläggande meddelas honom att inkomma med skriftligt genmäle.

Har hovrätten i tvistemål avslagit yrkande om kvarstad, skingringsförbud eller annan handräckning eller förordnat om hävande av sådan åtgärd eller i brottmål avslagit yrkande om åtgärd, som avses i 26–28 kap., eller förordnat om hävande av åtgärd, som där sägs, äge högsta domstolen omedelbart bevilja åtgärden att gälla, till dess annorlunda förordnas. Har hovrätten beviljat åtgärd, som nu sagts, eller förordnat, att dom må verkställas utan hinder av att den icke äger laga

Har hovrätten i tvistemål avslagit yrkande om kvarstad, skingringsförbud eller annan handräckning eller förordnat om hävande av sådan åtgärd eller i brottmål avslagit yrkande om åtgärd, som avses i 26–28 kap., eller förordnat om hävande av åtgärd, som där sägs, äge högsta domstolen omedelbart bevilja åtgärden att gälla, till dess annorlunda förordnas. Har hovrätten beviljat åtgärd, som nu sagts, eller förordnat, att dom må verkställas utan hinder av att den icke äger laga

Nuvarande lydelse

kraft, eller fastställt underrätts beslut därom, äge högsta domstolen ock omedelbart förordna, att vidare åtgärd för verkställighet ej må äga rum. Är fråga om häktning eller *reseförbud*, må högsta domstolen utan motpartens hörande göra ändring i hovrättens beslut.

Föreslagen lydelse

kraft, eller fastställt underrätts beslut därom, äge högsta domstolen ock omedelbart förordna, att vidare åtgärd för verkställighet ej må äga rum. Är fråga om häktning, *tillsyn eller anmängningsskyldighet*, må högsta domstolen *om särskilda skäl äro därtill*, utan motpartens hörande göra ändring i hovrättens beslut.

56 kap.

1 §

Vill någon anföra besvär mot hovrätts beslut, skall han inom fyra veckor från den dag, då beslutet meddelades, till hovrätten inkomma med besvärslinlag; har beslut under rättegången meddelats annorledes än vid sammanträde för förhandling, skall dock besvärstiden räknas från den dag, då klaganden erhöll del av beslutet. Klagan över beslut om någons häktande eller kvarhållande i häkte vare ej inskränkt till viss tid.

Vill någon anföra besvär mot hovrätts beslut, skall han inom fyra veckor från den dag, då beslutet meddelades, till hovrätten inkomma med besvärslinlag; har beslut under rättegången meddelats annorledes än vid sammanträde för förhandling, skall dock besvärstiden räknas från den dag, då klaganden erhöll del av beslutet. Klagan över beslut om någons häktande eller kvarhållande i häkte *eller i fråga, som avses i 25 kap.* vare ej inskränkt till viss tid.

Om skyldighet att anmäla missnöje mot hovrätts beslut i fråga, som avses i 49 kap. 3 § eller 4 § första stycket, 1, 2, 3 eller 7, stadgas i 54 kap. 3 §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1979. Har någon dessförinnan gripits eller anhållits skall i fråga om åtgärden och dess fortsatta bestånd äldre lag gälla. Har någon häktats eller underkastats reseförbud före nya lagens ikraftträdande skall i fråga om åtgärden och dess fortsatta bestånd äldre lag tillämpas intill dess målet efter nämnda tidpunkt första gången förekommer vid rätten.

2 Förslag till**Lag om ändring i militära rättegångslagen (1948: 472)**

Härigenom föreskrives att 29 § militära rättegångslagen skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Förekommer *mot krigsman skäl till anhållande*, må befättningsha-

Föreslagen lydelse

29 §

Förekommer *skäl att inställa krigsman till förhör som misstänkt*

Nuvarande lydelse

vare som äger bestraffningsrätt över honom förordna att han skall gripas. I sådant fall skall vad i 24 kap. 7 § tredje stycket och 8 § rättegångsbalken stadgas äga motsvarande tillämpning.

Föreslagen lydelse

för brott, må befattningshavare som äger bestraffningsrätt över honom förordna om hans inställande. I sådant fall skall vad i 23 kap. 9 § rättegångsbalken stadgas äga motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1979. Har någon dessförinnan gripits med stöd av äldre bestämmelse skall i fråga om åtgärden och dess fortsatta bestånd äldre lag tillämpas.

3 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1952: 98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål**

Häri genom föreskrives i fråga om lagen (1952: 98) med särskilda bestämmelser i vissa brottmål att 2 § skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

På begäran av *anhållningsmyndigheten* äger justitiekanslern medgiva förlängning av den tid, inom vilken enligt 24 kap. 12 § rättegångsbalken häktningsframställning senast skall avlåtas, med högst tio dagar. Begäran därom skall med angivande av skälen göras inom den i nämnda lagrum föreskrivna tiden. Har anstånd medgivits och finnes fortsatt utredning oundgängligen erforderlig, må justitiekanslern på begäran, som göres före anståndstidens utgång, meddela ytterligare förlängning med högst femton dagar.

Göres ej häktningsframställning inom tid som för varje fall är föreskriven eller, därest begäran om förlängning ej bifallits, senast dagen efter den då *anhållningsmyndigheten* mottog meddelande därom, skall den anhållne omedelbart frigivas.

Föreslagen lydelse

2 §

Äro ej fulla skäl till häktning, må den misstänkte anhållas, om det finnes vara av synnerlig vikt, att han i avbidan på ytterligare utredning tages i förvar.

Finnes för prövning av häktningsfrågan ytterligare utredning erforderlig, må med häktningsframställning enligt 24 kap. 12 § rättegångsbalken anstå. Dock skall den avlåtas, så snart ske kan, och sist å femte dagen efter den då beslut om anhållande, som avses i 24 kap. 6 § rättegångsbalken verkställts.

På begäran av åklagaren äger justitiekanslern medgiva förlängning av den tid, inom vilken enligt *andra stycket* häktningsframställning senast skall avlåtas, med högst tio dagar. Begäran därom skall med angivande av skälen göras inom i nämnda lagrum föreskrivna tiden. Har anstånd medgivits och finnes fortsatt utredning oundgängligen

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

erforderlig, må justitiekanslern på begäran, som göres före anståndstidens utgång, meddela ytterligare förlängning med högst femton dagar.

Göres ej häktningsframställning inom tid som för varje fall är föreskriven eller, därest begäran om förlängning ej bifallits senast dagen efter den då *åklagaren* mottog meddelande därom, skall den anhållne omedelbart frigivas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1979.

4 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1957: 668) om utlämning för brott**

Häri genom föreskrives att 23 § lagen (1957: 668) om utlämning för brott skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*23 §¹

Den som i främmande stat är misstänkt, tilltalad eller dömd för brott, vilket enligt denna lag kan föranleda utlämning, må på begäran av behörig myndighet i den främmande staten eller med anledning av där utfärdad efterlysning omedelbart anhållas eller *åläggas reseförbud* av åklagare enligt vad som i allmänhet gäller om brottmål. Beslag må ock i sådant fall äga rum.

Beslut om användning av tvångsmedel skall utan uppskov anmälas hos rätten, som skyndsamt efter förhandling enligt vad om brottmål är stadgat prövar åtgärden samt, om anhållande eller *reseförbud* skall bestå, genast underrättar che-

Den som i främmande stat är misstänkt, tilltalad eller dömd för brott, vilket enligt denna lag kan föranleda utlämning, må på begäran av behörig myndighet i den främmande staten eller med anledning av där utfärdad efterlysning omedelbart anhållas eller *underkastas anmälningsskyldighet* av åklagare enligt vad som i allmänhet gäller om brottmål. Beslag må ock i sådant fall äga rum.

Beslut om användning av tvångsmedel skall utan uppskov anmälas hos rätten, som skyndsamt efter förhandling enligt vad om brottmål är stadgat prövar åtgärden samt, om anhållande eller *anmälningskyldighet* skall bestå, genast un-

¹ Senaste lydelse 1975: 292.

fen för justitiedepartementet därom. Finner denne, att hinder mot utlämning föreligger eller att utlämning eljest ej bör ske, har han att utverka regeringens förordnande om upphävande av åtgärden. I annat fall skall den främmande staten genom utrikesdepartementets försorg underrättas om åtgärden. Därvid skall angivas viss av chefen för justitiedepartementet bestämd tid inom vilken framställning om utlämning skall göras. Denna tid får icke vara längre än fyrtio dagar från den dag personen anhölls eller *reseförbud meddelades* enligt första stycket. När framställning om utlämning inkommer, skall utrikesdepartementet genast underrätta den myndighet som först meddelat beslut om åtgärden. Sådan underrättelse skall jämväl lämnas, därest framställning om utlämning ej inkommer inom utsatt tid.

Mot rättens beslut må talan ej föras. Den som anhållits eller underkastats *reseförbud* äger dock för prövning, om åtgärden skall bestå, påfordra ny förhandling inom tre veckor från det beslut senast meddelats.

Har framställning om utlämning av den som är anhållen eller underkastad *reseförbud* ej gjorts inom den enligt andra stycket bestämda tiden, skall den anhållne frigivas eller meddelat *reseförbud* hävas. Detsamma gäller när framställning avslås enligt 15 §. Om anhållen i annat fall ej frigives, skall framställning om hans häktande avlätas till rätten sist å åttonde dagen efter den, då riksåklagaren fick del av utlämningsframställningen.

Göres ej framställning, som nu sagts, skall den anhållne omedelbart frigivas.

derrättar chefen för justitiedepartementet därom. Finner denne, att hinder mot utlämning föreligger eller att utlämning eljest ej bör ske, har han att utverka regeringens förordnande om upphävande av åtgärden. I annat fall skall den främmande staten genom utrikesdepartementets försorg underrättas om åtgärden. Därvid skall angivas viss av chefen för justitiedepartementet bestämd tid inom vilken framställning om utlämning skall göras. Denna tid får icke vara längre än fyrtio dagar från den dag personen anhölls eller *anmälningsskyldighet beslutades* enligt första stycket. När framställning om utlämning inkommer, skall utrikesdepartementet genast underrätta den myndighet som först meddelat beslut om åtgärden. Sådan underrättelse skall jämväl lämnas, därest framställning om utlämning ej kommer inom utsatt tid.

Mot rättens beslut må talan ej föras. Den som anhållits eller underkastats *anmälningsskyldighet* äger dock för prövning, om åtgärden skall bestå, påfordra ny förhandling inom tre veckor från det beslut senast meddelats.

Har framställning om utlämning av den som är anhållen eller underkastad *anmälningsskyldighet* ej gjorts inom den enligt andra stycket bestämda tiden, skall den anhållne frigivas eller *beslut om anmälningsskyldighet* hävas. Detsamma gäller när framställning avslås enligt 15 §. Om anhållen i annat fall ej frigives, skall framställning om hans häktande avlätas till rätten sist å åttonde dagen efter den, då riksåklagaren fick del av utlämningsframställningen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1979. I fråga om *reseförbud* som beslutats före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser.

5 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1959: 254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge

Härigenom föreskrives att 17 § lagen (1959: 254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

17 §¹

Den som är misstänkt, tilltalad eller dömd för brott, vilket enligt denna lag kan föranleda utlämning, må såframt för gärningen eller gärning av motsvarande beskaffenhet enligt svensk lag är stadgat fängelse, på begäran av polis- eller åklagarmyndighet i den främmande staten eller med anledning av där utfärdad efterlysning omedelbart anhållas eller åläggas *reseförbud* av åklagare enligt vad som i allmänhet gäller om brottmål. Beslag må ock i sådant fall äga rum.

Den som är misstänkt, tilltalad eller dömd för brott, vilket enligt denna lag kan föranleda utlämning, må såframt för gärningen eller gärning av motsvarande beskaffenhet enligt svensk lag är stadgat fängelse, på begäran av polis- eller åklagarmyndighet i den främmande staten eller med anledning av där utfärdad efterlysning omedelbart anhållas eller åläggas *anmälningsskyldighet* av åklagare enligt vad som i allmänhet gäller om brottmål. Beslag må ock i sådant fall äga rum.

Beslut om användning av tvångsmedel enligt denna paragraf skall på begäran av den som beslutet avser prövas av rätten, som i ärendet skyndsamt skall hålla förhandling enligt vad om brottmål är stadgat. Mot rättens beslut må talan ej föras.

Polis- eller åklagarmyndighet i den främmande staten skall ofördröjligen underrättas, då beslut fattats om användning av tvångsmedel enligt denna paragraf. Har icke framställning om utlämning mottagits inom två veckor från det underättelsen avsändes, skall beslutet omedelbart hävas. Om anhållen i annat fall ej frigives, skall framställning om hans häktande avlätas till rätten sist å femte dagen från den dag anhållningsmyndigheten fick del av utlämningsframställningen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1979. I fråga om reseförbud som beslutats före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser.

6 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1964: 450) om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet

Härigenom föreskrives i fråga om lagen (1964: 450) om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet att 6 § första stycket andra meningen skall upphöra att gälla.

¹ Senaste lydelse 1975: 294.

Nuvarande lydelse

Är någon, som fyllt tjugo år, skäligen misstänkt att föra ett sådant asocialt liv som avses i 1 §, må han anhållas. *Polisman äger ej med stöd av denna lag utan beslut av anhållningsmyndighet gripa den mot vilken skäl till anhållande förekomma.*

Föreligga sannolika skäl att någon må intagas i arbetsanstalt och kan det skäligen befaras att han avviker eller eljest håller sig undan eller försvårar utredningen, må han häktas.

*Föreslagen lydelse*6 §¹

Är någon, som fyllt tjugo år, skäligen misstänkt att föra ett sådant asocialt liv som avses i 1 §, må han anhållas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1979.

7 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1972: 260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom**

Härigenom föreskrives att 17 § lagen (1972: 260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Har främmande stat som tillträtt brottmålsdomskonventionen till utrikesdepartementet meddelat, att den ämnar göra framställning om verkställighet av påföljd, eller har sådan framställning gjorts, kan riksåklagaren anhålla den dömde, om enligt svensk lag kan följa fängelse i ett år eller däröver på brott motsvarande den gärning påföljden avser och det skäligen kan befaras, att den dömde skall avvika eller, då fråga är om utevarodom, att han undanröjer bevis. På ansökan av riksåklagaren kan rätten under motsvarande förutsättningar besluta om häktning av den dömde eller meddela honom reseförbud. Så-

Föreslagen lydelse

17 §

Har främmande stat som tillträtt brottmålsdomskonventionen till utrikesdepartementet meddelat, att den ämnar göra framställning om verkställighet av påföljd, eller har sådan framställning gjorts, kan riksåklagaren anhålla den dömde, om enligt svensk lag kan följa fängelse i ett år eller däröver på brott motsvarande den gärning påföljden avser och det skäligen kan befaras, att den dömde skall avvika eller, då fråga är om utevarodom, att han undanröjer bevis. På ansökan av riksåklagaren kan rätten under motsvarande förutsättningar besluta om häktning av den dömde eller om anmälningsskyldighet. Sådan skyl-

¹ Senaste lydelse 1969: 165.

Nuvarande lydelse

dant förbud får meddelas, även om det svåraste straff som enligt svensk lag kan följa på motsvarande brott är lindrigare än fängelse i ett år. Oberoende av brottets beskaffenhet får den dömda anhållas, häktas eller *meddelas reseförbud*, om han saknar hemvist i Sverige och det skäligen kan befaras att han genom att bege sig från landet undandrar sig påföljd.

I fråga om anhållande, häktning och *reseförbud* enligt denna paragraf äger i övrigt 24 kap. 3–24 §§ och 25 kap. 2–9 §§ rättegångsbalken motsvarande tillämpning. Den som anhållits eller häktats skall dock friges senast när den sammanlagda tid han i den främmande staten och här i landet varit berövad friheten med anledning av det eller de brott framställningen om verkställighet avser uppgår till tid som i den utländska domen bestämts för frihetsberövande påföljd för brottet eller brotten. I fall då den dömda anhållits eller häktats innan framställning om verkställighet gjorts, skall den dömda friges inom aderton dagar från dagen för frihetsberövandet, om icke framställning om verkställighet gjorts före utgången av denna tid.

Föreslagen lydelse

dighet får beslutas, även om det svåraste straff som enligt svensk lag kan följa på motsvarande brott är lindrigare än fängelse i ett år. Oberoende av brottets beskaffenhet får den dömda anhållas, häktas eller *underkastas anmälningsskyldighet*, om han saknar hemvist i Sverige och det skäligen kan befaras att han genom att bege sig från landet undandrar sig påföljd.

I fråga om anhållande, häktning och *anmälningsskyldighet* enligt denna paragraf äger i övrigt 24 kap. 3–24 §§ och 25 kap. 2–8 och 10 §§ rättegångsbalken motsvarande tillämpning. Den som anhållits eller häktats skall dock friges senast när den sammanlagda tid han i den främmande staten och har i landet varit berövad friheten med anledning av det eller de brott framställningen om verkställighet avser uppgår till tid som i den utländska domen bestämts för frihetsberövande påföljd för brottet eller brotten. I fall då den dömda anhållits eller häktats innan framställning om verkställighet gjorts, skall den dömda friges inom aderton dagar från dagen för frihetsberövandet, om icke framställning om verkställighet gjorts före utgången av denna tid.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1979. I fråga om reseförbud som beslutats före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser.

8 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1974:515) om ersättning vid frihetsinskränkning**

Härigenom föreskrives att 1 § lagen (1974:515) om ersättning vid frihetsinskränkning skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Den som har varit häktad på grund av misstanke om brott eller som till följd av sådan misstanke under mer än 24 timmar i sträck har varit anhållen, underkastad *reseförbud*, intagen på rättspsykiatrisk klinik, tagen i förvar arrest eller tagen i förvar genom beslut av befälhavare på fartyg eller luftfartyg eller av beskickning eller konsulat har rätt till ersättning av staten om

Den som har varit häktad på grund av misstanke om brott eller som till följd av sådan misstanke under mer än 24 timmar i sträck har varit anhållen, *underkastad tillsyn eller anmängsskyldighet*, intagen på rättspsykiatrisk klinik, tagen i förvar arrest eller tagen i förvar genom beslut av befälhavare på fartyg eller luftfartyg eller av beskickning eller konsulat har rätt till ersättning av staten om

1. frikännande dom meddelas för gärningen,
2. åtalet avvisas eller avskrivs,
3. förundersökning avslutas utan att åtal väckes eller, såvitt gäller förvar arrest, beslutet härom upphäves utan att målet hänskjutes till rättegång eller disciplinstraff ålägges, eller
4. beslutet om frihetsinskränkning genom avslag på häktningsframställning eller efter överprövning, fullföljd av talan eller anlitande av särskilt rättsmedel upphäves eller ersättes av beslut om mindre ingripande åtgärd eller undanröjes utan förordnande om ny handläggning.

Den som har varit häktad eller under mer än 24 timmar i sträck har varit anhållen som misstänkt för brott som avses i 24 kap. 1 § första stycket rättegångsbalken har jämväl rätt till ersättning, om gärningen i domen hänföres under sådant lagrum att häktning icke kunnat ske annat än enligt 1 § *andra stycket* eller 2 § samma kapitel och det icke har förelegat sådana förutsättningar för häktning som anges där. *För rätt till ersättning på grund av anhållande fordras dessutom att det ej heller har förelegat omständighet som anges i 24 kap. 5 § andra stycket rättegångsbalken.*

Den som har varit häktad eller under mer än 24 timmar i sträck har varit anhållen som misstänkt för brott som avses i 24 kap. 1 § första *eller andra* stycket rättegångsbalken har jämväl rätt till ersättning, om gärningen i domen hänföres under sådant lagrum att häktning icke kunnat ske annat än enligt 2 § samma kapitel och det icke har förelegat sådana förutsättningar för häktning som anges där.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1979. Äldre bestämmelser gäller i fråga om frihetsinskränkning som har skett före ikraftträdandet och som icke har upphört dessförinnan.

9 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1976: 371) om behandlingen av häktade och anhållna m. fl.

Härigenom föreskrives i fråga om lagen (1976: 371) om behandlingen av häktade och anhållna m. fl.

dels att 4, 16 och 17 §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas fyra nya paragrafer, 16 a–d §§, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §

Vid behandlingen av häktad skall hänsyn tagas till hans hälsotillstånd. Häktad som företer tecken till sjukdom eller begär att läkare skall tillkallas, skall så snart det kan ske undersökas av läkare, om ej sådan undersökning uppenbarligen är obehövlig.

Läkares anvisning rörande vården av häktad som är sjuk skall iakttagas. Behöver den häktade sjukhusvård, skall sådan beredas honom så snart det kan ske.

Läkares anvisning rörande vården av häktad som är sjuk skall iakttagas. Behöver den häktade sjukhusvård, skall sådan beredas honom så snart det kan ske. *Kan befaras att transport medför skada för den intagnes hälsa, skall läkares medgivande till transporten inhämtas.*

Förlossning av häktad kvinna skall såvitt möjligt ske på sjukhus.

Om anledning föreligger därtill, skall den som enligt andra eller tredje stycket vistas på sjukhus stå under bevakning.

16 §

Beträffande den som är häktad på grund av misstanke om brott ankommer det på *undersökningsledaren eller åklagaren* att

1. avgöra om eller i vad mån hinder för medgivande enligt 3 § första stycket första meningen eller 9–13 §§ eller för tillämpning av 3 § första stycket andra meningen möter på den grund att åtgärden kan medföra fara för att bevis undanröjes eller *utredning om brott eljest försvåras*,

2. avgöra fråga om inskränkningar enligt 6 § tredje stycket.

Innebär avgörande enligt första stycket hinder för medgivande eller eljest inskränkning i häktads rätt, skall avgörandet omprövas så ofta anledning därtill uppkommer.

Beträffande den som är häktad på grund av misstanke om brott ankommer det på åklagaren att

1. avgöra om eller i vad mån hinder för medgivande enligt 3 § första stycket första meningen eller 9–13 §§ eller för tillämpning av 3 § första stycket andra meningen möter på den grund att åtgärden kan medföra fara för att bevis undanröjes eller *förvanskas*,

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

16a §

Har åklagaren meddelat beslut enligt 16 § får den häktade begära prövning av beslutet hos den domstol, som handlägger det mål, vari häktningen beslutats. Är målet ej längre anhängigt vid domstol skall begäran prövas av den domstol som senast dömt i målet.

Då begäran som avses i första stycket inkommit skall rätten, om ej särskilda skäl föranleder annat, bereda åklagaren tillfälle att yttra sig. Rätten skall därefter så snart ske kan pröva begäran. Om det är erforderligt för utredningen skall förhandling hållas. Om förfarandet i övrigt gäller i tillämpliga delar vad som är stadgat för fall som avses i 25 kap. 5 § rättegångsbalken.

16b §

Beslut enligt denna lag meddelas om ej annat följer av 4 § andra stycket eller 16 §, av kriminalvårdsstyrelsen.

16c §

Talan mot kriminalvårdsstyrelsens beslut i särskilt fall enligt denna lag föres hos kammarrätt genom besvär. Mot annat styrelsens beslut enligt lagen föres talan hos regeringen genom besvär.

16d §

Regeringen kan förordna om överflyttning till tjänsteman inom kriminalvården, polismyndighet eller rättspsykiatrisk klinik av kriminalvårdsstyrelsens befogenheter enligt denna lag.

17 §

Vad som sägs i denna lag om häktad har motsvarande tillämpning på

1. den som har anhållits eller gripits på grund av misstanke om brott,

2. den som har intagits i häkte eller polisarrest för förpassning till kriminalvårdsanstalt och

Vad som sägs i denna lag om häktad har motsvarande tillämpning på

1. den som har anhållits,

2. den som intagits i häkte eller polisarrest för förpassning till kriminalvårdsanstalt och

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3. den som har tillfälligt placerats i häkte med stöd av 43 § första stycket tredje meningen lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt.

Begäran enligt 16 § beträffande den som anhållits på grund av misstanke om brott skall ske vid den domstol, hos vilken häktningssamtalning i anledning av brottet må göras.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1979.

Sammanställning av remissyttranden

1 Allmänna synpunkter

RA: För att straffprocessen skall kunna genomföras är det nödvändigt att de rättsvårdande myndigheterna har vissa tvångsmedel till sitt förfogande. Tvångsmedelsregleringen bör utformas så att brottsligheten kan effektivt bekämpas samtidigt som den enskildes berättigade krav på personlig integritet inte uppoffras i högre grad än som är oundgängligen nödvändigt. Vid denna avvägning bör – som har framhållits i direktiven – reformarbetet på det kriminalpolitiska området särskilt beaktas. För att i görligaste mån undvika skadliga verkningar bör vidare användningen av de straffprocessuella tvångsmedlen begränsas så långt det är möjligt.

Den nuvarande regleringen som trädde i kraft år 1948 hänför sig till processkommissionens betänkande (SOU 1926:32) ang. rättegångsväsendets ombildning. Härefter har stora delar av den straffrättsliga lagstiftningen reviderats. Så t.ex. tillkom brottsbalken år 1964. Kriminalpolitiken präglas numera av strävandena efter att så långt som möjligt begränsa användningen av frihetsberövande påföljder. Ett av skälen härtill är ökad medvetenhet om frihetsberövandets skadliga verkningar. Någon samlad utvärdering av reglerna för straffprocessuella frihetsberövanden har hittills inte skett. Mot denna bakgrund hälsar jag med tillfredsställelse att en sådan översyn nu har gjorts. Jag kan i allt väsentligt dela utredningens principiella synsätt rörande de straffprocessuella tvångsmedlens användning. Beträffande den närmare utformningen av reglerna anser jag dock att de föreslagna ändringarna i vissa delar behöver ytterligare överarbetas. Några av de föreslagna reglerna är sådana att de inte bör föranleda lagstiftning. På ett par punkter anser jag att man kan gå längre än utredningen har föreslagit.

Överåklagaren i Stockholms åklagardistrikt: Rättssäkerhet för den enskilde innebär bland annat, att de tvångsmedel, som inkräktar på den enskildes frihet och integritet skall vara noggrant reglerade i lag. Utrymmet för skönsmässiga bedömningar måste vara så litet som möjligt. Med begreppet rättssäkerhet avses även – vilket i detta sammanhang starkt bör understrykas – att samhället har medel att dels bereda den enskilde skydd mot brottsliga gärningar riktade mot dennes person och egendom, dels slå vakt om samhällets demokratiska system. För att upprätthålla rättssäkerheten i detta hänseende måste brott beivras. Utredning och lagföring av brott har en i sig brottsförebyggande effekt. Verksamma tvångsmedel ökar samhällets möjligheter att beivra brott och bidrar i hög grad till lagföringens effektivitet. Brottsligheten har under senare år ökat, såväl ifråga om våldsbrott som den ekonomiska brottsligheten av organiserad och yrkesmässig karaktär. Svårigheterna att komma till rätta med denna brottslighet är stora.

Med beaktande av detta kan ett flertal invändningar göras mot betänkandet.

Utredningen har som målsättning att minska antalet fall av anhållande och häktning. Visserligen medför dessa tvångsmedel allvarliga och mindre gynnsamma ingrepp i den enskildes frihet och integritet. Men antalet kan

inte bara bestämmas utifrån principiella ställningstaganden utan måste också vara beroende av den förhandenvarande brottsligheten. De slutsatser som redovisas i betänkandet grundar sig i alltför hög grad på enkätundersökningen.

Jag ansluter mig till polismästaren Bengt Erlandssons och länsåklagaren Axel Moraths särskilda yttrande och ställer mig mycket tveksam till det förslag som redovisats i betänkandet främst av den anledning att samhället fräntas möjligheter att utreda brott. Det är mycket betänkligt med beaktande av den nuvarande brottsutvecklingen. De enklare brotten kommer givetvis att kunna utredas även med föreslagna lagändringar. Beträffande den allvarliga och svårutredda brottsligheten, där kravet på samhällsskydd är stort, kommer följderna att bli förödande. Den organiserade ekonomiska brottsligheten kommer exempelvis inte kunna bekämpas, med tillräcklig kraft, om förslaget genomförs.

Överåklagaren i Göteborgs åklagardistrikt: Såsom reservanterna Erlandsson och Morath konstaterat ökar brottsligheten i vårt land oroväckande år från år, och då främst förmögenhets- och våldsbrottsligheten. En kraftig förskjutning mot allvarigare kriminalitet kan också förmärkas. Resurserna för att bemästra denna utveckling är på många sätt otillräckliga. Uppklaringsprocenten för en mängd allvarliga brott är även internationellt sett låg och i sjunkande. Att i detta läge införa liberaliseringar av de regler i rättegångsbalken som är till stöd för ett effektivt utredningsarbete måste te sig tveksamt.

Det statistiska material utredningen presenterat ger ej heller underlag för någon allvarlig kritik mot det nuvarande regelsystemet. Med hänsyn till den starkt ökande brottsligheten är de höga siffrorna för användande av tvångsmedel ej förvånande. Utredningen framhåller att brott ej kunnat styrkas, när det gäller 16% av de anhållna. Denna frekvens är enligt utredarna ej godtagbar. Siffran framstår vid analys ej så märklig. Vid utförd undersökning på åklagarmyndigheten i Göteborg kan det konstateras att beträffande cirka 1/4 av dessa 16% åtal ej skett p.g.a. att målsägandena återkallat angivelse beträffande olaga hot (ej åtal p.g.a. bristande bevisning) och misshandel på enskilt område, där det efter utredningens avslutande visat sig att åtal ej varit påkallat från allmän synpunkt. I andra fall t.ex. vid narkotikabrott kan det efter någon dags utredning visa sig att det saknas resurser att driva utredningen mot dem som endast finns i periferien. Utredningen av den grövre brottsligheten i målet måste prioriteras. Beträffande återstående 12% kan således kvarstå brottsmisstankar av betydande styrka. Man kan därför inte påstå att bedömningen visat sig vara felaktig. En sådan slutsats kan endast dragas i de fall det visats att den misstänkte varit oskyldig. Det måste accepteras att de brottsbekämpande organen då och då misslyckas i sitt arbete att binda en person till ett brott. Kravet på bevisstyrka är dock olika för anhållande – häktning å ena och fällande dom å andra sidan.

De skilda ändamålen med tvångsmedlen och påföljderna får inte sammanblandas. Något motsatsförhållande mellan anhållande och häktning å ena sidan och kriminalvård i frihet eller kortvariga frihetsstraff å andra behövs inte föreligga, eftersom de syftar mot helt olika mål; tvångsmedlen att möjliggöra en rationell förundersökning och lagföring och att tillgodose samhällsskyddets krav, påföljderna att underlätta brottslingens återanpassning i samhället. Tvångsmedlen äventyrar normalt ej heller de frihetsberövades "hälsa och utveckling" genom att vård och behandling under häktningstiden uteblir. Vid häktet i Göteborg arbetar f.n. elva personer

med hithörande frågor. Ofta kan också konstateras att många av de frihetsberövade fysiskt och psykiskt genomgår en avsevärd förbättring under häktningstiden, vilket är ägnat att underlätta det fortsatta rehabiliteringsarbetet.

Utredarnas värdeskala måste man ställa sig frågande inför, när de hänför de ordinära förmögenhetsbrotten till "mindre allvarlig kriminalitet". Överhuvudtaget koncentreras resonemanget till den misstänkte under det att brottsoffren ej ägnas någon uppmärksamhet. Skyddsintresset när det gäller förmögenhetsbrotten är inte stort. Detta betraktelsesätt överensstämmer inte med allmänhetens. Förmögenhetsbrotten får ej bagatelliseras. Om så sker kommer dessa brott att breda ut sig i samhället med resultat att många enskilda drabbas hårt.

Utredningen har inte heller i tillräcklig grad beaktat de problem som polis- och åklagarkårerna kommer att ställas inför. En något negativ attityd framskyftar *dels* i betänkandets överväganden *dels* i själva ändringsförslagen som sådana. De senare syftar ju hela tiden till att reducera polisens och åklagarens befogenheter. I detta sammanhang bör framhållas att någon verklig internationell jämförelse av lagreglerna för tvångsmedlen ej kan ske, enär de olika rättssystemens uppbyggnad är så olika. Dock torde man utan överdrift kunna beteckna den svenska polisen och åklagaren som välutbildade och åklagaren är närmast jämförbar med undersökningsdomarna utomlands. Detta förhållande medför att den kritik betänkandet riktar mot de svenska lagreglerna för bristande domstolskontroll redan av denna anledning ter sig oberättigad. Inledningsvis bör således slås fast att vad utredningen anfört ej utgör skäl att kräva ändring av gällande lagregler på den grund att polis och åklagare inte kan hantera dem med tillräcklig omsorg sett från rättssäkerhetssynpunkt.

Skulle utredningens förslag i huvudsak realiseras, innebär detta kraftigt minskade möjligheter för polis- och åklagarmyndigheterna att på ett effektivt sätt bekämpa kriminaliteten. Den redan låga uppklaringsprocenten skulle ytterligare sjunka och brottslig verksamhet löna sig bättre. Detta kan medföra att utredningspersonalen grips av den modlöshet som uppstår då man finner sin arbetssituation som meningslös. Denna inställning kan redan spåras hos spanings- och utredningspersonal som ofta kort efter det en misstänkt gripits och överbevisats ser samme person fri och förmodligen i färd med att begå nya brott.

Länsåklagarmyndigheten i Stockholms län och Gotlands län: Utredningens förslag har kommit att presenteras vid en olycklig tidpunkt. De rättsvårdande myndigheterna har stora svårigheter att fullgöra sina uppgifter. Detta beror bl.a. på att tillgången på personal, framför allt i fråga om polisens utredande verksamhet, är ytterligt knapp samtidigt som brottsligheten tenderar att ständigt öka. Denna situation medför att brottsutredningar inte äger rum i den takt, i den omfattning och med den kvalitet som vore önskvärt.

Som exempel på detta kan nämnas att en ständigt allt större andel av anmälda brott överhuvudtaget inte föranleder någon som helst åtgärd från polisens eller annan myndighets sida. Detta gäller exempelvis så allvarliga brott som grov stöld i form av inbrott i bostad. Respekten för lagens upprätthållande löper risk att minska om allmänheten på detta sätt bibringas uppfattningen att begångna brott inte blir föremål för beivran. Vidare åsidosätts berättigade krav på målsägandeskydd.

Mot denna bakgrund måste varje åtgärd som är ägnad att minska effekti-

viteten hos de myndigheter som svarar för brottsutredningar vägas med yttersta försiktighet mot de vinster som från andra synpunkter kan stå att vinna.

— — — — —

Som nämndes inledningsvis är den i dag rådande situationen inte gynnsam för genomförande av reformer som inverkar på effektiviteten för brottsutredande verksamhet. Denna synpunkt får emellertid inte dölja förtjänsterna i utredningens betänkande. I flera avseenden ger utredningsförslagen — även i den mån de enligt vad jag tidigare anfört i vart fall f.n. inte bör leda till lagändring — anledning för de inom området praktiskt verkssamma att självkritiskt och med eftertanke ifrågasätta tillämpningen av det nuvarande systemet i varje enskilt fall.

Vidare torde utredningens synpunkter ge anledning till studium och analys av vissa särskilda frågor inom åklagarverksamheten. Slutligen föranleder betänkandet till skärpt uppmärksamhet på de aktuella områdena vid den tillsynsverksamhet som äger rum inom åklagarväsendet. För alla dessa syften ger betänkandet ett värdefullt underlag.

Länsåklagarmyndigheten i Kopparbergs län: Vid bedömningen av det föreliggande förslaget anser jag att det finns skäl att erinra om att departementschefen i direktiven anfört att han icke av Riksåklagarens undersökning rörande tillämpningen av reglerna rörande anhållande och häktning funnit att anhållnings- och häktningstiderna framstått såsom anmärkningsvärt långa. *Icke heller innehåller direktiven några anmärkningar ur rättssäkerhetssynpunkt mot tillämpningen av gällande regler. Regler rörande personella tvångsmedel utgör i sig ingen garanti för den personliga integriteten. Det väsentligaste ur rättssäkerhetssynpunkt är att hanteringen kontrolleras på ett effektivt sätt. Justitieombudsmannainstitutionen torde från början ha haft såsom den viktigaste uppgiften att övervaka tillämpningen av reglerna om de personella tvångsmedlen. Vid rättegångsbalkens ikraftträdande den 1 januari 1948 granskades sålunda anhållningsliggarna av justitieombudsmannen — en uppgift som senare lades på statsåklagarna. Det förefaller, som om denna kontroll, åtminstone såvitt avser tillämpningen av reglerna om gripanden, i någon mån kommit att eftersättas i storstäderna. Det är vidare inte uteslutet att konkretiseringen av de speciella häktningsföresättningsreglerna i vissa fall brutit. Härtill kan ha bidragit ett åtminstone på senare tid alltför avancerat blankettänkande som endast kräver att åklagaren kryssmarkerar vad han anser vara tillämpligt utan att han behöver göra klart för vare sig själv eller den misstänkte vilka speciella omständigheter som talar för den åberopade häktningsgrunden. En och annan domstol kan kanske sedan på grund härav förbise att av åklagaren kräva en närmare utveckling av häktningsgrunden. Därest det sålunda — såsom förutsätts i direktiven — framstår såsom angeläget att minska antalet frihetsberövanden, är det tänkbart att detta i någon mån kan åstadkommas genom en strikt tillämpning av gällande regler. Den kritik som framförts mot tillämpningen av dessa regler och som återgetts av utredningen, synes dock överdriven, tendensiös och till någon del okunnig, vilket givetvis inte utesluter att övertramp förekommit och förekommer. Mot bakgrunden av denna kritik framstår det såsom närmast säreget att några klagomål mot tillämpningen av reglerna rörande anhållanden och häktning knappast går att återfinna i JO-s ämbetsberättelser under senare år. Polis- och åklagarmyndigheter, som har att närmast gentemot allmänheten svara för ordning och säkerhet får däremot icke sällan klä skott för att brottslingar frigges av domstolar och kriminalvårdsmyndigheter.*

Vid bedömningen av utredningens statistiska material bör beaktas att de polisiära försvarsbastionerna sviktar på grund av personalbrist, särskilt under helger och semestrar. I detta hänseende vill jag anmärka att enkäten sammanfaller med tiden för älgjakten då en stor del av polispersonalen erfarenhetsmässigt brukar ta ut semester. Under sådana perioder förekommer det i troligen icke obetydlig utsträckning att i och för sig synnerligen motiverade ingripanden icke kan göras på grund av brist på personal. Då utredningen förmedlar ett intryck av att personella tvångsmedel tillgrips "övernitiskt" finns det därför anledning att understryka att polis- och åklagarmyndigheternas arbetssituation inte ger anledning till några onödiga ingripanden. Det är dock tänkbart att den juridiska rubriceringen av vad som görs icke alltid är korrekt.

Utredningen synes i vissa sammanhang anlägga ett väl statistiskt betraktelsesätt på tillämpningen av gällande regler. Den framhåller sålunda (s 140) att för anhållande krävs i princip häktningsskäl. Härfter anförts: "Likväl frigges mer än två tredjedelar av de anhållna utan att åklagaren begär häktning." Trots denna formulering är utredningen enligt vad som framgår av det följande tydligen införstådd med att häktningsskälen ofta elimineras under förundersökningens gång. Strängt taget är den av utredningen anförda siffran icke intressantare än antalet av domstolarna under olika handläggningsskedet frigivna från början anhållna och häktade personer. En person som anhållits eller häktats på grund av kollusionsfara kan erkänna brottet när som helst under förundersökningen eller domstolsbehandlingen och skall då frigges. Flyktfaran kan undanröjas, om den misstänkte drabbas av sjukdom, vilket också kan inträffa när som helst. Omvänt kan en inledd förundersökning eller t.o.m. ett inlett domstolsförfarande utlösa åtgärder som motiverar häktning. På grund av utredningens uttryckssätt finner jag anledning att understryka dessa banala förhållanden. Förundersökningarna har en ofta starkt dynamisk karaktär.

Länsåklagarmyndigheten i Älvsborgs län: Brottligheten ökar och utvecklas mot att bli allt allvarligare och farligare, vilket ställt stora krav på rättsväsendets personella och tekniska resurser. Tvärtemot samhällets strävanden minskar uppklaringsprocenten (den del av den anmälda brottligheten som polisen klarar upp) väsentligt. Hos polispersonalen växer fram en oro över att man håller på att förlora kontrollen över brottsutvecklingen. Ökningen av rymningarna från kriminalvårdsanstalter och missbruk av permissioner, den återfallsbrottlighet som är vanlig i anslutning till dessa företeelser, liksom den tilltagande oordningen inne på anstalterna utsår tvivel om det meningsfulla i verksamheten.

Intensiva ansträngningar har nedlagts på att höja rättsväsendets effektivitet. Stora utbildningsinsatser har gjorts. Bättre arbetsmetoder och snabba handläggningsrutiner har utvecklats. Arbetsbördan kan dock f.n. icke på långt när bemästras tillfredsställande. Det är icke acceptabelt att betydande delar av brottligheten får förbli outredd och obeivrad. Även om personella förstärkningar är motiverade och kan tillföras rättsväsendet, är möjligheterna därtill begränsade bl.a. av kostnadsskäl. Förslag som innebär att samhällets verksamhet för att hålla den egentliga kriminaliteten tillbaka försvåras eller försvagas, kan accepteras endast om det är nödvändigt för att säkerställa andra rättssäkerhetsintressen, så viktiga att en ytterligare ökad brottslighet får tolereras för deras tillgodoseende.

Enligt min mening har utredningen i väsentliga avseenden ej väl lyckats avväga effektivitetskrav mot andra rättssäkerhetskrav. Ett genomförande av förslaget skulle medföra att brottsbeivrandet på betydelsefulla fält för-

svåras utan att beaktansvärd vinning av rättssäkerhetsnatur uppnås. Förslaget kan svårligen tänkas få utan väsentlig omarbetning leda till lagstiftning annat än på enstaka punkter.

Utredningen finner att det knappast är möjligt att nå längre i fråga om kravet på kvalificerad brottsmisstanke. "sannolika skäl", än dit man idag nått i rättstillämpningen. Beträffande endast 2 % av de häktade avskrivs ärendet eller ogillas åtalet. Av detta kan dras även den slutsatsen att domstolarna uppenbarligen lägger ner stor omsorg och betydade restriktivitet vid bedömningen av bevisningens styrka i häktningsfallen. Det är berättigat att anta att domstolarna är lika noggranna och försiktiga vid bedömningen av de övriga häktningsgrunderna. Utredningen gör gällande att praxis vid användningen av recidivfara som häktningsgrund gått vida längre än lagstiftaren menat. Utredningens bedömning vilar främst på det förhållandet att häktning i stor utsträckning sker i sådana fall då påföljd, som icke innebär frihetsberövande, sedermera utdöms. Naturligtvis är utredningens antagande om vad lagstiftaren kan ha menat orealistiskt. När reglerna om personella tvångsmedel skrevs för kanske fyra decennier sedan, fanns varken motsvarighet till dagens brottslighet, nuvarande påföljdssystem eller dagens kriminalpolitiska värderingar. Ställd inför den nutida konkreta brottsligheten skulle 20- och 30-talets lagstiftare förmodligen häpna inför vår försiktiga tillämpning av de personella tvångsmedlen. När utredningen anser att häktning på grund av risk för fortsatt brottslighet sker i alltför stor utsträckning är detta ett uttryck för en modern kriminalpolitisk värdering.

Svea hovrätt: Hovrätten ansluter sig till utredningens mening, att frihetsberövande genom häktning bör förekomma i så liten utsträckning som möjligt och att häktade personer icke bör underkastas andra inskränkningar än sådana som följer av syftet med häktningen. Hovrätten tar vidare avstånd från uppfattningen, att häktning lämpligen kan användas i behandlingssyfte eller för att tillgodose allmänpreventionens krav. En annan sak är att när häktning väl skett denna kan ha en allmänpreventiv eller individualpreventiv effekt och, om övriga förutsättningar föreligger, leda till att domstolen senare vid val av påföljd kan inskränka sig till en påföljd som icke innebär frihetsberövande.

Reseförbud, anmälningskyldighet eller annan övervakning har hittills i endast ringa utsträckning utnyttjats som ersättning för häktning. Oavsett anledningen därtill är det välkommet att uppmärksamheten riktas på denna fråga och att ansträngningar göres för att effektivisera dessa alternativa institut. En viss del av den kritik, som på senare tid har riktats mot häktningens institut, avser i själva verket mera förmerna för verkställighet av häktning och de lokalmässiga förhållandena i fråga om häktena än institutets utformning enligt rättegångsbalkens grundläggande regler. Vid en allmän översyn bör undersökas vad som kan göras även i nu nämnda avseenden.

Hovrätten är icke beredd att uttala någon åsikt i frågan huruvida häktning – särskilt då häktning på grund av recidivrisk – har kommit till mera vidsträckt användning än vad som har varit avsett vid tillkomsten av nya rättegångsbalken. Det torde emellertid vara en allmän uppfattning bland domare att häktningens institut i dag tillämpas mer restriktivt än för några år sedan. Även om det nu tages som riktpunkt, att användandet av häktningens institut bör inskränkas och att häktning i allmänhet icke bör ske, då annan påföljd än frihetsberövande väntas följa, är det angeläget att fram-

hålla, att – oavsett om individual – eller allmänprevention eller något annat synsätt prioriteras som straffrättslig grundprincip – snabbheten inom straffrättskipningens område är ett intresse av den allra största vikt.

En bidragande orsak till att häktning i så pass stor utsträckning sker vid recidivfara torde, som utredningen anför, vara att domstolarna saknar effektiva och realistiska alternativ till häktning. Införandet av ett tillsynsinstitut kan begränsa användningen av anhållande och häktning. Det är också i många fall viktigt att något slags omhändertagande sker så att en pågående brottslig verksamhet avbryts. Hovrätten vill dock för sin del uttala viss tvekan om tillsyn kan bli ett realistiskt alternativ till häktning. Bland annat i fråga om personer som begått brott av seriekaraktär torde tillsyn, sådant detta institut utformats i förslaget, inte bli ett tillräckligt effektivt tvångsmedel.

Hovrätten över Skåne och Blekinge: Utredningens förslag till reformering av reglerna om straffprocessuella frihetsberövanden innebär att möjligheterna att använda dessa tvångsmedel avsevärt begränsas. Samtidigt föreslår utredningen att icke frihetsberövande alternativ till häktning och anhållande införs i form av tillsyn och anmälningsskyldighet.

Det är enligt hovrättens mening ett vällovt syfte att försöka begränsa användandet av straffprocessuella frihetsberövanden. Nuvarande bestämmelser härom har tillkommit vid en tid då straffsystemet inte uppvisade den nyanserade bild som brottsbalkens regler om påföljdsval innebär. Det kriminalpolitiska reformarbetet har under senare år överhuvud inriktats alltmer på kriminalvård i frihet. Det är då följdriktigt att man också ser över rättegångsbalkens regler om personella tvångsmedel. De provisoriska frihetsinskränkningar som det här är fråga om innebär djupa ingrepp i den enskildes levnadsförhållanden och personliga integritet. Det bör så långt möjligt undvikas att samhället genom sådana inskränkningar tillfogar den enskilde större lidande än som föranleds av den slutliga reaktionen på brottet.

Såsom framhållits av departementschefen i direktiven till utredningen måste emellertid betonas att effektiviteten i straffrättskipningen i väsentlig mån beror av att verk samma tvångsmedel står till förfogande för att säkerställa utredningen med anledning av brott och för att lagföringen av misstänkta skall kunna fullföljas. Vid utformningen av regler om tvångsmedel är det därför viktigt att man väger hänsynen till den enskildes trygghet och frihet mot nämnda effektivitetsintresse. Resultatet av denna avvägning får givetvis inte bli ett regelsystem som enbart eller i allt för hög grad tillgodoser bara det ena av dessa intressen. Hovrätten vill i sammanhanget erinra om att utredningens undersökningar inte ger belägg för att häktning förekommer i för stor utsträckning i fall då fällande dom inte följer på förundersökningen. Inte heller frihetsberövandenas längd kan tas till intäkt för att nuvarande regler skulle vara i behov av en radikal förändring. Vad som motiverar en översyn av reglerna är i stället främst den förändrade synen på det straffrättsliga reaktionssystemet.

Utredningen har enligt hovrättens mening gjort en i stora delar godtagbar avvägning mellan de två motstridande intressen som man här har att göra med. Det kan rent av hävdas att utredningens förslag vid närmare påseende egentligen inte innebär några radikala förändringar. Detta hänger samman med att tillämpningen av reglerna om tvångsmedel till viss del avlägsnat sig från lagstiftarens intentioner. Man skulle därför kunna karakterisera utredningens förslag som ett försök att "styra tillbaka" rättstillämpningen mot en kurs som var tänkt av lagstiftaren redan vid tillkomsten av de nu gällande reglerna om tvångsmedel.

Även om hovrätten sålunda i stort kan ställa sig bakom förslaget bör dock framhållas att utredningen i vissa hänseenden har gått väl långt i sin strävan att tillgodose den enskildes intresse. Såsom hovrätten återkommer till nedan synes detta särskilt vara fallet beträffande de föreslagna ändringarna av reglerna om anhållande och gripande. Hovrätten vill i detta sammanhang också påpeka att en begränsning av möjligheterna att använda tvångsmedel inte enbart inverkar på arbetet hos polis och åklagare. Även domstolarnas arbetssituation berörs. Hovrätten vill särskilt peka på de för domstolarna inte oväsentliga problemen med att många utsatta huvudförhandlingar måste ställas in till följd av parts utevaro från förhandlingen. Vid en begränsning av häktningsinstitutet accentueras detta problem ytterligare. Också tillsynsinstitutet synes delvis ha fått en utformning som ger anledning till tvekan. Hovrätten återkommer även härtill i det följande. Redan nu vill emellertid hovrätten som sin mening uttala att ett genomförande av utredningens förslag bör förutsätta att man inrättar realistiska alternativ till nuvarande frihetsberövanden. Skulle det av olika skäl visa sig svårt att åstadkomma t.ex. ett effektivt kontrollsystem för det tilltänkta tillsynsinstitutet, bör anhållande och häktning åtminstone tills vidare behållas i större utsträckning än enligt förslaget.

Stockholms tingsrätt: I betänkandet framförs förslag som centralt berör effektiviteten i svensk straffrättskipning. Såsom framhålles i direktiven berör denna effektivitet väsentligen av att verksamma tvångsmedel står till förfogande för att säkerställa utredning med anledning av brott och för att lagföring av misstänkta skall kunna fullföljas. Det förslag till ny lagstiftning, som utredningen presenterar, synes emellertid i så hög grad tillgodose den enskildes intresse att icke berövas friheten vid misstanke om brott att det motstående samhällsintresset att bereda skydd mot brottsliga gärningar fått stå tillbaka på ett sätt som knappast kan godtagas. Det förefaller som om utredningen inte tagit tillräckligt intryck av det numera allmänt erkända förhållandet att brottsligheten, främst grövre och yrkesbetonad sådan, är stadd i stark ökning. Inte heller har utredningen beaktat, att den misstänktes intresse redan tillgodosetts i så måtto, att domstolarna på senare år ålagt sig en allt större restriktivitet i häktningsfrågor. Att så har skett torde vara en ganska allmänt utbredd uppfattning bland domarna på fältet liksom bland åklagarkåren och framgår dessutom av att antalet häktningar under samma tid trots brottsutvecklingen inte ökat på något uppseendeväckande sätt. Som tingsrätten ser saken måste starka skäl föreligga för att göra mer betydande ändringar i regelsystemet. Utredningens argumentation i den riktningen är ej övertygande.

Av det anförda framgår att tingsrätten finner anledning till åtskilliga erinringar mot förslagen i betänkandet.

Göteborgs tingsrätt: Tingsrätten delar utredningens allmänna grundsyn att frihetsberövande så långt möjligt bör undvikas och att man bör söka alternativa åtgärder till häktning och anhållande. Likaså anser tingsrätten det viktigt att man vid värderingen av de nuvarande reglerna och utformningen av förslag till ändringar har ett fullgott faktaunderlag, som visar hur häktnings- och anhållandeinstituten tillämpas av myndigheterna.

Trots att utredningen och tingsrätten har dessa gemensamma utgångspunkter, måste tingsrätten ta avstånd från utredningens bedömningar på väsentliga punkter och ifråga om flertalet reformförslag avstyrka att de läggs till grund för lagstiftning. De överväganden som leder till förslag om skärpta krav för häktning synes i en del fall vila på orealistiska antaganden. En omständighet som bidrar till detta intryck är att utredningen inte kun-

nat anvisa några rimliga alternativ till häktning, något som tingsrätten beklagar.

Utförningen av förutsättningarna för häktning bör ske genom en avvägning mellan å ena sidan behovet från det allmännas sida av att beröva den misstänkte friheten och å andra sidan de negativa effekterna för den misstänkte av en sådan åtgärd. Mot denna bakgrund är det naturligt att – som utredningen gjort – söka klarlägga i vilken omfattning häktade har dömts till villkorlig dom eller skyddstillsyn. Man kan dock inte dra alltför långtgående slutsatser av en sådan analys. Dels är syftet med häktning och brottspåföljd i väsentliga delar olika, dels är frihetsberövandet regelmässigt mycket kortare vid häktning. Utredningen har inte belyst betydelsen av dessa olikheter.

Häruöver vill tingsrätten också erinra om att häktningen i praktiken för en del misstänkta tillgodoser ett annat, viktigt behov. Misstänkta som missbrukar narkotika eller alkohol är ofta i dålig kondition vid anhållandet. För dessa utgör häktningen med den noggranna isoleringen den nästan enda möjligheten till avgiftning. De positiva verkningarna i detta avseende kan ofta iakttagas vid huvudförhandlingen. Utredningens uttalande (s 137–138) att häktning inte kan motiveras från individualpreventiv synpunkt strider alltså mot tingsrättens erfarenhet. Påståendet att vård och behandling inte äger rum under häktningstiden är inte heller riktigt.

Ett annat förhållande som bör framhållas vid bedömningen av häktningens betydelse är att just den omständigheten att den tilltalade undergått ett kortvarigt frihetsberövande i tveksamma fall inte sällan anses göra det möjligt att ge villkorlig dom eller döma till skyddstillsyn i stället för fängelse. För att anknyta till tankegångarna i brottsförebyggande rådets rapport (1977:7) Nytt straffsystem kan man säga att samhället genom häktningen i dessa fall har markerat allvaret i det begångna brottet och samhällets ogillande av gärningen.

Tingsrätten är medveten om att de båda senast redovisade funktionerna av häktning ligger vid sidan av de syften som lagstiftaren angett. De måste emellertid ändå beaktas vid en reformering av häktningsinstitutet och eventuellt tillgodoses genom andra former av ingripande. Med all sannolikhet måste dock ett frihetsberövande ske i dessa fall.

Såväl i avsnitt 10 (bl.a. under 10.1) som i sammanfattningen (s 38) redovisar utredningen värderingar av de särskilda häktningsgrundernas betydelse. Tingsrätten delar uppfattningen att det från allmän synpunkt är viktigt att flykt- och kollusionsfaran beaktas. Utredningens sätt att jämföra betydelsen av dessa häktningsgrunder med intresset av att hindra fortsatt brottslig verksamhet – särskilt sådan som avser förmögenhetsbrott – tyder emellertid på att utredningen avlägsnat sig från den uppfattning som den breda allmänheten har. En lagstiftning, som i stor omfattning accepterar fortsatt brottslig verksamhet – t.ex. fortsatta stölder – saknar förankring i det allmänna rättsmedvetandet. En sådan utveckling av lagstiftningen är olycklig.

Domstolsverket: Strävan inom kriminalpolitiken är att minska användningen av frihetsberövande påföljder och – om anstaltsbehandling ej kan undvikas – att snarast möjligt söka överföra den intagne till kriminalvård i frihet. Tillämpningen av de straffprocessuella tvångsmedlen bör så långt som möjligt överensstämma med denna strävan. Samhällets värderingar och syn på olika brott har förändrats. En översyn av reglerna om de personella tvångsmedlen i straffprocessen har därför varit angelägen. Vid denna översyn bör man således försöka begränsa användningen av de straffpro-

cessuella frihetsberövandena och förkorta dem till vad som är oundgängligen nödvändigt. Även ett kort frihetsberövande utgör ett mycket allvarligt ingrepp i den misstänktes integritet. Utredningen har i stora delar tagit hänsyn till dessa synpunkter. Det kan emellertid ifrågasättas om inte effektivitetshänsyn på vissa punkter i alltför hög grad fått ge vika för hänsynen till den misstänktes integritet.

Domstolsverket delar utredningens uppfattning att en skärpning av förutsättningarna för häktning är påkallad och tillstyrker förslaget i denna del. Som framgår av det följande anser emellertid domstolsverket att häktning måste få komma till användning i fråga om vissa misstänkta i betydligt större omfattning än utredningen tänkt sig.

RPS: Brottsutvecklingen i Sverige inger oro för framtiden. Antalet brott ökar och brotten blir grövre och mera svårutredda till sin karaktär. Att i ett sådant läge vidtaga åtgärder som medför ökade svårigheter att förhindra, uppdaga och utreda brott bör inte komma ifråga utan synnerligen starka rättssäkerhetsskäl. Rikspolisstyrelsen nödgas därvid konstatera att utredningens förslag kommer att i hög grad försvåra brottsbekämpningen.

Av utredningens direktiv framgår att anhållnings- och häktningstiderna i Sverige, vid en internationell jämförelse, inte är anmärkningsvärt långa. Utredningen har likväl funnit angeläget, under återopande av bl.a. den allmänna debatten och visst statistiskt material, att högst avsevärt begränsa möjligheterna till anhållande och häktning.

Vad först angår den allmänna debatten, sådan den presenterats i utredningen, finns det skäl att fråga om den verkligen varit så seriös och den bakom debatten stående opinionen så stark och omfattande att man i lagstiftningsarbetet bör fästa avgörande vikt vid den. Såvitt därefter avser det statistiska materialet synes utredningen därifrån ha hämtat det starkaste stödet för sin uppfattning att möjligheterna till anhållande och häktning m.m. bör begränsas utöver vad nu gäller. Utredningen har bl.a. återopat att viss del av de anhållna inte åtalats eftersom brott ej kunnat styrkas. På denna grund avskrevs 16 procent av anhållningsfallen år 1975. Utredningen gör gällande att det här är fråga om fall där bedömningar i efterhand visat sig felaktiga samt framhåller att dessa anhållanden varit obefogade eller onödiga. Utredningens tolkning av materialet torde emellertid vara oriktig. Av uppgiften kan endast utläsas att den under anhållningstiden genomförda utredningen icke kunnat frambringa sådan bevisning att åklagaren funnit förutsättningar för fällande dom föreligga. Någon värdering av anhållningsskäl har utredningen emellertid inte haft möjlighet att göra.

Lagstiftningen avseende ovan berörda tvångsmedel är ett centralt komplex inom straffrättsprocessen. Den är av utomordentlig vikt för ett rättssamhälles möjligheter att garantera en effektiv, snabb och rättssäker lagföring. Det framlagda förslaget är inte ägnat att stärka dessa rättssäkerhetsgarantier. Betänkandet kan därför, enligt rikspolisstyrelsens uppfattning, i sin nuvarande form inte läggas till grund för lagstiftning.

Polisstyrelsen i Stockholms polisdistrikt: Polisstyrelsen — — — avstyrker att utredningsförslaget läggs till grund för lagstiftning. Polisstyrelsen, som härvid i första hand ansett sig böra beakta förslagets konsekvenser i vad avser polisens praktiska möjligheter att ingripa mot brott, vill i sammanhanget särskilt anföra följande.

Nuvarande regler för straffprocessuella frihetsberövanden har varit gällande under en lång följd av år. Dessa regler, såsom de kommit att tillämpas, framstår inte minst vid en internationell jämförelse som välavvägda. En mera ingripande ändring av ett regelsystem som med goda erfarenheter tillämpats under lång tid kräver synnerligen välgrundade skäl. De syften utredningen huvudsakligen velat tillgodose kan enligt polisstyrelsens mening tillgodoses utan så ingripande förändringar i lagstiftningen som föreslagits. Den begränsning av frihetsberövandena som eftersträvas torde i allt väsentligt kunna – såsom för övrigt också redan skett i viss utsträckning – tillgodoses inom ramen för praxis och rättstillämpning.

Kriminalavdelningen (Stockholms polisdistrikt): För att säkerställa straffrättskipningen har vissa tvångsmedel ställts till de brottsutredande myndigheternas förfogande. Det är då fråga om såväl personella som reella tvångsåtgärder. I nu föreliggande utredning är närmast de personella tvångsåtgärderna aktuella, d.v.s. frågan om gripande, anhållande och häktning. Hur dessa tvångsåtgärder får tillämpas finns reglerat i rättegångsbalken. Reglerna uppfattades till en början av polis och andra rättsvårdande organ som oklara, svårtolkade och under vissa förhållanden svåra att följa. Så småningom har dock utvecklats en praxis väl i samklang med andemeningen i gällande lagstiftning. Vissa smärre och erforderliga justeringar av lagstiftningen har anpassat denna till rådande praxis.

Allvarigare missbruk av tvångsmedlen har sedan rättegångsbalkens tillkomst 1948 veterligt inte förekommit. Farhågor för att så kan ske i framtiden finns inte. Vårt fria samhälle med dess omfattande insyn i myndigheternas arbete borgar härför.

Möjligheten för polisen att på ett meningsfullt sätt fullgöra sina brottsutredande och samtidigt brottsförebyggande uppgifter är i stor utsträckning beroende av att tvångsmedel står till dess förfogande under förundersökningen. Senare års ökande, förråde och alltmer organiserade brottslighet understryker detta.

Samtidigt som brottens hårdhets- och svårighetsgrad ställt allt större krav på den utredande polismannens kunnande och arbetsinsatser har också från samhällets sida ställts ökade krav på polisens effektivitet. Om polisens arbete skall leda till ett för samhället godtagbart resultat är det därför nödvändigt att polis och åklagare ges möjligheter att bedriva förundersökning på sådant sätt att dessa krav kan fyllas. Erforderliga resurser måste därför stå till polisens och åklagarens förfogande. Härmed avses inte enbart personella tekniska utan även lagligt reglerade möjligheter att med tvångsmedel ingripa mot person under förundersökning. Redan i detta sammanhang må väl framhållas att det förslag, som de sakkunniga avgivit rörande regler beträffande frihetsberövande, på intet sätt kan sägas svara upp mot de krav samhället är berättigat att ställa på en effektiv bekämpning av den allvarliga kriminaliteten.

Av den statistik som framlagts av utredningen kan inte, som även framhållits, utläsas att de tvångsmedel som nu står till polisens och åklagarens förfogande på något sätt missbrukats. Utredningen framhåller bl.a. att av antalet gripna personer är det en mycket liten del som slutligen häktats. Att så är fallet tyder väl tvärtom på att tvångsmedlen hanterats korrekt. Efter ett frihetsberövande har utredningen kunnat bedrivas så att skäl för ett fortsatt frihetsberövande undanröjts. Anhållande- och häktningsskäl har helt enkelt fallit bort. Ej heller tyder antalet av domstol frikända häktade därpå.

Utredningens förslag, som de nu framlagts, kan således därest de genomförs, med hänsyn till de synpunkter som framförts i detta yttrande i stället för att uppnå önskade effekter leda till ökande asocialitet och grövre kriminalitet samt ur rättssäkerhetssynpunkt sämre och osäkrare utredningsresultat.

Det som nu kan framstå som humant kan i framtiden få negativa och inhumana effekter inte minst för dem som utredningens förslag avser att skydda.

Kriminalavdelningen måste därför med ovan angivna undantag avstyrka de framlagda förslagen.

Ordningsavdelningen (Stockholms polisdistrikt): Det allmänna ordningsläget i polisdistriktet är mindre tillfredsställande. På vissa platser är det direkt oacceptabelt. Många platser utgör tillhåll för ett hårt kriminellt belastat klientel, som ofta är starkt beroende av alkohol och narkotika. Detta klientel svarar för en relativt stor del av brottsligheten i polisdistriktet; förmögenhetsbrott, olika brott mot person, mot olika speciallagstiftningar etc.

Nuvarande regelsystem innebär att många av dessa människor är frihetsberövade kortare eller längre perioder under lagföringen sedan de erappats med att begå brott. Som en följd av frihetsberövandet förhindras de att begå nya brott eller eljest störa den allmänna ordningen åtminstone under en begränsad tid. Med hänsyn till de brott det ofta är fråga om i de här aktuella fallen och utredningens förslag i denna del, torde det i de flesta fall inte kunna bli fråga om anhållande om utredningens förslag antas. Istället friges den misstänkte efter några timmars utredning. Den stora minskningen av straffprocessuella frihetsberövanden som utredningens förslag medför, kommer att innebära ytterligare påfrestningar på en redan ansträngd ordningssituation i polisdistriktet. Från de synpunkter jag har att företräda är detta inte godtagbart.

Experterna i utredningen, polismästare Bengt Erlandsson och länsåklagare Axel Morath, har i särskilt yttrande reserverat sig mot vissa av utredningens förslag. Jag ansluter mig i princip till de synpunkter som framförts i yttrandet — — —.

Polisstyrelsen i Göteborgs polisdistrikt: Sverige torde vara en av de mest utpräglade demokratiska rättsstaterna i världen. I begreppet rättsstat bör ligga en statens vilja och förmåga att upprätthålla en rättsordning, som hävdar de i västvärlden etablerade grundläggande demokratiska värderingarna och de mänskliga rättigheterna.

Ett centralt område i en sådan rättsordning är bestämmelserna om påföljder för brott och brottmålsprocessen. För att säkerställa bevisning, möjliggöra lagföring och förhindra fortsatt brottslig verksamhet finns i den svenska rättegångsbalken bestämmelser om personella tvångsmedel. Dessa bestämmelser torde även ha en betydande brottsförebyggande och brottsupplärande effekt. Ifrågavarande rättsregler bör, som utredningen påpekat (s 61), utformas som en kompromiss mellan samhällets krav på att brott beivras och den enskildes rätt till skydd för sin personliga frihet, integritet och egendom. Att åstadkomma en ändamålsenlig avvägning mellan dessa skilda intressen är en grannliga uppgift för lagstiftaren.

Ytterligare ett viktigt intresseområde gör sig emellertid gällande då ifrågavarande rättsregler skall utformas. Det är den icke lagöverträdande allmänhetens rätt till skydd för sin personliga frihet, integritet och egendom. De straffprocessuella tvångsmedlen kan alltså även ses som en garanti för allmänhetens rättssäkerhet.

Det är något förvånande att utredningen inte tagit upp denna sida av problemet till debatt. Polisstyrelsen ser detta förhållande som en effekt av senare års kriminalvårdsdebatt som enögt satt de för brott misstänkta och dömda personerna i centrum. Det hade varit angeläget att utredningen vid utformningen av ett så genomgripande lagförslag inom brottmålsprocessens område tagit hänsyn till allmänhetens berättigade krav på rättssäkerhet.

Det svenska samhället har med intensifierad kraft under senare år sökt förebygga och beivra brottslig verksamhet. Mot denna bakgrund förefaller det föga välbetänkt att framföra förslag som de facto innebär att de rättsvårdande myndigheterna i stor utsträckning betas möjligheterna till en rationell och effektiv brottsbekämpning.

I detta sammanhang förtjänar uppmärksammas vad JO i sin ämbetsberättelse 1975, sid 104 ff anförde: "Det behöver knappast sägas att det från rättssäkerhetssynpunkt och för allmänhetens respekt och förtroende för polisen och dess verksamhet är av fundamental betydelse att verksamheten bedrivs effektivt, vilket ifråga om utredningsarbetet bl.a. måste innebära att förundersökningar skall verkställas så skyndsamt som möjligt och regelmässigt avslutas i så god tid att åtalsprövning och eventuell ansökan om åtal kan medhinnas innan preskription av straffansvar inträder."

Det av utredningen berörda motsatsförhållandet mellan de straffprocessuella tvångsmedlen och den enskildes personliga integritet är ensidigt tecknat. Som så ofta under de senare årens debatt har man nästan helt bortsett från den icke lagöverträdande allmänhetens rätt till skydd för sin personliga frihet, integritet och egendom. Enligt polisstyrelsens uppfattning bör de straffprocessuella tvångsmedlen även ses som en garanti för allmänhetens rättmätiga krav på rättssäkerhet. Otvivelaktigt har också tvångsmedlen en direkt brottsförebyggande effekt, något som inte är det egentliga syftet med dem men som likväl är en realitet. Tvångsmedlen är vidare en av de väsentliga förutsättningarna för att polisen och övriga rättsvårdande myndigheter genom förundersökningens effektiva bedrivande i någon mån skall kunna hålla den stigande brottsligheten stängin.

Det är angeläget att i en tid av stigande och allt grövre brottslighet samhället inte avhänder sig sina möjligheter att på ett verksamt sätt ingripa mot denna brottslighet.

Lagstiftningen avseende de personella tvångsmedlen är ett centralt rättsområde inom brottmålsprocessen och av stor betydelse för rättssamhällets fortbestånd. Denna lagstiftning bör inte såsom i förevarande ändringsförslag genomgå alltför genomgripande och snabba förändringar utan i stället bli föremål för en lugn och noga övervägd rättsutveckling.

Genomförandet av förslaget fordrar ett vida större ytterligare ianspråktagande av samhällsresurser, som enligt polisstyrelsens uppfattning, inte uppväges av någon motsvarande förbättring av rättssäkerheten på området, vilken för övrigt redan får bedömas som helt tillfredsställande i vart fall avseende de för brott misstänkta personerna.

Betänkandet bör, enligt polisstyrelsens uppfattning, i sin nuvarande form inte läggas till grund för lagstiftning.

Polisstyrelsen i Malmö polisdistrikt: Brottsutvecklingen i Sverige är oroande. Antalet brott ökar och blir grövre till sin karaktär. Svårigheterna att utreda brott stiger och rättsväsendets effektivitet minskar. Utan mycket

starka rättssäkerhetsskäl kan det därför inte komma i fråga att vidtaga åtgärder, som medför ökade svårigheter att förhindra, uppdaga, utreda och beivra brott. Utredningens förslag medför minskade möjligheter till användande av tvångsmedel under förundersökningen.

Kriminalvårdsstyrelsen: Kriminalvårdsstyrelsen ansluter sig till grundtankarna i förslaget att begränsa användningen av de processuella tvångsmedel som medför frihetsberövande. Detta står väl i överensstämmelse med de allmänna kriminalpolitiska strävandena att ge företräde åt icke institutionella åtgärder. Det torde också framstå som möjligt att minska utrymmet för att tillgripa anhållande och häktning utan att därmed eftersätta krav på nödvändig effektivitet i lagföringen och utan att äventyra grundläggande samhällsintressen. Det kan emellertid ifrågasättas om inte utredningen kringgärdat de processuella tvångsmedlen med alltför stora restriktioner.

Vad beträffar det föreslagna tillsynsinstitutet, med den utformning det fått i betänkandet, vill styrelsen redan inledningsvis framhålla att detta synes ha små möjligheter att ur såväl kontrollsynpunkt som med hänsyn till allmänna sociala insatser, erbjuda ett effektivt alternativ till anhållning och häktning.

BRÅ: Utredningen angående översyn av häktningsbestämmelserna har avgett ett förslag som är starkt präglad av intresset att skydda den enskildes integritet. En bärande tanke i förslaget är sålunda att straffprocessuella tvångsmedel som innebär frihetsberövande inte får användas om ändamålet därmed kan tillgodoses genom andra, mindre ingripande tvångsmedel. Frihetsberövandet är och måste vara ett yttersta medel för kontrollen av människor. Både från humanitära synpunkter och rättssäkerhetssynpunkter måste frihetsberövandet omges med starka begränsningar.

BRÅ ställer sig bakom denna principiella utgångspunkt för utredningens förslag. Utvecklingen inom kriminalpolitiken har under de senaste decennierna gått mot allt större återhållsamhet när det gäller att använda frihetsstraff som medel mot brottsligheten. Denna utvecklingslinje har kommit till uttryck i en rad lagstiftningsinitiativ och planerade lagreformer på straffrättens område. Här behöver bara nämnas de kriminalpolitiska strävandena att framhäva kriminalvård i frihet på bekostnad av frihetsstraff och att ersätta fängelse med alternativa straffformer i fråga om vissa brotstyper (t.ex. rattfylleri och vapenvägran). Andra exempel är utredningen som siktar på att upphäva ungdomsfängelset och de planer som finns att begränsa interneringspåföljden.

Nyligen har BRÅ:s kriminalpolitiska arbetsgrupp lagt fram sin rapport (1977:7) Nytt straffsystem. Denna idéskrift tar sikte på en total översyn av brottsbalkens påföljdsordning, varvid ett framträdande mål är att inskränka utrymmet för frihetsstraff. Arbetsgruppen grundar sina förslag på bl.a. kriminologisk forskning som entydigt visar att frihetsberövande påföljder fungerar dåligt från brottspreventiv synpunkt. De är dessutom förenade med betydande skador för dem som drabbas därav. Ett bibehållande av denna straffform kan egentligen bara motiveras av att samhället måste förfoga över ett yttersta medel för att kunna demonstrera sitt ogillande av vissa högt straffvärda beteenden. Det finns emellertid alla skäl att tillgripa andra medel för det straffrättsliga avståndstagandet innan man tvingas till ett så drastiskt och inhumant steg som att beröva människor friheten.

Självfallet måste denna kriminalpolitiska strömning återverka på varje annan form av frihetsberövande utanför straffrättens område. Administrativa frihetsberövanden är från många synpunkter betänkliga, inte bara där-

för att sådana i sig innebär en anomali utan också därför att grunden för dem många gånger kan ifrågasättas. Utvecklingen på det socialrättsliga området går i riktning mot att utmönstra tvångsomhändertaganden. Även när det gäller frihetsberövande av psykiskt sjuka genom tvångsvård går trenden mot en mera restriktiv tillämpning.

Mot denna bakgrund kräver de straffprocessuella frihetsberövandena särskild uppmärksamhet. Sådana frihetsberövanden skiljer sig egentligen inte till sitt innehåll från annan inlåsning som sker inom kriminalvården, socialvården eller den psykiatriska vården. Ett frihetsberövande innebär alltid ett allvarligt ingripande i den enskildes integritet. Den yttre formen för olika slags frihetsberövanden är i princip densamma. Den kan när det gäller straffprocessuella tvångsmedel t.o.m. vara ännu mera markant eftersom isoleringen i de flesta fall här blir nära nog fullständig. De negativa effekter som förbinds med frihetsberövandet är också i och för sig desamma oberoende av grunden för dessa.

Det finns dock en given skillnad mellan straffprocessuella frihetsberövanden och andra former för frihetsberövanden. Den anhållne eller häktade berövas inte friheten därför att han begått ett brott som medför straff eller därför att han anses behöva tas omhand på grund av social avvikelse eller sjukdom. Grunden för frihetsberövandet är i stället en misstanke om brott samt ett behov av att kunna säkra utredningen av brott och den lagföring och straffverkställighet som antas följa. Härtill kommer behovet av att kunna hindra den misstänkte från att begå andra brott som han kan antas komma att föröva, därför att han misstänks vara en lagbrytare.

Den anhållne eller häktade befinner sig alltså i en alldeles speciell situation. Redan den omständigheten, att den misstänkte presumeras ha begått lagbrott och avser att handla på visst sätt, ger anledning till osäkerhet om det berättigade i att tillgripa frihetsberövande. Frågan har olika aspekter. Det gäller att klargöra vilken grad av sannolikhet som bör krävas för att misstanke om brott skall berättiga till personella tvångsmedel. Med hänsyn till att frihetsberövandet som förut framhållits måste betraktas som ett drastiskt och mycket allvarligt ingrepp i den enskildes integritet, måste kravet ställas högt. Men även om tillräcklig grad av sannolikhet föreligger för misstanke om brott kan man inte utan vidare utgå ifrån att den misstänkte kommer att handla på ett sätt som motiverar tvångsmedlet. Antagandet om flyktfara, kollusionsfara och fara för fortsatt brottslig verksamhet bygger på tanken att man med hänsyn till brottet och gärningsmannens förhållanden kan förutsäga hur han kommer att handla i fortsättningen. En sådan prognos är emellertid osäker därför att det framtida handlandet bestäms av en rad faktorer som är okända när bedömningen sker.

Den principiella grunden för personella tvångsmedel kan sålunda tyckas vara ganska svagt underbyggd, om dessa medel motiveras av förutsägelser om ett visst framtida skeende i det enskilda fallet. I stället är man hänvisad till vissa allmänna antaganden om att människor som misstänks för brott har intresse av att försvåra brottsutredningen, t.ex. genom att förstöra bevis, fly eller hålla sig undan. Det kan likaledes finnas empiriskt stöd för antagandet att människor som manifesterat ett kriminellt beteende även framdeles kommer att begå brott.

Emellertid har saken också en annan sida. Om samhällets regelsystem skall kunna fungera, krävs att överträdelser beivras i en viss bestämd ordning. Tillämpningen av straffsystemet förutsätter att brott upptäcks, att gärningsmannen spåras upp och att hans skuld blir fullständigt utredd. För att denna brottsutredande verksamhet skall kunna bedrivas med tillräcklig

effektivitet och snabbhet måste krävas att vissa medel ställs till brottsutredningens förfogande. Det är ett nödvändigt inslag i själva förfarandet att detta förbinds med tvång på olika nivåer. Den enskilde som dras in i en brottsutredning måste underkastas en rad obehag i kontrollerade former – efterkomma kallelse till polisförhör, finna sig i att hans personliga förehavanden granskas, utsättas för husrannsaken osv.

Omfattningen av detta obehag bestäms naturligtvis i stor utsträckning av hur allvarligt det brott är som misstanken avser och vilken brottsutredning som krävs. Det är också givet att frågan om de brottsutredande insatsernas intensitet till en del bestäms av den misstänktes egna förehavanden – hör-sammar han inte frivilligt kallelse till polisförhör blir han hämtad med tvång, öppnar han inte för polisen när husrannsakan skall ske kan polisen ta sig in med tvång osv.

Det yttersta medel som kan tillgripas som ett led i brottsutredningen är frihetsberövande. Det kan inte bestridas att detta i många fall är nödvändigt för att en brottsutredning skall kunna fullföljas till lagföring och dom. Det står också klart att sådant tvångsmedel utgör en effektiv spärr mot fortsatt brottslighet under utrednings- och lagföringstiden. Man kan alltså anföra både utredningsskäl och brottsförebyggande argument till stöd för att tillgripa personella tvångsmedel mot den som misstänks för brott.

Frågan om användning av personella tvångsmedel i straffprocessen gäller alltså främst en avvägning mellan, å ena sidan, hänsynen till den enskildes integritet och, å andra sidan, hänsynen till det straffrättsliga förfarandets effektivitet och trovärdighet samt samhällsskyddet. Enligt BRÅs mening har utredningen i sin vällovliga strävan att begränsa frihetsberövande tvångsmedel inte tillräckligt beaktat, vilka konsekvenser detta kan få för den brottsutredande och brottsförebyggande verksamheten. Förslaget har därmed fått en slagsida som inte är acceptabel. BRÅ måste sålunda ställa sig avvisande eller reserverat till åtskilliga förslag i betänkandet som inte kan anses förenliga med de intressen som BRÅ har att bevaka.

— — — — —

Utredningen föreslår i princip ingen ändring av nuvarande häktningsgrunder såvitt gäller kravet på misstanke och risk för flykttfara och kollusionsfara. Intresset har i stället framför allt koncentrerats till den tredje häktningsgrunden, recidivfara. Det blir här fråga om en betydande avgränsning av utrymmet för denna häktningsgrund som dock inte överges helt.

BRÅ ansluter sig till den principiella syn på häktningsförutsättningarna som utredningen anlagt. Häktning på grund av flykttfara eller kollusionsfara motiveras av ett effektivitetsintresse medan häktning på grund av risk för fortsatt brottslig verksamhet motiveras av hänsyn till samhällsskyddet.

Dessa intressen har som utredningen funnit lett till relativt flitig användning av frihetsberövande tvångsmedel. BRÅ delar också utredningens uppfattning att man här i första hand bör undersöka, om förutsättningar finns att anordna kontroll och tillsyn i frihet. Utredningens ambition att finna nya, tillräckligt effektiva kontrollformer i frihet följer den utvecklingslinje som nu kan spåras inom kriminalpolitiken (jfr BRÅ-rapporten (1977: 7) Nytt straffsystem och de uppgifter som under hand lämnats om ungdomsfängelseutredningens kommande förslag). En realistisk bedömning visar dock att sådana öppna kontrollformer har sin givna begränsning, särskilt när det gäller att tillgodose intresset av effektivitet i brottsutredning och lagföring.

Utredningen är allmänt återhållsam mot att åberopa samhällsskyddet som grund för straffprocessuella frihetsberövanden. Även om det är ofrån-

komligt att i viss utsträckning godta att häktning får ske när det föreligger risk för fortsatt brottslighet bör – menar utredningen – detta tvångsmedel begränsas till sådana fall, där det med hänsyn till samhällsskyddet är oundgängligen nödvändigt att ingripa med frihetsberövande.

Detta innebär de facto en stark begränsning av häktesinstitutet vid risk för fortsatt brottslig verksamhet. Häktning bör från utredningens utgångspunkt egentligen bara komma i fråga när den misstänkte förövat så allvarliga brott att de anses förskylla långvarigt fängelsestraff och det på grund av hans handlande finns påtaglig risk för recidiv. Denna inställning grundas på ett proportionalitetstänkande – tvångsmedlets art och omfattning skall stå i viss proportion till den påföljd som kan tänkas följa på brottet. Om påföljden väntas bli skyddstillsyn eller villkorlig dom, bör man i stället för frihetsberövande tvångsmedel tillgripa kontroll i frihet.

BRÅ vill emellertid ifrågasätta om denna principiella linje är riktig. Det finns i dag som nämnts ett betydande intresse inom kriminalpolitiken att begränsa tillämpningen av frihetsberövande påföljder. Skyddstillsyn och villkorlig dom meddelas nu för brott av relativt allvarlig beskaffenhet och även vid upprepade återfall. I den mån fängelse utdöms blir strafftiden generellt sett kortare än förut. Mycket tyder på att denna utveckling fortsätter och att gruppen "till fängelse dömda" så småningom begränsas till förövar av vissa mycket straffvärda gärningar. Med utredningens synsätt skulle detta också medföra att häktesinstitutets tillämpning vid risk för fortsatt brottslig verksamhet begränsas till nämnda restklientel.

Utredningens förslag förutsätter ganska omfattande organisatoriska förändringar. För domstolarna kommer handläggningen av häktningsfrågor att kräva annan planering av arbetet, bl.a. med hänsyn till att tidsfristen blir kortare för utsättande av förhandling och nämnds deltagande i denna. Framför allt kommer åklagarnas handläggning av de straffprocessuella tvångsmedlen att förändras. Dessa kommer generellt att kräva mera arbete, bl.a. därför att åklagarna avses skola ta över en del av de funktioner som nu ligger på polisen, att åklagarna har att handla med snävare tidsgränser och att åklagarna uppenbarligen kommer att ställas inför svårare avgöranden vid prövningen av häktningsförutsättningar. Även polisens arbetsbetingelser ändras, eftersom de personella tvångsmedlen onekligen bidrar till att effektivisera förundersökningarna och en begränsning av dessa medel sannolikt förlänger och försvårar utredningsarbetet. Härtill kommer att kriminalvården enligt förslaget kommer att anförtros ett nytt arbetsfält, de s.k. tillsynshemmen.

Man kan generellt tycka att förslag, som på detta sätt kräver omfattande resursförstärkningar och i grunden förändrar förutsättningarna för och hanteringen av de processuella tvångsmedlen, måste ha stark verklighetsförankring. BRÅ har emellertid intryck av att utredningens förslag inte alltid är helt realistiska när det gäller den praktiska tillämpningen av tvångsmedlen. Förslagen har inte heller i alla delar anpassats till de anspråk som måste ställas från brottsutredande och brottsförebyggande synpunkt. En översyn av förslagen är därför enligt BRÅ nödvändig för att en reform med utredningens målsättning – att begränsa straffprocessuella frihetsberövanden – skall kunna ske. Vid denna översyn bör särskilt begränsningen av häktningsgrunderna och tidsfristerna för tvångsmedlen bli föremål för nya överväganden.

Det finns emellertid åtskilliga förslag i utredningens betänkande som gillas av BRÅ och som bör kunna genomföras redan nu. Tidigare har nämnts

förslagen att bygga ut alternativten till häktning med tillsyn och anmälningsskyldighet och att införa nämnd vid häktningsförhandling i domstol. Ytterligare bör nämnas förslaget om åklagarjour som BRÅ anser motiverad, oavsett vilka tidsgränser som skall gälla för de personella tvångsmedlen. Detsamma gäller förslaget att åklagaren redan vid anhållande skall åläggas att till rätten anmäla behovet av offentlig försvarare för den misstänkte. Frågan om advokatjour synes också vara värd att pröva varvid en försöksverksamhet enligt den modell som skisserats av utredningens expert, advokaten Peter Nobel, är ett intressant uppslag.

Ledamoten Arne Nygren (BRÅ): Enligt min uppfattning har BRÅ i sitt remissyttrande över betänkandet "Häktning och anhållande" (SOU 1977:50) mera lagt tonvikten vid möjligheterna att beivra brott än vid de rättssäkerhetsprinciper som säger att ingen onödigtvis skall berövas friheten medelst anhållande eller häktning. Jag anser att BRÅ i sitt yttrande förbigår utredningens kartläggning av gällande praxis, av vilken framgår att endast vart tredje anhållande leder till häktningsframställning samt att åtal väckts för cirka 60 procent av samtliga anhållna.

Socialstyrelsen: Socialstyrelsen delar utredningens principiella ståndpunkt att de frihetsberövande åtgärderna anhållande och häktning bör begränsas till sådana situationer, där ett starkt allmänt intresse gör sådan åtgärd nödvändig. Styrelsen tillstyrker således de föreslagna ändringarna i vad de avser att nedbringa antalet frihetsberövanden.

Emellertid kan förslagen få vissa ogynnsamma konsekvenser vad gäller det rättspsykiatriska undersökningsväsendet. Sådana undersökningar kommer i mindre utsträckning än hittills att kunna genomföras då vederbörande är häktade. En stor del av dem som är intagna på rättspsykiatrisk klinik för undersökning har emellertid ett vårdbehov som kan tillgodoses på kliniken i avvaktan på placering inom sjukvården. Detta framgår bl.a. av det faktum att c:a 50 % av dem som undergår undersökning vid rättspsykiatrisk klinik sedermera överlämnas till sluten psykiatrisk vård. Skulle dessa inte kunna häktas måste deras vårdbehov tillgodoses på annat sätt. I första hand skulle det då bli fråga om intagning på sjukhus. Det kan emellertid ifrågasättas om sjukvårdshuvudmännen har möjligheter att klara det ökade trycket på sjukvården. I varje fall går det inte att räkna med ett genomförande av reformen utan överläggningar med och godkännande från sjukvårdshuvudmännen. Om inte vårdbehovet kan tillgodoses hos en stor del av dem som skall genomgå rättspsykiatrisk undersökning, kan betydande svårigheter uppstå att få sådana undersökningar genomförda.

En viss övervältring av arbetsuppgifter kommer att ske till det öppna undersökningsväsendet. För dem som är på fri fot kan genom rättsens försorg inställelse framtvingas med stöd av 9 § lagen om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål. Det finns, om förslaget genomförs, en betydande risk att sådana ärenden kan komma att öka.

Som framgår av vad ovan sagts kan utredningens förslag knappast genomföras utan ytterligare överväganden. Framförallt måste samordningsproblemen med sjukvården lösas i samförstånd med sjukvårdshuvudmännen.

Statens invandrarverk: Statens invandrarverk har inget att erinra mot utredningens förslag till ändringar som syftar till att främja en mer restriktiv tillämpning av reglerna om anhållande och häktning.

Länsstyrelsen i Stockholms län: Länsstyrelsen ser i förevarande sammanhang som en viktig uppgift att beakta effektiviteten i rättstillämpning-

en. Denna kan i praktiken i vissa fall vara svår att förena med individens anspråk på integritet och rättssäkerhet. I lagstiftning och rättstillämpning måste dessa anspråk tillgodoses genom effektiva garantier. Mot det individuella intresset står emellertid i åtskilliga fall samhällsintresset vilket på straffrättens område gör sig gällande med stor kraft. Utredningens förslag syftar till att förstärka den enskildes skydd mot ingrepp i den personliga rörelsefriheten. De föreslagna ändringar som innebär en skärpning av rekvisiten vid häktning, lekmannamedverkan vid häktningsförhandling, införande av proportionalitetsprincipen samt ökade möjligheter att få försvarare tillgodoses enligt länsstyrelsens uppfattning såväl samhällets som den enskildes intressen. Genom proportionalitetsprincipen kommer den misstänktes personliga förhållanden att i största möjliga mån beaktas. — — —

Länspolischefen Ulf Karlsson (länsstyrelsen i Stockholms län): I likhet med polisstyrelsen i Stockholms polisdistrikt avstyrker jag att utredningsförslaget läggs till grund för lagstiftning. Gällande regler för häktning, anhållande, m.m. är — rätt tillämpade — ändamålsenliga och ur rättssäkerhetssynpunkt tillfredsställande.

Länsstyrelsen i Blekinge län: Länsstyrelsen vill understryka angelägenheten av att vid lagföringen en avvägning i varje enskilt fall sker mellan intresset av effektiv lagföring och kravet på respekt för den enskildes personliga frihet. Denna princip framhäves klart i gällande bestämmelser i rättegångsbalken och förundersökningskungörelsen.

Inledningsvis vill länsstyrelsen erinra om att i motsats till tidigare lagstiftning innebär nuvarande rättegångsbalk att häktning icke i något fall är obligatorisk. Även vid mycket grova brott kan särskilda förhållanden föreligga att anledning ill häktning saknas. Länsstyrelsen vill vidare framhålla att en liberalisering av reglerna för tvångsmedlens användande vid lagföringen under senare år ägt rum genom olika ändringar i lagstiftningen. Enligt en särskild lag skall häktning i princip ej ske av personer under 18 år. Genom ett tillägg till 24 kap 1 § rättegångsbalken må häktning ej heller vidtagas om endast böter kan bli påföljden för den brottsliga handlingen. Jämsides med angivna ändrade bestämmelser för de straffprocessuella tvångsmedlens användande har även betydelsefulla kriminalpolitiska reformer genomförts syftande till en förbättrad situation för de personer som misstänkes för brott. Sålunda gäller sedan 1974 en ny kriminalvårdslag. Vidare har bl.a. en ny lag med giltighet fr.o.m. den 1 januari 1977 medfört förbättringar i fråga om behandling av häktade, anhållna och för brott gripna personer.

Även om utredningen i vissa avseenden framställt vissa kritiska synpunkter på tillämpningen av de straffprocessuella tvångsmedlen finner länsstyrelsen att gällande regler för häktning, anhållande m.m. — rätt tillämpade — är ändamålsenliga och ur rättssäkerhetssynpunkt tillfredsställande. I viss begränsad omfattning har länsstyrelsen ansett att utredningens förslag kan genomföras. Andra frågor som utredningen behandlat bör enligt länsstyrelsens mening upptagas till en samlad bedömning med andra utredningars förslag till reformer inom områden med nära anknytning till de frågor som förevarande utredning haft att utreda.

Polisstyrelsen i Karlshamns polisdistrikt: Det är i dag ett ovedersägligt faktum att brottsligheten ökar oroväckande, att i ett sådant läge opåkallat och av ren experimentlusta tumma på de personella straffprocessuella tvångsmedlen utan att uppnå annat än att respekten för lagar och förordningar ytterligare avtrubbas, finner polisstyrelsen minst sagt betänkligt.

Polisstyrelsen i Karlskrona polisdistrikt: Betänkandet torde ha fått ett positivt mottagande av vissa delar av massmedia. Åtminstone i Kvällsposten har man på ledarplats angripit reservanterna Erlandsson och Morath för att förfäktat bekvämlighetssynpunkter för polis och åklagare. Polismyndigheten vill för sin del med skärpa hävda att reservanterna torde ha fullt stöd inte blott av denna lokala polismyndighet utan även av hela polis- och åklagarorganisationen, åtminstone om man får döma av underhandsuttalande från ansvariga befattningshavare i samband med konferenser och överläggningar. Detta ställningstagande har emellertid *inte* sin grund i bekvämlighet utan i en mycket starkt uttalad oro för samhällsutvecklingen vad avser såväl ordningen på allmänna platser, kriminalpolisverksamheten som åtlydnaden av trafikregler, som indirekt har stor betydelse för allmänhetens säkerhet till liv och hälsa såsom exempelvis rattfylleri och grov olovlig körning. Denna oro är icke baserad på lösa gissningar och antaganden utan på en högst handfast och daglig erfarenhet. Det är alltså naivitet, grundad på bristande kunskaper om främst polisens arbetsförhållanden, men kanske också opportunism med vilja att tillgodose vad som f.n. bedöms vara populärt i vissa tongivande kretsar, som måste bedömas vara bakgrunden till såväl utredningens förslag som de positiva reaktionerna. Det finns sålunda all anledning att understryka chefens för kriminalavdelning konstaterande att betänkandet saknar verklighetsförankring och inte tar minsta hänsyn till den oroande brottsutvecklingen sedan tiden omkring 1960. Polisstyrelsen får därför med bestämdhet uttala att betänkandet inte får sådan utformning och allsidiga överblick att det kan läggas till grund för ny lagstiftning.

En grundläggande och allvarlig brist i uppläggningsen av utredningens arbete är att man alltför ensidigt ägnat sig åt den brottsliga situationen men inte övervägt vilka följder som en ändrad lagstiftning enligt förslagen skulle få för den allmänhet, som lagstiftningen i första hand är till för att skydda eller med andra ord effektiviteten i rättsskipningen. Denna framhålls emellertid såsom självklar i utredningsdirektiven (sid. 54), liksom att denna i väsentlig mån är beroende av att *verksamma* tvångsmedel står till förfogande. Man borde med hänsyn härtill ha haft stor anledning att överväga orsakerna till att brottsligheten fått en så oroväckande utveckling och att upplägningsprocenten är så låg, särskilt vad gäller tillgreppsbrottsligheten, som är den vanligaste brottsorsaken vid tvångsingripandena. Denna fråga är synnerligen viktig och det får anses vara uppenbart att inga åtgärder nu får vidtas, som är ägnade att ytterligare minska de redan dåliga utredningsresultaten. Detta särskilt i ett läge där polisen får dras med en konstant underbemanning i förhållande till ständigt utökade och allt svårare arbetsuppgifter. Här kommer också en icke mätbar faktor in, som förtjänar särskild uppmärksamhet, nämligen den enskilde polismannens upplevelse av sin arbetssituation. Det är då att märka, vilket också framhållits i den allmänna debatten men som synes ha förbigått utredningens ledamöter, att polismännen redan nu upplever sin arbetssituation som övermäktig. Det är ännu en gång anledning att varna för att polismännen i en situation där deras möjligheter att arbeta rationellt ytterligare beskärs kan komma att gripas av resignation, vilken i sin tur är ägnad att leda till minskad aktivitet och ytterligare försämring av den brottsutredande verksamheten. Rikspolisstyrelsen har i sin anslagsframställning för budgetåret 1978/79 bland annat framhållit att ärendebalanserna och utredningstiderna i rikets polisdistrikt ökar, samt att inte mindre än 381.590 ärenden nedlagts utan att någon utrednings- och spaningsåtgärd vidtagits samt att dessa tal ökat avse-

värt under de senaste åren, vilket av RPS helt riktigt ansetts vara klart otillfredsställande. Man har i sammanhanget också påpekat att uppklaringsprocenten för tillgreppsbrott nu är så låg som 16,6 % av de brott, som anmälts 1965–1976 och uppklarats t.o.m. år 1976. Vilka praktiska effekter en ändrad lagstiftning kan få, utgör tillämpningen av LOB ett talande och varnande exempel för.

Polisstyrelsen finner vidare anledning att också understryka chefens för kriminalavdelningen påpekande att utredningen dragit felaktiga slutsatser av förhållandet mellan antalet anhållna och häktade. Man kan ju lika gärna påstå att myndigheterna handhaft tvångsmedlen med omdöme genom att inte använda tvångsmedlet anhållande mera och under längre tid än som varit absolut nödvändigt. Samma gäller gripandet, där Rättegångsbalkens regler däremot borde anpassas till en praxis, som är både praktisk och vetlig.

Polisstyrelsen finner inte anledning att närmare ingå även på andra förhållanden i utredningen med hänsyn till innehållet i det bilagda, fylliga yttrandet utan föreslår att Länsstyrelsen på det bestämdaste och i alla avseenden avstyrker de i betänkandet framlagda förslagen.

Kriminalavdelningen (Karlskrona polisdistrikt): Det av utredningen framlagda betänkandet angående översyn av häktningsbestämmelserna saknar verklighetsförankring utom i ett avseende, nämligen de båda sakkunnigas reservation. För övrigt synes det väsentligen ha tillkommit för att underlätta brottslingarnas verksamhet till förfång för allmänheten.

Utredningen åberopar den allmänna debatten, som kräver en liberalisering till brottslingarnas favör. Det är icke fråga om någon allmän debatt utan om en debatt, som med massmedias bistånd har skapats av ett litet antal personer i speciell samhällsställning. Om den stora allmänheten verkligen bleve i tillfälle att uttala sin åsikt i frågan, så skulle den med stor sannolikhet kräva en ändring av rättegångsbalken, som ginge i rakt motsatt riktning.

Det kan icke vara ett samhällsintresse att i en tid då brottsligheten ständigt ökar och brutaliseras, föreslå åtgärder som är direkt ägnade att försvåra bekämpandet av densamma samtidigt som allmänhetens rättsskydd uttunnas.

Polisstyrelsen i Ronneby polisdistrikt: Polismästare Bengt Erlandssons och länsåklagare Axel Moraths yttrande biträdes. I likhet med dessa anser undertecknade att utredningsförslaget i stor utsträckning baseras på teorier utan förankring i styrka faktiska förhållanden.

Förmögenhetsbrottsutredningen: Förmögenhetsbrottsutredningen har begränsat sin granskning av det remitterade betänkandet till de delar därav som har direkt beröring med de frågeställningar som utredningen enligt sina direktiv har att utreda.

Liksom enligt gällande regler knytes i det remitterade förslaget användningen av straffprocessuella tvångsmedel vid misstanke om brott till straffskalan för brottet. Enligt förmögenhetsbrottsutredningens direktiv är det en av utredningens huvuduppgifter att pröva de straffvärdegränser som bör gälla för förmögenhetsbrotten. Utredningens arbete har ännu inte fortskridit så långt, att det bestämt kan sägas, vilka förslag i fråga om straffsattserna för förmögenhetsbrotten som utredningen kommer att framlägga. Så mycket torde dock kunna sägas, att utredningens arbete kan komma att utmynna i förslag om en viss sänkning av straffsattserna. Emellertid kan för närvarande inte förutses, att utredningen kommer att föreslå ändringar av

straffsatserna i sådan omfattning att möjligheterna till användning av straffprocessuella tvångsmedel, efter ett genomförande av det remitterade förslaget, skulle i någon större omfattning påverkas härav. Reservationer måste dock göras i olika hänseenden.

För närvarande pågår en översyn av brottskatalogen i syfte bland annat att åstadkomma en minskning av antalet straffbestämmelser. I den mån detta arbete leder till ändringsförslag, är det tänkbart att möjligheterna att begagna tvångsmedel påverkas i fråga om en del förfaranden.

Undantag får vidare möjligen göras när det gäller straffsatserna för de ringa graderna av de centrala förmögenhetsbrotten, eftersom utredningen enligt sina direktiv har att överväga att bibehålla endast böter i straffskallorna.

Slutligen kan nämnas att nyss åsyftade gradindelning kan få ändrat innehåll såtillvida att fall som för närvarande hänförs till grovt brott blir att bedöma enligt en mildare straffskala. Detta kan i sin tur tänkas komma att resultera i att olika konkurrensfrågor framdeles får en annan lösning. Exempelvis kan vad som nu är grov stöld bli att bedöma som stöld i reell konkurrens med skadegörelse eller hemfridsbrott.

Det får emellertid anses vara klart, att de straffprocessuella reglerna i huvudsak måste anpassas till straffbestämmelserna – och inte tvärtom – då det är de senare som ger uttryck för samhällets syn på straffvärdet hos olika brott. Enligt direktiven åligger det också förmögenhetsbrottsutredningen att, sedan den tagit ställning till vilka straffgränser som bör gälla för förmögenhetsbrotten, överväga om utredningens förslag i fråga om straffbestämmelserna kommer att kräva ytterligare ändringar i straffprocessuellt hänseende.

I anledning av vad experterna Erlandsson och Morath uttalat i sitt särskilda yttrande vill utredningen anföra, att häktningsförutsättningarna givetvis bör utformas på sådant sätt, att möjligheterna att häkta på grund av risk för fortsatt brottslighet vid misstanke om förberedelse eller försök till visst allvarligt brott blir desamma som vid misstanke om fullbordat brott. Utredningen vill i anslutning härtill och mot bakgrund av de senaste årens oroande ökning av bl.a. antalet förmögenhetsbrott framhålla vikten av att de straffprocessuella tvångsmedlen inte får en sådan utformning att samhällets brottsbekämpande verksamhet försvåras.

Rättegångsutredningen: Rättegångsutredningen har enligt sina direktiv till huvudsaklig uppgift att se över rättegångsförfarandet vid allmän domstol i syfte att nå en ordning som innebär att rättsväsendets resurser utnyttjas på bästa sätt. Målet bör enligt direktiven vara att åstadkomma ett mera flexibelt och såvitt möjligt snabbare och billigare förfarande utan att befogade rättssäkerhetskrav eftersätts. Vår granskning av förevarande betänkande har skett främst med utgångspunkt från vår nu angivna huvuduppgift.

En klar och otvetydig tendens i det svenska samhället idag är att brottsligheten ökar, att brotten blir grövre och mera komplicerade, samt att därför svårigheterna att utreda brott stegras och rättsväsendets effektivitet minskar. Vi anser att det under sådana förhållanden inte får komma i fråga att vidta åtgärder som skulle försvåra beivrandet av brott, om inte starka rättssäkerhetsskäl talar för sådana åtgärder. En grundprincip bör vara att häktning i det enskilda fallet får ske endast om frihetsberövande framstår som nödvändigt. Men samtidigt får det inte råda ett absolut förbud mot häktning av individualpreventiva skäl, om häktningsförutsättningarna i övrigt är uppfyllda.

I detta sammanhang bör man hålla i minnet att enligt tillgänglig statistik av de häktade ett så stort antal som 98 % åtalas och att av de åtalade i sin tur endast 1 % frikänns från samtliga häktningsgrundande brott. Vidare är numera avräkning av häktningstid obligatorisk enligt 33 kap 5 § brottsbalken. För de fall där efter beslut om häktning den fortsatta utredningen inte leder till åtal eller rättegången till fällande dom, finns dessutom en på strikt ansvar grundad rätt till ekonomisk kompensation enligt reglerna i lagen (1974:515) om ersättning vid frihetsinskränkning.

Enligt betänkandet motiveras häktning på grund av flykt eller kollusionsfara med effektivitetssynpunkter, medan häktning på grund av risk för fortsatt brottslighet (recidivfara) berättigas av hänsyn till samhällsskyddet. Vi vill till detta – utan värdering av tyngden i de olika synpunkterna – framhålla att även häktning på grund av recidivfara kan motiveras med effektivitetssynpunkter. Genom att häktningen omöjliggör fortsatt brottslighet kan polisens utredningsresurser ägnas annan brottslighet. Vidare garanterar häktningen även i dessa fall ett snabbt och effektivt genomförande av lagföringen. Slutligen kan häktning på grund av recidivfara motiveras med omsorg om den misstänkte i de fall ett frigivande med säkerhet endast skulle leda till omedelbar fortsatt brottslighet och därmed troligen till svårare påföljder vid en rättegång.

Sveriges domareförbund: Det grundläggande skyddet för rättssäkerheten vid häktning och andra straffprocessuella tvångsmedel består i kravet på att frihetsberövande ej får ske annat än på i lag fastställda, noggrant angivna grunder. Vilka dessa grunder skall vara blir beroende av de avvägningar, som under skilda tidsperioder får göras med rättssäkerheten för den misstänkte i ena vågskålen och samhällets och medborgarnas krav på skydd mot brott i den andra. I en tid som den nuvarande med en oroande brottsutveckling, en allt större svårighet att förmå åtalade personer att självmant inställa sig för domstol och en besvärande låg upplärningsprocent, även i fråga om grova brott, får kravet på effektivitet i brottsbekämpningen ökad tyngd.

Mot denna bakgrund anser domareförbundet, att lagändringar, som kan minska samhällets möjligheter att försvara sig mot brottslighet, inte kan tillstyrkas, om inte med hänsyn till andra tungt vägande skäl (rättssäkerhetssynpunkter e.d.) en sådan reform framstår som mycket angelägen.

Frågan är därför i första hand om förslaget, sett i dess helhet, innebär en minskning eller en förbättring av samhällsskyddet mot brottsligheten. Det är enligt förbundets mening ställt utom tvivel att det innebär en försvagning av skyddet och då uppställer sig frågan om förslaget innebär sådana fördelar i andra avseenden att försvagningen av samhällsskyddet måste godtagas. Som vidare utvecklas i det följande anser förbundet att utredningen inte förebragt tillräckliga skäl för den försämring av samhällsskyddet som förslaget innebär. Förbundet anser därför att förslaget – utom på enstaka punkter såsom i fråga om förkortning av häktningsfrister och tidigare förordnande av offentlig försvarare – icke är ägnat att läggas till grund för lagstiftning.

Utgångspunkten vid en reform av de personella straffprocessuella tvångsmedlen måste enligt förbundets mening vara frågan om det föreligger missförhållanden på detta område och vilka möjligheter det finns att – med beaktande av den enskildes rättssäkerhetskrav och samhällets intresse av att skyddas mot brott – avhjälpa vad som eventuellt brister.

Beträffande häktning – som i främsta rummet är av intresse för förbundet – har i betänkandet refererats en del kritik som kommit fram i den of-

fentliga debatten samt ett omfattande statistiskt material. Det statistiska materialet ger emellertid inte mycket stöd för kritiken mot tillämpningen av de nuvarande bestämmelserna om häktning. Här kan erinras om att av samtliga häktade åtalades 98 procent och i endast en procent av de fall där åtal väckts har samtliga åtalpunkter som grundat häktningen ogillats. Utredningen konstaterar också att det är knappast möjligt att nå längre i fråga om kravet på kvalificerad misstanke.

Kritikerna och även utredningen synes lägga vikt vid det förhållandet att häktning i stor utsträckning sker i sådana fall då icke frihetsberövande påföljd sedermera utdöms (cirka 22 procent). I själva verket är detta emellertid inte ett stöd för att häktning skulle ske i för stor omfattning. Det torde nämligen i dessa fall ofta nog förhålla sig så, att just den omständigheten att den brottslige viss tid varit berövad friheten – varigenom både han och andra fått erfara att samhället påtagligt reagerar mot brottsligheten – leder till att domstolen sedan kan inskränka sig till en påföljd som icke innebär frihetsberövande.

Utrymmet för häktning måste, säger utredningen (s 134), med hänsyn till det djupa ingrepp i den personliga integriteten som häktning innebär begränsas så långt det är möjligt utan att effektivitets- och samhällsskyddet eftersätts. Förbundet som helt ansluter sig till detta uttalande kan emellertid inte finna att utredningen lyckats särskilt väl med denna gränsdragning.

I fråga om häktningsgrunderna skiljer utredningen mellan flykttfara och kollusionsfara å ena och recidivfara å andra sidan, och detta anges vara motiverat av de olika intressen dessa grunder skall tillgodose. Flykt- och kollusionsfara som häktningsgrunder syftar enligt utredningen till att säkra effektiviteten i lagföringen, medan recidivfaran främst är motiverad från samhällsskyddets synpunkt. Förbundet delar uppfattningen att häktningsgrunderna kan anses tillgodose olika intressen, men förbundet kan däremot inte hålla med om att denna skiljaktighet bör leda till att högre krav uppställs för häktning på grund av risk för fortsatt brottslighet än vad fallet är vid flykt- och kollusionsfara. Från samhällets synpunkt måste det nämligen framstå som minst lika angeläget att direkt kunna skydda sig mot fortsatt brottslighet från den som redan är misstänkt som att skapa effektiva förutsättningar för att den misstänkte blir lagförd och ådömd påföljd för det brott som misstanken avser. Brottsbekämpningen måste komma i förgrunden. Lagföringen ingår självfallet som ett medel i denna bekämpning men får för den skull inte vara något självändamål.

Sveriges advokatsamfund: Den ökade häktningsfrekvensen sammanhänger givetvis i stor utsträckning med den stegrade brottsligheten, framför allt den av allvarlig natur. Enligt en tämligen utbredd uppfattning – i synnerhet hos de advokater som uppträder som försvarare – kan man dock inte bortse från det förhållandet att det också flerstädes förekommit en alltför schablonartad tillämpning av de särskilda häktningsgrunderna.

Förutsättningarna för användande av personella tvångsmedel bör vara noggrant preciserade i lag och reglerna därom tillämpas med stor restriktivitet. Kravet på rättssäkerhet kan givetvis komma i konflikt med behovet av effektivitet i samhällets brottsbekämpande verksamhet. Den avvägning av de båda motstående intressena som utredningen velat göra är enligt samfundets mening i stort sett tillfredsställande. Det måste betecknas som värdefullt att proportionalitetsprincipen fastslås i den föreslagna lagtexten.

Samfundet ser också med tillfredsställelse på utredningens ambitioner att genom utformningen av de särskilda häktningsgrunderna markera deras restriktiva karaktär och betona rekvisitens konkreta innebörd.

Föreningen Sveriges åklagare: För att nödvändig effektivitet i straffrättskipningen skall ernås har tvångsmedel ställts till de brottsutredande organens förfogande. Reglerna härom har i allt väsentligt varit oförändrade sedan RB:s tillkomst. Till en början uppfattades de av många som oklara, svårtolkade och svåra att följa. Under årens lopp har emellertid – inte minst på grund av vägledande uttalanden av JO – en enhetlig praxis utbildats på hela detta viktiga rättsområde. Särskilt väl utvecklad har praxis blivit när det gäller användningen av de personella tvångsmedlen, d.v.s. det område varom här är fråga. Förhållandet har medfört att mycket få anmärkningar för felaktig användning av dessa tvångsmedel numera förekommer. Enligt föreningens mening är värdet av denna enhetlighet i rätts-tillämpningen så stort att väsentliga förändringar i systemet bör ske först om starka skäl talar därför.

För nödvändigheten av en sådan restriktivitet talar också brottsutvecklingen. Som påpekats av experterna Erlandsson och Morath är denna oro-väckande. Inte minst allvarligt är att uppläringsprocenten beträffande många brottstyper tenderar att sjunka. Varje åtgärd, som minskar användbarheten av de tvångsmedel som står till polis- och åklagarmyndigheternas förfogande är ägnad att försämra utredningsverksamhetens effektivitet och medför därför en ytterligare försämring av andelen upplärade brott. Av skäl, som närmare kommer att utvecklas i det följande skulle ett genomförande av betydande delar av utredningens förslag få en ur effektivitetssynpunkt mycket negativ effekt. Vissa av förslagen är dessutom av sådan art att de praktiskt sett knappast är användbara.

Fråga uppkommer då om utredningen förmått framlägga skäl för den föreslagna reformen av sådan styrka att de uppväger en effektivitetsförsämring. Det väsentligaste av utredningens grundmaterial – statistik – och enkätsammanfattningen samt undersökningen avseende främmande rätt – ger enligt föreningens mening icke något stöd för så långtgående förändringar som de föreslagna. Sålunda kan därav utläsas, att häktningstiderna i vårt land vid en internationell jämförelse framstår som mycket korta. Intet stöd finns för ett antagande att utredningsarbetet inte bedrivs tillräckligt skyndsamt när den misstänkte är häktad. Vidare framgår, att så gott som samtliga häktade blir åtalade och att endast i en procent av fallen samtliga de åtalspunkter ogillades som grundat frihetsberövandet. Under perioden 1965–1976 har antalet anhållna ökat i ungefär samma utsträckning som antalet personer dömda för grövre brott och antalet häktningsframställningar har under samma period procentuellt sett minskat med mer än en fjärdedel. Siffror av detta slag ger enligt föreningens mening ej belägg för behov av större förändringar. Särskilt stor vikt synes utredningen ha fäst vid det förhållandet att av de under 1975 anhållna, totalt 26.700 personer, 5.200 eller 16 % icke blivit åtalade på grund av att brott icke kunnat styrkas. Utredningen har härom uttalat, att bedömningen av brottsmisstankens styrka visserligen är vanskelig vid tiden för anhållandet men att den i undersökningen framkomna frekvensen av fall då bedömningen i efterhand visat sig felaktig icke kan anses godtagbar. Enligt föreningens mening är det nämnda procenttalet icke åtalade inte anmärkningsvärt. Beviskravet för anhållande – i princip sannolika skäl – är ju ett annat än beviskravet för åtal – fulla skäl. Vid tidpunkten för åtalsprövningen kan ju i många av de aktuella fallen bevisningen fortfarande innefatta sannolika skäl utan att den räcker till för åtal. Bevisläget vid anhållningsbeslutets fattande har bedömts korrekt men den fortsatta utredningen har därefter ej lyckats frambringa den bevisning som erfordras för åtal. Därtill kommer att de fall, som innefattas

i siffran 16 %, icke blivit närmare analyserade. Vid en undersökning som gjorts på åklagarmyndigheten i Göteborg har det konstaterats att i cirka en fjärdedel av fallen åtal ej skett på grund av att målsägandena återkallat angivelse beträffande olaga hot (fällande dom har då ej kunnat påräknas eftersom målsägandens medverkan inte kunnat emotses) och misshandel på enskilt område (åtal har i sådana fall ej ansetts påkallat ur allmän synpunkt). I andra fall, t.ex. vid utredningar om narkotikabrott, kan det efter kort tids utredningsarbete visa sig att det saknas resurser att fortsätta utredningen beträffande dem, som befinner sig i periferin. Den grövre brottsligheten måste prioriteras.

Mot bakgrund av det anförda hävdar föreningen att det nämnda grundmaterialet icke ger anledning till så genomgripande förslag som dem utredningen framlagt.

Avslutningsvis vill föreningen än en gång påpeka att ett realiserande i huvudsak av utredningens förslag skulle komma att innebära kraftigt minskade möjligheter för polis- och åklagarmyndigheterna att på ett effektivt sätt bekämpa kriminaliteten. Den redan låga uppklaringsprocenten för många brott skulle komma att sjunka ytterligare. Vidare anser föreningen att de statsfinansiella konsekvenserna av förslaget icke blivit realistiskt uppskattade. Som tidigare påpekats är behovet av nya åklagartjänster för lågt beräknat. Det kan på goda grunder antas att även kostnaderna i övrigt beräknats för lågt.

Föreningen Sveriges länspolischefer: Sedan nuvarande regler om tvångsmedel tillkom har hela vår kriminalpolitik genomgått väsentliga förändringar. Antalet polisanmälda brott har dock ökat markant. Även om tillämpningen av tvångsmedlen i vissa delar utvecklats på annat sätt än som var avsett har tillämpningen alltjämt kommit att stå i överensstämmelse med de principer som vårt rättssamhälle har ställt upp för lagföringen.

Under samma tid har också polisväsendet förändrats. En förbättrad polisiär organisation genomfördes 1965 då polisen förstatligades. Polisen har tillförts ökade resurser. Betydande rationaliseringar av polisarbetet har genomförts. Utbildningen på alla nivåer inom polisen har förbättrats. Beroende främst på kriminalitetens ökning har emellertid den relativa effektiviteten i lagföringen minskat. Utvecklingen har gått därhän att polisen måste lämna allt fler anmälda brott utan någon som helst åtgärd. Uttrycket i procentantal klarar polisen numera upp färre brott. Samtidigt har brottsligheten på senare tid ändrat karaktär och blivit alltmer komplicerad och svår att angripa. En förskjutning har också skett av vad som anses vara allvarlig brottslighet.

Avgörande för den effektivitet som gäller i lagföringen är förutom tvångsmedlens utformning främst polisens resurser att utreda brottsligheten. Tvångsmedlen anger ramarna för bl.a. polisens befogenheter. Så till vida finns det en gräns för den önskade effektiviteten i fråga om tvångsmedlens utformning att dessa inte i något fall får gå utöver vissa grundläggande principer. Utredningen synes emellertid inte i tillräcklig grad ha beaktat kravet på samhällsskydd under lagföringen. Det måste också vara en princip i ett rättssystem att vårt rättssystem skall skydda allmänheten, de oskyldiga. Enligt föreningens uppfattning finns det under nu rådande förhållanden inte någon som helst anledning att sänka samhällets ambitionsnivå i kampen mot brottsligheten. Någon påtaglig brist i det nu gällande systemet har inte heller påvisats.

Eftersom utredningens förslag innebär att effektiviteten i lagföringen

och samhällsskyddet under lagföringen minskas på ett äventyrligt sätt avstyrker föreningen förslaget i stort. Föreningen biträder det särskilda yttrande som Erlandsson och Morath avgett och vill därutöver anförda följande.

Det statistiska material som utredningen presenterat är mycket intressant men torde i vissa delar kunna tolkas olika.

Som bevis på att bedömningen i efterhand visat sig felaktig pekar utredningen på att åtal ej skett enär brott ej kunnat styrkas i 16 % av anställningsfallen. Av dessa siffror torde man endast kunna dra den slutsatsen att åklagaren i dessa fall inte funnit tillräcklig bevisning för en fällande dom föreligga.

Vad avser det förhållandet att ungefär var femte häktad person inte döms till frihetsberövande påföljd torde ibland just den omständigheten, att häktning har skett, åberopas i domen som ett skäl varför allmänpreventionens krav på en frihetsberövande påföljd kan frångås.

Med de inledningsvis anförda synpunkterna om effektiviteten och samhällsskyddet i lagföringen menar föreningen att förslaget givits alltför snäv utformning. Något avgörande skäl varför en ändring av nuvarande regler bör ske har inte lagts fram.

— — — — —

Förutom de effektivitets- och skydds-skäl som talar för att häktningen behålls enligt nuvarande regler bör också något om den enskildes situation under häktningen anges. Häktning – och anhållande – innebär för många ett avbrott inte bara i en pågående brottslighet utan också i en nedbrytning av hans person på grund av missbruk av narkotika eller alkohol. Socialutredningen har i sitt slutbetänkande godtagit den principiella ståndpunkten att ingen över 18 år skall vårdas mot sin vilja utom med stöd av lagen om sluten psykiatrisk vård. I socialutredningen har som grund därför uttalats bl.a. att samhällets skyddsbehov får komma fram i annan lagstiftning. Erfarenheten från den praktiska polisverksamheten visar att häktningen – och anhållandet – i vissa fall även fyllt ett socialt behov och har därför varit positiv för den enskilde. Möjlighet att ge den häktade grundläggande läkarvård finns under denna tid.

Föreningen Sveriges polischefer: Inledningsvis kan konstateras att föreningen mycket starkt motsätter sig den påtagliga ensidighet som präglar betänkandet till förfång för tredje mans intresse. Föreningens bedömning är att det närmast framstår som stötande för det allmänna rättsmedvetandet att lagöverträdarens intressen helt står i blickpunkten under det att tredje man – som redan nu känner betydande otrygghet till såväl person som egendom – får se sina berättigade intressen lämnade i stort sett därhän. Vad beträffar det nuvarande anhållningsinstitutets ersättande med ett mer kortvarigt förfarande är föreningens samlade bedömning den att ett genomförande innebär bl.a. uppenbara risker ur rättssäkerhetssynpunkt. Härutöver kan konstateras att ett realiserande av förslagen i betänkandet skulle få i det närmaste absurda konsekvenser i vad avser behov av resurser för personalökning och anskaffning av ändamålsenliga lokaler.

— — — — —

Mot bakgrund av det ovan anförda avstyrkes utredningens förslag. Föreningen vill dock peka på behovet av partiella reformer för att ernå än större effektivitet och smidighet i förundersökningsarbetet. En sådan revidering synes utan allt för stor omgång kunna genomföras efter det att berörda myndigheter lämnats tillfälle avge sina önskemål beträffande punktinsatser.

Nedre Norrlandssektionen (Föreningen Sveriges polischefer): I direktiven till häktningsutredningen har departementschefen mycket starkt understrukit vikten av att tillämpningen av de straffprocessuella tvångsmedlen så långt möjligt bringas i samklang med de riktlinjer som har dragits upp för det kriminalpolitiska reformarbetet. Han anför vidare, att dessa tvångsmedel bör ges en utformning som harmoniserar med samhällets reaktioner i övrigt mot dem som lagförs för brott, enär detta är viktigt såväl ur rehabiliterings- som integritetsskyddssynpunkt.

Denna ensidiga fokusering på den misstänkte, hans rätt till integritetsskydd och självförverkligande har tyvärr i allt för hög grad varit vägledande för utredningens arbete. Man har således i sin stora iver att harmonisera tvångsmedlen med kriminalpolitiken glömt bort de berättigade krav på personlig integritet, rätt till skydd för liv, hälsa och egendom som allmänheten i gemen måste få ställa på rättssamhället.

De straffprocessuella tvångsmedlen utgör en av hörnstenarna i vår straffrättskipning och är en väsentlig förutsättning för att i någon mån hålla den tilltagande brottsligheten på acceptabel nivå. Det kan inte vara rimligt, att man samtidigt med den pretentiösa satsningen på brottsbekämpningens område som idag äger rum omöjliggöra detta arbete genom en urvattning av tvångsmedlen. Denna urvattning som föreslagits av utredningen kommer utan tvekan att göra straffrättskipningen ineffektiv, vilket i sin tur betyder en accelererande brottsutveckling.

Det kan tänkas att straffrättskipningen brister i en del avseenden och att exempelvis ett alltför stereotypt anställningssystem utformats genom åren. Men lagstiftningen bör om så är fallet – vilket utredningen inte tillfredsställande påvisat – kunna skärpas genom partiella ingrepp i nuvarande lagstiftning i stället för att behöva uppleva en så total revision som förslaget innebär.

Norra Norrlandssektionen (Föreningen Sveriges polischefer): I direktiven till utredningen redogör departementschefen i någon mån för nuvarande personella straffprocessuella reglers bakgrund. Bl.a. återges motiven i SOU 1938:44 s 298 till införandet av recidivfaran som ny häktningsgrund. Dåvarande utredning, som byggde på erfarenheterna av brottsligheten under 30-talet, framhöll som en praktisk nödvändighet, att skydd måste beredas den som hotas av brottsliga handlingar från misstänkts sida, och föreslog därför att häktning skulle kunna ske vid risk för fortsatt brottslig verksamhet. Sedan 30-talet har brottsutvecklingen till dags dato fått en skrämmande utveckling såväl vad avser ökningen av antalet brott som beträffande brottens alltmer brutala och råa karaktär. Dagens gärningsman torde även i en jämförelse med 30-talets kunna beskrivas som avgjort mer hänsynslös och förslagen. Om man undersöker förmögenhetsbrottens utveckling från 30-talet fram till dags dato – brottsgruppen är intressant ur den synvinkeln att departementschefen i direktiven närmast skjuter in sig på denna grupp – visar det sig att dessa brott står för den absolut största ökningen. Det är också beträffande dessa brott som inslagen av en ökad hänsynslöshet och förslagenhet är mest markant. En jämförelse mellan epoken av den samhällsekonomiska skada dessa brott orsakar torde göra bilden än mer skrämmande.

Markant för det kriminalpolitiska reformarbetet under 60- och 70-talet har varit den iver med vilken man omhuldat gärningsmannens integritetsskydd och rehabilitering. Reformen som tagit sikte på att stärka skyddet för tredje man har lyst med sin frånvaro så till den milda grad att man näs-

tan glömt bort att rättssamhällets huvuduppgift är att skydda den laglydiga allmänheten. Föreliggande utredning är ett utmärkt exempel härpå. Såväl i direktiven som i utredningen föreslås åtgärder som framförallt tar hänsyn till den misstänktes integritetsskydd. De skador för tredje man, som utredningen med öppna ögon konstaterar blir en följd härav, hänvisar man lättvindigt till "att andra åtgärder måste till för att tillvarata samhällsintresset och samhällsskyddet". Som tjänstemän, som har till uppgift att upprätthålla allmän ordning och säkerhet, kan vi i längden inte acceptera detta ensidiga synsätt. Redan nu måste vi erkänna att de rättsvårdande myndigheterna inte kan garantera ett rimligt grundskydd för medborgaren. Bevisen härpå är många. Efterfrågan på enskilda vaktbolags tjänster bara ökar och risken är stor att olika former av medborgarkårer bildas för att skydda liv och egendom. Den alltmer hårda attityden från gärningsmännens sida samt känslan av att "det inget tjänar till" gör att det är stora problem få vittnen eller målsägande att träda fram och vittna.

Mot denna bakgrund finner sektionen utredningens förslag i hög grad verklighetsfrämmande. Att i en tid av alltmer ökad brottslighet med beklämmande låg upplärningsprocent och där brottsligheten karaktäriseras av ökande hänsynslöshet föreslås åtgärder som ytterligare skulle försvåra de rättsvårdande organens möjligheter att uppdaga och beivra brott är närmast att anses som ansvarslost.

Med hänsyn till att riksåklagarens undersökning rörande tillämpningen av reglerna om anhållande och häktning i hög grad varit incitamentet till utredningsuppdraget, borde utredningen mera kritiskt ha granskat denna undersökning. Betecknande för undersökningen är att den framförallt är kvantitativ. Undersökningen säger inget om den anhållnes eller häktades personliga förhållanden. Bristen gör sig mest gällande när utredningen diskuterar risken för fortsatt brottslig verksamhet som häktningsgrund. Erfarenhetsmässigt kan sägas, att i de fall denna grund åberopats rör det sig så gott som 100-igt om misstänkta som dömts ett flertal gånger för brott och klart manifesterat sin ovilja att rätta sig efter de normer samhället uppställt. Riksåklagarens utredning visar inte heller på att nuvarande regler missbrukats. Utredningen vågar sig emellertid på att okritiskt påstå att reglerna i viss mån missbrukats. Som skäl för detta påstående anför man disproportionen mellan det stora antalet anhållande och antalet häktade. Det är förvånande att utredningen inte istället dragit den uppenbara slutsatsen att orsaken närmast berott på noggranna utredningar som resulterat i klarläggande beträffande misstankarna och undanröjande av kollusionsfaran. Skäl till häktning har också i många fall förfallit när den misstänkte överlämnats till annan samhällsvård. Härigenom har rättssäkerheten på ett tillfredsställande sätt kunnat tillvaratas.

— — — —

Sektionen avstyrker således utredningens förslag framförallt av följande skäl.

- Förslaget skulle få en förödande effekt på möjligheterna att upplära brott.
- Förslaget tar inte i tillräcklig grad hänsyn till samhällsskyddet och skyddet för tredje man.
- Förslaget strider mot det allmänna rättsmedvetandet och inbjuder ungdomen till en ökad likgiltighet för rättssamhället.
- Förslaget bygger på tankar och idéer som i stort saknar förankring i verkligheten.
- Om nuvarande effektivitetsnivå skall bibehållas hos de rättsvårdande

organen fordras för förslagets genomförande mycket större resursförstärkingar än utredningen föreslår, vilket knappast kan accepteras under nuvarande ekonomiska situation.

– Förslaget innebar i vissa delar påtaglig försämring av rättssäkerheten.

– För ett stort antal personer innebär förslaget, att rättsvårdande organ inte längre skulle kunna genom ingripanden bryta den onda brotts spiral de befinner sig i.

Svenska polisförbundet: I betänkandet läggs huvudvikten vid omtanken om den personliga integriteten för den misstänkte med hänvisning till att andra åtgärder måste till för att tillvarata samhällsintresset och samhällsskyddet. Ett mildare synsätt på samhällsskydd kan väntas få stark negativ konsekvens med återverkningar som redan i nuläget kommit till uttryck på skilda sätt.

Utredningen tar enligt vår mening föga hänsyn till tredje mans situation i sammanhanget. Vi anser att detta är ett förbiseende som inte kan accepteras. Rättssamhället är till för att i första hand skydda den laglydiga allmänheten (tredje man) som ju är den som främst drabbas av kriminaliteten i form av överfall, rån, inbrott, misshandel, vandalism etc.

Det är ju också ett faktum att det många gånger är problem få vittnen att träda fram och vittna. Orsakerna är bl.a. den rädsla för repressalier som vittnena känner och där vi måste beklaga att dagens samhälle och polis inte räcker till för att garantera säkerhet för den enskilde. Vidare känner många vittnen personligt obehag när de i vittnesbåset många gånger misstänkliggörs av främst försvarsadvokaterna i dessas försök att få vittnena att framstå som mindre trovärdiga.

Tredje man drabbas ju hårt av kriminaliteten i form av allt högre och allt snabbare ökade försäkringskostnader som drabbar dem eftersom brottsutvecklingen är sådan den är i dag.

Risk föreligger därför att det skapas ett misstroende mot såväl myndigheter som samhälle och deras förmåga att sörja för samhällsskyddet och den vanliga människans integritet som ju också kränks genom brottsliga angrepp.

Ur ett sådant misstroende riskerar man uppkomsten av olika former av medborgarskydd, där man genom gemensamma insatser försöker verka för skydd av liv och egendom. Företag och enskilda, som har ekonomisk möjlighet, har redan nu skaffat sig skydd genom ordningsvakter eller väktare.

Svenska polisförbundet anser att konsekvenserna av utredningsdirektiven dragits för långt. Detta har resulterat i en allför omfattande revision av bestämmelserna samt att nödvändig hänsyn icke tagits till effektiviteten i rättskipningen och samhällsskyddet.

Riksåklagarens undersökning tyder inte heller på att nuvarande regler missbrukats. Utredningens konstaterande att ett stort antal anhållanden gjorts utan åtföljande häktningsframställan måste rimligtvis uttydas så att rättssäkerheten kunnat tillvaratas i en noggrann utredning som utmynnat i ett fastläggande om att misstankar varit obefogade eller att bevis saknats i målet. I många fall kan den som varit anhållen överlämnas till annan samhällsvård och med anledning härav har häktningsframställan icke gjorts.

— — — — —

Kommer utredningens förslag att genomföras innebär detta en genomgripande förändring av polisens arbetsmetoder, arbetsmiljö och totala resursutnyttjande.

— — — — —

Utredningens förslag, som innebär avsevärda begränsningar i möjligheterna att använda personella tvångsmedel vid utredning om brott, läggs fram vid en tidpunkt, då vi har i huvudsak följande situation inom rättsvården:

– Brottsligheten är större än någonsin och det finns en klar tendens till brutalisering av brotten mot person och egendom, en utveckling mot allt mer komplicerad och ofta organiserad ekonomisk brottslighet, en mycket omfattande och i stora avseenden okontrollerad narkotikahandling samt mycket starka och berättigade krav på effektiva ingripanden mot miljöbrott.

– Domstolar och polisen har stora svårigheter att genomföra huvudförhandlingar och förundersökningar i brottmål på grund av att klientelet struntar i att inställa sig på kallelse.

– Kriminalavdelningarnas arbetsbalanser är mycket besvärande och man måste göra långtgående prioriteringar, vilket medför att en betydande del av allt grövre brottsanmälningar aldrig blir bearbetade.

Med skärpa vill vi framhålla att i en utredning som "Häktning och anhållande" som på ett sådant påfallande sätt berör den enskilde polismannens motivation för sitt arbete och arbetsmiljö ska polisens personalorganisation vara representerad. Detta för att förhindra att intrycket av utredningen i sin helhet blir att det är ett hastverk utan kontakt med verkligheten.

Svenska polisförbundet avstyrker således – med undantag av förslagen om lekmanamedverkan och försvarsadvokats inträde – utredningens förslag.

Svenska polisförbundet vill också instämma i det särskilda yttrande som avgivits av Erlandsson och Morath.

Föreningen Sveriges frivårdstjänstemän: Inledningsvis vill föreningen anföra att den finner utredningens förslag vara positiva när det gäller att anhållandetiden förkortas: att kraven skärpes för anhållande/häktning när "recidivrisk" återopås; att överklagningsmöjligheterna förbättras och att offentliga försvarare inkopplas tidigare i rättsprocessen än vad som nu är praxis.

Övervakarnas riksförbund: Även om alltså vissa detaljer i förslaget kan ses som positiva, anser Övervakarnas riksförbund att utredningens förslag i stort inte kommer att förändra något för våra klienter. Lagförslaget kommer främst att kunna utnyttjas av de socialt anpassade genom de begränsningar som ges och utslagningsmekanismen kommer därigenom att verka ännu kraftigare.

SAK: SAK anser att gripande, anhållande och häktning inte bör ske i större omfattning än vad kravet på effektivitet i lagföringen påfordrar.

SAK företräder den uppfattningen att nuvarande lagstiftning inom området borde ge garantier för att oskäligen ingripanden mot en för brott misstänkt person inte sker. Därest till exempel häktning på grund av risk för fortsatt brottslighet sker i för stor utsträckning – som utredningen syns mena – torde detta mera bero på tillämpningen av lagen än på brister i densamma.

SAK begränsar sitt yttrande över utredningens förslag till att i huvudsak omfatta de avsnitt som direkt berör kriminalvården.

De s s förinnan vill föreningen anmäla att den biträder de synpunkter som polismästaren Bengt Erlandsson och länsåklagaren Axel Morath framfört i särskilt yttrande till betänkandet.

Vad gäller betänkandets behandling av frågor med avseende på kriminalvårdssektorn vill föreningen först med skärpa reagera mot uttalandet på sidan 137, sista stycket, i betänkandet: "Någon vård eller behandling äger däremot inte rum under häktningstiden." Att så lakoniskt avfärda den verksamhet som dagligen bedrivs inom kriminalvårdens häkten måste uppfattas som kränkande för inte endast häktespersonalen utan även för tillsynsmyndigheten och dessutom bland annat innebära ett underkännande av intentionerna i den nya lagstiftningen (SFS 1976:371 den 20 maj 1976) om behandling av häktade och anhållna m.fl.

SAK vill förvisso inte använda vård- och behandlingsaspekten som ett argument för häktning av individualpreventiva skäl men då utredningen hävdar att häktning generellt innebär ökade risker för den misstänktes hälsa och utveckling, måste föreningen ifrågasätta om de sakkunniga jämte experterna försummat att sätta sig in i den verksamhet av medicinskt, psykiatrisk och social karaktär som bedrivs i häktena. Föreningen nöjer sig emellertid att beträffande det i föregående stycke anförda citatet betrakta det som lapsus calami.

SAK har i olika sammanhang haft tillfälle påtala statsmakternas och myndigheternas slapphet och handlingsförlamhet vad beträffar vidtagandet av effektiva åtgärder för att bekämpa giftmissbruk, främst det av narkotika. Föreningen konstaterar nu med oro hur utredningen genom direktiven i det närmaste befriats från att befatta sig med alkohol- och drogproblematiken. Denna komplexa fråga anses vara förbehållen endast socialutredningen. SAK kan inte acceptera ett sådant "fögderitänkande" och beklagar bristen på ett övergripande synsätt, särskilt då det gäller att komma tillrätta med missbruk som genom dess förödande skadeverkningar utgör ett hot mot ett stort antal företrädesvis unga människors hälsa och sociala gemenskap. Frågan är alldeles för viktig för att få bollas mellan rättsvårdens och socialvårdens bord.

Föreningen skyddsvärnet i Stockholm: Häktning är en synnerligen djupt ingripande åtgärd och borde därför tillgripas endast i de fall syftena med tvångsingripande inte kan tillgodoses på annat och för den misstänkte skonsammare sätt.

Som framgår av betänkandet tillgrips för närvarande dock frihetsberövande i form av häktning i betydande omfattning. En av anledningarna här till torde vara att för de vuxna misstänkta inte finns något alternativ. I nuläget kan inte inom frivården den betryggande övervakning ordnas som enligt 24 kap 3 § rättegångsbalken möjliggör för den misstänkte att vistas i frihet. Det är skyddsvärnets uppfattning att skulle en sådan övervakning i betryggande former kunna ordnas, skulle redan med nuvarande regler domstolar och åklagare i en hel del fall finna att häktning kunde underlåtas. Det många gånger otillfredsställande frihetsberövandet som häktningen idag utgör kunde enligt skyddsvärnets åsikt inte obetydligt minskas om frivårdsorganen erhöll resurser för ordnandet av en betryggande övervakning.

Svenska skyddsförbundet: Svenska skyddsförbundet ansluter sig i hudsak till de av utredningen framlagda förslagen. Särskilt finner förbundet förslaget om tillsynshem tilltalande. Förbundet ansluter sig dock till polismästare B. Erlandssons och länsåklagare A. Moraths synpunkter på att utredningsförslaget inte ger polis och åklagare rimlig tid för att i ett inledande skede göra det utredningsarbete som behövs.

LO: Utredningen föreslår i betänkandet åtgärder, som skulle komma att innebära att antalet häktningar och anhållanden minskas. LO delar helt

uppfattningen att sådana åtgärder är nödvändiga och att antalet frihetsberövanden bör begränsas till situationer då de är påkallade av kravet på effektivitet i lagföringen och samhällsskydd under lagföringstiden.

Sammanfattningsvis anser LO, att utredningens förslag --- bör läggas till grund för lagstiftning.

Statsansäddas förbund: Utredningen föreslår i betänkandet åtgärder som skulle komma att innebära att antalet häktningar och anhållanden minskas. Förbundet delar helt uppfattningen om nödvändigheten av sådana åtgärder och att antalet frihetsberövanden begränsas till situationer påkallade av kravet på effektivitet i lagföringen och samhällsskydd under lagföringstiden. Som förbundet kommer att visa i det följande är emellertid utredningens förslag på denna punkt ej acceptabelt.

Förbundet vill slutligen framhålla att behovet av åtgärder för att minska antalet häktningar och anhållanden är så stort att ytterligare överväganden bör göras för att finna andra medel att nå ett sådant resultat.

TCO: TCO ställer sig bakom huvudprinciperna i de framlagda förslagen. Organisationen vill emellertid starkt understryka att en förutsättning för att de föreslagna reformerna skall kunna genomföras är att erforderliga personalresurser samt övriga resurser i form av lokaler etc ställs till förfogande. Om polisen och kriminalvården inte får erforderliga personalresurser faller förslagen helt. Ett genomförande av utredningens förslag innebär en genomgripande förändring av bl.a. polisens arbetsmetoder, arbetsmiljö och totala resursutnyttjande. Ett grundläggande krav ur arbetsmiljösynpunkt är att polisens lokaler byggs om för att anpassas till den nya ordningen. En sådan åtgärd måste effektueras innan lagen träder i kraft. ---

SACO/SR: Det är givetvis angeläget att man så mycket som möjligt begränsar de allvarliga ingripanden mot människors integritet som anhållande och häktning innebär, och även för övrigt värnar om en fullgod rättssäkerhet för de misstänkta. Ur dessa synpunkter är utredningens förslag välkomna. Vissa av dem är också välmotiverade och förefaller realistiska, medan andra väcker betänkligheter.

När det gäller de individualpreventiva skälen som grund för häktning baserar utredningen delar av sitt resonemang på ett tvångsomhändertagande enligt sociallagstiftningen. Med hänsyn till det pågående remissarbetet över socialutredningens slutbetänkande och de ställningstaganden rörande tvångsåtgärder, som härvid kommer att ske, går det ej att ta ställning i denna fråga för närvarande.

SACO/SR biträder dock utredningens syn på att häktning ej kan motiveras utifrån enbart individualpreventiva grunder. En sådan åtgärd kan som utredningen fastslår ej leda till någon förbättring eller rehabilitering.

I dessa fall bör därför åklagarväsendet och polismyndigheten åläggas en obligatorisk skyldighet att informera den socialvårdande myndigheten, varvid en eventuell lämplig frivillig vårdåtgärd kan möjliggöras.

Vidare anser SACO/SR att en kort häktningstid någon gång kan vara en bättre inledning till skyddstillsyn än anstaltsbehandling. Det är därför tveksamt om häktning aldrig bör komma ifråga vid tilltänkt frivårdspåföljd (sid 156). Observera att "grava missbrukare av alkohol och narkotika" enligt utredningen inte skall tas emot på tillsynshem.

Riksförbundet Narkotikafritt samhälle: Vi ansluter oss till en början helt till vad experterna Erlandsson och Morath i till betänkandet som bilaga I

fogat särskilt yttrande har uttalat. De synpunkter på vad ett genomförande av utredningens förslag kan väntas medföra för möjligheterna att säkerställa brottsutredning och lagföring, som däri har anförts, präglas av en mycket realistisk uppfattning om de konsekvenser, som måste befaras uppkomma, om man så avsevärt, som utredningen har föreslagit, beskär möjligheterna till anhållande och häktning för att därigenom minska antalet frihetsberövanden.

Vi vill ifrågasätta om de skäl utredningen framfört för sitt förslag står i rimlig proportion till de negativa verkningarna för andra medborgares säkerhet och kostnaderna för landet.

Sammanfattningsvis finner vi att förslaget genomförande kommer att inverka mycket menligt på möjligheterna att lagföra de för brott misstänkta, vilket i mycket stor utsträckning torde inverka menligt på möjligheterna att rehabilitera narkotikamissbrukarna. Vi finner det svårförståeligt att polisen skall arbeta från ett ogynnsammare utgångsläge om de medtagit en misstänkt som är drogpåverkad än om denne inte varit drogpåverkad. Slutligen leder förslaget genomförande till icke obetydliga kostnadsökningar, vilka beräknats alltför optimistiskt av utredarna. Vi finner det angelägnare att använda dessa pengar till annat än till att avsevärt reducera säkerheten för det överväldigande flertalet medborgare.

2 Proportionalitetsprincipen

RA: Utredningens förslag att lagfästa den s.k. proportionalitetsprincipen tillstyrks. Det kan visserligen hävdas att denna princip följer av häktningsreglernas utformning redan enligt nu gällande rätt (se t.ex. 24 kap 1 § sista stycket RB). Som jag inledningsvis har anfört bör reglerna om straffprocessuella frihetsberövanden utformas efter en avvägning mellan den enskildes och det allmännas intressen. Vid denna intresseavvägning bör särskild hänsyn tas till den förväntade påföljden. Riktmärket bör vara att häktning förbehålls de fall när brottet i det konkreta fallet kan antas förskylla frihetsberövande påföljd. För att undvika att häktning tillgrips när endast villkorlig dom eller skyddstillsyn kan förväntas torde en uttrycklig regel som tar sikte på disproportionen mellan det straffprocessuella frihetsberövandet och påföljden för brottet vara av värde.

Överåklagaren i Göteborgs åklagardistrikt: En ytterligare utvidgning av vad utredningen benämner "proportionaliteten" är ej önskvärd. En lämplig intresseavvägning kan redan ske med tillämpning av gällande lagstiftning. Utredarna håller ej heller här isär att syftet med tvångsmedlen och straffpåföljderna är helt olika.

Tvångsmedlens ändamål är att säkerställa rationell förundersökning och lagföring samt tillgodose den omedelbara skyddsaspekten, under det att påföljderna skall syfta till den dömdes rehabilitering och stödja den allmänna laglydnaden. Välgrundade häktningsskäl föreligger således många gånger även om den slutliga påföljden blir en skyddstillsyn. För övrigt kan påpekas att domstolarna kan utdöma skyddstillsyn för brottslighet som i och för sig skulle ha resulterat i ovillkorligt frihetsstraff, med motivering att hänsynen till allmän laglydnad redan blivit tillgodosedd genom att den dömden varit häktad under utredningstiden. Allmänpreventionen kunde i

dess fall, om utredningens förslag ginge igenom, framtvunga domar på frihetsstraff.

Länsåklagarmyndigheten i Stockholms län och Gotlands län: Häktning är enligt nu gällande lag inte obligatoriskt. Detta uttrycks genom att RB 24:1 använder uttrycket "må — — — häktas".

I praxis har man i detta uttryckssätt funnit stöd för att tillämpa häktning på ett sådant sätt att direkt stötande effekter ej uppstår. Som exempel kan nämnas att häktning inte sker eller får fortbestå i fall där utredningen kan antas bli eller visar sig vara onormalt tidskrävande.

Utredningen föreslår nu en särskild regel om proportion mellan olägenheten för den häktade å ena sidan och sakens beskaffenhet och den antagliga påföljden å andra sidan.

Som framgår av det föregående kan hänsyn i nu avsedda fall tas till de särskilda förhållandena även med stöd av nuvarande lagstiftning. Detta gäller även hänsynstagande till antaglig påföljd.

Mot en särskild regel om sådant hänsynstagande har jag intet att erinra. Regeln bör emellertid inte särskilt nämna att avseende skall fästas vid den påföljd som kan antas följa. Dels är valet av påföljd många gånger svår att förutsäga och felbedömningar i detta avseende kan leda till olyckliga resultat, dels kan andra faktorer vara väl så viktiga som påföljdsfrågan när det gäller att avgöra om häktning ter sig rimligt i en viss situation.

Bättre vore att föreskriva att hänsyn skall tas till "sakens beskaffenhet och omständigheterna i övrigt". Detta skulle lämna lagtillämpningen önskvärt utrymme att beakta alla de faktorer som kan tänkas spela in.

Länsåklagarmyndigheten i Kopparbergs län: Även om jag icke anser mig kunna biträda förslaget till ändring av reglerna rörande återfallsrisk som häktningsgrund bör någon begränsning av antalet häktningar på denna grund kunna ernås genom tillämpning av den föreslagna proportionalitetsregeln i 3 §. Härigenom vinnes också en anpassning till domstolarnas praxis beträffande påföljden vid återfall.

Länsåklagarmyndigheten i Älvsborgs län: Som ovan anförts tillstyrks föreslagna formuleringen i paragrafens första stycke. Emellertid betyder detta icke att jag instämmer i uttalandet i betänkandet att häktning i allmänhet inte bör ske om påföljden väntas bli kriminalvård i frihet eller bara kortare frihetsstraff. Om ej häktning — eller anhållande, som ju enligt utredningen förutsätter fulla häktningsskäl — kan ske i den stora mängd av brottmål, där kriminalvård i frihet eller kortare frihetsstraff kan förväntas, även om alldeles tydlig återfallsrisk, flyktfara eller kollusionsrisk föreligger, kommer sannolikt den brottsutredande verksamheten att försvåras och upplklaringsresultatet bli än sämre än för närvarande.

Svea hovrätt: Redan av nu gällande lagregler beträffande häktning måste anses följa att en intresseavvägning skall göras mellan brottets beskaffenhet, väntad påföljd i det enskilda fallet och det lidande och obehag som häktning innebär för den misstänkte. Utredningen har föreslagit att en uttrycklig regel om intresseavvägning skall inskrivas i lagen. Hovrätten ifrågasätter om en lagregel så allmänt hållen som den föreslagna lämnar någon egentlig ledning för lagtillämpningen. Däremot tillstyrker hovrätten att ett stadgande införes, att tillsyn eller anmälningsskyldighet i stället för häktning skall användas, om skäl för häktning förekommer men syftet kan tillgodoses genom tillsyn eller anmälningsskyldighet.

Stockholms tingsrätt: Utredningen föreslår lagfästandet av en proportionalitetsprincip, enligt vilken häktning inte får ske om därigenom skulle uppstå missförhållande mellan, å ena sidan, olägenheten för den misstänk-

te och, å andra sidan, sakens beskaffenhet och den påföljd som kan antagas följa å brottet. En sådan princip torde redan nu allmänt beaktas i praxis. Principen framstår för övrigt som självklar. Om man däremot, såsom uttalas i betänkandet, i denna princip lägger, att häktning inte skulle kunna ske då den väntade påföljden är kriminalvård i frihet eller ett helt kort fängelsestraff måste man anses ha gått för långt. Visserligen kan dessa fall ofta ge anledning till återhållsamhet med frihetsberövanden, men det finns likväl situationer då häktning måste kunna ske. Ett exempel härför är då frihetsberövande tillgrips för att avbryta en pågående seriebrottslighet och avlägsna den misstänkte ur en för honom skadlig omgivning. Att avstå från häktning i ett sådant fall vore otillbörligt även mot den misstänkte själv, enär han då kunde fortsätta att samla på sig brott och för varje nytt brott riskera straffskärpning. Ehuru det självfallet inte kan beaktas vid beslutet om häktning kan häktning dessutom i vissa fall öka möjligheterna att ådöma kriminalvård i frihet. Så kan exempelvis ske då påföljden av hänsyn till allmän laglydnad normalt borde bestämmas till ett kortare fängelsestraff men då individualpreventiva skäl talar för en icke frihetsberövande påföljd. Även om det sålunda kan te sig som en överloppsgärning att lagfästa en princip som redan tillämpas i praktiken vill tingsrätten inte motsätta sig att så sker under förutsättning att principen inte ges den vidsträckt tolkning som utredningen föreslagit.

Göteborgs tingsrätt: I det nu aktuella avsnittet förordar utredningen införandet av en proportionalitetsprincip, som innebär att domstolen i det enskilda fallet skall göra en intresseavvägning mellan å ena sidan olägenheten för den enskilde och å andra sidan sakens beskaffenhet och den påföljd som kan följa på brottet. En proportionalitetsprincip finner tingsrätten rimlig. Däremot kan tingsrätten inte instämma i utredningens beskrivning av hur en sådan bestämmelse skall utformas och tillämpas. Tingsrättens bedömning av olika inverkan omständigheter torde framgå av det föregående. I bedömningen måste ingå även en värdering i det enskilda fallet av risken för flykt, kollusion eller återfall och av samhällets intresse av att risken inte förverkligas. En proportionalitetsprincip med sådant innehåll torde tillämpas redan idag.

— — — — —

Tingsrättens uppfattning om utredningens förslag rörande brottets svårhetsgrad vid recidivrisk (avsnitt 10.2.2) och om tillsynens ineffektivitet gör att tingsrätten inte kan instämma i uttalandet på s 156 ö om tillämpningen av proportionalitetsprincipen.

Polisstyrelsen i Malmö polisdistrikt: Den föreslagna proportionalitetsprincipen synes i sak endast innebära en kodifiering av vad som redan tillämpas i praxis. Av det skälet saknar den föreslagna bestämmelsen nämnvärt praktiskt värde. Utredningen menar, att häktning inte skall ske när man kan förvänta villkorlig dom, skyddstillsyn eller kortare frihetsstraff. Det måste av naturliga skäl finnas möjlighet att anhålla och häkta misstänkta personer på grund av flykt- eller kollusionsfara även när påföljden kan tänkas bli ett kort frihetsstraff. Lika uppenbart är att man skall kunna tillgripa anhållande och häktning även i sådana fall då man räknar med att den misstänktes situation vid tiden för huvudförhandlingen kan ha ändrats så att kriminalvård i frihet bedöms vara den lämpligaste reaktionen. Man har här exempelvis den stora gruppen missbrukare och vanebrottslingar på förmögenhetsbrottsens område. Det bör i lagen klargöras att proportionalitetsprincipen inte utgör hinder mot häktning i nyssnämnda situationer.

Det kan inte uteslutas att samhällsskyddet i viss mån blir eftersatt om

proportionalitetsprincipen drivs för långt. Konsekvenserna därav kan bli att en lagbrytare, som manifesterat omfattande tidigare kriminalitet och visat klara återfallstendenser, bara skall kunna häktas om det nya brottet är så allvarligt att det bör leda till fängelse. Därmed skulle man faktiskt kunna hamna i den omöjliga situationen att behovet av häktning på grund av risk för fortsatt brottslig verksamhet gör att det nya brottet bedöms allvarligare än vad som eljest skulle bli fallet. BRÅ vill varna för att förutsättningarna för häktning på detta sätt kopplas till ett framtida val av frihetsstraff för brottet. Tvärtom kan just häktningen och det obehag som den misstänkte härigenom utsätts för på grund av brottet vara ett skäl för att döma till annan påföljd än frihetsstraff.

BRÅ anser att det aktuella brottets art och svårhetsgrad är en viktig omständighet vid prövningen av om häktning skall kunna tillgripas vid recidivrisk. I denna bedömning måste också vägas in om brottet utgör återfall i samma slags brott. Vilka brottskategorier som bör kunna föranleda häktning måste grundas på kriminalpolitiska värderingar. De straffsatser som bestäms för brotten kan i viss mån sägas spegla det straffvärde som de åsatts. Anser man att frihetsberövande tvångsmedel i många fall inte kan undvaras med hänsyn till samhällsskyddet och de brottsförebyggande aspekterna, får man acceptera att de används även när andra påföljder än fängelse kan komma att följa på brottet.

Utredningen synes i och för sig inte heller tveka mot att tillgripa frihetsberövande tvångsmedel vid brott som tillmätts relativt lågt straffvärde. Detta framgår av att häktning nära nog automatiskt skall ske, om någon som ställts under tillsyn inte följer givna föreskrifter avseende kontrollen. Man kan i verkligheten räkna med att frihetsberövande på detta sätt kommer att tillgripas i många fall som sekundärt tvångsmedel.

Ledamoten Arne Nygren (BRÅ): I den del av yttrandet som handlar om proportionalitet och grunderna för häktning anser jag inte att BRÅ tagit hänsyn till utredningens statistik och enkätundersökningar, vad gäller riskerna för återfall i brott. Redan i direktiven påtalades att praxis i detta avseende synes ha gått vida längre än lagstiftningen menat. Detta bekräftas också av den enkätundersökning utredningen presenterar. Den i särklass vanligaste häktningsgrunden har varit recidivfara, som redovisas som ensam grund för 32 procent av besluten och i kombinationer med flykt- och recidivfara i ytterligare 34 procent av besluten – d.v.s. totalt i 76 procent av fallen. Recidivfara torde med andra ord oftast vara en rent slentrianmässig bedömningsgrund, och det är enligt min mening olyckligt att BRÅ så ingående och så ofta återkommer till detta som motiv i sitt utlåtande. Jag anser att en bidragande orsak till denna utveckling varit att domstolarna saknat effektiva och realistiska alternativ till häktning. Jag menar, i likhet med utredningen, att häktning på denna grund sker i allför stor utsträckning. Den borde begränsas till de fall där det från samhällsskyddets synpunkt är oundgängligen nödvändigt att ingripa med frihetsberövande. Liksom vid straffmätning och påföljdsval är det under lagföringen från rent specialpreventiva synpunkter motiverat att tillgripa frihetsberövande i sådana fall där det föreligger risk för fortsatt allvarlig brottslighet. Om brottsligheten däremot inte är av svårare art än att villkorlig dom eller skyddstillsyn kan komma ifråga eller att ett kortvarigt frihetsstraff kan förutses anser jag inte att risk för fortsatt brottslighet som regel ska föranleda ett så allvarligt ingrepp i den personliga integriteten som häktning.

Av detta följer att jag inte delar BRÅs uppfattning och resonemang beträffande recidivrisken utan hävdar att antalet häktningar på grund av risk för fortsatt brottslighet bör kunna begränsas avsevärt.

Rättegångsutredningen: Vi tillstyrker förslaget att i lagtexten införa bestämmelser om att den olägenhet som ett frihetsberövande i form av häktning innebär måste stå i proportion till brottets beskaffenhet och den förväntade påföljden. I stor utsträckning torde den föreslagna bestämmelsen endast motsvara vad som tillämpas redan idag. Vi anser det dock angeläget att man modifierar uttalandet i betänkandet (s 140) att häktning i allmänhet inte bör få ske när den förväntade påföljden är villkorlig dom, skyddstillsyn eller ett kortare fängelsestraff. Det torde ibland kunna vara påkallat med häktning på grund av recidivfara, även om man vid häktningsförhandlingen har anledning tro att det vid huvudförhandlingen kan komma att finnas skäl att överväga kriminalvård i frihet. Som exempel kan nämnas att den misstänkte är narkotikamissbrukare och får tillfälle till avgiftning under häktestiden, att häktningen avbryter en pågående seriebrottslighet eller att den misstänkte avlägsnas från en för honom skadlig miljö. Vidare måste det i vissa situationer te sig stötande med hänsyn till kravet på effektivitet i lagföringen att sakna möjligheter till frihetsberövande i fall av påtaglig flyktfara eller kollusionsfara, enbart därför att exempelvis ett kortare frihetsstraff kan påräknas.

Sveriges domareförbund: Utredningen inför en allmän regel för prövning av häktning, en proportionalitetsprincip. Häktning må ej ske om däri-genom skulle uppstå missförhållande mellan, å ena sidan, sakens beskaffenhet och den påföljd som kan antagas följa å brottet. Utredningen syftar såvitt framgår främst på sådana fall, där icke frihetsberövande påföljd kan väntas följa. Emellertid finns i allmänhet på förundersökningsstadiet inte tillräcklig utredning för en säker bedömning av påföljden. Det bör även beaktas, att det såsom tidigare påpekats inte sällan förhåller sig så att icke frihetsberövande påföljd kan godtagas just mot bakgrund av att den tilltalade varit häktad viss tid. Vad som menas med "sakens beskaffenhet" annat än som grund för påföljden är svår fångat. Likaså är uttrycket "olägenhet för den misstänkte" inte alldeles lätt att väga in. Skall det bedömas objektivt eller med hänsyn till den misstänktes personliga förhållanden från fall till fall? Enligt utredningens förslag kan det bli så att olägenheten för en bostadslös och arbetslös anges vara mindre än exempelvis för en person, som ansvarar för skötseln av ett företag. Även i fall där uppenbar flyktfara eller kollusionsfara föreligger kan olägenheten vara stor och påföljden väntas bli jämförelsevis ringa. Följden av utebliven häktning kan då i realiteten bli att samhället uppger att låta vissa brott följas av någon påföljd; när lagföring skall ske är den misstänkte utom räckhåll eller bevisen förvanskade.

Att orimlig disproportion inte får föreligga mellan säkerhetsingripande och sak torde redan nu gälla utan något uttryckligt stadgande. Vad utredningen föreslår är så diffust och allmänt hållet, att det närmast framstår som en välment truism. Förbundet anser att det föreslagna stadgandet som onödigt och missvisande icke bör upphöjas till lag.

Utredningen föreslår i detta sammanhang även ett stadgande med innebörd att – om skäl till häktning förekommer men syftet kan tillgodoses genom tillsyn eller anmälningsskyldighet – sistnämnda tvångsmedel skall användas. Även detta framstår som en självklarhet. Förbundet motsätter sig dock inte ett sådant stadgande.

Föreningen Sveriges åklagare: 24:3 första stycket föreslås ändrat på det sättet att reglerna om restriktivitet när det gäller häktning av unga, sjuka och havande kvinnor ersätts med en särskild regel om att proportion skall föreligga mellan å ena sidan den olägenhet för den misstänkte som häktning skulle orsaka och å andra sidan sakens beskaffenhet och den antagliga påföljden.

Redan enligt gällande lag kan vid avgörande av häktningsfrågor hänsyn tas till de särskilda förhållandena. I 24:1 används uttrycket *må* häktas. I praxis har också detta uttryckssätt tillämpats så att häktning ej skett om därigenom stötande effekter uppstått. Vanligt är att häktning ej sker eller får fortbestå om utredningen förväntas bli eller visat sig vara onormalt tidskrävande. Föreningen anser därför att proportionalitetsbedömning i praxis sker i nödvändig omfattning. Dock vill föreningen inte motsätta sig en särskild regel om sådant hänsynstagande. Regeln bör emellertid inte särskilt nämna att avseende skall fästas vid den påföljd som kan antas följa. Påföljdsvalet är många gånger svårt för att inte säga omöjligt att förutsäga. Vidare kan andra faktorer vara väl så viktiga när det gäller att avgöra om häktning är en rimlig åtgärd i en viss situation. Bättre vore att föreskriva att hänsyn skall tas till "sakens beskaffenhet och omständigheterna i övrigt". Detta skulle lämna lagtillämpningen önskvärt utrymme att beakta alla de faktorer som kan tänkas spela in.

Föreningen Sveriges länspolischefer: Enligt föreningens uppfattning tillämpas denna princip redan nu.

Övervakarnas riksförbund: Det kommer även i fortsättningen att vara så att de som redan är utslagna i samhället i fortsättningen kommer att drabbas av häktning. Utredningen föreslår att det i lagen skall införas uttryckliga bestämmelser som skall innehålla att häktning inte får ske om påföljden för brottet kan förväntas stanna vid kriminalvård i frihet eller ett mycket kortvarigt fängelsestraff. Vi uppfattar denna del av förslaget som mycket positivt.

SACO/SR: SACO/SR anser det vara riktigt att ett så allvarligt ingripande som häktning skall stå i rimlig proportion till brottets art och tilltänkt påföljd (24 kap 3 § RB). Likaså att mindre ingripande tvångsmedel om möjligt bör prövas i första hand. Även vid dessa måste man emellertid kräva att påståenden om recidivrisk eller fara för undanhållande är väl underbyggda. Införande av mindre ingripande tvångsmedel än häktning får inte leda till att det totala användandet av restriktioner vidgas.

3 Alternativ till häktning

3.1 Tillsyn

RÅ: De av utredningen föreslagna reglerna om tillsyn vid recidivrisk och anmälningsplikt vid flyktfara utgör värdefulla komplement till häktningsreglerna. Jag kan i huvudsak godta dessa förslag. Däremot kan jag inte biträda förslaget att inrätta särskilda tillsynshem. Enligt *min mening* är det principiellt oriktigt att vissa misstänkta skall bli föremål för straffprocessuellt tvångsmedel därför att de är socialt avvikande. Att ordna inkvartering i dessa fall får anses vara en allmänt samhällelig uppgift som det får anses närmast ankomma på de sociala myndigheterna att fullgöra. Följderna av att till särskilda tillsynshem sammanföra påtagligt brottsbenägna personer har inte berörts i betänkandet. Utredningens förslag i denna del är överhuvud inte tillräckligt genomarbetat och bör inte föranleda lagstiftning. Utfallet av det s.k. Sundsvallsförsöket manar inte till efterföljd. Det kan i avslutning här till framhållas att tvångsmedel aldrig får användas av hänsyn till myndigheternas bekvämlighet. Den misstänktes sociala situation bör inte särskilt beaktas vid valet av tvångsmedel.

För att möjliggöra en bättre anpassning till förhållandena i det enskilda fallet skulle man som alternativ till de av utredningen föreslagna tillsynshemmen kunna tänka sig en ordning som innebär att den misstänkte vistas på häktet endast under viss del av dygnet. Han skulle om möjligt också i förekommande fall beredas tillfälle att fortsätta sitt arbete och eventuellt också besöka sin familj. Härigenom uppnår man – utan att ett helt nytt tvångsmedel behöver tillskapas – samma fördelar som de av utredningen föreslagna tillsynshemmen avses medföra. Häktning viss del av dygnet borde också kunna användas vid övriga häktningsgrunder när förhållandena i det enskilda fallet medger det. Den nu skisserade ordningen skulle medföra att häktningsinstitutet bättre skulle kunna anpassas till förhållandena i det särskilda fallet. Samtidigt skulle övergången mellan häktning och alternativen till häktning bli mera nyanserad. Fördelarna ur kostnadsynpunkt är uppenbara.

Överåklagaren i Göteborgs åklagardistrikt: Såsom utredarna beskrivit innebörden av begreppet "tillsyn" utanför tillsynshemmen verkar det knappast vara fråga om en sådan i ordets språkliga betydelse. Tillsynens syfte uppges vara att förhindra fortsatt brottslig verksamhet genom att tillsynsmannen kontrollerar, att den misstänkte fullgör föreskrifterna att vara tillgänglig på viss plats under viss tid som regel ej mer än "ett par timmar". Denna form av tillsyn kallas "effektiv", men får anses ha föga preventivt värde eftersom dygnet har 24 timmar och då tillsynen ej får kombineras med föreskrifter innefattande krav på skötsamhet eller förbud mot missbruk av alkohol eller narkotika eller i övrigt förbud mot handlingar eller beteenden som allmänt är ägnade att medföra risk för återfall. Även om föreskrifterna kompletteras med krav och förbud av antytt slag är kontrollmöjligheterna i det närmaste obefintliga.

— — — — —

Skall fortsatt brottslig verksamhet effektivt förhindras genom "tillsyn" måste det vara fråga om en synnerligen ingripande övervakning, som framförallt har till uppgift att tvinga den misstänkte att leva under ordnade förhållanden vad gäller arbete och bostad samt avstå från narkotika och alkoholmissbruk. En sådan övervakning synes mer lämplig som påföljd än för att trygga en utredning i brottmål. Många misstänkta kommer att utebli från förhör och får då häktas med det arbetsbortfall och den merkostnad mellanspelet krävt. Förslaget att införa tillsyn avstyrks. Vid detta ställningstagande finns ej heller skäl att införa någon anmälningsskyldighet (RB 25:2).

Länsåklagarmyndigheten i Stockholms län och Gotlands län: Den som är föremål för utredning som avser brott av allvarlig art har erfarenhetsmässigt en sänkt motståndskraft mot frestelsen att begå nya brott. Återfall i brott efter ett tillsynsbeslut skulle enligt förslaget normalt leda till häktning. Det kan mot bakgrund härav ifrågasättas om det föreslagna systemet verkligen skulle leda till färre häktningar. Det är risk för att enda skillnaden blir att häktningarna kommer att avse andra kategorier av lagöverträdare än de som blir häktade enligt nuvarande system, d.v.s. de som begår lindrigare men till antalet större brott skulle bli häktade i större omfattning än f.n. Detta torde inte vara avsikten med förslaget.

För egen del avstyrker jag f.n. förslaget om tillsyn såsom ett i rättegångsbalken inskrivet särskilt institut, utgörande ett alternativ till häktning.

Länsåklagarmyndigheten i Kopparbergs län: Förslaget ger upphov till tveksamhet i olika hänseenden.

Länsåklagarmyndigheten i Älvsborgs län: Såsom jag ovan framhållit finner jag ej skäl att minska möjligheterna att häkta vid återfallsrisk på sätt utredningen föreslagit. Detta utesluter icke att det kan vara anledning att diskutera införandet av andra alternativ till häktning än de som nu finns i form av övervakning enligt 24 kap 3 §. Detta kan gälla vissa fall där idag häktning tillgripes, men också fall där häktningsskäl formellt föreligger men häktning undvikes, enär åklagare eller domstol finner att häktning vore en alltför ingripande åtgärd. Tillsynsinstitutet kan därigenom leda till att förordnande om tvångsmedel totalt sett ökar.

Svea hovrätt: En förutsättning för att domstolarna i större utsträckning skall kunna förordna om tillsyn i stället för häktning är att tillsynsinstitutet vekligen fungerar effektivt och framstår som ett realistiskt alternativ till häktning. Hovrätten vill starkt understryka vikten av att de tillsynsmän som förordnas är tjänstemän med uppgift att kontrollera den misstänkte och anmäla missbruk av tillsynen från den misstänktes sida till åklagare eller domstol. En lagändring bör inte träda i kraft förrän organisationen av tillsynshem och tillsynsmän utbyggs i sådan omfattning att den fungerar på ett tillfredsställande sätt.

Hovrätten över Skåne och Blekinge: Den utformning utredningen har givit tillsynsinstitutet kan hovrätten i stora drag ansluta sig till. Det gäller också det sanktionssystem som utredningen föreslår skall kunna tillgripas om den misstänkte undandrar sig den kontroll som tillsynen förutsätter (25 kap 9 §). Utredningen uttalar att föreskrift som skall förenas med tillsyn i *många fall* bör kunna få formen av en anmälningsskyldighet från den misstänktes sida (s 160). Eftersom syftet med tillsynen är att förhindra fortsatt brottslighet, är det enligt hovrättens mening viktigt att den misstänkte blir föremål för effektiv uppsikt. Om det angivna syftet skall tillgodoses, får huvudregeln emellertid inte bli att vederbörande enbart åläggs anmälningsskyldighet. I stället måste denna vara en intensiv övervakning med krav på mycket tät kontakt mellan den misstänkte och den särskilt förordnade tillsynsmannen. Hovrätten vill inte utesluta att i vissa fall enbart en anmälningsskyldighet kan vara tillräckligt för att avhålla vederbörande från att begå nya brott. Tillsyn i denna form kommer i praktiken inte att skilja sig från det självständiga *institutet anmälningsskyldighet* som utredningen föreslår som alternativ till häktningens grundens flyktfara (25 kap 2 §). Sistnämnda förhållande föranleder hovrätten att ifrågasätta om inte tillsynsinstitutet skulle vara ett tillräckligt alternativ till häktning vid såväl flyktfara som recidivfara. Det synes hovrätten onödigt att belasta regelsystemet med ett självständigt institut avseende anmälningsskyldighet, när uppenbarligen samma syfte som detta institut skall fylla kan nås inom tillsynsinstitutets ram.

Beträffande tillsynsinstitutet har hovrätten slutligen en erinran av formell art. Benämningen tillsyn ger enligt hovrättens mening associationer till påföljdssystemet. Det vore olämpligt om tillsyn skulle uppfattas som en påföljd. Det kan i detta sammanhang erinras om att BRÅ i sin rapport 1977:7 föreslår en ny påföljd benämnd tillsyn som ungefär skall motsvara dagens skyddstillsyn. Likaså finns anledning fästa uppmärksamheten på ungdomsfängelsutredningens aviserade förslag till tillsynsdom. Hovrätten vill därför ifrågasätta om inte uttrycket *uppsikt* vore en mera adekvat benämning (se t.ex. 35–37 §§ utlänningslagen).

Stockholms tingsrätt: Den kontroll, som den under tillsyn ställde skulle bli föremål för, skulle emellertid i huvudsak inskränka sig till att han med

en eller annan dags mellanrum kontrollerades i sitt hem av en tillsynsman eller att han ålades att tillbringa nätterna i ett tillsynshem. En på så sätt anordnad tillsyn torde inte i någon högre grad kunna hindra brottsbenägna personer från att fortsätta sin brottsliga verksamhet. Det lär heller inte vara svårt för den misstänkte att dölja den fortsatta brottsligheten för den som utövar tillsynen. Tillsyn kan med hänsyn till detta inte anses vara ett tvångsmedel lämpat för personer med mera makerad brottslig läggning. Visserligen skall anhållande eller häktning få ske om den som ställts under tillsyn återfaller i brott. Detta skulle emellertid i praktiken innebära, att åklagaren eller domstolen i många fall nödgades besluta om en tillsyn, som redan från början framstod som verkningslös, för att först då den misstänkte återfallit och detta uppdragats kunna inskrida med anhållande eller häktning. En sådan omgång vore utan förnuftig mening.

Om tingsrätten sålunda ställer sig avvisande till tanken på tillsyn beträffande personer med klar brottsbenägenhet vill tingsrätten inte bestrida att viss form av tillsyn förtjänar övervägas såsom ett alternativ till häktning i fråga om andra, vilkas brottsbenägenhet är mer måttlig eller vilka av hälso- eller likande särskilda skäl lämpligen ej bör häktas. Det framstår stundom som en brist i nu gällande lagstiftning att för denna kategori icke ha annat tvångsmedel att tillgå än övervakning enligt 24 kap 3 § 1 st RB. I dessa fall kan säkerligen det överhängande häktningshot varmed utredningen förknippat tillsynen tänkas bidra till att de berörda avstår från vidare brottslighet. Mot ett efter sådana linjer utformat tillsynsförfarande har tingsrätten inte något att invända.

Sammanfattningsvis konstaterar tingsrätten i de frågor som nu genomgåts, att utredningens förslag om minskade möjligheter till häktning vid recidivfara inte kan godtagas men att det förtjänar att övervägas att införa möjlighet att ställa misstänkta personer under någon form av tillsyn i sådana fall där en dylik åtgärd med fog framstår som tillräcklig för att avhålla från fortsatt brottslighet.

Göteborgs tingsrätt: Tingsrätten har redan inledningsvis understrukt vikten av att alternativ skapas till häktning. Utredningen anser sig i tillsynsinstitutet, som syftar till att förhindra brottslig verksamhet, ha funnit ett sådant alternativ. Tingsrätten kan dock inte inse hur en föreskrift för den misstänkte att vid vissa tidpunkter vara tillgänglig exempelvis i bostaden eller på arbetsplatsen i någon utsträckning skall kunna förhindra återfall i brott ens om föreskriften följs. Enligt tingsrättens mening saknas all grund för utredningens bedömning att den misstänkte "blir föremål för en effektiv uppsikt" genom en sådan föreskrift, kontrollerad "varje eller varannan dag". En intagning på tillsynshem av det slag som utredningen förordar torde inte ha större effekt.

Tingsrätten avstyrker att utredningens förslag om tillsyn genomförs och att häktning används som påföljd inom ett tillsynssystem vid överträdande av föreskrift, om ett sådant system trots allt skulle komma till stånd.

Med hänsyn till den allvarliga kritik som tingsrätten riktat mot utredningsförslaget i denna del anser sig tingsrätten inte ha anledning att närmar sig gå in på vad utredningen i övrigt anför i ämnet.

Domstolsverket: Förutsatt att erforderliga resurser verkligen avdelas för tillsyn kan detta institut säkerligen ersätta häktning i många fall. Beträffande en stor grupp misstänkta kan det emellertid inte ske. Beträffande sådana misstänkta som är alkohol- eller narkotikaberoende och som begår brott för att få pengar till inköp av alkohol eller narkotika skulle tillsynen ofta bli

ett slag i luften. Detta gäller särskilt om man inte anser det lämpligt att placera dem på tillsynshem. Utredningen har ansett att ordningen på tillsynshemmen skulle störas i alltför hög grad om detta klientel placeras där. Domstolsverket delar den uppfattningen. Utredningen anser att man måste nöja sig med övervakning genom tillsynsmän i dessa fall. Enligt domstolsverkets mening måste emellertid slutsatsen bli att häktning skall få ske när tillfredsställande tillsyn inte kan anordnas.

Ledamoten Sven-Inge Söderberg (domstolsverket): Tillsynsinstitutet med möjligheter till frivillig social rehabilitering bör vara tillämplig även för alkohol- och narkotikamissbrukare. När grövre alkohol- eller narkotikamissbruk föreligger ger utredningens förslag genom uttrycket "liknande farlig beskaffenhet" i 24 kap 2 st möjlighet till häktning vid befarat återfall i brott p.g.a. missbruket.

RPS: De personer som enligt utredningens förslag skall bli föremål för tillsyn är erfarenhetsmässigt svårkontrollerade och saknar oftast motivation för efterlevnad av föreskrifter. I realiteten torde tillsyn inte medföra hinder för fortsatt brottslig verksamhet. Ej heller intagning i tillsynshem torde komma att utgöra något hinder i nu nämnt avseende. Även utredningen synes hysa vissa tvivel inför förslaget, då den infört ett moment av hot om omedelbar häktning av den misstänkte om denna åsidosätter i samband med tillsynen lämnade föreskrifter.

Polisstyrelsen i Göteborgs polisdistrikt: Redan i dag vet man att bland de till skyddstillsyn dömda är återfallsprocenten hög. Utredningen synes inte ha presenterat några vägande skäl för att det föreslagna institutet tillsyn skulle ge en bättre effekt i detta avseende. Den föreslagna tillsynen genom besök i bostaden och i synnerhet på arbetsplatsen (s 158) kommer säkerligen med fog av den som drabbas av sådan tillsyn att uppfattas som ett kraftigt ingrepp i den personliga integriteten.

Polisstyrelsen är medveten om att den dragna parallellen mellan skyddstillsyn och den föreslagna tillsynen ej är adekvat. Det bör dock framhållas att angelägenheten av att undvika fortsatt brottslighet är lika hög om inte högre vid den föreslagna tillsynen som vid påföljden skyddstillsyn.

Polisstyrelsen i Malmö polisdistrikt: Polisstyrelsen ställer sig som tidigare nämnts negativ till förslaget om minskade möjligheter till häktning vid recidivfara. Polisstyrelsen vill ändå något kommentera utredningens förslag till alternativ till anhållande och häktning vid fara för fortsatt brottslig verksamhet. De personer som enligt förslaget skulle komma att bli föremål för tillsyn är erfarenhetsmässigt svårkontrollerade och i avsaknad av motivation för lämnade föreskrifters efterlevnad. Det är förvånande att utredningen inte tagit något intryck av de resultat som uppnåtts vid anordnande av övervakningstillsyn över den som dömts till skyddstillsyn eller åtnjuter frivård. I realiteten kommer tillsyn inte att medföra något hinder för fortsatt kriminell verksamhet och ej heller kan intagning på tillsynshem väntas få någon nämnvärd positiv effekt. Utredningen synes också hysa vissa tvivel på förslaget och därför infört ett moment av hot om omedelbar häktning av den misstänkte om denne begår nya brott eller åsidosätter i samband med tillsynen lämnade föreskrifter. "Härigenom görs klart att samhället inte tolererar att den som är föremål för lagföring fortsätter sin brottsliga verksamhet."

Kriminalvårdsstyrelsen: De möjliga alternativen till häktning i dag är reseförbud och – beträffande vissa grupper – övervakning. Övervakning innebär, att det frihetsberövande som häktning utgör, ersätts med en av den misstänkte medgiven uppsikt över honom. Erfarenheterna från övervak-

ningsinstitutet är mycket begränsade eftersom sådan övervakning knappast alls förekommer i tillämpningen. Utredningen har inte utrett varför möjligheten till övervakning som alternativ till häktning inte använts i större utsträckning.

Såsom styrelsen inledningsvis anført finner styrelsen det vara angeläget att finna alternativa åtgärder till de personella tvångsmedel som i brottsutredande syfte står till förfogande idag och som innebär ett provisoriskt frihetsberövande. Styrelsen kan emellertid inte tillstyrka utformningen av det föreslagna institutet på de sätt som utredningen tänkt sig. Det framstår som väl optimistiskt att tro på en brottsförebyggande effekt enbart, såsom utredningen föreslagit, genom korta sammanträdanden. Det är nödvändigt att ytterligare resurser tillförs organisationen för att tillsynsinstitutet skall kunna innehålla även positiva hjälpåtgärder.

BRÅ: Utredningens förslag om tillsyn och anmälningsskyldighet ligger som inledningsvis antytts i linje med de idéer om utbyggd kontroll i frihet som aktualiserats i den kriminalpolitiska debatten. Sådan kontroll skall här fungera som alternativ till häktning. De föreslagna tvångsmedlen innebär sålunda att man i erforderlig utsträckning skall kunna begränsa den misstänktes rörelsefrihet utan att behöva tillgripa frihetsberövande. Tillsyn skall enligt föreslaget kunna användas vid risk för fortsatt brottslig verksamhet. Anmälningsskyldighet skall tillgripas när de föreligger flykttfara och den skall eventuellt kunna förenas med reseförbud.

BRÅ ansluter sig i princip till utredningens idéer om alternativa tvångsmedel.

Förslaget att tillsyn skall kunna användas vid brott, för vilket är stadgat fängelse i ett år eller däröver, förefaller väl avvägt. De brott som sålunda faller utanför institutets tillämpning – rena bötesbrott och brott som har böter eller fängelse i straffskalan – kan allmänt betecknas som mindre brott. Den risk för fortsatt brottslig verksamhet som kan föreligga, när någon sätter t.ex. snatteri eller restaurangsnyltning i system, motiverar inte personella tvångsmedel. Det är däremot av stor vikt att det straffrättsliga ingripandet i dessa fall sker så snabbt att det i praktiken inte blir möjligt för den misstänkte att återfalla i brott under handläggningstiden. Är brottslighet av denna art mera omfattande kan det dock finnas skäl att vid en samlad bedömning anse att gränsen för ringa brott passerats, varvid förutsättningar kan finnas för häktning eller tillsyn.

Den aktuella frågan gäller dels vilket tillämpningsområde man i praktiken bör ge åt tillsyn, dels hur detta institut bör utformas.

Med BRÅs förut intagna ståndpunkt bör tillsyn användas i sådana fall då recidivrisken inte bedöms vara så stor att häktning inte kan undvikas. Detta innebär i förhållande till utredningens förslag en begränsning av tillämpningen eftersom utredningen generellt räknar med att tillsyn skall användas i stället för häktning vid brott på vilka inte kan följa fyra års fängelse.

BRÅ anser liksom utredningen att tillsynen inte skall förbindas med andra villkor än en skyldighet för den misstänkte att under bestämd tid vara tillgänglig på viss angiven plats. Institutet måste bygga på kontroll vars intensitet och omfattning är från början bestämd. Om man skall kunna uppnå det avsedda syftet att förhindra fortsatt brottslig verksamhet, måste man räkna med tämligen intensiv kontroll. Självfallet är det i praktiken omöjligt att göra kontrollen så fullständig att recidivrisken helt elimineras, inte ens om tillämpningen av institutet begränsas så som BRÅ förutsätter. Ett vill-

kor för att tillsynen skall kunna fungera som tvångsmedel är också att effektiva åtgärder snabbt kan sättas in när den misstänkte åsidosätter sina skyldigheter.

Tillsynens uppgift bör vara att kontrollera den misstänktes förhållanden under brottsutredningen och tiden för lagföringen i syfte att hålla honom tillgänglig för utredningen och förhindra fortsatt brottslighet. Sådan kontroll bör kunna ske enligt vissa givna regler, oberoende av sociala skillnader bland de misstänkta. En annan sak är att intensiteten i kontrollen kan behöva bli starkare i vissa fall, beroende på att risken för återfall här bedöms vara större än i andra. Häktning som innebär den mest ingripande kontrollen kan inte heller undvaras som primärt tvångsmedel.

Länsstyrelsen i Blekinge län: Som alternativ till häktning och anhållande föreslår utredningen två nya tvångsmedelsinstitut – tillsyn genom kriminalvårdsstyrelsen och anmälningsskyldighet hos polisen. De två nya tvångsmedlen avses ersätta övervakning och reseförbud. Under vissa förutsättningar skall tillsynen förenas med placering i tillsynshem. För att fullgöra tillsynen skall särskilda tillsynsmän förordnas. De föreslagna nya tvångsmedlen kan enligt länsstyrelsens mening knappast bli realistiska alternativ till nuvarande tvångsmedel. Som framgår av yttrandena från polismyndigheterna är man också mycket skeptisk till de nya institutens effektivitet och användbarhet i det praktiska arbetet.

Polisstyrelsen i Karlshamns polisdistrikt: Enligt betänkandet förordas att de processuella tvångsmedlen kompletteras med alternativ till häktning. Detta alternativ skulle vara tillsyn och tillsynshem med kontroll genom särskilda tillsynsmän. Polisstyrelsen kan icke finna alternativet realistiskt, enär kriminalvårdens resurser i dag icke ens är tillräckliga för att kunna tillgodose kraven på en funktionell frivård och tillfredsställande övervakning under permissioner.

Rättegångsutredningen: Som ovan nämnts ställer vi oss negativa till förslaget om minskade möjligheter till häktning på grund av risk för fortsatt brottslighet. Om man behåller nuvarande regler på detta område, hindrar detta emellertid inte att man kan överväga meningsfulla alternativ till häktning. Det föreslagna tillsynsinstitutet förefaller, framförallt genom sin mer genomtänkta och reglerade utformning, i detta sammanhang ha vissa fördelar framför den nuvarande möjligheten till övervakning enligt 24 kap 3 § 1 st RB. Tillsynen torde främst kunna vara av värde i vissa fall där man kan befara att den misstänkte kommer att undandra sig lagföring. Däremot vill vi starkt ifrågasätta om tillsynen praktiskt sett kommer att ha någon större betydelse när det gäller att avhålla misstänkta från fortsatt brottslighet i väntan på lagföringen.

Sveriges domareförbund: Förbundet har mycket svårt att föreställa sig att en sådan tillsyn kan bli ett realistiskt alternativ till häktning vid risk för fortsatt brottslighet. Förbundet vill erinra om att det finns anledning räkna med att många av de misstänkta som kan förmodas bli aktuella för sådan tillsyn redan står under övervakning av samhället, antingen såsom dömda till skyddstillsyn eller såsom villkorligt frigivna. Att ersätta övervakningen med tillsyn eller möjligen låta båda tillsynsformerna löpa jämsides synes verklighetsfrämmande, och detta betraktelsesätt måste även gälla för det fall att den misstänkte intas i tillsynshem. Många brott begås av narkotikaberoende brottslingar och för dessa är drivkraften att begå brott så stark att tillsyn omöjligt kan utgöra ett tillförlitligt skydd mot fortsatt brottslighet. I många fall skulle tillsynen därför endast innebära att häktningen

sköts fram i tiden, medan samtidigt ökad risk uppkom för att den misstänkte skulle ådraga sig ytterligare brottsbelastning.

I detta sammanhang vill förbundet ifrågasätta om inte anmälningsskyldighet i vissa fall kan ersätta häktning också då recidivfara men inte flyktfara föreligger.

Sveriges advokatsamfund: Samfundet godtar principen om tillsyn. Det är emellertid oklart om denna anordning som den beskrivits i utredningen kan fylla sin funktion på ett tillfredsställande sätt.

Föreningen Sveriges åklagare: Så som begreppet tillsyn utanför tillsynshemmen beskrivits i utredningen verkar det inte vara fråga om tillsyn i ordets språkliga bemärkelse. Tillsynens syfte uppges vara att förhindra fortsatt brottslig verksamhet genom att tillsynsmannen kontrollerar att den misstänkte fullgör föreskriften att vara tillgänglig på viss plats under viss tid som regel ej mer än ett par timmar. Tillsynen får ej kombineras med föreskrifter innefattande krav på skötsamhet eller förbud mot missbruk av alkohol eller narkotika eller andra beteenden som är ägnade att medföra risk för återfall i brott. För misstänkta som lever under besvärliga sociala förhållanden föreslås tillsynshem, vars ordningsregler ej bör utformas så att de inkräktar på de intagnas möjligheter att sköta ett arbete eller i rimlig utsträckning disponera över sin fritid. Enligt föreningens mening är det uppenbart att tillsyn sådan den föreslås bedriven utanför tillsynshemmen inte är något verksamt alternativ till häktning på grund av recidivfara.

Föreningen avstyrker sålunda f.n. förslaget om tillsyn såsom ett i rättegångsbalken inskrivet särskilt institut utgörande ett alternativ till häktning. Föreningen anser å andra sidan att förslaget att inrätta tillsynshem och att i övrigt kunna få hjälp av tillsynsmän med vissa övervakande och kontrollerande funktioner inte saknar positiva drag. En möjlighet vore att – åtminstone försöksvis inom någon region av landet – bygga ut en organisation av den art utredningen föreslår. Då skulle inom ramen för nuvarande lagstiftning en försöksverksamhet med en praktisk tillämpning av reglerna i 24:3 om övervakning såsom alternativ till häktning kunna genomföras. Ett sådant försök skulle kunna ge besked om bärigheten i utredningens förslag.

Föreningen Sveriges länspolischefer: Förslaget i denna del är diffust och synes vara otillräckligt utrett.

Nedre Norrlandssektionen (Föreningen Sveriges polischefer): Utredningens förslag att införa tillsyn som ett alternativ till häktning synes vara en ren skrivbordsprodukt utan förankring i det praktiska livet. Förslaget kräver ett enormt behov av omedelbara resurser, som inte inom överskådlig tid skulle kunna tillgodoses.

Lagen om omhändertagande av berusade personer, som tillkom under förutsättning att de berusade omhändertogs inom sjukvårdens ram byggde på liknande orealistiska resonemang. Beträffande denna lag räknar man inte med att kunna tillskapa de behövliga resurserna ens i ett tioårsperspektiv. Det finns därför ingen anledning att återupprepa ett liknande misstag.

Dessutom synes det tveksamt ur principiell synpunkt, att tillskapa ytterligare en tillsynsorganisation vid sidan av redan befintliga. Såväl inom kriminalvårdens, nykterhetsvårdens och barnavårdens som inom den psykiatriska vårdens ram finns idag olika former av mer eller mindre kontrollerande funktioner. Dessa funktioner bör räcka med tanke på att det till övervägande delen är samma klientel som tillsynshemmen är tänkta att betjäna.

Norra Norrlandssektionen (Föreningen Sveriges polischefer): Utredningen förordar att de processuella tvångsmedlen kompletteras med alternativ till häktning som inte skall innebära frihetsberövande men som innefattar långtgående kontroll i form av tillsyn varvid särskilda tillsynsmän skall utses. Man föreslår även att särskilda tillsynshem skall ordnas.

Erfarenheter av tillsyn inom andra områden, t.ex. kriminalvården och samhällsvården är oerhört nedslående i vad avser tillsynens effektivitet som avhållande faktor. Kriminalvården av idag har uppenbarligen inte de resurser som är erforderliga för att klara av tillsynen som kriminalvårdsreformen innebär. Återfall i brott under permissionen och frivård har ökat. Inte ens gentemot detta klientel kan samhället skydda medborgaren i godtagbar grad. Utredningen borde i någon utsträckning ha undersökt nuvarande tillsynsformers effektivitet innan man kommit med förslaget. Då hade utredningen förmodligen själv kunnat konstatera, att förslaget förutsätter en enorm utökning av kriminalvårdens resurser. Ett absolut krav för genomförande av utredningens förslag i denna del är, att tillräckliga resurser tillskapas innan lagen träder i kraft.

Det är föga sannolikt att alternativet tillsyn kommer att medföra mindre antal anhållanden och häktningar.

Med hänsyn till återfallsförbrytarens dokumenterade obenägenhet att rätta sig efter föreskrifter är det mera troligt att antalet anhållanden och häktningar ökar om utredningens förslag accepteras.

Svenska polisförbundet: Att en person av åklagare/domstol erhållit ett föreläggande om tillsyn är verkligen ingen garanti för att vederbörande kommer att avhålla sig från brott. Det nu tillämpade frivårdssystemet inom kriminalvården har ofta visat sig fungera mindre bra, främst därför att många av de till frivård dömda personerna inte har eller kan mobilisera en vilja att avhålla sig från brott.

Enligt utredningens förslag ska den som erhållit tillsyn, omgående också erhålla en tillsynsman. Detta måste komma att innebära någon form av jourverksamhet inom kriminalvården som har ansvaret för tillsynen. Vi ifrågasätter om inte epitetet tillsyn kan komma att få till följd ett större antal häktningar än vad som i dag föreligger. Anledningen till denna vår misstro är att ett fåtal kan komma att följa de föreskrifter som meddelats honom/henne. Vid försummelse av föreskriften kan personen ifråga anhållas och senare häktas.

Den pågående delgivningsutredningen visar också att ett stort antal personer som på något sätt är eftersökta har en benägenhet att vilja hålla sig undan. Med de resurser, som i dag står till polisens förfogande, har det visat sig svårt att på kort tid få tag i eftersökta personer.

Föreningen Sveriges frivårdstjänstemän: Föreningen ställer sig tveksam till införandet av ett "tillsynsinstitut" av det slag utredningen föreslagit.

Föreningen anser att utredningen har en orealistisk föreställning om vad korta kontakter med en tillsynsman kan innebära både av kontroll och stöd. Beskrivningen av tillsynen som "effektiv uppsikt" och "långtgående kontroll" som skall "syfta till att förhindra fortsatt brottslighet" inger felaktiga förväntningar. Varje frivårdare och övervakare erfar snart att det är det långsiktiga pedagogiska arbetet med att påverka den övervakades värderingar, självförtroende m.m. som man i gynnsamma fall kan utträta via en god personlig relation, samt de konkreta förändringar som kan åstadkommas i de sociala förutsättningarna som ger bäst resultat. Tillsynsuppgiften kommer att bli tämligen kortvariga – åtal skall väckas inom en månad – vilket i och för sig är bra men bara ger tillfälle till ytkontakter.

SAK: Beträffande tillsynsinstitutet vill SAK göra en jämförelse med kriminalvårdsanstalternas frigivningspermissioner enligt 33 § KvaL. Under dessa permissioner är den intagne regelmässigt utsatt för kontroll och har föreskrifter om daglig kontakt med företrädare för kriminalvården, lekmanövervakare eller andra konktmän, exempelvis vid arbetsförmedlingarna. Erfarenheten visar att dessa frigivningspermittenter ofta oklanderligt skött de föreskrivna kontakterna på dagtid, medan de nattetid varit engagerade i omfattande brottslig verksamhet i de gamla gängen.

SAK ifrågasätter om föreslagen tillsyn kan bli ett meningsfullt substitut till häktning. Sannolikt kommer det i flertalet fall innebära risker för fortsatt brottslig verksamhet, särskilt vad gäller narkotikaberoende misstänkta. SAK avstyrker därför förslaget om tillsyn.

Med anledning av vad ovan framförts får SAK avstyrka utredningens förslag beträffande tillsyn och dess variant tillsynshem och istället föreslå att ett annat institut, nämligen villkorlig häktning, införs som ett alternativ till häktning.

Parentetiskt vill SAK till slut påtala risken för att begreppsförvirring kan uppstå vid valet av ordet *tillsyn*. I ungdomsfängelseutredningen föreslår man påföljden *tillsynsdom* och inom kriminalvården finns befattningen *tillsynsman* etablerad sedan många år.

LO: För sådana som på sannolika skäl är misstänkta för mindre allvarliga brott bör enligt LOs uppfattning ett sådant tillsynsinstrument införas. Det föreslagna systemet torde kunna fungera väl för denna grupp särskilt som det är utformat med ett häkningshot i fall den misstänkte inte uppfyller kravet på tillgänglighet.

SF: Statsanställdas Förbund har funnit utredningens förslag till nytt tvångsmedel värt att genomföra i vissa fall. För sådana som på sannolika skäl är misstänkta för lindrigare brott och vilka inte förutsättes fortsätta sin brottsliga verksamhet bör ett tillsynsinstrument införas innebärande att den misstänkte är tillgänglig på viss tid och plats. Förbundet förutsätter därvid att vederbörandes sociala situation beträffande bostad och anställning är tillfredsställande. Det föreslagna systemet torde kunna fungera väl för denna grupp framför allt om det är utformat med ett häkningshot i fall att den misstänkte inte uppfyller kravet på tillgänglighet.

SACO/SR: Förslaget om tillsyn kan däremot inte tillstyrkas. Det upplevs som en teoretisk konstruktion med överhängande risk för totalhaveri vid konfrontation med verkligheten. Utredningen har en orealistisk föreställning om vad korta kontakter med en tillsynsman kan innebära både av kontroll och stöd. Även om en person finns tillhands i sin bostad eller infinder sig hos tillsynsmannen varje dag, är han fullt kapabel att bedriva brottslig verksamhet under dygnets övriga timmar. Beskrivningen av tillsynen som "effektiv uppsikt" och "långtgående kontroll" som skall "syfta till att förhindra fortsatt brottslighet" inger felaktiga förväntningar. Varje övervakare och frivårdare vet att det som möjligen kan verka brottsförebyggande i ett övervakningsförhållande är det långsiktiga pedagogiska arbetet med att påverka den övervakades värderingar, självförtroende m.m. som man i gynnsamma fall kan utträta via en god personlig relation samt de konkreta förändringar som kan åstadkommas i hans sociala förutsättningar. Även det senare fordrar god kontakt och tid för motivation och uppföljning. Tillsynsuppdragen kommer att bli tämligen kortvariga – åtal skall väckas inom en månad – vilket i och för sig är bra, men bara ger tillfälle till ytkontakter.

Kombinationen kontroll—hjälp har fått kraftig slagsida i förslaget. Det är bra att ställa krav på den enskilde individen men dessa skall vara avpassade efter individens förmåga och ge utdelning genom att han "lyckas". Krav, föreskrifter eller villkor som bara upplevs som självändamål, trakasserier eller byråkratiskt krångel leder till passivitet eller sabotage. De erbjudanden om hjälp och stöd som tillsynsmannen skall ge kommer på något sätt i dåligt sällskap med en sådan form för kontroll. Eftersom den kurativa kontakten är frivillig kommer den lätt bort medan den misstänkte "under häktningshot" fullgör inställelsen hos tillsynsmannen "var eller varannan dag" eller sitter hemma för inspektion "ett par timmar". Genom att anmälningskyldighet skall användas då man tror att den misstänkte skall medverka, blir tillsyn alternativet för de som redan är negativt inställda till myndigheterna eller har massiva sociala problem.

Utredningen säger heller ingenting om hur de misstänkta totala sociala situation skall bli mindre brottsfrämjande. Den lilla sektor som en tillsynsman (övervakare, frivårdare) råder över spelar förmodligen rätt liten roll. Bostadsbrist, segregation, brist på sysselsättningsmöjligheter, olust, tristess, flykt in i missbruk skapar nya brottslingar medan tillsynsmannen jagar de gamla.

Tillsyn som alternativ till anhållande ter sig av angivna skäl än mindre meningsfullt. — I stället för den olyckliga sammanblandning av närvarokontroll och personlig relation som tillsyn utgör, bör man nöja sig med institutet anmälningskyldighet, i vissa fall utvidgad till skyldighet att bo i tillsynshem.

Kriminalavdelningen (Karlskrona polisdistrikt): Som alternativ till häktning föreslås tillsyn och tillsynshem, som skulle handhas av kriminalvården. Med kännedom om att kriminalvårdsanstalterna fungerar som narkotikacentrals och att kriminalvårdsstyrelsen ej kan förhindra att en stor del av landets grova brottslingar ständigt befinner sig på fri fot efter rymning eller underlåtenhet att inställa sig efter permission måste man hysa starka tvivel på att den föreslagna ordningen skulle fungera.

SAK: I stället för de av utredningen föreslagna alternativen till häktning vill SAK föreslå *villkorlig häktning* som skulle kunna tillämpas för *varje* misstänkt vars sociala förhållanden — bostad, arbete, samhällsfrankning etc — utgör skälig grund för ett mindre ingripande tvångsmedel än vad häktning innebär. Villkorlig häktning skulle kunna förenas med föreskrifter såsom anmälningsplikt hos polismyndighet, reseförbud eller annat villkor. Därest villkorligt häktad skulle bryta mot föreskrifterna eller innebörden i övrigt av den villkorliga häktningen skulle domstol på åklagarens begäran kunna låta den villkorliga häktningen övergå i häktning.

3.2 Anmälningskyldighet

RA: Reglerna om anmälningskyldighet och reseförbud vid flyktfara (25 kap 2 § RB) bör därför på samma sätt som har föreslagits beträffande tillsynsinstitutet vid recidivrisk, begränsas till brott varå kan följande fängelse i ett år eller däröver. Härigenom vinner man dessutom den fördelen att anmälningskyldighet och reseförbud klarare framstår som alternativ till anhållande (jfr 24 kap 3 § andra stycket RB).

Överåklagaren i Stockholms åklagardistrikt: Anmälningskyldighet på det sätt den utformats i betänkandet kan däremot vara ett alternativ till häktning, där det kan befäras att den misstänkte undandrar sig lagföring genom att hålla sig undan vid delgivning, huvudförhandling m.m.

Det finns emellertid anledning att även i sistnämnda avseende ställa sig tveksam till den föreslagna anmälningsskyldigheten. Detta tvångsmedel kan användas vid brott, varå fängelse kan följa och är enligt vad som anförts i betänkandet avsett att användas beträffande personer, som är svåra att anträffa på grund av sin livsföring. Vid överträdelse av anmälningsskyldigheten skall de anhållas eller häktas, om det inte är uppenbart att skäl därtill inte föreligger. Detta förslag ger vidsträcktta möjligheter att anhålla och häkta personer för brott, där tvångsmedel med nu gällande bestämmelser inte kan komma ifråga. Även om det är ett stort problem särskilt för domstolarna med delgivning och med tilltalade som underlåter att inställa sig till förhandling, får man inte enbart se till lagföringens effektivitet. Utredningen motiverar i andra sammanhang många av sina förslag med rätts-säkerhet för den som misstänks för brott, men här lämnar förslaget stort utrymme för skönmässig tillämpning.

Länsåklagarmyndigheten i Kopparbergs län: Med hänsyn till de obegränsade möjligheterna i det moderna samhället att snabbt förflytta sig, den bristfälliga resandekontrollen mellan de nordiska länderna och brottslighetens rörliga karaktär kan jag icke dela utredningens uppfattning att anmälningsskyldighet eller reseförbud är några effektiva alternativ till häktning då det verkligen föreligger flykttfara. Då det är tänkbart att anmälningsskyldighet och reseförbud på grund av särskilda förhållanden i vissa fall kan tänkas fylla samma funktion som häktning, har jag emellertid intet att erinra mot förslaget i denna del.

Länsåklagarmyndigheten i Älvsborgs län: De föreslagna reglerna om anmälningsskyldighet och reseförbud kan i huvudsak accepteras, men de kan enligt min uppfattning ej få så stor betydelse såsom alternativ till anhållande och häktning som föresvävar utredningen.

Svea hovrätt: Hovrätten ifrågasätter om ej möjlighet att meddela reseförbud enligt nu gällande regler, innebärande bland annat att föreskrift kan givas om förbud att lämna viss ort inom riket, bör bibehållas. Det kan nämligen finnas ett visst behov t.ex. ur kontrollsynpunkt av att kunna meddela dylik föreskrift och det är icke uteslutet, att ett reseförbud i vissa fall kan vara tillfyllest för att förebygga fortsatt brottslighet. Enligt hovrättens mening bör de föreslagna tillsynsmännen kunna utnyttjas att i vissa fall fullgöra kontroll enligt bestämmelserna om anmälningsskyldighet. Den nu gällande valfriheten i fråga om föreskrift rörande sättet för fullgörande av anmälningsskyldighet m.m. bör icke borttagas.

Stockholms tingsrätt: Tingsrätten kan inte finna att den föreslagna ordningen skulle innebära vare sig en förbättring eller försämring i förhållande till nuvarande ordning. Det kan visserligen med utredningen sägas, att själva förbudet att lämna anvisad vistelseort i flertalet fall saknar självständig betydelse och att därför skyldigheten att regelbundet anmäla sig hos polisen bör vara den primära förpliktelsen. Tingsrätten menar emellertid, att även det motsatta förhållandet kan förekomma. Särskilt i de fall då den misstänkte lever under ordnade sociala förhållanden kan det vara överflödigt att han fullgör anmälningsskyldighet på polisstation, medan det kan vara välbetänkt att han genom att åläggas reseförbud och fråntas sitt pass förhindras att avvika utomlands. Tingsrätten vill därför föreslå att reseförbud och anmälningsskyldighet skall kunna åläggas oberoende av varandra, sålunda var för sig eller tillsammans allt efter omständigheterna.

Göteborgs tingsrätt: Utredningen har inte redovisat några övertygande skäl för att införa anmälningsskyldighet som ett särskilt tvångsmedel.

BRÅ: BRÅ tillstyrker förslaget om särskilt tvångsmedel vid flykttfara,

s.k. anmälningsskyldighet, och att detta eventuellt skall kunna förenas med reseförbud om flykt utomlands kan befaras. Det är angeläget att kontrollen av dessa tvångsmedel blir effektiv och att sanktioner omedelbart kan sättas in, om anmälningsskyldigheten inte fullgörs eller om misstanke framkommer att den misstänkte avser att lämna landet. Det finns anledning att särskilt uppmärksamma sådana ekonomiska brott som medfört stor vinning för gärningsmannen och där denna kan antas disponera över medel utomlands eller där det eljest föreligger speciell rymningsrisk. Anmälningsskyldighet med reseförbud är ett alternativt tvångsmedel som i sådana fall bör användas med viss försiktighet. I stället framstår många gånger häktning som nödvändigt från effektivitetssynpunkt.

Polisstyrelsen i Karlshamns polisdistrikt: Beträffande kombinationen anmälningsskyldighet – skyldighet att lämna ifrån sig pass vill polisstyrelsen endast påpeka att innehav av pass i dag knappast är en förutsättning för att kunna lämna landet, eftersom gränskontrollen i betydande grad eftersatts.

Rättegångsutredningen: Den föreslagna nyordningen i fråga om anmälningsskyldighet och reseförbud synes i huvudsak röra terminologiska frågor. Vi ser inget skäl att motsätta oss förslaget i denna del, men vill betona att ingen inskränkning bör få ske i möjligheterna att ålägga en misstänkt reseförbud och omhänderta hans pass om det föreligger fara för att han beger sig ur riket.

I detta sammanhang bör uppmärksammas den möjlighet att begränsa giltighetstiden av ett pass, när innehavaren är av rätten ålagd reseförbud, som f.n. finns enligt 14 § passkungörelsen (1940:471). Denna möjlighet lär i praktiken stundom utnyttjas bl.a. i samband med att åklagare lämnar dispens från reseförbud. Enligt förslaget till ny passlag (Ds Ju 1977:3) kan begränsning av passets giltighetstid inte längre ske i dessa fall. Om man vill sträva efter tvångsmedel, som inte är mer ingripande än som i det enskilda fallet är nödvändigt, kan det ifrågasättas om inte nuvarande regler i denna del bör behållas. Det bör i så fall också övervägas om man inte kan utvidga tillämpningsområdet till att avse även reseförbud, som meddelats av åklagare.

Sveriges domareförbund: Som alternativ till häktning vid flyktfara ersätts det nuvarande reseförbudet med anmälningsskyldighet och vid behov förbud att utan tillstånd lämna riket. Skillnaden är inte så stor och den föreslagna ordningen är kanske smidigare.

Föreningen Sveriges åklagare: Emot förslaget att ersätta det nuvarande reseförbudet med en anmälningsskyldighet, vilken – om det kan befaras att den misstänkte beger sig från riket – kan förenas med ett uttryckligt reseförbud har föreningen intet att erinra.

Norra Norrlandssektionen (Föreningen Sveriges polischefer): Utredningens förslag att ersätta nuvarande reseförbud med anmälningsskyldighet hos polisen i normalfallet är enligt vår mening orealistiskt. Med hänsyn till lättheten åtkomma pengar och falska pass samt misstänkta personers ökade benägenhet hålla sig undan torde endast ett fåtal misstänkta sakna praktiska möjligheter att resa från hemorten. Att då slopa reseförbudet, som hittills fungerat tillfredsställande, måste anses vara fel.

Svenska polisförbundet: Det torde inte för utredningen vara helt främmande att det i dagens samhälle är mycket lätt att anskaffa falska pass och då speciellt för den grupp av människor som gjort sig skyldiga till skattebrott och grova förmögenhetsbrott. I nuläget meddelas av åklagare/domstol mycket sällan reseförbud och vi finner ingen anledning att ändra på nuvarande normer.

SACO/SR: Förslaget om anmälningsskyldighet hos polisen som alternativ till häktning eller anhållande biträds. För flertalet misstänkta måste detta vara en acceptabel inskränkning i friheten. Försummelser bör givetvis beivras efter klara och enhetliga regler så att bestämmelserna förstås och respekteras. Det är dock angeläget att eventuella anvisningar utformas så att vederbörlig hänsyn kan tas till de anmälningsskyldigas arbetstider och övriga speciella förhållanden då tider och frekvens fastställs. Man måste också sträva efter enkla rutiner för dokumentation och rapportering så att inte institutet kommer att tyngas av en vidlyftig administration.

3.3 Häktning som sanktion

RA: Starka principiella skäl talar mot att tillgripa anhållande och häktning som remedium (se 25 kap 10 § RB) mot försummelse av anmälningsplikt som har ålagts vid brott som enligt de grundläggande reglerna inte kan föranleda straffprocessuellt frihetsberövande. Härtill kommer att det är angeläget att tillgängliga resurser främst används för att bekämpa den allvarliga brottsligheten. Motsvarande bör enligt min mening även gälla vid användningen av de straffprocessuella tvångsmedlen. Som jag tidigare har framhållit bör även utvidningen av strafföreläggandets tillämpningsområde beaktas.

Länsåklagarmyndigheten i Kopparbergs län: Enär ett åsidosättande av ålagd anmälningskyldighet eller reseförbud enligt förslaget medför att den misstänkte omedelbart skall anhållas eller häktas, vill jag framhålla att en alltför orealistisk tillämpning av dessa substitut för häktning på grund av klienteletts beskaffenhet i likhet med det föreslagna tillsynsinstitutet i värsta fall kan leda till en ökad brottslighet utan att leda till den motsedda minskningen i antalet häktningar.

Länsåklagarmyndigheten i Älvsborgs län: Utredningen anser – utan logiskt samband med sin uppfattning att recidivrisk icke skall utgöra häktningsgrund annat än i särskilt allvarliga fall – att överträdelse av åliggande enligt tillsynen kan föranleda anhållande eller häktning samt vid återfall i regel skall föranleda häktning. Resultatet blir att häktning kan komma att tillämpas för en relativt obetydlig överträdelse av föreskrift, fastän kort dessförinnan beslutats att häktning ej kunnat ske för en massiv brottslighet i förening med en redan tidigare dokumenterad återfallsbenägenhet.

Göteborgs tingsrätt: Fortsatt brottslighet under tillsynstiden eller åsidosättande av föreskrift skall enligt utredningen leda till häktning även om häktningsskäl i övrigt inte tillkommer. Utredningen anser detta häktningsshot utgöra "ett väsentligt inslag i tillsynen". Tingsrätten tror inte att häktningsshotet i de flesta fall har någon självständig betydelse för den som frestas att begå nya brott. I den mån risken för frihetsberövande påverkar handlandet, bör redan det för brottet föreskrivna fängelsestraffet verka avskräckande.

Utredningens förslag om häktningsshot som ett inslag i tillsynen är emellertid också stötande för rättskänslan. Systemet innebär att en misstänkt, som överträder en föreskrift t.ex. om att vistas på en viss plats, skall kunna häktas även om det inte finns risk för fortsatt brottslig verksamhet. Häktningen kommer här att fungera såsom ett straff, som ofta måste upplevas som orimligt hårt. Försöket att kvalificera häktningsgrunden genom angivande att vederbörlig hänsyn skall ha överträtt föreskrift "i väsentlig mån" leder inte till någon annan bedömning. Utredningen synes inte ha haft klart

för sig vilka krav som man ställer på den misstänkte när man begär att han – utan egentligt stöd från samhällets sida – skall under en längre tid sköta sitt arbete, undvika att ta kontakt med "gänget" och annat sådant som i någon form måste ingå i föreskrifterna.

RPS: Det framstår som i hög grad anmärkningsvärt att utredningen, som kritiserat påstått obefogade och onödiga frihetsberövanden, samtidigt förordar häktning utan att "normala" häktningsskäl föreligger.

Polisstyrelsen i Göteborgs polisdistrikt: Jämlikt 25 kap 9 § respektive 10 § förslaget må resp skall den som i vissa fall åsidosätter tillsynsföreskrift resp anmälningskyldighet anhållas eller häktas. Utredningen synes inte ha anvisat något medel för primärt frihetsberövande av dessa personer. Erforderliga regler härom hade på lämpligt sätt bort skrivas in i lagtexten.

Polisstyrelsen i Malmö polisdistrikt: Utredningen som tidigare kritiserat "obefogade och onödiga" frihetsberövanden förordar nu själv häktning utan att normala häktningsskäl föreligger. Enligt förslaget skulle man inte på grund av fara för fortsatt brottslig verksamhet kunna anhålla och häkta en person som vanemässigt begår förmögenhetsbrott medan en person som står under tillsyn kan häktas om han överträder en föreskrift i tillsynen.

BRÅ: Utredningens förslag att den misstänkte i sådana fall omedelbart skall kunna tas i häkte är konsekvent. Troligen kommer dock en sådan åtgärd att ibland uppfattas som alltför drastisk. Man kan nämligen räkna med att många som underkastas tillsyn lever under sådana förhållanden att de har svårt att följa kontrollföreskrifterna, t.ex. därför att de bara har tillfällig bostad, oregelbundna arbetstider, arbete som förutsätter resor osv. Det kommer i så fall alltid att finnas mer eller mindre godtagbara skäl till att de inte kan hålla sig tillgängliga på föreskriven plats och inom given tid. Om hänsyn måste tas till den enskildes invändningar och föregivna hinder i varje särskilt fall försvagas möjligheten att utföra kontrollen. Tvångsmedlet kan då också uppfattas som vagt och verkningsslöst.

Rättegångsutredningen: Förslaget om att häktning kan ske vid överträdelse av föreskrift i samband med tillsyn visar enligt vår mening f.ö. att man i betänkandet anlagt en alltför formell syn på häktningsgrunderna. Förslaget skulle bl.a. få den konsekvensen att häktning på grund av recidivfara inte skulle kunna ske om en person gjort sig skyldig till exempelvis en serie förmögenhetsbrott av "normalgraden", medan han däremot omedelbart skulle kunna berövas friheten på grund av en betydligt mindre allvarlig överträdelse av en föreskrift som meddelats honom i samband med tillsyn.

Övervakarnas riksförbund: Missköter den misstänkte sina skyldigheter enligt tillsynen kan han enligt förslaget häktas trots att häktningsgrunder inte föreligger i övrigt. Vi anser att det är en i det närmaste total uppluckring av förslaget om en "4-års spärr".

Föreningen Skyddsvärnet i Stockholm: Utredningen ger intryck av att hotet om häktning och effektiv kontroll med omedelbar påföljd vid överträdelse av föreskrifter är ägnade att skapa problemfria eller anpassade kriminalvårdsklienter åtminstone fram till dagen för domens avkunnande. Så är säkert inte fallet. Skall utredningens förslag på sikt innebära en minskning av häktningsförfarandet måste alternativet till häktning vara meningsfullt och för samhället och den enskilde framstå som ett bättre instrument i brottbekämpandet än nuvarande former. Skyddsvärnet anser det därför angeläget att behandlingsplanering och genom denna aktuella åtgärder påbörjas så snart kan ske. Härför erfordras att ändamålsenliga resurser finnas att tillgå.

3.4 Huvudmannaskap för tillsyn och anmälningsskyldighet

RÅ: För att inskräpa betydelsen av att tillsynsföreskrifterna efterlevs bör det ankomma på polisen att kontrollera att den misstänkte är tillgänglig resp fullgör ålagd anmälningsskyldighet. Kontroll av detta slag bör även av rent principella skäl ankomma på polisen inte minst med tanke på att den enda sanktion som står till buds vid överträdelse är häktning.

Överåklagaren i Stockholms åklagardistrikt: Utredningen anser att tillsyn är en uppgift som bör anförtros åt kriminalvårdsverket. Det är i princip riktigt. Kriminalvårdsverkets arbetsuppgifter särskilt inom frivården har emellertid ökat under senare år. Det föreligger redan nu stora svårigheter att få resurserna att räcka till. En oroväckande stor del av de personer, som är föremål för frivård, återfaller i brott, vilket uppmärksammats av kriminalvårdsverket.

Länsåklagarmyndigheten i Kopparbergs län: Jag ifrågasätter om en tillsynsverksamhet av detta slag ligger i linje med kriminalvårdens nuvarande funktion i samhället. Med hänsyn till såväl den slutna som öppna kriminalvårdens bristande resurser att under verkställighet hindra att brott förövas av dömda personer finns det skäl att vara mycket pessimistisk beträffande dess möjligheter att nöjaktigt utöva den avsedda tillsynen. Inom det relativt lugna Kopparbergs län har den öppna kriminalvårdens bostäder i viss utsträckning visat sig vara tjuvgömmor. Också narkotikabeslag har gjorts. Under de senaste två åren har två dråp inträffat i sådana lägenheter. I det ena fallet var lägenhetsinnehavaren gärningsman och offret en oskyldig besökare och i det andra fallet föll lägenhetsinnehavaren offer för ett knivhugg från en person som rymt från en öppen anstalt. Av intresse i detta sammanhang är också att häktning på grund av flyktfara yrkats och också av domstolarna bifallits beträffande personer som avtjänat frihetsstraff, t.o.m. i fall då verderbörande avtjänat sitt straff på slutna anstalt. Som bakgrund till yrkandena om häktning i dessa fall kan nämnas att det inträffat att personer som avtjänat straff på slutna anstalt fått permission och rymt i anslutning till att de fått kallelse att inställa sig till huvudförhandling i brottmål.

Oavsett att det med fog kan hävdas att kriminalvårdens första uppgift måste vara att i görligaste mån förhindra brott av personer som avtjänar brottspåföljd, är det uppenbart att den tillsynsverksamhet som utredningen tänkt sig måste bli ytterst personalkrävande. Formerna för den tänkta kontrollerande tillsynen, som utredningen av naturliga skäl inte utformat på något konkretare sätt, måste noga övervägas.

Kriminalvårdsstyrelsen: Vad gäller den grundläggande frågan om vilken myndighet som lämpligen bör administrera ett tillsynsinstitut synes utredningen, utan att dock närmare utveckla skäl härför, ha funnit att detta bör ankomma på kriminalvården. Styrelsen ställer sig tveksam därtill. Det andra tänkta alternativet till häktning – vid sidan av reseförbud – nämligen anmälningsskyldighet, som i praktiken endast i tämligen ringa mån synes skilja sig från tillsyn, har lagts på polismyndigheten. Ifall det likväl skulle framstå som lämpligt att låta kriminalvården ha ansvaret för tillsynsinstitutet vill styrelsen framhålla följande synpunkter.

Tillsynen bygger enligt förslaget på att personal från såväl lokalanstalter, häkten som från frivården skall kunna användas som tillsynsman. Även om antalet häktade och anhållna sjunker kraftigt är personalen vid de allmänna häktena bundna av sina schemabundna arbetsuppgifter. Vårdaren kan omöjligt lämna sin tjänst i korridor eller vaktrum för att samman-

träffa med en klient. Däremot på de stora häktena (Stockholm och Göteborg) kan minskningen av antalet häktade och anhållna medföra att hela avdelningar kan stängas. Först då kan personal lösgöras. Även lokalanstaltternas personal är schemabunden. Anstaltspersonalen erhåller genom häktning utredningens förslag inte någon arbetslindring och kan därför svårigen påläggas flera arbetsuppgifter än vad man redan har idag.

Inte heller när det gäller frivården synes det föreligga möjlighet att utan någon som helst resursförstärkning frigöra personal för nya åligganden. Omfattningen av det nödvändiga resurstillskottet kan inte närmare anges utan måste göras till föremål för noggranna beräkningar. Därvid måste också sådana organisatoriska spørsmål som exempelvis huruvida "tillsynsassistenter" inom storstadsområdena, där antalet tillsynsuppdrag torde bli mest frekventa, skall knytas till häktena eller ev. till något speciellt distrikt, övervägas.

Utredningen har föreslagit begränsade personalförstärkningar till regionkanslierna för att administrera tillsynsinstitutet. Även i detta fall föreligger betydande svårigheter att nu bedöma det merarbete som den nya uppgiften kan medföra och styrelsen vill därför framhålla att genomförandet av förslaget kan aktualisera ytterligare personalbehov.

Föreningen Sveriges frivårdstjänstemän: Den viktigaste invändningen föreningen har mot att tillsynen ålägges kriminalvården är att denna på så sätt tillföres en polisiär uppgift, som enligt föreningens uppfattning ej hör hemma där.

Föreningen anser att en principiell gränsdragning bör göras i myndighetsutövningen mellan å ena sidan polis/åklagare, vilka har att ta befattning med misstänkta personer i ett utredningsskede och intill dess domstol fastställt skuldfråga och avdömt påföljd, och å andra sidan kriminalvården som har att effektuera av domstol ådömd kriminalvårdspåföljd. I denna fråga kan man även peka på att Brottsförebyggande rådet (BRÅ) i sin rapport 1977:7 "Nytt straffsystem" klart skiljer mellan ren kontroll som skall inom ramen för "intensivövervakning" utövas av polisen och vård inom tvångets ram som skall utövas av frivården.

Ett framgångsrikt kriminalvårdsarbete förutsätter ett förtroendefullt samarbete mellan kriminalvårdens myndigheter och dess klienter inom de ramar som tvånget utgör. Om tillsynssystemet som det presenteras i utredningen tillföres kriminalvården skulle det kunna bryta den trend mot ett ökat samarbete inom kriminalvården som utvecklats under många år. Som föreningen har uppfattat utredningens förslag om tillsyn innebär det en repressiv uppgift även om den försetts med möjligheter att lämna frivillig kurativ hjälp.

Utredningen utgår från att tillsyn i första hand kommer att användas för de misstänkta som kan antas erhålla frivård. Om den som erhåller frivårdande påföljd har fått sin första kontakt med frivårdens handläggare i dennes egenskap av en hårt kontrollerande tillsynsman, försämras möjligheterna när det gäller för frivården att bygga upp de förtroendefulla relationer som är nödvändiga för ett framgångsrikt frivårdsarbete inom de ramar som tvånget anger.

Föreningen har här ovan fört en argumentation för att tillsynen ej skall åvila kriminalvården. Föreningen anser istället att tillsynen om den införs bör åvila polisen. Skälet härför är bl.a. följande.

Fram till dess domstol provat skuldfrågan i ett brottmål leder åklagaren

utredningen, fattar beslut i anhållningsfrågan, inger i förekommande fall häktningsframställning och kan själv fatta beslut om tillsyn. Åklagarens agerande är beroende av ett intimt och kontinuerligt samarbete med polisen. När någon ställs under tillsyn blir det nödvändigt att kommunikationerna mellan tillsynsman och åkagare i båda riktningar blir smidiga och utan omgång. En garanti för detta menar vi skulle ligga i att polismyndighet får ansvaret för handhavandet av tillsynen och att polispersonal förordnades som tillsynsmän.

I landet finns f.n. 118 polisdistrikt, någorlunda jämt fördelade över landet. En organisation som den polisväsendet uppvisar täcker landet på ett helt annat sätt än kriminalvårdsorganisationen. Till detta kommer att de flesta polisdistrikt torde ha en jourverksamhet som gör dem ur lämplighets- och effektivitetssynpunkt klart bättre lämpade än kriminalvårdsenheterna i här aktuellt avseende. Då handhavandet av institutet anmälningsskyldighet enligt förslaget skall vara ett polisens åliggande finner vi det naturligt att även institutet om det införes blir en polisuppgift.

Utredningen har betonat behovet av att de misstänkta skall om de själva begär det kunna lämnas kurativ hjälp. Föreningen anser att om polisen tillföres tillsynen så finns det inget som talar mot att kriminalvårdens frivård genom polisens förmedling skulle kunna lämna denna frivilliga kurativa hjälp. Frivården lämnar redan sådan frivillig kurativ hjälp inom lagen om personundersökning i brottmål och lagen om behandling av häktade m.fl. Ett system av samarbete mellan polisen och frivården skulle kunna byggas upp på det frivilliga kurativa planet till gagn för samtliga parter.

När det gäller frivillig social hjälp under tillsynstiden bör även sociala myndigheter och andra vårdmyndigheter kunna kopplas in. Polisen bör genom sin kännedom om vilka "vårdmyndigheter" som finns att tillgå kunna slussa vederbörande till rätt myndighet.

Man kan i denna fråga hänvisa till att socialutredningen i sitt slutbetänkande "Socialtjänst mm (SOU 1977:40) på sid 656 anser att det är naturligt att "socialtjänsten" ställer upp med stöd och hjälp. Utredningen skriver att "Det är därför mycket viktigt att socialtjänsten genom kontakter med personalen på häktet förvissar sig att den häktade får erforderlig hjälp och om så ej är fallet erbjuder sig att hjälpa till.

Då tillsyn skall vara ett alternativ till anhållande/häktning bör man kunna dra den slutsatsen att socialutredningens yttrande även kan gälla tillsynsfallen om tillsyn införes.

Kontakterna med polisen kommer ej att bli några problem för "socialtjänsten" då socialförvaltningarna redan har ett organiserat samarbete med polisen och då socialutredningen anser att detta samarbete skall bibehållas och vidareutvecklas.

SAK: Skulle institutets tillsyn likaväl komma att utgöra ett alternativ till häktning och vinna förtroende hos allmänhet och rättsvårdens företrädare åste frågan penetreras ytterligare. Utredningen föreslår – som tidigare berörts – att ansvaret för tillsynen skall läggas på olika kategorier av kriminalvårdspersonal. Därvid skulle tillsynsuppdraget åvila dessa tjänstemän vid sidan av deras ordinarie arbetsuppgifter. SAK vill anföra starka betänkligheter mot detta förslag. Inom kriminalvården är man såväl på anstalts- som frivårdssidan engagerad i arbetet att söka förverkliga intentionerna i 1973 års kriminalvårdsreform. Man har alltjämt stora svårigheter att finna arbetsformer för genomförandet av reformen. Kommer nämnda tillsyn att utövas av kriminalvårdens personal är det ett absolut krav att erforderliga resurser ställs till förfogande både personellt och ekonomiskt.

Föreningen Skyddsvärnet i Stockholm: I det fall endast kontrollåtgärder påkallas bör denna uppgift kunna läggas på annan myndighet förslagsvis polisen såsom vid anmälningsskyldighet.

SACO/SR: Att anmälningsskyldighet skall fullgöras hos och kontrolleras av polisen förefaller odiskutabelt. Förslaget om kriminalvården som administratör av tillsyn bör emellertid övervägas ytterligare. Utredningen har inte förebragt några övertygande skäl mot att lägga även denna utvidgade form av närvarokontroll på polisen. (Att man tänker sig utnyttja eventuellt överbliven vårdpersonal på häkten som tillsynsmän kan väl inte vara avgörande?). För frivården skulle bl.a. kunna tala att man där är van att leva med den skenbara dualismen kontroll-stöd. Som sagts ovan under 4.2 är emellertid god kontakt-positiv relation en förutsättning både för vettigt socialt stöd och insyn-påverkan, dvs kontroll. Den kontroll som tillsynen innehåller är av polisiär art, släkt med både brottsförebyggande övervakning och brottsanpassning.

Det är också viktigt att man inte pressar på den som står under tillsyn olika kurativa åtgärder - frågan är om inte frivilligheten hävdas bättre genom att anmälan-kontroll och stöd-hjälp sköts av olika myndigheter. Det kan då diskuteras om frivården eller socialvården är den rätta för hjälperbjudanden. För frivården talar att klienten eventuellt kommer att bli kriminalvårdsklient efter domen samt att personalundersökning eventuellt pågår. I vissa fall har frivården redan övervakning på grund av en tidigare dom. För socialvården talar att det är där resurserna finns samt att många klienter har kontakt där av andra orsaker. De underåriga samt de som har fortlöpande förbindelse eller övervakning jämlikt NvL hör t.ex. hemma där. Konkurrens barnavård/kriminalvård bör undvikas.

En möjlighet skulle vara att tillsyn genom polisens försorg kombineras med hänvisning för frivilliga stödåtgärder till den myndighet som i varje särskilt fall ter sig lämpligast. Åklagaren torde ha tillräckligt underlag för att välja i sådana data som klientens ålder, eventuellt pågående samhällsåtgärder, tidigare belastning etc. Utredning rörande den misstänktes personliga förhållanden bör enligt förslaget förekomma i ökad utsträckning vid häktningsförhandling.

Den långsökta konstruktionen med tillsynsmän skulle på så sätt undvikas. Däremot bör man försöka bygga ut användningen av förtroendemannainstitutet under personundersökningstiden. En förutsättning för detta är att domstolarna respekterar kraven på minst fyra veckors utredningstid och å andra sidan att tiden för lagföring inte drar ut på tiden i månader och år.

Utredarnas förslag att anhållningsbeslutet skall innehålla uppgift om det brott misstanken avser ävensom kort angiva grunden för anhållandet tillstyrkes.

4 Förfarandet

4.1 Motiveringsskyldighet m. m.

RA: Som utredningen framhållit har beslut om anhållande regelmässigt ankommit på åklagaren. Förslaget att åklagaren uttryckligen görs till exklusiv anhållningsmyndighet tillstyrks därför. Nuvarande bestämmelse

hänför sig till äldre förhållanden då polisväsendet och åklagarväsendet organisatoriskt var närmare förbundna med varandra.

För att inskräpa vikten av restriktivitet är jag beredd att godta förslaget att anhållningsbeslut skall motiveras. Detta är särskilt angeläget när det inte föreligger fulla häktningsskäl. Skriftlig motivering av anhållningsbeslut medför också den fördelen att vid byte av åklagare det blir lättare att bevara frågan om tvångsmedel.

Länsåklagarmyndigheten i Älvsborgs län: Kravet på att brottsmisstanken samt grunden för anhållande skall anges är välmotiverat och förslaget tillstyrkes. Förslaget att anhållningsbeslut skall göras av åklagare tillstyrkes.

Hovrätten över Skåne och Blekinge: Utredningens förslag angående utformningen av förfarandet hos domstolar och andra myndigheter kan hovrätten i huvudsak ansluta sig till.

Förslaget om motiveringsskyldighet beträffande beslut om anhållande är starkt motiverat av rättssäkerhetsskäl. Hovrätten tillstyrker förslaget, som inte bör vålla åklagaren något egentligt merarbete med hänsyn till möjligheten att använda t.ex. standardiserade formuleringar för vanligen förekommande fall.

Utredningens överväganden och ställningstaganden angående frågan att vidga möjligheterna att förebringa bevisning vid häktningsförhandling (s 181) biträdades av hovrätten.

Stockholms tingsrätt: Tingsrätten ansluter sig till vad utredningen föreslår om att endast åklagare skall äga besluta om anhållande. Tingsrätten finner det vidare riktigt att sådan exklusiv beslutanderätt förbehålls åklagare i fråga om tillsyn och anmälningsskyldighet, försåvitt dessa av utredningen föreslagna institut skulle införas.

Polisstyrelsen i Göteborgs polisdistrikt: Eftersom det fortfarande inträffar – mera på mindre orter än i storstäderna – att åklagare inte finns tillgänglig då beslut om anhållande måste fattas, bör möjligheten för polismyndighet att anhålla finnas kvar.

Rättegångsutredningen: Vi tillstyrker förslaget om att beslutanderätt i anhållningsfrågor förbehålls åklagaren.

Vidare biträder vi förslaget att anhållningsbeslut skall motiveras.

Vi har heller ingen erinran mot de föreslagna fristerna i fråga om åtals väckande och påbörjande av huvudförhandling i mål där den tilltalade är underkastad tillsyn eller anmälningsskyldighet, 25 kap 6 § och 45 kap 14 § sista st RB i förslaget. Vi anser dock att sistnämnda stadgande bör språkligt justeras så att det dels framgår närmare vad slags hinder som utgör laga skäl för uppskov och dels görs klart från vilken dag tvåveckorsfristen räknas.

Sveriges advokatsamfund: Samfundet ansluter sig till utredningens förslag i vad det avser förfarandet vid häktning.

Föreningen Sveriges åklagare: Kravet på att brottsmisstanken samt grunden för anhållande skall anges är välmotiverat och förslaget därom tillstyrkes.

Föreningen Sveriges polischefer: Eftersom det fortfarande inträffar – mera på mindre orter än i storstäderna – att åklagare inte finns tillgänglig då beslut om anhållande måste fattas, bör möjligheten för polismyndighet att anhålla finnas kvar.

SACO/SR: Förslagen att anhållande enbart skall kunna beslutas av åklagaren, att det grundas på samma skäl som häktning och att beslutet skall motiveras är en klar förbättring.

4.2 Överlämnande av förundersökningsmaterial

Överåklagaren i Göteborgs åklagardistrikt: Överlämnande av protokoll eller anteckningar av vad som hittills förekommit under förundersökningen bör liksom hittills jämlikt rättegångsbalken 23:18 1 st anstå till dess det kan ske utan men för utredningen. För att undvika varje tvekan på denna punkt bör uttrycket "i den mån de äro av betydelse för frågan om häktning" i RB 24:12 2 st utbytas mot "i den mån det kan ske utan men för utredningen".

Vidare bör från den nuvarande lydelsen av samma paragraf överföras orden "med rättens medgivande må dock med överlämnandet anstå viss kortare tid". Många gånger torde det annars vara tekniskt och tidsmässigt helt omöjligt att uppfylla kravet på att protokoll och anteckningar skall överlämnas redan i samband med häktningsframställningen. Jag vill framhålla att jag i princip är helt ense med utredningen om att med framställningen skall följa aktuellt material och att detta kontinuerligt skall kompletteras.

Länsåklagarmyndigheten i Älvsborgs län: I ej så få fall torde det bli praktiskt taget omöjligt att överlämna protokoll och anteckningar över förundersökningen i samband med häktningsframställningen. Det bör vara möjligt att successivt inge detta material fram till häktningsförhandlingen.

Emellanåt kan det, med hänsyn bl.a. till kollusionsfara, vara till men för utredningen att redan vid häktningsframställningen delge den misstänkte och hans försvarare bevismaterial. Detta blir bl.a. fallet då flera misstänkta finnas, då det ibland är nödvändigt att hålla inne med spår och bevis, till dess kontroller och säkrande av ytterligare bevisning skett. Det kan övervägas om skyldigheten att lämna material till den misstänkte eller försvarare bör formuleras som en regel att materialet skall tillhandahållas vid häktningsförhandlingen eller, om så kan ske utan men för utredningen, snarast möjligt i samband med häktningsframställning.

Svea hovrätt: Hovrätten tillstyrker utredningens förslag att åklagaren i samband med häktningsframställningen skall tillställa rätten, den anhållne och hans försvarare protokoll och andra handlingar som är av betydelse för häktningsfrågan. Försvararens möjlighet att kunna göra en insats för den misstänkte är givetvis från början starkt beskuren, om han inte i förväg känner till det material varpå åklagaren bygger sin framställning. Det kan dock innebära svårigheter för åklagarna att presentera ett fullständigt material om, som utredningen föreslår, tiden för avlåtande av häktningsframställningen förkortas.

RPS: Utredningen föreslår att offentlig försvarare skall utses för den misstänkte då han begär det, oberoende av sakens beskaffenhet, och då han är anhållen, oberoende av eget samtycke. Detta kan i och för sig vara gott och väl men ofta vill emellertid den anhållne uttryckligen inte ha någon försvarare. Ett meningsfullt försvar baseras på samverkan mellan misstänkt och försvarare. Detta torde vara omöjligt att uppnå i de fall den misstänkte klart sagt sig inte vilja ha någon försvarare.

Polisstyrelsen i Göteborgs polisdistrikt: Förslaget att häktningspromemorian med tillhörande utredningsmaterial vid avlåtande av häktnings-

framställning även skall avlämnas till den anhållne och hans försvarare kan i vissa fall komma att stå i strid med bestämmelserna i 23 kap 18 § RB angående delgivning av utredningsmaterialet "så snart det kan ske utan men för utredningen", särskilt om man utgår från den korta tid utredningen tänkt sig. All erfarenhet talar för att i exempelvis mål med flera inblandade är de inledande dagarna av väsentlig betydelse för skuldbördans fördelning.

Rättegångsutredningen: Vi kan i och för sig dela de tankar som ligger bakom förslaget om att införa en skyldighet för åklagaren att i samband med häkningsframställningen tillställa den misstänkte och hans försvarare protokoll och andra handlingar av betydelse för häkningsfrågan. I viss utsträckning torde detta ske redan idag. Om man i stort sett behåller nuvarande frister för häkningsframställning bör det i vissa situationer vara möjligt för åklagaren att fullgöra sin skyldighet redan före framställningen. Det är givetvis bättre ju tidigare den misstänkte och försvararen får tillgång till handlingarna. Emellertid torde det av praktiska skäl inte vara möjligt att alltid tillhandahålla materialet redan vid häkningsframställningen eller ens före häkningsförhandlingen. Möjligen bör därför bestämmelsen utformas endast som ett åläggande för åklagaren att så snart som möjligt överlämna materialet. Med tanke på kollusionsfaran bör tilläggas att skyldigheten föreligger bara i den mån materialet kan överlämnas utan men för utredningen.

Föreningen Sveriges åklagare: Förslaget innehåller ett ovillkorligt krav på att protokoll eller anteckningar över förundersökningen skall överlämnas till rätten och till den anhållna och dennes försvarare i samband med häkningsframställningen. Det kommer många gånger praktiskt vara helt omöjligt att uppfylla detta krav. Det bör vara möjligt att fortlöpande inge detta material fram till häkningsförhandlingen. Vid en något längre tidsfrist för häkningsframställningen än vad utredningen föreslår, skulle detta krav kunna motverka skyndsamheten att inge häkningsframställningen. Med hänsyn till kollusionsfara bör i likhet med stadgandet i RB 23:18 1 st skyldighet att överlämna handlingar inte föreligga annat än i den mån det kan ske utan men för utredningen.

Föreningen Sveriges polischefer: Förslaget att häkningspromemorian med tillhörande utredningsmaterial vid avlatande av häkningsframställning även skall avlämnas till den anhållne och hans försvarare kan i vissa fall komma att stå i strid med bestämmelserna i 23 kap 18 § RB angående delgivning av utredningsmaterialet "så snart det kan ske utan men för utredningen", särskilt om man utgår från den korta tid utredningen tänkt sig. All erfarenhet talar för att i exempelvis mål med flera inblandade är de inledande dagarna av väsentlig betydelse för skuldbördans fördelning.

Svenska polisförbundet: Som framgår av direktiven ska före häkningsförhandling såväl den misstänkte som advokat i god tid och i tillräcklig omfattning få del av utredningsmaterialet. Vi ställer oss frågande till hur detta ska vara möjligt med hänsyn till den korta tid som står utredningspersonalen till förfogande. På grund av tidspresen kan utredningsmaterialet bli så kortfattat och ofullständigt att såväl misstänkt som advokat kan få svårighet att förbereda försvaret.

5 Behandlingen av häktade m.fl.

RA: Förslaget att den häktade skall kunna begära domstolsprövning av åklagares beslut enligt behandlingslagen tillstyrks. Nuvarande formella möjlighet till överprövning är mindre lämpad för prövning av dessa frågor. Denna form av överprövning, som inte är reglerad i författning, tar närmast sikte på att utöva tillsyn över lägre åklagares verksamhet.

Överåklagaren i Göteborgs åklagardistrikt: I 16 a § lagen om ändring i lagen (1976:371) om behandling av häktade och anhållna föreslår utredarna en möjlighet till besvär hos allmän domstol. Detta förslag avstyrkes, med hänsyn *dels* till att det överklagade beslutet ofta har ändrats, innan rätten hinner ta upp det till prövning, *dels* till att förfarandet förefaller administrativt kostsamt och betungande, *dels ock* till att redan på annan väg möjligheten till prövning står till buds.

Länsåklagarmyndigheten i Stockholms län och Gotlands län: Beslut av detta slag kan enligt gällande ordning underställas statsåklagares eller riksåklagares prövning genom begäran om överprövning. Behovet av att därutöver ha en särskild besvärsordning synes ringa.

Svea hovrätt: Beträffande utredningens förslag att den häktade skall kunna begära rättens prövning av åklagares beslut enligt behandlingslagen ifrågasätter hovrätten om det inte är tillfyllest att sådan prövning i förekommande fall sker genom överordnad åklagare. Dessa frågor uppkommer på ett tidigt stadium av förundersökningen och kräver att den som skall avgöra frågorna är väl insatt i frågor som har att göra med förundersökning och utredningsarbetets bedrivande. Att låta domstolen pröva dessa frågor skulle även i många fall innebära en omständlig och tidsödande överprövning.

Hovrätten över Skåne och Blekinge: Utredningens förslag om möjlighet till överprövning av åklagares beslut i behandlingsfrågor anser hovrätten riktigt. En sådan möjlighet är, såsom också framhålles av utredningen, ägnad att motverka onödiga restriktioner i fråga om den häktades gemenskap med andra och kontakt med omvärlden.

Stockholms tingsrätt: Anhållen eller häktad persons möjligheter till kontakt med omvärlden, t.ex. genom att skriva eller mottaga brev, kan inskränkas genom beslut av åklagaren om detta erfordras av hänsyn till förundersökningens bedrivande. I betänkandet föreslås att sådant beslut skall kunna överklagas till domstol. Underrätterna skulle i så fall tvingas till ställningstaganden beträffande själva förundersökningen, något som enligt tingsrättens åsikt helst borde undvikas. Den redan förefintliga möjligheten till överprövning genom högre åklagare bör här vara tillfyllest.

Göteborgs tingsrätt: Tingsrätten har inte något att erinra mot förslaget att prövning av åklagares beslut enligt häkteslagen skall kunna ske i allmän domstol. En sådan form för överprövning torde av de misstänkta upplevas som mera objektiv och lättillgänglig än den nuvarande. De resursmässiga konsekvenserna av förslaget för tingsrättens del kan inte bedömas på det underlag som finns tillgängligt.

Förslaget att nämnd skall medverka vid förhandling för prövning av åklagares beslut enligt häkteslagen har inte motiverats av utredningen. Tingsrätten kan inte finna några skäl för förslaget och avstyrker det.

Domstolsverket: Domstolsverket ställer sig tvekande till att domstol skall pröva åklagares beslut enligt behandlingslagen. Den misstänktes tilltro till rättens opartiskhet minskar ju fler beslut domstolen har att fatta beträffande den misstänkte under förundersökningen. Som utredningen an-

för torde en överprövning av åklagarens beslut i dessa frågor kunna komma till stånd inom ramen för den tillsyn som statsåklagare och RÅ har att utöva över lägre åklagares verksamhet. Vid sådant förhållande avstyrker domstolsverket utredningens förslag i denna del.

Ledamoten Sven-Inge Söderberg (domstolsverket): Jag förordar utredningens förslag att den häktade skall kunna begära rättens prövning av åklagarens beslut enligt behandlingslagen. Som utredningen funnit är det nuvarande rättsläget oklart när det gäller möjligheterna till överprövning av åklagarens och lokalföreståndares beslut i behandlingsfrågor. Domstolen måste sägas vara den som bäst kan bedöma om åklagarens beslut är skäligt med hänsyn till intresset av effektiv brottsutredning och hänsynen till den enskildes integritet.

Kriminalvårdsstyrelsen: Ifråga om åklagarens beslut angående häktades kontakt med andra häktade och med omvärlden saknas idag besvärsmöjlighet. Utredningen föreslår i sitt betänkande att den häktade skall kunna begära prövning hos allmän domstol av åklagarens beslut. Styrelsen tillstyrker förslaget och anser i likhet med utredningen att det är värdefullt om dessa frågor prövas i samband med häktningsförhandling. Många onödiga irritationsmoment kan därigenom undvikas för såväl häktade, anhöriga som personal. Vidare är det viktigt att lagen om behandling av häktade och anhållna m.fl. kompletteras med uttryckliga besvärregler, vilket inte har skett. Besvär över kriminalvårdsstyrelsens beslut bör föras hos kammarrätt. Säsom utredningen påpekar uppnås härigenom överensstämmelse med vad som gäller vid besvär över styrelsens beslut enligt lagen om kriminalvård i anstalt.

Häkteslagen och häktesförordningen gäller i princip för alla häktade, anhållna och gripna oberoende av förvaringslokalen. Generella föreskrifter som enligt häkteslagen kan ges utfärdas av kriminalvårdsstyrelsen beträffande allmänna häkten och häktesavdelningar vid kriminalvårdsanstalter, av rikspolisstyrelsen beträffande polisarrester och av socialstyrelsen beträffande rättspsykiatriska kliniker. Utredningen föreslår att ansvaret för tillämpningen av behandlingsregler som är gemensamma för häkten, polisarrester och rättspsykiatriska kliniker skall vara samlat hos kriminalvårdsstyrelsen. En ordning enligt den föreslagna förefaller ytterst vanskelig. Behandlingsansvaret är oupplösligt förenat med ansvaret för lokaler, personal, ekonomi etc. varför genomförandet av förslaget med stor sannolikhet skulle skapa förvirring och irritation på olika nivåer mellan de olika huvudmännen.

Socialstyrelsen: Socialstyrelsen vänder sig också mot att kriminalvårdsstyrelsen föreslås få ansvaret för häkteslagstiftningens tillämpning på de rättspsykiatriska klinikerna. Så länge socialstyrelsen är huvudman för verksamheten finnes ingen anledning att låta annan myndighet bestämma i sådana frågor. Det måste vara en klart opraktisk ordning att på samma institution låta *en* statlig myndighet ansvara för administration och organisation medan *en annan* svarar för tillämpningen av tillsynsreglerna. Eftersom målet på sikt är att överföra det rättspsykiatriska undersökningsväsendet till sjukvårdshuvudmännen, finns i dag än mindre anledning att diskutera någon förändring av det statliga ansvaret för klinikerna.

Föreningen Sveriges åklagare: I en 16 a § i lagen (1976:371) om behandling av häktade och anhållna föreslås inför en möjlighet till besvär hos allmän domstol. Föreningen har ingenting emot att den häktade eller anhållna ges rätt att underställa åklagarens beslut allmän domstols prövning. Det kan emellertid ifrågasättas om denna rätt alla gånger kan få ett praktiskt

värde. Den anhållna kan knappast hinna utnyttja besvärsrätten förrän vid en häktningsförhandling. Godtar då domstolen ett påstående från åklagarens sida om kollusionsfara kan knappast ett beslut om restriktioner på grund av sådan risk samtidigt hävas. Möjligen kan besvärsrätten få materiell betydelse under pågående häktningstid men sannolikt skulle besvären då sammanfalla med krav på ny prövning av häktningsskälet.

6 Kommentarer till utredningens lagförslag

24 kap. 5 § RB

Göteborgs tingsrätt: I fråga om andra stycket vill tingsrätten erinra om att även det brott som misstanken avser är en grund för anhållande. Föreskriften kan lämpligen utformas på följande sätt: "Beslut om anhållandet misstanken avser och i korthet övriga grunder för anhållandet."

24 kap. 9 § RB

Hovrätten över Skåne och Blekinge: Skyldigheten att underrätta den anhållnes husfolk eller närmaste anhöriga föreslår utredningen ändras till att avse den anhållnes anhöriga "eller andra närstående".

Begreppet närstående skall enligt utredningen innefatta en vidsträckt personkrets. Härmed avses inte bara släktingar utan även arbetskamrater, grannar och liknande. Nämda förhållande kan enligt hovrättens mening vålla problem för den som skall tillämpa regeln, eftersom termen närstående i andra sammanhang, t.ex. i 4 kap 13 § 2 och 36 kap 3 § första stycket, används för att täcka en snävare personkrets (jfr även 29 a § första stycket konkurslagen). Hovrätten vill också ifrågasätta om det alltid är förenligt med den anhållnes intressen att underrätta t.ex. arbetskamrater eller grannar.

Med hänsyn till vad hovrätten nu anfört vill hovrätten förorda att 9 § får följande lydelse: "Då någon avser. Den anhållnes närmaste anhöriga skola ock, så snart det kan ske utan men för utredningen underrättas om anhållandet. Vad som sagts nu skall, om skäl därtill finnes, tillämpas också i fråga om annan person som står den anhållne personligen särskilt nära. Sådan underrättelse önskan."

24 kap. 14 § RB

RÅ: Ordalydelsen i denna paragraf bör anpassas till förslaget i 5 § andra stycket att åklagaren skall vara exklusiv anhållningsmyndighet. Lokutionen "den som yrkat häktning" bör således (i paragrafens båda stycken) bytas ut mot "åklagaren".

45 kap. 14 § RB

Göteborgs tingsrätt: Även i tredje stycket måste anges en utgångspunkt för tidsfristen. Följande formulering förordas: "Är den tilltalade

inom två veckor från den dag, då åtalet väcktes. Har beslutet om tillsyn eller anmälningsskyldighet meddelats efter åtalet, skall tiden räknas från dagen för beslutet."

2 § lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål

Hovrätten över Skåne och Blekinge: Med hänsyn till att en utredning skall tillsättas med uppdrag att göra en översyn av ifrågavarande lagstiftning (jfr prop. 1977/78:11) anser sig hovrätten sakna anledning att gå in i en saklig bedömning av behovet eller utformningen av denna paragraf.

17 § lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl.

Göteborgs tingsrätt: Hänvisningen i 17 § sista stycket torde avse 16 a §.

Arbetsgruppens lagförslag

Förslag till

Lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken
dels att 21 kap. 3 och 10 §§, 23 kap. 5, 18 och 21 §§ samt 24 kap. 12 § skall
ha nedan angivna lydelse.

dels att i 21 kap. skall införas en ny paragraf, 3 a §, av nedan angivna
lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

23 kap.

18 §¹

Då förundersökningen fortskridit så långt, att någon skäligen misstänkes för brottet, skall han, då han höres, underrättas om misstanken. *Så snart det kan ske utan men för utredningen, äger han och hans försvarare* taga kännedom om vad vid undersökningen förekommit, *angiva* den utredning de anse önskvärd och eljest anföra vad de akta nödigt. *Underrättelse härom* skall lämnas eller sändas till den misstänkte och hans försvarare, varvid skäligt rådrom skall beredas dem. *Ej må åtal beslutas, innan detta skett.*

Då förundersökningen fortskridit så långt, att någon skäligen misstänkes för brottet, skall han, *senast* då han höres, underrättas om misstanken. *Den misstänkte och hans försvarare äger fortlöpande, så snart det kan ske utan men för utredningen, taga kännedom om vad vid undersökningen förekommit. De äger vidare angiva den utredning de anse önskvärd och eljest anföra vad de akta nödigt. Innan åtal må beslutas, skall underrättelse om dessa rättigheter lämnas eller sändas till den misstänkte och hans försvarare, varvid skäligt rådrom skall beredas dem.*

Begär den misstänkte, att förhör skall hållas med någon eller att annan utredning skall förebringas, skall begäran efterkommas, om det kan antagas, att åtgärden skulle äga betydelse för undersökningen. Avslås framställningen, skola skälen därför angivas.

Innan åtal beslutas, må åklagaren på begäran av den misstänkte eller självmant hålla särskilt sammanträde med den misstänkte, om detta skulle äga betydelse för åtalsbeslutet eller eljest för sakens fortsatta handläggning.

21 §

Vid förundersökningen skall protokoll föras över vad därvid förekommit av betydelse för utredningen.

¹ Senaste lydelse 1969: 588.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Sedan utsaga av misstänkt eller annan upptecknats, skall, innan förhöret avslutas, utsagan uppläsas eller tillfälle på annat sätt lämnas att granska uppteckningen samt den hörde tillfrågas, om han har något att erinra mot innehållet. Erinran, som ej föranleder ändring, skall antecknas. Därefter må uppteckningen ej ändras. Har utsagan först efter granskningen antecknats i protokollet, skall uppteckningen biläggas handlingarna.

I mindre mål må i stället för protokoll föras kortfattade anteckningar över det väsentliga, som förekommit vid förundersökningen.

Så snart åtal beslutats, äge den misstänkte eller hans försvarare på begäran erhålla avskrift av protokoll eller anteckningar från förundersökningen.

Så snart åtal beslutats, äge den misstänkte eller hans försvarare på begäran erhålla avskrift av protokoll eller anteckningar från förundersökningen. *Har offentlig försvarare förordnats för den misstänkte, skall avskriften utan särskild begäran lämnas eller sändas till försvararen.*

24 kap.

12 §

Anhållningsmyndigheten skall, om ej den anhållne frigives, sist dagen efter den, då beslut om anhållande meddelades eller då den anhållne enligt 8 § inställdes till förhör, till rätten avlåta framställning om hans häktande. Finnes för prövning av häktningsfrågan ytterligare utredning erforderlig, må med framställningen anstå, dock skall den avlåtas, så snart ske kan, och sist å femte dagen efter den, då beslut om anhållande meddelades eller den anhållne inställdes för förhör. Göres ej framställning, som nu sagts, skall den anhållne omedelbart frigivas.

I samband med framställningen skall till rätten överlämnas protokoll eller anteckningar över vad dittills förekommit under förundersökningen; med rättens medgivande må dock med överlämnandet anstå viss kort tid. Påkallas förhör med annan än den anhållne, skall ock uppgift lämnas därom.

I samband med framställningen skall till rätten *samt till den misstänkte och hans försvarare* överlämnas protokoll eller anteckningar över vad dittills förekommit under förundersökningen *i den mån det behövs för avgörande av häktningsfrågan*; med rättens medgivande må dock med överlämnandet anstå viss kort tid. Påkallas förhör med annan än den anhållne, skall ock uppgift lämnas därom.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1981.

LAGRÅDET

Utdrag
PROTOKOLL
vid sammanträde
1981-04-13

Närvarande: justitierådet Holmberg, regeringsrådet Hellner, justitierådet Persson.

Enligt lagrådet den 8 april 1981 tillhandakommet utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 19 mars 1981 har regeringen på hemställan av statsrådet Winberg beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål,
3. lag om ändring i lagen (1957:668) om utlämning för brott,
4. lag om ändring i lagen (1959:254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge,
5. lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom,
6. lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt,
7. lag om ändring i lagen (1974:515) om ersättning vid frihetsinskränkning,
8. lag om ändring i lagen (1975:295) om användning av vissa tvångsmedel på begäran av främmande stat,
9. lag om ändring i lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m. fl.,
10. lag om ändring i passlagen (1978:302).

Förslagen har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Ulf G. Berg.

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1981-04-30

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Ullsten, Bohman, Wikström, Friggebo, Mogård, Dahlgren, Åsling, Söder, Krönmark, Burenstam Linder, Johansson, Wirtén, Holm, Andersson, Boo, Winberg, Adelson, Danell, Petri, Eliasson

Föredragande: statsrådet Winberg

Proposition med förslag till ändring i rättegångsbalken m. m.

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande¹ över förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken.
2. lag om ändring i lagen (1952: 98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål,
3. lag om ändring i lagen (1957: 668) om utlämning för brott,
4. lag om ändring i lagen (1959: 254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge,
5. lag om ändring i lagen (1972: 260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom,
6. lag om ändring i lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt,
7. lag om ändring i lagen (1974: 515) om ersättning vid frihetsinskränkning,
8. lag om ändring i lagen (1975: 295) om användning av vissa tvångsmedel på begäran av främmande stat,
9. lag om ändring i lagen (1976: 371) om behandlingen av häktade och anhållna m. fl.,
10. lag om ändring i passlagen (1978: 302).

Föredraganden upplyser att lagrådet har lämnat lagförslagen utan erinran och hemställer att regeringen föreslår riksdagen att antaga förslagen.

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

¹ Beslut om lagrådsremiss fattat vid regeringssammanträde den 19 mars 1981.

Innehåll

	Sid
Proposition	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	2
1. Lag om ändring i rättegångsbalken	2
2. Lag om ändring i lagen (1952: 98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål	11
3. Lag om ändring i lagen (1957: 668) om utlämning för brott	12
4. Lag om ändring i lagen (1959: 254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge	13
5. Lag om ändring i lagen (1972: 260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom	14
6. Lag om ändring i lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt	16
7. Lag om ändring i lagen (1974: 515) om ersättning vid frihetsinskränkning	16
8. Lag om ändring i lagen (1975: 295) om användning av vissa tvångsmedel på begäran av främmande stat	17
9. Lag om ändring i lagen (1976: 371) om behandlingen av häktade och anhållna m. fl.	19
10. Lag om ändring i passlagen (1978: 302) Utdrag av regeringsprotokollet den 19 mars 1981	19
1 Inledning	21
2.1 Inledande synpunkter	23
2.2 Alternativ till häktning	27
2.3 Alternativ till anhållande	31
2.4 Förfarandet	31
2.4.1 Anhållande m. m.	32
2.4.2 Tidsfrist för hållande av huvudförhandling vid reseförbud	33
2.4.3 Rätt att ta del av förundersökningsmaterial	33
2.4.4 Bevisning vid häktningsförhandling	35
2.4.5 Kroppsbesiktning m. m.	35
2.5 Ändring i lagen (1975: 295) om användning av vissa tvångsmedel på begäran av främmande stat	37
2.6 Behandlingen av häktade m. fl.	37
2.7 Övrigt	39
2.8 Ikraftträdande	40
3 Upprättade lagförslag	40
4 Specialmotivering	40
4.1 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken	40
4.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1952: 98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål	47
4.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1957: 668) om utlämning för brott	47
4.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1959: 254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge	47
4.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1972: 260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom	47
4.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt	47
4.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (1974: 515) om ersättning vid frihetsinskränkning	47

4.8	Förslaget till lag om ändring i lagen (1975: 295) om användning av vissa tvångsmedel på begäran av främmande stat	47
4.9	Förslaget till lag om ändring i lagen (1976: 371) om behandlingen av häktade och anhållna m. fl.	48
4.10	Förslaget till lag om ändring i passlagen (1978: 302)	49
5	Hemställan	
6	Beslut	
Bilagor		
<i>Bilaga 1</i>	Utredningens sammanfattning	50
<i>Bilaga 2</i>	Utredningens lagförslag	56
<i>Bilaga 3</i>	Sammanställning av remissyttranden	82
<i>Bilaga 4</i>	Arbetsgruppens lagförslag	146
	Utdrag av lagrådets protokoll den 13 april 1981	148
	Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 30 april 1981	149

